

T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ

78 inci Birleşim

2 . 3 . 1994 Çarşamba

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	224
II. — YOKLAMA	227
III. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI	227
A) TEZKERELER VE ÖNERGELER	227
1. — Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin, Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildiğine ilişkin önergesi (4/285)	227
2. — (10/53) esas numaralı Meclis Araştırma Komisyonu Geçici Başkanlığının, komisyonun, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimine ilişkin tezkeresi (3/1302)	227
3. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Oturanların Aldıkları Krediler Hakkında Kanun Teklifinin (2/641) doğrudan gündeme alınmasına ilişkin önergesi (4/286)	226:238
4. — Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş'ın, İl İdaresi Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifinin (2/446) doğrudan gündeme alınmasına ilişkin önergesi (4/287)	238

B) ÇEŞİTLİ İŞLER

287

1. — Dokunulmazlığı kaldırılan milletvekillerinden bazılarının polisçe gözlem altına alındığı iddiası üzerine, arzusu hilafına Genel Kurulda hazır bulunmayan milletvekillerine ait yasama dokunulmazlığı dosyasının işleme konulamayacağına ilişkin Başkanlık açıklaması ve İçişleri Bakanı Nahit Mentеше'nin konuşması

287:289

2. — İçişleri Bakanı Nahit Mentеше'nin, İstanbul Milletvekili Hasan Mercarçı'nın, yasama dokunulmazlığı ile ilgili dosyanın TBMM'de ele alınmamış olmasına rağmen maruz kaldığı öne sürülen muameleye ilişkin açıklaması

304:308,
325:328

3. — Yasama dokunulmazlığı kaldırılan iki milletvekili ve hakkında dokunulmazlık dosyası henüz görüşülmeyen bir milletvekilinin güvenlik güçlerince gözlem altına alındığı iddiaları üzerine Başkanlık açıklaması ve siyasî parti grup temsilcilerinin konuşmaları

309:325

4. — TBMM Başkanı Vekili Vefa Tanır'ın, hakkındaki dokunulmazlık dosyası henüz görüşülmeyen bir milletvekilinin, güvenlik güçlerince gözlem altına alınıp alınamayacağına ilişkin, İçtüzüğü'nün 73 üncü maddesine göre açıklaması

328:331

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

228

1. — Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/296) (S. Sayısı : 485)

228

2. — Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/394) (S. Sayısı : 486)

229

3. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/484) (S. Sayısı : 487)

229

4. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/349) (S. Sayısı : 488)

230

5. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/342) (S. Sayısı : 489)

231

6. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/276) (S. Sayısı : 490) 232
7. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/275) (S. Sayısı : 491) 233
8. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/259) (S. Sayısı : 492) 234
9. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/256) (S. Sayısı : 493) 234
10. — İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/751) (S. Sayısı : 494) 235
11. — Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 436 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 16.4.1986 Tarihli ve 3274 Sayılı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununa bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında 256 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sigorta Şirketleri Hizmetlerinin Başbakanlığa Devri Hakkında 303 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/202, 1/76, 1/108) (S. Sayısı : 59 ve 59'a 1 inci Ek) 239
12. — Bütçe Kanununda Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanunlarında Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/343) (S. Sayısı : 71) 240
13. — Belediye Kanununa Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/306) (S. Sayısı : 82) 240
14. — İnsan Hakları Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/376) (S. Sayısı : 139) 240
15. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, Türk Kanunu Medenisinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/324) (S. Sayısı : 134) 240

16. — Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdare Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Erzurum Milletvekili Rıza Müftüoğlu ve 10 Arkadaşının ve Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin Aynı Mahiyetteki Kanun Teklifleri ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/488, 2/9, 2/536) (S. Sayısı : 283)

240

17. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekili Bursa Milletvekili Turhan Tayan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney, Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan'ın Kamu ve Özel Radyo-Televizyonların Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Teklifi ile İçel Milletvekili İstemihan Talay ve 4 Arkadaşının Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/745, 2/754) (S. Sayısı : 356)

241

18. — İl İdaresi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/553) (S. Sayısı : 391)

241

19. — Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun İki Maddesinin Yeniden Düzenlenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Adelet Komisyonu Raporu (1/355) (S. Sayısı : 66)

241

20. — Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/432) (S. Sayısı : 201)

241

21. — Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 437 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 470 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/201, 1/319) (S. Sayısı : 58 ve 58'e 1 inci Ek)

241

22. — Türkiye Radyo Televizyon Gelirleri Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 394 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/160) (S. Sayısı : 111)

242

23. — Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin 77 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bu Kanun Hükkünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 391 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/14, 1/155) (S. Sayısı : 112)

242

24. — Turizm Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 190 ve 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair 411 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 216 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Millî Eğitim, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm, Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/137, 1/181, 1/52, 1/62) (S. Sayısı : 116)

242

25. — Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Adalet ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/9) (S. Sayısı : 180) 242
26. — Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/199) (S. Sayısı : 193) 242
27. — Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddeleri ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/166, 1/505) (S. Sayısı : 322) 242
28. — Çanakkale Milletvekili Hamdi Üçpınarlar ve 53 Arkadaşının, Haksız ve Keyfi İşlemleriyle Devleti Zarara Uğrattığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Halil Şıvgın Hakkında Anayasanın 100 üncü Maddesi Uyarınca Bir Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/11) (S. Sayısı : 337) 243
29. — Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 492 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (1/577) (S. Sayısı : 375) 243
30. — Emniyet Teşkilatı Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 490 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/576) (S. Sayısı : 394) 243
31. — Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında 504 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/594) (S. Sayısı : 395) 243
32. — Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 507 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/591) (S. Sayısı : 404) 243
33. — Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan ve 50 Arkadaşının, Bulgaristan'dan Ülkemize Gelen Soydaşlarımızın İskânı ve Konut Yapımı ile İlgili İşlemlerde Mevzuata ve Kanunlara Aykırı Hareket Ederek Devleti Zarara Uğrattıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla, Eski Başbakan Yıldırım Akbulut, Devlet Eski Bakanları Işın Çelebi, İsmet Özarslan, Recep Ercüment Konukman, Mehmet Çevik ve Cemil Çiçek, Tarım ve Köyişleri Eski Bakanı Lutfullah Kayalar, Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Şükrü Yürür ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Fahrettin Kurt Haklarında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/16) (S. Sayısı : 373) 243
34. — 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personeli Kanununa Bir Geçici Madde Eklelenmesine İlişkin 488 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/574) (S. Sayısı : 554) 244

35. — Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462) (S. Sayısı : 586)

244,256,
279

A) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında

244:252

B) Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında

253:254,
257:260

C) Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında

260:277

D) Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında

279:284

E) Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında

290:297

F) Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında

297:301

36. — Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri, Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon raporları (3/789) (S. Sayısı : 589)

301

A) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında

302:304

B) Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında

C) Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında

D) Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında

E) Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında

F) Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında

V. — ÖNERİLER

239

A) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ

239

1. — TBMM Genel Kurulunun çalışmalarına 8.3.1994 Salı gününden itibaren 15 gün ara verilmesine ilişkin Danışma Kurulu önerisi

239

VI. — SEÇİMLER

239

1. — Başkanlık Divanında açık bulunan kâtip üyeliğe seçim

239

VII. — SATAŞMALARA İLİŞKİN KONUŞMALAR

254

1. — SHP Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın, Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in, partisine sataşması nedeniyle konuşması

254:256

2. — ANAP Grup Başkanvekili Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın, Sivas Milletvekili Ziya Halis'in, partisine sataşması nedeniyle konuşması

277:279

3. — SHP Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın, Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın, partisine sataşması nedeniyle konuşması

285:286

VIII. — SORULAR VE CEVAPLAR

332

A) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

332

1. — Ankara Milletvekili Mehmet Vehbi Dinçerler'in, Beypazarı Hırkatepe Köyüne su temini için gerekli elektrik motoru verilmesine ilişkin sorusu ve Devlet Bakanı Abdülbaki Ataç'ın yazılı cevabı (7/2165)

332

2. — Ankara Milletvekili Mehmet Vehbi Dinçerler'in, Beypazarı Başören Köyünde sondaj kuyularından sulama amacıyla yararlanılmasına ilişkin sorusu ve Devlet Bakanı Abdülbaki Ataç'ın yazılı cevabı (7/2166)

333

3. — Bilecik Milletvekili Mehmet Seven'in, Bilecik-Osmaneli Oğultaş köyünde besicilik kredisi alan bir şahsa ilişkin sorusu ve Devlet Bakanı Abdülbaki Ataç'ın yazılı cevabı (7/3245)

334

4. — Karaman Milletvekili Zeki Ünal'ın, Karaman-Başyayla ilçesine adliye teşkilatı kurulmasına ilişkin sorusu ve Adalet Bakanı M. Seyfi Oktay'ın yazılı cevabı (7/3445)

335

5. — Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış'ın, bakanlıkça belediyelere yapılan yardımlara ilişkin sorusu ve Turizm Bakanı Abdülkadir Ateş'in yazılı cevabı (7/3598)

335:342

I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

TBMM Genel Kurulu saat 15.00'te açılarak üç oturum yaptı.

Kırşehir Milletvekili Coşkun Gökbalp, prim borçlarını ödeyemeyen Bağ-Kur üyelerinin, hapis cezalarına çarptırılmalarına ilişkin gündem dışı bir konuşma yaptı.

Yunan Parlamentosunun, 19 Mayıs, sözde Pontos soykırımının anma günü olmasını öngören yasayı kabul etmesiyle ilgili olarak:

Türk kurtuluş mücadelesinin başlangıç tarihi olan 19 Mayıs gününün, Yunanistan Parlamentosu tarafından, sözde Pontos soykırımının yıldönümü olarak kabul edilmesinin son derece tehlikeli ve çarpık bir zihniyeti yansıttığına;

Yunan Parlamentosunun bu anlamsız ve mesnetsiz kararının esefle karşılanıp, kınandığına;

Yunan Parlamentosunun, Yunanistan'ın, bundan 75 yıl önce Türk Ulusunu tarihten silmek için Anadolu'ya saldırdığını unutmış görüldüğüne;

Müstevli Yunanistan'ın, 1919-1922 yılları arasında Anadolu'da masum insanlara karşı uyguladığı mezalim ve barbarlığının dünya kamuoyuna hatırlatılmak istendiğine;

Yunanistan'ın, Anadolu'da, savaş hukukuna aykırı olarak girişmiş olduğu eylemlerin Lozan Antlaşmasıyla da tescil edildiğine;

Yunan Parlamentosunun tarihi olguları çarpıtarak, Türkiye'ye karşı hasmane tutumlarını bir devlet politikası haline getirmesinin, iki ülke ilişkilerine ve bölge barışına zarar vermekten öte bir anlam taşımayacağına aşikâr olduğuna;

Yunan Parlamentosunun akliselim ve sağduyuya davet edildiğine,

İlişkin siyasi parti gruplarının müşterek önergesi, Başkanlıkça, Genel Kurulun ve dünya kamuoyunun bilgilerine sunuldu.

Bu önergeye, CHP, MHP, BBP ve DEP milletvekillerinden bazıları da katıldıklarını bildirdiler.

İtalya'ya gidecek olan Turizm Bakanı Abdulkadir Ateş'in dönüşüne kadar, Turizm Bakanlığına, Sanayi ve Ticaret Bakanı Mehmet Tahir Köse'nin;

Belçika'ya gidecek olan Devlet Bakanı Türkân Akyol'un dönüşüne kadar, Devlet Bakanlığına, Devlet Bakanı Erman Şahin'in,

Hollanda'ya gidecek olan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in dönüşüne kadar Dışişleri Bakanlığına, Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbarcıbaşı'nın;

Almanya'ya gidecek olan Kültür Bakanı Durmuş Fikri Sağlar'ın dönüşüne kadar, Kültür Bakanlığına, Devlet Bakanı Mehmet Kahraman'ın;

Yeni Zelanda ve Avustralya'ya gidecek olan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in dönüşüne kadar, Dışişleri Bakanlığına, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Moğultay'ın,

Vekillik etmelerinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkereleri Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

Karaman Milletvekili Zeki Ünal ve 16 arkadaşının, ülkemizin su kaynaklarının daha iyi değerlendirilmesi için alınması gereken tedbirleri belirlemek ve Manavgat Çayı üzerinde uygulanan proje hakkında kamuoyunu aydınlatmak (10/170);

Şırnak Milletvekili Selim Sadak ve 9 arkadaşının, Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesine bağlı Narlı Beldesinde bazı masum kişilerin güvenlik güçlerince öldürüldüğü iddialarını açıklığa kavuşturmak (10/171);

Batman Milletvekili Mehmet Adnan Ekmen ve 10 arkadaşının, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bazı yerleşim birimlerinin güvenlik güçlerince boşaltıldığı iddialarını açıklığa kavuşturmak ve alınması gereken tedbirleri belirlemek (10/172);

İzmir Milletvekili Veli Aksoy ve 12 arkadaşının, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığınca gerçekleştirilen Batıkent-Kızılay metro hattı ve Kızılay istasyonu ihalelerinde usulsüzlük yapıldığı iddialarını araştırmak (10/173);

Amacıyla birer Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergeleri Genel Kurulun bilgisine sunuldu; önergelerin gündemdeki yerlerini alacakları ve öngörüşmelerinin, sırasında yapılacağı açıklandı.

İstanbul Milletvekili Gurhan Çelebican'ın (6/448), (6/498) ve (6/499) esas numaralı sözlü sorularını geri aldığına ilişkin önergeleri okundu; soruların geri verildiği bildirildi.

Gündemin "Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmında yer alan Başbakanlık tezkerelerinden:

- 155 inci sırasında bulunan (S. Sayısı : 586) nın 16 ncı,
- 151 inci sırasında bulunan (S. Sayısı : 549) un 17 nci,
- 152 nci sırasında bulunan (S. Sayısı : 550) nin 18 inci,
- 153 üncü sırasında bulunan (S. Sayısı : 551) in 19 uncu,
- 154 üncü sırasında bulunan (S. Sayısı : 552) nin 20 nci,
- 156 ncı sırasında bulunan (S. Sayısı : 587) nin 21 inci,
- 157 nci sırasında bulunan (S. Sayısı : 588) in 22 nci,
- 158 inci sırasında bulunan (S. Sayısı : 589) un 23 üncü;

28.2.1994 tarihli "Gelen Kâğıtlar" da yer alan (S. Sayısı : 616) nın, 48 saat geçmeden gündemin, "Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmının 24 üncü, Sırasına alınmalarına;

Bu konuları sonuçlandırmak üzere, Genel Kurulun, 2 Mart 1994 Çarşamba günü 13.00-17.00, görüşmelerin tamamlanmaması halinde ise aynı gün 20.00-24.00 saatleri arasında çalışması; görüşmelerin yine de bitirilememesi halinde ise, 3 Mart 1994 Perşembe günü aynı saatler arasında çalışmasına;

2 Mart 1994 Çarşamba günü sözlü soruların görüşülmemesine ilişkin ANAP Grubu önerisinin kabul edilmediği;

Gündemin "Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmında yer alan Başbakanlık tezkerelerinde:

- 155 inci sırasında bulunan (S. Sayısı : 586) nın 16 ncı,
- 158 inci sırasında bulunan (S. Sayısı : 589) un 17 nci,
- 152 nci sırasında bulunan (S. Sayısı : 550) nin 18 inci,
- 153 üncü sırasında bulunan (S. Sayısı : 551) in 19 uncu,
- 151 inci sırasında bulunan (S. Sayısı : 549) un 20 nci,
- 156 ncı sırasında bulunan (S. Sayısı : 587) nin 21 inci,

154 üncü sırasında bulunan (S. Sayısı : 552) nin 22 nci,
157 nci sırasında bulunan (S. Sayısı : 588) in 23 üncü;

28.2.1994 tarihli "Gelen Kâğıtlar" da yer alan (S. Sayısı : 616) nın 48 saat geçmeden gündemin "Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmının 24 üncü, Sırasına alınmalarına;

Genel Kurulun, 2 Mart 1994 Çarşamba ve 3 Mart 1994 Perşembe günleri 13.00-17.00 ve 20.00-24.00 saatleri arasında çalışmasına ilişkin DYP Grubu önerisinin kabul edildiği,

Açıklandı.

Alınan karar gereğince, 2 Mart 1994 Çarşamba günü saat 13.00'te toplanmak üzere Birleşime 18.45'te son verildi.

Mustafa Kalemli
Başkanvekili

İlhan Kaya
İzmir
Kâtip Üye

İşıl Saygın
İzmir
Kâtip Üye

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 13.00

BAŞKAN : Başkanvekili Mustafa Kalemli**KÂTİP ÜYELER : İlhan Kaya (İzmir), Işıl Saygın (İzmir)****BAŞKAN —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin 78 inci Birleşimini açıyorum.**II. — YOKLAMA****BAŞKAN —** Ad okunmak suretiyle yoklama yapılacaktır.Sayın milletvekillerinin, salonda bulunduklarını yüksek sesle belirtmelerini rica ediyorum.
(Sivas Milletvekili Ziya Halis'e kadar yoklama yapıldı)**BAŞKAN —** Sayın milletvekilleri, toplantı yetersayımız vardır, görüşmelere başlıyoruz.
Gündeme geçiyoruz.**III. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI****A) TEZKERELER VE ÖNERGELER****1. —** *Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin, Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildiğine ilişkin önergesi (4/285)***BAŞKAN —** Komisyondan istifa önergesi vardır; okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İşlerimin yoğunluğu nedeniyle, üyesi bulunduğum Anayasa Komisyonundan istifa ediyorum. Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

İsmail Köse
Erzurum**BAŞKAN —** Bilgilerinize sunulmuştur.**2. — (10/53) esas numaralı Meclis Araştırma Komisyonu Geçici Başkanlığının, komisyonun, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimine ilişkin tezkeresi (3/1302)****BAŞKAN — (10/53) esas numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimini yaptığına dair tezkeresi vardır, okutuyorum:**

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

(10/53) esas numaralı Araştırma Komisyonu, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimini yapmak amacıyla 1.3.1994 Salı günü saat 14.00'te toplanmış, toplantıya katılan 8 üyenin kullandığı 8 adet oy pusulasının tasnifi sonucunda, aşağıda adı, soyadı ve seçim çevresi yazılı üyeler, karşılarında gösterilen oyları alarak, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçilmişlerdir.

Bilgilerinize arz ederim.

Saygılarımla.

Mustafa Zeydan
Hâkkari
(10/53) esas numaralı Araştırma
Komisyonu Geçici Başkanı

Başkan : İsmail Köse (Erzurum) 8 oy
 Başkanvekili : Mehmet Keçeciler (Konya) 6 oy
 Sözcü : Mustafa Zeydan (Hakkâri) 7 oy
 Kâtip : Lûtfü Esengün (Erzurum) 8 oy
 BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

1. — *Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/296) (S. Sayısı : 485) (1)*

BAŞKAN — Gündemin “Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler” kısmının 1 ilâ 10 uncu sıralarındaki, Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 485 ilâ 494 sıra sayılı raporlarını okutup, bilgilerinize sunacağım.

10 gün içinde itiraz olunmadığı takdirde, bu raporlar kesinleşmiş olacaktır.

Vakit alacağı için, Kâtip Üyenin oturarak okunmasını oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Birinc rapor okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 13.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğü 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporu ile hakkında 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanıdığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
 Şerif Ercan

(Edirne) ve Komisyon Üyeleri

(1) 485 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

2. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/394) (S. Sayısı : 486) (1)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 24.4.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğü 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürütüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan

Şerif Ercan (Edirne)
ve Komisyon Üyeleri

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

3. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/484) (S. Sayısı : 487) (2)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

(1) 486 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

(2) 487 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 16.6.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Batman Milletvekili Adnan Ekmen ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

Başkan
Şerif Ercan

(Edirne) ve Komisyon üyeleri

4. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/349) (S. Sayısı : 488) (1)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 13.3.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

(1) 488 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

BAŞKAN : Bilgilerinize sunulmuştur.

Başkan
Şerif Ercan
(Edirne) ve Komisyon üyeleri

5. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/342) (S. Sayısı : 489) (1)

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 13.3.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

(1) 489 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alarak, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan (Edirne)
ve Komisyon Üyeleri

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

6. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/276) (S. Sayısı : 490) (1)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 10.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka

(1) 490 S. Sayılı Basmayazı tutanağına eklidir.

yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

BAŞKAN : Bilgilerinize sunulmuştur.

Başkan
Şerif Ercan
(Edirne) ve Komisyon üyeleri

7. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/275) (S. Sayısı : 491) (1)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 10.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Salih Sümer ve Fehmi Işıklar, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıkların milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

BAŞKAN : Bilgilerinize sunulmuştur.

Başkan
Şerif Ercan
(Edirne) ve Komisyon üyeleri

(1) 491 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

8. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/259) (S. Sayısı : 492) (1)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 24.1.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Salih Sümer ve Fehmi Işıklar, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, içtüzüğü 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alarak, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

BAŞKAN : Bilgilerinize sunulmuştur.

Başkan

Şerif Ercan

(Edirne) ve Komisyon üyeleri

9. — *Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/256) (S. Sayısı 493) (2)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca 10.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Salih Sümer ve Fehmi Işıklar, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi;

(1 ve 2) 492 ve 493 S. Sayılı Basmayazılar tutanağa eklidir.

Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
(Edirne) ve Komisyon üyeleri

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

10. — *İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/751) (S. Sayısı : 494) (1)*

BAŞKAN — Diğer raporu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığımızca 13.10.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporu ile hakkında 2960 sayılı Boğaziçi Kanununa muhalefet suçu isnat edilen İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları

(1) 494 S. Sayılı Basmayazı Tutanağına eklidir.

imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
(Edirne) ve Komisyon üyeleri

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

Muhterem milletvekilleri, başlangıçta da ifade ettiğim şekliyle, bu raporlara 10 gün içinde itiraz olunmadığı takdirde, kesinleşmiş olacaklardır.

III. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI (Devam)

A) TEZKERELER VE ÖNERGELER (Devam)

3. — *Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Oturanların Aldıkları Krediler Hakkında Kanun Teklifinin (2/641) doğrudan gündeme alınmasına ilişkin önergesi (4/286)*

BAŞKAN — İçtüzüğün 38 inci maddesi uyarınca, 2 adet, doğrudan gündeme alınma önergesi vardır; ayrı ayrı okutup oylarınıza sunacağım.

Birinci önergeyi okutuyorum

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Tarafımdan hazırlanarak Başkanlığa sunulmuş bulunan ve aşağıda dökümü çıkartılan kanun teklifim, İçtüzüğün öngördüğü süre içerisinde ilgili komisyonlarda görüşülerek Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine alınmamıştır.

Söz konusu teklifin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün 38 inci maddesine göre doğrudan gündeme alınmasını arz ederim.

Mahmut Alınak
Şırnak

İlgili kanun teklifi: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde oturanların aldıkları Krediler Hakkında Kanun Teklifi.

BAŞKAN — Önerge üzerinde söz istiyor musunuz Sayın Alınak?

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Evet Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Alınak, önergenin lehinde.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Sayın Başkan, Genel Kurulun saygıdeğer üyeleri; sözlerime başlarken, hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

Bilindiği gibi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, yatırımların asgari düzeyde olduğu, işsizliğin ve yoksulluğun had safhada olduğu bölgelerdir. Hepinizin bildiği gibi, bugüne kadar, ne özel sermaye -yani özel sektör- ne de devlet -yani devlet sektörü- bölgede ekonomik yatırımlara yönelmemiş ve böylece, bölgenin ekonomik değerleri, çoğunlukla Batı'da tüketilmiştir. Yani, bunu, su için söylemek mümkün, enerji için söylemek mümkün, petrol için söylemek mümkün, öteki yeraltı kaynakları için söylemek mümkün. Yerüstü zenginlik kaynaklarının durumu da yine aynı.

Ayrıca, son yıllarda, gerek siyasal nedenlerle, gerek ekonomik nedenlerle devam eden göç, bölgenin ekonomik yapısını çok daha tahrip etmiştir. Bu nedenle, bölgede pazarın, büyük bir açmazla, büyük bir çıkmazla karşı karşıya olduğu söylenir ise, sanıyorum ki bu bir abartıma olmaz.

Tabii ki, yatırımların yapılmamış olması, takdir buyurulacağı gibi, kendisiyle birlikte birçok sosyal sorunları da getirmektedir; altyapı sorunlarını getirmektedir, konut sorununu getirmektedir ve böylece sorunlar, ekonomik kaos, her geçen gün daha da çok derinleşmektedir. Bilindiği gibi, doğu ve güneydoğuda esnaf ve sanatkâr kesimi, çiftçi, tarıma dayalı ekonomi revaçta ve azımsanamayacak, bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel, doğal ve kaçınılmaz olarak bankalardan ve kooperatiflerden de kredi yoluyla borçlanmak suretiyle ekonomik varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. Ancak, faiz oranlarının yüksek olması; yani genel anlamda izlenen ekonomik politikanın yanlışlıkları, izlenen ekonomik politika, kredi alan bu insanları, bu orta tabakayı, birçok olumsuzlukla karşı karşıya getirmektedir ve bu yüzdendir ki, birçok esnaf ve sanatkâr iflas etmekte, kepenk indirmek zorunda kalmakta ve işsizler ordusuna katılmaktadırlar.

Benim, Genel Kurulda öncelikle görüşülmesini istediğim yasa teklifim, ekonomik darboğaz içerisinde bulunan bu halk kesimlerinin karşı karşıya bulundukları sorunları, birazcık da olsa, bir nebze de olsa, hafifletmek üzere, banka ve kooperatiflerden aldıkları borçlarla, bundan sonra alacakları borçların faiz oranlarının üçte iki oranında indirilmesine ilişkindir. Yasa teklifi bu amaçla düzenlenmiştir.

Değerli arkadaşlarım, bugüne kadar, hepinizin bildiği gibi, özellikle son iki, üç aydır hemen hemen her hafta salı günleri bu kürsüye gelerek, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğum yasa tekliflerimin, İçtüzüğü'nün 38 inci maddesine göre doğrudan doğruya gündeme alınmasını istiyorum. Ben iddialıyım; Yüce Meclise bugüne kadar birçok proje getirmişim, Yani, bunu ben proje olarak değerlendirmiyorum; bu, proje değil, bu, sadece var olan sorunlardan birisine karşı duyarlılıktır ve halkın bir bölümünün karşı karşıya bulunduğu ekonomik bir soruna yönelmedir; ama, bundan önce yapılan görüşmelerde reddedilen kanun tekliflerim, gerekse bundan sonra İçtüzüğü'nün 38 inci maddesine göre Genel Kurula gelecek olan kanun tekliflerim bir bütün içerisinde değerlendirildiği takdirde...

HÜSEYİN BALLYALI (Balıkesir) — Amerika'nın bütçesi bile olsa bu yatırımlara yetmez.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Efendim, yeteri kadar kaynak var.

Hepsi bir bütün içerisinde değerlendirildiğinde, bence gerek ekonomik alanda gerekse demokratik ve siyasal alanda çok önemli bir hizmeti yerine getirmektedirler.

Ben iddia ediyorum, getirdiğim projelerin -eksikliğiyle gediğiyle, burada tartışılmak kaydıyla- yaşama geçirilmesi halinde aşamayacağımız hiçbir sorunumuz yoktur, çözemeyeceğimiz hiçbir problemimiz yoktur; ancak, acıdır ki, yeterince ve gereğince kanun tekliflerine dönüştürülen bu projelerin Yüce Kurulda tartışılmasını bir türlü sağlayamadım. Ben her zaman kürsüden

söylüyorum, Genel Kurula sürekli olarak arz ediyorum, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun inisiyatifi, hak, yetki ve işlevi konusunda oldukça da duyarlıyım. Her zaman söylediğim gibi, bu Parlamentonun, isterse üstesinden gelmeyeceği hiçbir sorun yoktur; yeterki istensin, yeterki niyet olsun. Bu nedenle de, Parlamentonun işlevi, duyarlığı, yapması gerekenler konusunda oldukça duyarlıyım ve duyarlığımın gereği olarak, salt Parlamentonun mevcut sorunların çözümüne, daha doğrusu mevcut sorunları çözmesi gerektiğine; yani, işçinin, köylünün, esnafın, emekli, dul ve yetimin, memurun, çiftçinin, yaşanan bütün sorunları, alevi yurttaşların gelenek ve inanç özgürlükleri üzerindeki baskıların sona erdirilmesi ve olağanüstü hal bölgesiyle çevre illerde akan kan ve gözyaşının durdurulması konusunda, Parlamentonun çözüm üretmesi gerektiğine dikkat çekmek üzere bir haftalık açlık grevine de girdim. Ancak, acıdır ki, bir milletvekili olarak Parlamentodaki odamda yatıp kalkarak, geceleri de kalmak suretiyle yaptığım açlık greviyle dikkat çekmeye çalışırken ve doktor tarafından yapılan muayene ve tahliller sonucunda da bünyemde büyük tahribatlar olduğu tespit edilmesine rağmen...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Bitirin efendim lütfen.

MAHMUT ALINAK (Devamlı) — ... Açlık grevimi ısrarla sürdürürken, ne Hükümetten ne de siyasî partilerden hiçbir tepki alamadım, hiçbir duyarlık göremedim.

Dilerim ki, getirdiğim kanun teklifleri, kabul edilmesi bile, hiç olmazsa değerlendirilir, dikkate alınır ve tartışılır. Söz konusu kanun teklifim de, önemli bir ihtiyaca hizmet edecektir. Bu nedenle, Sayın Kurulun önergemin lehinde oy kullanarak, kanun teklifimin öncelikle görüşülmesini sağlamasını diliyor, hepinize sevgiler ve saygılar sunuyorum, teşekkür ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Önerge üzerinde başka söz isteyen?.. Yok.

Önergeyi oylarınıza arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

4. — *Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş'ın, İl İdaresi Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifinin (2/446) doğrudan gündeme alınmasına ilişkin önergesi (4/287)*

BAŞKAN — İkinci önergeyi okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

(2/446) esas sayıyla vermiş bulunduğum kanun teklifimin, aradan 45 günden fazla bir süreye geçtiğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük madde 38 gereğince doğrudan gündeme alınmasını arz ve talep ederim.

Saygılarımla.

Sedat Yurtdaş
Diyarbakır

Konusu : İl İdaresi Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi.

BAŞKAN — Önerge üzerinde söz isteyen?.. Yok.

Önergeyi oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

V. — ÖNERİLER

A) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ

1. — TBMM Genel Kurulunun çalışmalarına 8.3.1994 Salı gününden itibaren 15 gün ara verilmesine ilişkin Danışma Kurulu önerisi.

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri Danışma Kurulunun bir önerisi vardır; okuyorum.

Danışma Kurulu Önerisi

No. : 126

Tarih : 2.3.1994

Mahalli idareler seçimleri nedeniyle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına 8.3.1994 Salı gününden itibaren 15 gün ara verilmesinin Genel Kurulun onayına sunulması Danışma Kurulunca uygun görülmüştür.

Vefa Tanır

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Başkanı Vekili

DYP Grubu Başkanvekili

Turhan Tayan

SHP Grubu Temsilcisi

Sabri Yavuz

ANAP Grubu Başkanvekili

Eyüp Aşık

RP Grubu Başkanvekili

Abdülattif Şener

BAŞKAN — Danışma Kurulu önerisini oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

Gündemin “Seçim” kısmına geçiyoruz.

VI. — SEÇİMLER

1. — Başkanlık Divanında açık bulunan kâtip üyeliğe seçim

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, Başkanlık Divanında açık bulunan ve değişen oranlar karşısında Refah Partisine düşen bir kâtip üyelik için, Refah Partisi Grubunca, Şanlıurfa Milletvekili Sayın İbrahim Halil Çelik aday gösterilmiştir.

Oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler...

Efendim, “kabul etmeyenler”i oyluyorum; eğer sayın milletvekillerinde bir tereddüt ol-duysa tekrarlayacağım oylamayı. (DYP sıralarından “tekrarlayın” sesleri)

Peki efendim, tekrar ediyorum: Şanlıurfa Milletvekili Sayın İbrahim Halil Çelik’in, RP kontenjanından Başkanlık Divanı kâtip üyeliğine aday gösterildiğini ifade ettim. Sayın İbrahim Halil Çelik’in oylamasını yapıyoruz şimdi : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın İbrahim Halil Çelik’e Başkanlık Divanındaki görevinde başarılar diliyorum.

Değerli milletvekilleri, gündemin “Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler” kısmına devam ediyoruz.

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN

DİĞER İŞLER (Devam)

II. — Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 436 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 16.4.1986 Tarihli ve 3274 Sayılı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununa Bir Geçici

Madde Eklenmesi Hakkında 256 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sigorta Şirketleri Hizmetlerinin Başbakanlığa Devri Hakkında 303 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/202, 1/76, 1/108) (S. Sayısı : 59 ve 59'a 1 inci Ek)

BAŞKAN — Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

12. — Bütçe Kanununda Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanunlarında Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/343) (S. Sayısı : 71)

BAŞKAN — Bütçe Kanununda Yer alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanunlarında Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

13. — Belediye Kanununa Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/306) (S. Sayısı 82)

BAŞKAN — Belediye Kanununa Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Hükümeti de sorsanız Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, komisyon olmayınca hükümeti sormuyoruz zaten.

14. — İnsan Hakları Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/376) (S. Sayısı : 139)

BAŞKAN — İnsan Hakları Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

15. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, Türk Kanunu Medenisinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/324) (S. Sayısı : 134)

BAŞKAN — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, Türk Kanunun Medenisinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

16. — Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdare Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Erzurum Milletvekili Rıza Müftüoğlu ve 10 Arkadaşının ve Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin Aynı Mahiyetteki Kanun Teklifleri ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/488, 2/9, 2/536) (S. Sayısı : 283)

BAŞKAN — Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdare Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

17. — *Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekili Bursa Milletvekili Türhan Tayan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney, Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan'ın Kamu ve Özel Radyo-Televizyonların Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Teklifi ile İçel Milletvekili İstemihan Talay ve 4 Arkadaşının Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/754, 2/745) (S. Sayısı : 356)*

BAŞKAN — Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekillerinin Kamu ve Özel Radyo-Televizyonların Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Teklifi...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

18. — *İl İdaresi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Ekleneceği Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/553) (S. Sayısı : 391)*

BAŞKAN — İl İdaresi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Ekleneceği Hakkında Kanun Tasarısı...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

19. — *Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun İki Maddesinin Yeniden Düzenlenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/355) (S. Sayısı : 66)*

BAŞKAN — Hâkim ve Savcı Adaylarının Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun İki Maddesinin Yeniden düzenlenmesine Dair Kanun Tasarısı...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

20. — *Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/432) (S. Sayısı : 201)*

BAŞKAN — Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe Komisyonları raporları...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

21. — *Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 437 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 470 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/201, 1/319) (S. Sayısı : 58 ve 58'e 1 inci Ek)*

BAŞKAN — Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 437 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

22. — *Türkiye Radyo Televizyon Gelirleri Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 394 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/160) (S. Sayısı : 111)*

BAŞKAN — Türkiye Radyo Televizyon Gelirleri Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 394 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

23. — *Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin 77 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bu Kanun Hükkünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 391 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/14, 1/155) (S. Sayısı : 112)*

BAŞKAN — Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin 77 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

24. — *Turizm Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 190 ve 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair 411 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilatı ve Görevleri Hakkında 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 216 Sayılı Kanun Hükkünde Kararname ile Millî Eğitim, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm, Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/137, 1/181, 1/52, 1/62) (S. Sayısı : 116)*

BAŞKAN — Turizm Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

25. — *Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Adalet ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/9) (S. Sayısı : 180)*

BAŞKAN — Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

26. — *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Tarım, Orman ve Köy İşleri ve Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/199) (S. Sayısı : 193)*

BAŞKAN — Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

27. — *Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddeleri ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükkünde Kararname ile Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/166, 1/505) (S. Sayısı : 322)*

BAŞKAN — Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddeleri ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yo'.

Ertelenmiştir.

28. — *Çanakkale Milletvekili Hamdi Üçpınarlar ve 53 Arkadaşının, Haksız ve keyfi işlemleriyle Devleti zarara uğrattığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Halil Şıvgın Hakkında Anayasanın 100 üncü Maddesi Uyarınca Bir Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/II) (S. Sayısı : 337)*

BAŞKAN — *Çanakkale Milletvekili Hamdi Üçpınarlar ve 53 Arkadaşının, Haksız ve Keyfi işlemleriyle Devleti zarara uğrattığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Halil Şıvgın Hakkında Soruşturma Açılmasına Dair Komisyon Raporu..*

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

29. — *Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 492 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (1/577) (S. Sayısı : 375)*

BAŞKAN — *Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 492 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...*

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

30. — *Emniyet Teşkilatı Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 490 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/576) (S. Sayısı : 394)*

BAŞKAN — *Emniyet Teşkilatı Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 490 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...*

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

31. — *Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında 504 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/594) (S. Sayısı : 395)*

BAŞKAN — *Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında 504 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...*

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

32. — *Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 507 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/591) (S. Sayısı : 404)*

BAŞKAN — *Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 507 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...*

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

33. — *Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan ve 50 Arkadaşının, Bulgaristan'dan Ülkemize Gelen Soydaşlarımızın İskânı ve Konut Yapımı ile İlgili İşlemlerde Mevzuata ve Kanunlara*

Aykırı Hareket Ederek Devleti Zarara Uğrattıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla, Eski Başbakan Yıldırım Akbulut, Devlet Eski Bakanları Işın Çelebi, İsmet Özarslan, Recep Ercüment Konukman, Mehmet Çevik ve Cemil Çiçek, Tarım ve Köy İşleri Eski Bakanı Lutfullah Kayalar, Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Şükrü Yürtür ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Fahrettin Kurt Haklarında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/16) (S. Sayısı : 373)

BAŞKAN — Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan ve 50 Arkadaşının, Bulgaristan'dan Ülkeyimize Gelen Soydaşlarımızın İskanı ve Konut Yapımı ile İlgili İşlemlerde Mevzuata ve Kanunlara Aykırı Hareket Ederek Devleti Zarara Uğrattıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Eski Bakanlar Hakkındaki Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

34. — 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personeli Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin 488 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/574) (S. Sayısı : 554)

BAŞKAN — 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin 488 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname...

Komisyon?.. Yok.

Ertelenmiştir.

35. — Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462) (S. Sayısı : 586) (1)

- A) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında
- B) Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında
- C) Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında
- D) Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında
- E) Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında
- F) Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında

BAŞKAN — Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili

(1) 586 S. Sayılı Basmayazı Tutanağına eklidir.

Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporlarının görüşmelerine başlıyoruz.

Komisyon?.. Yerinde.

Hükümeti temsilen, İçişleri Bakanı Sayın Nahit Menteşe yerlerini aldılar.

Değerli milletvekilleri, raporlar 586 sıra sayısıyla bastırılıp sayın üyelere dağıtılmıştır.

Bu raporlardan, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç ve Abdülkerim Zilan, Van Milletvekili Remzi Kartal, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Siirt Milletvekili Naif Güneş, Diyarbakır Salih Sümer hakkında olanlar, kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine dairdir. Bu raporlar, daha sonraki birleşimlerde gündemin "Sunuşlar" kısmına alınarak bilgilerinize sunulacak ve 10 gün içinde itiraz olunmadığı takdirde kesinleşmiş olacaktır. Değerli milletvekilleri, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına dair raporların görüşmelerine başlıyoruz.

A) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında

BAŞKAN — Önce, 586 sıra sayılı basmayazının 58 inci sayfasında yer alan Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 161 karar nolu raporunun görüşmesine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerindedir.

Raporun okunup okunmamasını oylarınıza sunuyorum : Raporun okunmasını kabul edenler... Etmeyenler... Raporun okunması kabul edilmemiştir.

Değerli milletvekilleri, rapor üzerindeki görüşmelerde şahsı adına iki üyeye, istendiği takdirde Komisyonla, Hükümete ve son olarak da yasama dokunulmazlığının kaldırılması istenen milletvekiline söz vereceğim. Konuşma süreleri, Komisyon ve Hükümet adına 20'er, şahıslar adına 10'ar dakikadır. Görüşmelerin bitiminde Komisyonun raporunu oylarınıza arz edeceğim.

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Söz hakkı istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, rapor üzerinde şahsı konuşma hakkı mı istiyorsunuz; savunma için mi?

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Rapor hakkında.

BAŞKAN — Tamam efendim, isim tespit ediyorum, şimdi okuyacağım.

SEDAT YURTDAŞ (Diyarbakır) — Söz hakkı istiyorum efendim.

BAŞKAN — 161 karar nolu rapor üzerinde şahısları adına Sayın Bülent Ecevit, Sayın Mahmut Kılınç, Sayın Muzaffer Demir, Sayın Sedat Yurtdaş söz istemişlerdir.

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Önce ben istedim Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim iki kişiye söz vereceğim için, baştan Sayın Bülent Ecevit ve Sayın Muhmut Kılınç'a söz vereceğim.

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Benden evvel söz isteyen olmadı Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Bülent Ecevit bugün saat 10.30'da söz istediler. Biraz önce de Genel Kurul açıldığında Divanda görevli memuru kendilerine göndererek bunu teyit ettirdim; tekrar, söz istediklerini ifade ettiler.

Şimdi, ilk konuşmacı olarak, Sayın Bülent Ecevit'e söz veriyorum.

Buyurun Sayın Ecevit.

Sayın Ecevit, konuşma süreniz 10 dakika

BÜLENT ECEVİT (Zonguldak) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; konuşmama başlarken, Sayın Başkana, bana bu konuşma olanağı verdiği için teşekkür ederim.

Değerli üyeler, benim ve Başkan olduğum Demokratik Sol Partinin, ulusal birlik ve ülke bütünlüğü konusundaki duyarlılığımız bellidir. Milletvekillerinin dokunulmazlık kurumundan, ulusal birliğimizi ve ülke bütünlüğümüzü tehlikeye düşürücü söz ve eylemler için bir kalkan gibi yararlanmalarına izin verilmesini de asla içime sindiremem.

Demokrasi Partili bazı milletvekillerinin basın-yayın organlarından dikkatle izlediğim konuşmalarını da, ulusal birlik ve ülke bütünlüğü açısından çok sakıncalı buluyorum. (ANAP ve DYP sıralarından alkışlar)

İzmir Milletvekili ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti eski Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü Karma Komisyon raporlarına yazdığı karşı oy yazısında, bu tür konuşmaları düşünce özgürlüğü açısından mazur görmek gerektiğini savunuyor ve "Düşünce suçu diye bir şey demokrasi-lerde olmamalı" diyor. Bence bu, inandırıcı bir gerekçe değildir. Çünkü, dokunulmazlık zırhına bürünerek yapılan konuşmalardan bazıları eğer bölücü eylemlere, hele terör eylemlerine cüret verir nitelikteyse, böyle konuşmalar düşünce suçu kavramını aşan ve eylemle bütünleşen bir nitelik edinmiş olur.

Ama, Sayın Erdal İnönü'nün karşı oy yazısında neden böyle bir gerekçe ardına sığındığını çok iyi anlıyorum. Çünkü, kendi genel başkanlığı döneminde Sosyaldemokrat Halkçı Parti, o zamanki adıyla Halkın Emek Partisi milletvekillerini, kendi sırtında Türkiye Büyük Millet Meclisine taşırken bu milletvekillerinden birçoğunun... (ANAP ve DYP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)... dokunulmazlık kurumunu kötüye kullanarak bölücü eylemleri destekleyip teşvik edecekleri belliydi. Bunu önceden kestirmek için kâhin olmak gerekmezdi. Nitekim, ben daha o tarihlerde, 1991 seçimleri öncesinde, bu kaygımı dile getirmiştim defalarca. Bu durumda, bazı milletvekillerince işlendiği öne sürülen bölücülük suçundan, Sosyaldemokrat Halkçı Parti de siyasal anlamda sorumludur.

Onun için, gerek Sayın Erdal İnönü, gerek başka bazı sayın SHP milletvekilleri aslında, kendi günahlarının ezikliği içinde dokunulmazlıkların kaldırılmasına karşı çıkma eğiliminde görünüyorlar. (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Bölücü eğilim ifade eden ve bölücü eylemleri, terörü-teşvik edici, destekleyici etkiler yapan nitelikte olan konuşmalar nedeniyle dokunulmazlıkların kaldırılması lehinde oy vereceğimi şimdiden belirtmek isterim. Çünkü, dokunulmazlıklarının kaldırılması istenen bazı milletvekillerinin basın-yayın organlarından dikkatle izlediğim bazı konuşmaları, benim görüşüme göre bölücü terörü cüretlendirici niteliktedir.

Ne var ki, bu konuda gördüğüm bir eksikliği belirtmekten kendimi alamıyorum: Komisyon raporları bu açıdan tatmin edici değildir. Genellikle raporlarda sadece Devlet Güvenlik Mahkemesi savcılığının iddialarına soyut ifadelerle yer verilmekte; fakat, hemen hiçbir somut kanıt gösterilmemektedir. İddiaya konu olan konuşmalardan -gerçi bu konuşmaları basın-yayın organlarında izledik- raporda da somut ayrıntılar, örnekler verilmeliydi. Maalesef, raporlarda bu, genellikle ihmal edilmiştir. Komisyon raporlarından yalnızca birinde, Sayın Ahmet Türk ve Sayın Leyla Zana ile ilgili, 18 Aralık 1993 günlü ve esas 3/1029 karar 96/1 sayılı raporda -ancak bu raporda- suç iddiasına temel oluşturan sözlerden bazı örnekler yer alıyor; fakat, o örnekler de biraz talihsiz seçilmiş örneklerdir. Bu milletvekillerinin, siyasal amaçlı bir yurt dışı gezide "Kürt kimliğinin tanınmasını" ve Kürt kökenli siyasal partilere tam anayasal ve yasal haklar verilmesini istedikleri belirtilmektedir. Ne var ki, Kürt kimliğinin tanınmasını aynen bu ifadelerle savunmuş bulunanlar arasında, şimdi Cumhurbaşkanı olan Sayın Süleyman Demirel de bulunmaktadır.

1991 genel seçimleri ardından, Sayın Demirel, Hükümet adına defalarca "Kürt kimliğini tanıyoruz" demiştir.

Ben, etnik kökene dayalı partiler kurulmasına kesinlikle karşıyım. Bunun Yugoslavya örneğinde görüldüğü gibi, bir ülkeyi bölünmeye, parçalanmaya götüreceği kanısındayım. Ama, yine ne var ki, bu görüşü, ülkemizde bazı yazarlar da uzun süreden beri, bence çok yanlış ve haksız olarak savunmaktadırlar. Bu durumda, ben, Savcılık iddianamelerindeki kanıtların, komisyon raporlarında daha ayrıntılı ve doyurucu olarak belirtilmesini beklerdim.

O nedenle, görüşmelere bir gün ara verilerek komisyon raporlarındaki eksikliklerin tamamlanmasını öneriyorum. Gerçi ben, dediğim gibi, dokunulmazlıklarının kaldırılması istenen, önerilen milletvekillerinin bölücü harekete katkılarını uzun zamandan beri dikkatle izlediğim için, kendi vicdanî kanaatime dayanarak dokunulmazlıkların kaldırılması yolunda oy vereceğim; ama, bazı sayın üyeler, o konuşmaları aynı dikkatle izleyememiş olabilirler. Eğer, komisyon, raporlarındaki bu açıdan eksiklikleri tamamlayacak olursa ben inanıyorum ki, bugün belki tereddütlü durumda bulunan bazı milletvekilleri de, dokunulmazlıkların kaldırılması lehinde oy kullanabileceklerdir.

Bu önerimin komisyonca dikkate alınması dileğiyle Yüce Meclise saygılar sunuyorum. (DYP ANAP, MHP ve RP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ecevit.

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, Sayın Ecevit konuşmasında partimizi susçladı; terörü destekleyen bazı milletvekillerinin SHP tarafından Meclise taşındığını söyledi.

İçtüzüğün 70'in maddesine göre, söz istiyorum.

BAŞKAN — Bir dakika otun efendim.

ÜLKÜ GÜNEY (Bayburt) — Yanlış beyanda bulunmadı ki, doğruyu söyledi; yanlış beyanda bulunsaydı söz hakkı doğardı.

BAŞKAN — İkinci konuşmacı Sayın Mahmut Kılınç; Buyurun efendim.

MAHMUT KILINÇ (Adıyaman) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; öncelikle, bu dokunulmazlıkların niye Yüce Parlamentonun gündemine geldiğiyle ilgili bir iki şey söylemek istiyorum.

Her şeyden evvel Türkiye’de Kürt sorununu biz yaratmadık. Demokrasi Partisi veya geçmişte Halkın Emek Partisinin içinde bulunan insanlar, bu ülkede hiç olmayan böyle bir sorunu hiç yoktan orta yere atarak yaratmadılar. Böyle bir sorumlulukları yok. Yetmiş yıldır bu ülkenin yönetiminden bizler sorumlu değiliz; yetmiş yıldır bu ülkenin yönetiminden Sayın Demirel sorumlu, Sayın İnönü sorumlu, Sayın Özal sorumlu. Biraz önce burada konuşan, daha geçmişte demokrasi havarisi diye bilinen, ama bugün antidemokratik düşünceleri, kendisini savunmak için gelenekselleştiren Sayın Ecevit sorumlu, Sayın Erbakan sorumlu. Bizim hiçbir sorumluluğumuz yok. Bunu çok açık ifade ediyorum. Biz, bu ülkenin yönetiminde hiçbir zaman bulunmadık ve dolayısıyla Kürt sorununu biz yaratmadık. Kürt sorununu bu ülkeyi yönetenler yarattı; bu ülkede yaşayan 20 milyon insanın en yasal, en demokratik haklarını görmezlikten gelen bu ülkenin yönetimleri yarattı, biz yaratmadık. (DYP sıralarından gürültüler)

SELAHATTİN KARADEMİR (Kahramanmaraş) — Nerede 20 milyon!..

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Araştırırsın.

Bu sorunun bu şekilde gelmesi, bu sorunun bu denli kan akmasına neden olmasından en ufak bir şekilde biz sorumlu değiliz. İşte Sayın Cumhurbaşkanı Demirel, “28 inci isyanı bastırdık, 29 uncusunu da bastıracağız” demişti. Meclis Başkanımız Sayın Cindoruk da aynı ifadeyi kullanmıştı.

Peki, vicdanınıza soruyorum : 28 tane isyanı bastıran, 29 uncu isyanı da bastırma sorunu çözüyor mu? Hayır. 30 uncu çıkar, 31 incisi çıkar, 32 ncisi çıkar... Bunu çözenin yolu demokratik ve barış içinde kardeşçe yaşamının koşullarını yaratmaktır.

Bizim dokunulmazlıklarımızın kaldırılmasıyla ilgili grupların verdikleri önerge ile şu anda yapmak istedikleri, aslında, şiddeti tırmandırmaktan öteye hiçbir işe yaramayacaktır.

Buyurun... Dokunulmazlıklar biraz sonra kalkacak. Hesap vermeye hazırız; hiçbir endişeniz olmasın. Ama, bu yapılan şey, bu ülkede demokrasinin yerleşmesine hizmet etmeyecektir; tersine, şiddetin daha çok tırmanmasına, insanların daha çok eziyet çekmesine neden olacaktır.

Temenni etmiyoruz, arzu etmiyoruz, şiddetle de karşıyız; bunu açıkça söylüyoruz başından beri... Bu kürsüye çıkan arkadaşlarımız, gerek basında, gerekse diğer platformlarda sürekli barışı ve kardeşliği savunduk. Lütfen, biriniz bu kürsüye çıkın deyin ki, işte sizlerden biri şiddeti tasvip etti, işte sizlerden biri tabanca kullanmayı tasvip etti, işte sizlerden biri bomba kullanmayı tasvip etti. Lütfen, Lütfen, çıkın söyleyin; ama, yok böyle bir şey. Onaylamadığını söylemiştir... (DYP sıralarından “Kınayın” sesleri)

Lütfen bakınız... Ne demek kınamak; tasvip etmemektir. Tasvip etmemenin öz Türkçesi onaylamaktır. Yani öz Türkçe kullandıysak hata mı işledik. Tasvip etmediğimizi açıkça söylüyoruz.

Hiç kimsenin, ama hiç kimsenin şiddet kullanmasını asla tasvip etmiyoruz. Bizler, bunu çok açık söylüyoruz. Siz de bu kürsüye çıkın deyin ki, “Devletin şiddetine de biz karşıyız” Hadi buyurun, çıkın bakalım....

ÜLKÜ GÜNEY (Bayburt) — Devletin şiddeti olmaz.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — İşte o zaman bu ülkede demokrasiyi kurumlaştırabiliriz, işte o zaman bu ülkede biz Kürt ve Türk halkının kardeşliğini tesis edebiliriz. Yoksa, çıkıp, bugün benim oy sayım fazladır, benim bugün gücüm fazladır, ben sizi bu Parlamentodan atarım demek ne demokratça düşündürmektir ne de insanî bir yaklaşımdır.

O nedenle, bunu çok açık bir şekilde söylemek istiyorum. Bir kere, dokunulmazlığımızın kaldırılması -açıkça söylüyorum- meseleyi çözmiyor, biraz önce söyledim. Partilerin kapatılması da meseleyi çözmedi, çözmiyor da. Geçmişte yaşananlar var; geçmişte dokunulmazlıkları kaldırılanlar var, geçmişte kapatılmış siyasî partiler var; neden bunlar örnek olmuyor, hâlâ ve hâlâ ısrarla hata işlenmeye çalışılıyor.

Yani sizler, bütün dünya, bütün Türkiye, geçmişte Halkın Emek Partisi milletvekillerinin ve bugün de Demokrasi Partisi milletvekillerinin Kürt halkını temsilen burada olduğumu bilmiyor musunuz?

Eğer diyorsanız ki, bu Parlamentodan biz, bu halkın... (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler) Evet... Evet... Evet, bu böyle... Hiç bir şey yapmanıza gerek yok, bu, böyle. Gidersiniz sorarsınız... Hodri meydan, buyurun, özgürce, hiçbir namlunun, hiçbir tabancanın, hiçbir kurşunun, hiçbir topun, hiçbir tankın olmadığı bölgede hodri meydan buyurun, seçim yapalım. Buyurun... Gelin, işte buyurun... Açıkça söylüyorum, buyurun gelin... (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

Öyle değil... Ben öldürürüm... Öyle değil... İşte daha dün Diyarbakır'da dört insanın üçü satırla öldürüldü. 2 bin insanın faili meçhul cinayete kurban gittiği bir ülkede, sizler, sorumlu olan sizler, birinin failini yakalayamazsanız, bu bölgede, bu ülkede seçimin demokratik olarak yapıldığını, halkın gerçek iradesinin yansıdığını nasıl iddia edebilirsiniz? Var mı böyle bir şey?

2 milyon insan göçertilmiş. 2 milyon insanı göçert, daha sonra da "gelin seçim yapalım" deyin.

AYVAZ GÖKDEMİR (Gaziantep) — Nereye göç etmişler?.. Ne alakası var?

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Alakası var, nasıl yok...

Geçmişte yüzbinlerce insanın ölümüne neden olan, geçmişte milyonlarca insanın batıya zorla iskân ettirildiği bu sorunu, bugün çıkın deyin ki, "Efendim, 7 tane milletvekilinin dokunulmazlığını kaldıracacağız, dolayısıyla da bu işin üstesinde geleceğiz." Buna kim inanır?.. Kim inanır buna?..

SELAHATTİN KARADEMİR (Kahramanmaraş) — Millet inanıyor...

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — İnanılacak bir şey mi bu?.. Olacak şey mi bu?..

Açıkça söylüyoruz, buyurun tartışalım... Zorla değil... Buyurun tartışalım... Buyurun, özgürce, bütün dünyanın gözü önünde tartışalım. Buyurun, bütün dünyanın gözü önünde bölgenin ekonomisini de tartışalım. İşte, sizler, sorumlu olan sizler... Bölgenin ekonomisini bugün bu hale getiren bilinçli politikalar. Babam mı yaptı bunu? Ben mi yaptım? Kim yaptı? İşte, sorumlular yaptı. O halde, niye benim dokunulmazlığımı kaldırıyorsunuz? Ben bunu ifâniha-ye söyleyeceğim. Bu sorun bitmedikçe, bu sorun çözümlenmedikçe, kimse çıkıp öyle "Ben demokratım" Ben demokrasiye aykırı şeylerle...

Bir kere şunu açık söyleyeyim; hiçbir Demokrasi Partisi milletvekili Amerikan vatandaşı değil; hiçbir Demokrasi Partisi milletvekili, kendi halkının dışında, gidip Avrupa'da şurada burada lüks ve safa içinde yaşamamıştır. Hiçbir Demokrasi Partisi milletvekili milyarların sahibi değildir, trilyonların sahibi değildir. (DYP sıralarından gürültüler) Evet, evet... Biz, bu ülkenin gerçek çıkarını savunan, barışı, ve demokrasiyi savunan insanlarız. Tarih bunu yazacaktır.

Daha önce “Kürt yok” diyorsunuz, bugün “Kürt var” diyorsunuz. “Kürt yok” denilen yıllarda yüzbinlerce insan öldü, binlerce köy boşaltıldı. Bugün de Kürt sorunu; Kürt var; ama, Kürt sorunu yok (!)... Peki, beş yıl sonra “Kürt sorunu vardır” dersiniz, bu arada, bu ölen insanlar, bu boşaltılmış köyler, bu ülkenin zorla temin ettiği bu kıt kanaat kaynaklarını bu işe harcayan Hükümetler... Kim bunun vebalini taşıyacak? Bu, beş sene sonra da söylenecek. Bu demokrasi illâ da sizin söylediğiniz gibi mi olacak? Bu demokrasi mutlaka bu ülkede kurumlaşacak. Peki, bu ölen yüzbinlerin hesabını kim verecek? Peki, bu boşaltılan köylerin hesabını kim verecek? Evet, bu çok açık, bu tarihî bir olay. Siz dokunulmazlıkları kaldırabilirsiniz, biz çok rahatız, inanın çok rahatız, Allah’ım şahittir ki çok rahatız, bu konuda hiçbir endişemiz yok; ama, biz bunları söyleyip bu ikazlarda bulunmak zorundayız.

NAZMÎ ÇİLOĞLU (Bolu) — Apo ile kaç defa konuştun, onu söyle.

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, hatibe müdahale etmeyin.

Siz Genel Kurula hitap edin efendim.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Şunu çok açık söyleyeyim; bunu belki...

BAŞKAN — Sayın Kılınç, siz Genel Kurula hitap edin.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Peki Sayın Başkanım.

Sonuç olarak kısaca şunu söylemek istiyorum; bu yapılan antidemokratik, demokrasinin hiçbir kuralıyla bağdaşmaz, bunu dünyada hiçbir yere ifade etme imkânını bulamazsınız. Bunun bize zararı olmaz. Size açık söyleyeyim, bunun Türkiye’ye zararı olacak, hep beraber yaşayacağız. Bunun, Türkiye’ye demokrasiye, Türkiye’deki kurumlara zararı olacak, Türkiye’nin dış itibarını sarsacak. Başka da bir şeye yaramayacak. Yarayacağı bir şey var -biraz önce söyledim- şiddeti daha çok tırmandıracak, daha çok insanlarımızın acı çekmesine neden olacak. İstemiyoruz, istemiyoruz, istemiyoruz, tasvip etmiyoruz. (DYP sıralarından “Tehdit mi ediyorsun” sesleri)

Ben, bu raporun reddedilmesi dileğiyle hepinize saygı ve sevgilerimi sunuyorum, teşekkür ediyorum.

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — “Apo’yu da tasvip etmiyorum” de o kürsüden.

BAŞKAN — Teşekkürler Sayın Kılınç.

Sayın Orhan Doğan; buyurun.

ORHAN DOĞAN (Şırnak) — Sayın Başkan, sevgili arkadaşlar; sözlerime başlarken, Yüce Heyeti sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

Bugün, gerçekten çok zor, zor olduğu kadar da tarihsel bir süreçten geçiyoruz. Bu nedenle de, dokunulmazlığımın kaldırılması istenen dosyalardaki suçlamalara, olayın yasal, hukuksal ve anayasal yönüne girip kendimi aklamaya çalışmayacağım; çünkü olay, ne acıdır ki, siyasal bir kararın Paprlamentonun onayına sunulmasından ibarettir. Dün bazı arkadaşlarımın da ifade ettikleri gibi, gündemin 150’li sıralarında kayıtlı ve belki de aylar sonra Parlamento gündemine girmesi beklenen dosyalar, ne acıdır ki, talimatlar gereği bir oldubittiye getirilerek, idam gibi çok ağır bir cezayla, vatan hainliği gibi hiç de hak etmediğimiz bir suçlamayla karşı karşıya bulunmamıza rağmen, yeterli savunma süresi de tanınmadan peşinen mahkûm edildik; yargısız bir infazla, ne acıdır ki, karşı karşıya kaldık.

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — Tarihe geçeceksin, tarihe (!)

BAŞKAN — Efendim, lütfen müdahale etmeyin.

ORHAN DOĞAN (Devamla) — Ben gideceğim yeri çok iyi biliyorum arkadaşlar, tabii yargıya gideceğim, lütfen beni dinleme tahammülünü gösteriniz.

BAŞKAN — Sayın Doğan, siz Genel Kurula hitap edin efendim, ben gerekli ikazda bulunuyorum.

ORHAN DOĞAN (Devamla) — Sevgili arkadaşlar, sadece burada değil, Türkiye’de toplumsal uzlaşmayı ve iç barışı istemeyen güçlerin başlattıkları psikolojik savaş kampanyalarıyla, devletin resmî televizyonlarında günlerce teşhir edildik, inanılması mümkün olmayan komplo ve senaryolarla kamuoyuna -henüz siz yargılamadan- suçlu olarak sunulduk. Basın, medya ve bir kısım ve bir kısım kamuoyunun önyargılarıyla karşı kaşıya kaldık; mitinglerde, meydanlarda, linç edilmesi gereken insanlar olarak tanıtıldık, hedef gösterildik. Yani başımızda bombalar patladı, arkadaşlarımız öldürüldü, hakaretlere maruz kaldık. Devletin resmî televizyonlarına çıkarılan savcı ve asker katili sözümona korucu başlarına kendi ana dilimizle, yani Kürtçe, küfür ettirildik, 60 milyon insanın huzurunda.

Bu Parlamentoda, yani burada tartışılması gereken sorunlar, Genelkurmayda, Millî Güvenlik Kurulunda kapalı kapılar ardında tartışıldı. Ordunun DEP’ten rahatsız olduğu sürmanşet yayımlandı, milletin bizden rahatsız olduğu iddia edildi. Sürekli tecrit edilmeye çalışıldık. Buna rağmen rejime olan inancımızı yitirmedik, toplumsal uzlaşmanın mihenk taşları olmaya çalıştık; ama, hiç kimse, ne yazık ki hiç kimse bizi anlamaya çalışmadı. Savunma yapmak üzere Karma Komisyona çağırıldığımda, dokunulmazlıkların kaldırılması kararının zaten Parlamento dışında verildiğini belirtmiştim ve ben bu Parlamento dışı iradeye dikkat çekerek ifade vermeyeceğimi, komisyona olan saygınlığım nedeniyle de ben ifade vererek alet olarak kullanmayacağımı anlatmıştım; ama, tarih işte bugün, işte dün beni haklı gösterdi, benim tahminlerimin doğru olduğu ortaya çıktı. Çünkü, start verilmiş ve verilen start gereği komisyon kararının Genel Kuruldan da geçeceğini tahmin etmiştik, bu nedenledir ki, çünkü gelişmeler bizim için sürpriz olmadı, bugün de dokunulmazlıklarımızın kaldırılması sürpriz olmayacaktır.

Dün önerge lehinde oy kullanan ancak iradeleri ipotek altına alınan ve bu nedenle özgür olamayan sayın üyelere de kırgın olmadığım gibi, az sonra yapılacak oylamada lehte oy kullanacak arkadaşlara da kırgın olmayacağım. Onların da bir gün demokrasiye ihtiyaçları olacağını ifade etmek istiyorum.

Sayın Başkan, sevgili arkadaşlar; dokunulmazlığımın kaldırılmasında ve yargılanmaktan korkmuyorum. Çünkü ben, rüşvet almadım; ben, ihaleye fesat karıştırmadım; ben, tüyü bitmemiş yetimin hakkını da yemedim; ben, vergi kaçakçılığı da yapmadım; halka ihanet etmedim; devlet parasını beş yıldızlı otellerde birilerine peşkeş de çekmedim, hayalî ihracatla köşe bucak da olmadım. Bunun için korkmuyorum.

SARBI ÖZTÜRK (İstanbul) — Teröristi tedavi ettirdin ama...

ORHAN DOĞAN (Devamla) — Bu ve benzer suçlar için de yasama dokunulmazlığımın olmaması gerektiğine inanıyorum. Ben, tarihe ve tarih içinde halka hesap verememekten korkarım. Bugün birileri ve Yüce Parlamentonun da katkısıyla beni ya da arkadaşlarımı yargılayabilirler; beni fikir ve düşüncelerimi, düşünceleriyle mahkûm edemedikleri için ellerime kelepçe vurulmasına da onay verebilirler; ama, beynimi, demokrasiye olan sevdami, insanlara olan tutkumu mahkûm edemeyeceklerdir. İnanıyorum ki, bugün dokunulmazlığımın kaldırılmasını isteyen çevreler, tarihe ve halka hesap veremeyeceklerdir. Asıl korkması gereken onlardır. Onlar mahkûm olduklarında, zaten bir kamuoyunun vicdanında aklanmış olacağız.

Düşüncelerim, dünya görüşlerim, fikirlerim çok aykırı, çok uç ve ötesinde tahammül edilmez de olabilir; ancak, bunların doğruluğu ya da yanlışlığı ellere kelepçe vurularak değil, burada tartışılarak anlaşılabilir. Ben, sizin gibi, ya da siz benim gibi düşünmek zorunda değilsiniz. Ben sizi kendim gibi düşünmeye zorlama hakkına sahip de değilim. O halde siz de beni, sizin gibi düşünme hakkına sahip olmaya zorlamamalısınız. İşte asıl bu Parlamentonun erişmesi gereken olgunluğu da budur, bu olmalıdır.

Sevgili arkadaşlar, Kürt sorunu, işte bu anlayışla yıllardan beri tek düze, alışlagelmiş ve sonu hep kan ve gözyaşıyla boğulmuş yöntemlerle çözülmeye çalışıldı. Bizim, Kürt sorunun çözümüne ilişkin görüş ve düşüncelerimiz farklı olduğu içindir ki sanık sandalyesine oturmak üzereyiz. Sorunları kamuoyu önünde ve hatta kamuoyunun katılımıyla çözmek varken, kelepçeli çözümde ısrar etmenin mantığını anlamak da mümkün değildir. Nasıl ki, tek çiçekli bir bahçe, tek sazlı bir orkestra olamazsa, Türkiye insanının da tek tip düşünmesi beklenmemelidir. Nasıl ki, bir bahçede allı morlu, yeşilli ve sarılı çiçekler ayrı renk ve özellikleriyle hep bir arada, usta bir bahçıvan gözetiminde yaşayabiliyorsa, Türk ve Kürt halkı da, kendi özgün kimlik ve kültürünü geliştirerek, bir arada yaşama şansına sahiptir hâlâ. Nasıl ki, bir orkestrada onlarla farklı ses ve saz, usta bir şef yönetiminde yönetilebiliyor, o halde Türk ve Kürt halkları da ayrı seslerle çok renkli ve çok sesli yaşama hakkına sahiptirler.

Eğer insanlar, anadillerini okullarda, televizyonlarda görmek istiyorlarsa, bundan korkulmamalıdır. Bunlar bu devletin vatandaşlarının en doğal hakları sayılmalıdır. Eğer insanlar, düşüncelerini örgütleyerek ifade etmek istiyorlarsa, bu örgütlenmeden de korkulmamalıdır. Ağızlardan düşürülmeyen bölünmez bütünlüğe, bizler de en az onları dile getirenler kadar saygılıyız; ama, asıl bölücü olan biz değiliz; asıl bölücü olan, seçilmişleri, henüz yargı kararı olmadan hain ilan edenlerdir. Asıl bölücü olan, millî birlik adına, Refah Partisi ve Demokrasi Partisini Taksim Mitingine taşımayıp, millî birliği parçalayanlardır. Asıl bölücü olanlar, Türkiye'nin bir bölgesini farklı, bir diğer bölgesini farklı yönetenlerdir.

Sevgili arkadaşlar, dünyanın hiçbir ülkesinde insanlar fikir ve düşüncelerini açıklayarak yaşadıkları ülkeleri bölememişlerdir. Hiçbir parlamenter rejimde de milletvekillerinin dokunulmazlığı, fikir ve düşünce suçu nedeniyle kaldırılmamıştır...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Devam edin efendim.

ORHAN DOĞAN (Devamla) — Bitiriyorum Sayın Başkan.

Ama, Türkiye, bugün alacağı tarihsel bir kararla, ya eksilerine bir yenisini daha ekleyecek ya da eksilerinden bir tanesini daha çıkarmak durumunda kalacaktır.

Yargı yolunun şahsıma açılmasının, toplumsal uzlaşmaya, halkların kardeşliğine ve iç barışa katkı sunmasını diler, Yüce Heyeti sevgi ve saygıyla selamlarım. (DEP ve SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Doğan.

Rapor üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Şimdi, komisyonun raporunu oylarınıza sunacağım.

Komisyon raporu, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dairdir.

Komisyonun raporunu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Değerli milletvekilleri, komisyonun raporu kabul edilmiş ve Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir. [SHP ve DEP sıralarından alkışlar (!)]

B) Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, şimdi, 586 sıra sayılı basmayazının 62 nci sayfasında yer alan, Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkındaki, Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 162 karar No'lu raporunun görüşmelerine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerinde.

Raporun okunup okunmaması hususunu oylarınıza arz ediyorum : Raporun okunmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Raporun okunması kabul emdilmemiştir.

Şahısları adına Sayın Muzafer Demir ve Sayın Adnan Ekmen söz istemişlerdir.

SEDAT YURTDAS (Diyarbakır) — Sayın Başkan, benim de yazılı bir mütacaatım vardı.

BAŞKAN — Efendim, siz başka sıra sayılı bir rapor üzerinde söz istemişsiniz.

Buyurun Sayın Demir.

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; öyle tahmin ediyorum ki, Osmanlıdan bugüne, Türk Devletinin, Türkiye halklarının en bunalımlı, en sıkıntılı günlerini yaşıyoruz. Kürt sorunu adına, Kürt halkının varlığı ve kimliği adına, bugün, 6 milletvekili arkadaşımızın dokuñulmazlıkları kaldırılmak isteniyor. Demin konuşan hatip arkadaşlarımız özellikle vurguladılar; Kürt meselesini yetmiş yıldır halledemediniz, sorunu çözemediniz, binlerce, yüzbinlerce insanın kanı pahasına çözemediniz: çünkü, seçtiğiniz yol yanlış; seçtiğiniz yol demokratik değildi, insanî değildi, barışçıl değildi, birleştirici ve bütünleştirici değildi.

Yarattığınız Anayasalar yanlış; topluma empoze etmeye çalıştığınız, âdeta, bir din, bir mezhep haline getirmeye çalıştığımız resmî ideoloji yanlış; çünkü, bu resmî ideolojiyle, bir uluslar müzesi olan, bir uluslar mozaiki olan Osmanlı toplumu, Osmanlı mirası üzerine; tek ulusa, tek etnik yapıya, tek dile, tek meshebe dayanan bir yapı oluşturmaya çalıştınız; ama, şurada açık ve net olarak görüyoruz ki, bu yapı, tıkanı, yürümüyor artık.

Değerli arkadaşlarım, çağdaş uluslarda, çağdaş devletlerde, devletin etnik kimliği olmaz, devletin dini de olmaz; olursa devlet, ademi demokratik bir yapıya kavuşur. Devletin subetnik yapıları vardır, milletin subetnik yapıları vardır. Bu subetnik yapıların kültürleri, dilleri, kimlikleri üzerine yasaklar konulmaz. Türkiye'de de, eğer Kürt kimliği subetnik bir yapı olarak kabul edilmiş olsaydı, başından beri, bu sıkıntılar yaşanmazdı. Eğer Kürt subetnik yapısı yanında diğer subetnik yapılarla birlikte bir üstbetnik yapı, bir üst milliyetçilik geliştirilmiş olsaydı, bu sıkıntılar yaşanmazdı. Eğer bugün, ırkçı anlayışa dayalı bir milliyetçilik anlayışı egemen kılınmamış olsaydı, eğer Avrupa'da, Amerika'da olduğu gibi, bir coğrafya milliyetçiliği geliştirilmiş olsaydı -daha açık söylüyorum- bir Anadolu milliyetçiliği geliştirilmiş olsaydı, bu sıkıntılar yaşanmazdı, bu noktaya gelinmezdi.

Demin, Sayın Ecevit bu kürsüden konuştu, bir zamanlar adını dağlara, taşlara "Karaoğlan" diye yazdığımız Ecevit konuştu, sosyal demokrasinin, demokratik solun efsanevi lideri Ecevit konuştu; arkadaşlarımızın kellesini istedi ve bir başka partiyi suçladı. Benim dikkatimi çeken şu oldu : Sayın Ecevit'i en çok kimler alkışladı biliyor musunuz : Doğru Yolcu arkadaşlarımız alkışladı, MHP'li arkadaşlarımız alkışladı.

MEHMET ÖZKAN (İzmir) — Doğru Yolcular doğrunun yanındadır.

MUZAFFER DEMİR (Devamla) — Doğru Yolcular doğrunun yanında olsaydı, bu duruma gelmezdik, bu noktaya gelmezdik beyler. Doğru Yolcular eğrileri yaptıkları için bu noktaya geldik zaten.

Değerli arkadaşlarım, ben, içim kan ağlayarak şu hususu ifade etmek istiyorum ki, Kürt meselesi, şu anda Türkiye'nin temel sorunu haline gelmiştir; ekonomide temel sorunu haline gelmiştir; siyasal alanda vardığımız istikrarsızlığın temel sorunudur; turizmde, şehircilikte hemen hemen her konuda temel sorun haline gelmiştir.

Bu sorunun çözümü çok basittir. Eğer demin size kabaca sınırlarını çizdiğim ve ifade ettiğim şekilde demokratik bir anlayış, demokratik bir devlet anlayışı Türkiye'ye Türkiye'de yaşayan bütün insanlara reva görülmemiş olunsaydı, bütün bu sıkıntıları yaşamamış olacaktık.

Değerli arkadaşlarım, arkadaşlarımızın dokunulmazlıklarının kaldırılması çok ciddi sorunlar yaratacaktır, sıkıntılar yaratacaktır. Bakınız, bugüne kadar, yasaklarla, antidemokratik uygulamalarla hiçbir şeyi çözülmemiş değiliz. 12 Eylül depremini faciasını yaşadık; partiler kapatıldı, Anayasa lağvedildi, üniversitelere, sendikalara, düşünen insanların beyinlerine zincirler, kilitler vuruldu; Doğru Yol Partisinin temsil ettiği Adalet Partisi kapatıldı, Cumhuriyet Halk Partisi kapatıldı ve o bir zamanlar "demokrasiyi biz kurduk, çoksesliliği biz getirdik, bu devletin kurucusu olan parti biziz" diyen Cumhuriyet Halk Partisi sıralarından, demin arkadaşlarımızın dokunulmazlıklarının kaldırılması yönünde, maalesef, 3 el kalktı; bunu ibretle seyrettim.

Değerli arkadaşlarım, şuna gelmek istiyorum : Yasaklarla, antidemokratik uygulamalarla ve birileri istiyor diye ilahlara kurban sunmakla, tepsi içinde kelleler uzatmakla, Türkiye'yi bir yere taşıyamayız, barışı sağlayamayız, kardeşliği sağlayamayız, ulusal bütünlüğümüzü, birliğimizi koruyamayız; ülkeyi bir kardeş kavgasına sürükleriz.

Bu duygularla, hepinizi en içten sevgi ve saygılarımla selamlıyorum. Teşekkür ederim. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Demir.

Adnan Bey, size daha sonra söz vereceğim efendim.

VII. — SATAŞMALARA İLİŞKİN KONUŞMALAR

1. — *SHP Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın, Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in, partisine sataşması nedeniyle konuşması*

BAŞKAN — Sayın Karakaş, biraz önce, Sayın Ecevit'in konuşmasında partinize sataşma olduğu gerekçesiyle söz istemiştiniz. Zabıtları getirttim. Zabıtlarda şöyle bir ifade var: "Sosyaldemokrat Halkçı Parti, o zamanki adıyla Halkın Emek Partisi milletvekillerini kendi sırtında Türkiye Büyük Millet Meclisine taşıırken, bu milletvekillerinden bir çoğunun..." diyerek devam ediyor ve sonunda da, "... milletvekillerince işlendiği öne sürülen bölücülük suçundan Sosyaldemokrat Halkçı Parti de siyasal anlamda sorumludur" ifadesi var. Bu nedenle cevap vermek için söz istiyorsunuz değil mi?

M. ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Evet efendim.

BAŞKAN — Sayın Karakaş, yeni bir sataşmaya meydan vermemek üzere, buyurun efendim. (SHP sıralarından alkışlar)

HALİ İBRAHİM ÖZSOY (Afyon) — Sayın Başkan, Sayın Ecevit doğru söylemiş, bir yanlışlık yok; doğru söylemiş, sataşma sayılmaz.

YÜCEL SEÇKİNER (Ankara) — Doğrunun savunması olmaz ki.

BAŞKAN — Partisini müdafaa etmek istiyor; bir grup başkanvekilinin en tabîi hakkıdır. Yapıp yapmadıklarını kendileri söyleyecekler, zabıtlara geçecek, tescil olacaktır.

Buyurun Sayın Karakaş.

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, çok değerli milletvekilleri; amacım burada Sayın Ecevit'e sataşmak değil. Sayın Ecevit'in partimize ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede yanlışlıklar gördüğüm için burada söz aldım ve bu hususu düzeltmek istiyorum.

Biliyorsunuz 1991 seçimlerinde, o günkü HEP seçimlere giremiyordu. Güneydoğudaki yurttaşlarımızın görüşlerinin ve eğilimlerinin Büyük Millet Meclisinde temsil edilmesi, demokrasinin bizce vazgeçilmez bir şartı idi. Birinci nedenimiz bu.

İkinci nedenimiz: O arkadaşlarımızın, o gün HEP'li olan arkadaşlarımızın birçoğu geçmişte, hatta Sayın Ecevit zamanında Cumhuriyet Halk Partisinde görev yapan arkadaşlarımızdı. Esasen 7 arkadaşımız da, kendi iradeleri dışında, bizim partimizden ayrılmak durumunda kalmıştı. Örneğin, o günkü HEP Genel Başkanı Sayın Fehmi Işıklar, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanvekilliği yapmıştır ve hem de başarılı bir biçimde yapmıştır. Bu arkadaşımız da, o gün, o partinin genel başkanı idi. Bu iki nedenden ötürü, SHP, 1991 seçimlerinde, güneydoğudaki listelerini hazırlarken, o yöredeki arkadaşlarımızı da almıştır.

Şimdi, Sayın Ecevit'in söylediği gibi, SHP'nin bu girişimiyle, buraya ülke bütünlüğüne karşı görüşleri taşıma, daha da ötesi, şiddete, teröre destek veren görüşleri taşıma gibi bir niyeti elbette olamaz, böyle bir şey mümkün değildir.

Biz Sosyaldemokrat Halkçı Parti olarak ülkenin bütünlüğünü savunuyoruz, halkın birliğini savunuyoruz, aynı zamanda evrensel demokrasiyi savunuyoruz, onun ilkelerini savunuyoruz. Bu arkadaşlarımızın bir kısmı daha sonra SHP'den kendi iradeleriyle ayrılmışlardır. Bu da siyasî hayatımızda az görülen bir durum değildir. Keşke siyasî partilerde milletvekilleri görüş ayrılıklarına düşerek, fikir farklılıklarına düşerek, program konularında anlaşmazlıklara düşerek ayrılabilirler; makam için, koltuk için değil de, fikir ve düşünce ayrılığından ötürü ayrılabilirler... Bu çok yararlıdır; Türkiye demokrasisine ve siyasal yaşamımıza yarar getiren bir durumdur. Son yerel seçimlere bakalım, anakentler başta olmak üzere kaç kişi parti değiştiriyor!.. Fikir mi var, düşünce mi var; ideolojiler mi değişti?.. Hayır. O nedenle, bu arkadaşlarımızın bizim partiden, bizim partimizin belli görüşleriyle bağdaşmadıklarını söyleyerek ayrılmaları çok doğaldır ve demokrasilerde, bence, olağan bir şeydir.

BAŞKAN — Toparlayalım efendim.

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — Toparlıyorum efendim.

Değerli milletvekilleri, bakınız, Sayın Ecevit, bugünlerde Refah Partisiyle ciddi bir tartışmaya girmiş durumda; saygıyla karşılıyorz...

BAŞKAN — Efendim, konu bu değil, bu nedenle söz vermedim size.

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — Peki efendim.

SABRİ YAVUZ (Kırşehir) — Aynı şey, aynı; bağlantı var.

BAŞKAN — Sayın Yavuz, o zaman siz buyurun, siz idare edin (!) Siz lütfen susun efendim, size söz vermedim.

Toparlayın Sayın Karakaş.

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — Toparlıyorum efendim.

Sayın Başkan, niyetim hiçbir şekilde Sayın Ecevit'e sataşmak değil; böyle bir şeyi düşünmem; ama çok da tartışıldı, "1974'te MSP ile kurulan Koalisyon bugünkü Refah'ı doğurdu mu doğurmadı mı?" soruları soruluyor. Ben bunu da sormuyorum; çünkü, Anayasaya göre, Siyasî Partiler Yasasına göre kurulan her parti bu çatı altında eşittir, hepsi de eşit haklara sahiptir.

Efendim, bir söz de, izninizle, Sayın Demirel'le ilgili söylemek istiyorum. Yine, Sayın Ecevit, "Sayın Demirel Kürt realitesini kabul etmekle aynı hataya düşmüştür" dedi. Benim görüşüm şudur; -birçok arkadaşım da paylaşıyor- Sayın Demirel, bir Başbakan olarak, Türkiye'de ilk kez, bir gerçeği, "Kürt realitesini kabul ediyoruz" diyerek vurgulamıştır ve bu ülkeye, bu ülkenin bütünlüğüne çok büyük hizmet etmiştir. Gerçekten, on yıllardır var olan bir şeyi yok saymışızdır; ama bir Başbakan, bütün açıklığıyla "Kürt realitesini kabul ediyoruz" demiştir...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MEHMET CEMAL ÖZTAYLAN (Balıkesir) — Sana mı düştü Demirel'i savunmak! İn aşağı! O benim partimin lideri; sen hangi partidensin?

BAŞKAN — Sayın Öztaylan, lütfen müdahale etmeyin.

Efendim, son bir iki söz söyleyeceksiniz, tekrar söz vereyim.

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — Sayın milletvekilleri, siyasî partiler, ülke sorunlarını aynı şekilde görmek, ülke sorunlarına aynı çözümleri önermek zorunda değildirler. Biz, güneydoğudaki soruna, parti programı olarak "Kürt sorunu" deriz ve kültürel kimliği savunuruz, dilin önündeki, kültürel kimliğin önündeki engellerin kalkmasını isteriz; bütün bu yasaklara karşıyız. Başkaları bunu istemeyebilir, buna da rıza gösteririz. Ancak, demokrasi, gerçekten tektir ve evrenseldir. Türkiye'nin altına imza attığı onlarca uluslararası sözleşmede demokrasinin ne olduğu yazılıdır : Şiddete, zora, teröre başvurmaz; sürece, insanların düşüncelerini özgürce açıklamasının adıdır demokrasi; biz demokrasiyi böyle anlıyoruz. SHP olarak şiddete karşıyız, teröre karşıyız, zora karşıyız; ama her türlü düşüncenin özgürce açıklanmasından yanayız; öfkeyle, kızgınlıkla, kabaran tepkilere bakarak, düşünmeden ötürü, bize göre, dokunulmazlıkların kaldırılması doğru değildir.

Hepinize saygılar sunuyorum, teşekkür ediyorum. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

HASAN BASRİ ELER (Edirne) — Sizin Seçim Yasanızla burada bulunuyoruz.

BAŞKAN — Sayın Basri Eler, efendim, lütfen... İstirham ediyorum, size söz takdim etmedim... Lütfen... İstirham ediyorum, bir olgunlukla bu görüşmeleri götürmek zorundayız; bana yardımcı olursanız, sevinirim.

HASAN BASRİ ELER (Edirne) — Onların Seçim Yasasıyla burada bulunuyoruz; yüzde 10 barajıyla!

BAŞKAN — Lütfen efendim...

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER (Devam)

35. — *Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut*

Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462) (S. Sayısı : 586) (Devam)

- A) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında
- B) Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında
- C) Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında
- D) Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında
- E) Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında
- F) Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında

BAŞKAN — Yasama dokunulmazlığı raporlarını görüşmeye devam ediyoruz.

B) Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında (Devam)

BAŞKAN — Sayın Adnan Ekmen, buyurun efendim.

MEHMET ADNAN EKMEN (Batman) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; sözlerime başlamadan önce, Yüce Kurulu saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN — Bir dakika Sayın Ekmen.

Değerli milletvekilleri, kulis kapısının önünde duran sayın arkadaşlarım, ya içeride bulunalım ya dışarıda efendim.

BURHAN KARA (Giresun) — Dışarıyı tercih ettiler Sayın Başkan.

BAŞKAN — Tabii, tercih onların; dışarıyı tercih eden arkadaşım, kuliste bulunabilir.

Buyurun.

MEHMET ADNAN EKMEN (Devamla) — Sayın milletvekilleri, bugün, Yüce Parlamento, kritik bir oylamada bulunmaktadır; 7 parlamenterin dokunulmazlığı konusu oylanacaktır.

Sayın milletvekilleri, Türkiye, sert siyasal bir iklimi yaşamaktadır. Böyle zamanlarda, insanlarda duygusallık öne çıkmaktadır; oysa, ihtiyaç olan, soğukkanlılıktır, akıllılıktır; Türkiye'yi aklı, duyguların önüne çıkarmakla selamete çıkarabiliriz.

Sayın milletvekilleri, düşünceleri yüzünden insanları suçlu görmek, demokrasi ve insan hakları açısından kabul edilemez bir şeydir. Oysa, demokrasi, vazgeçilmez, çağdaş bir ideolojidir. Türkiye'nin geleceği, demokrasiyi tüm kurum ve kurallarıyla korumaktan, ülkeye tartışma ortamını ve hoşgörüylü yerleştirmekten geçmektedir.

Bize çok ters gelen siyasî görüşler de olsa, onları sadece fikir yoluyla susturmalıyız. Siyasîleri siyasetin dışına itmekle bir yere varamayız.

Sayın milletvekilleri, dokunulmazlıklar kalkmamalı, Parlamentoda bu yol açılmamalıdır. Bu yolu açarsak, tartışan, üreten parlamenter yerine, ürkek, suskun bir yapıya neden olabiliriz. Yanlışlıklar, dokunulmazlıklar kaldırılmakla düzeltilemez.

Bu düşünceler altında, oyumun, dokunulmazlıkların kalkmaması yönünde olacağını bildirir, Yüce Kurula saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ekmen.

Sayın Sırrı Sakık, söz istiyor musunuz efendim?..

SIRRI SAKIK (Muş) — Evet.

BAŞKAN — Buyurun.

SIRRI SAKIK (Muş) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; sözlerime başlarken, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün, burada, Refah Partisinden istifa eden Hasan Mezarci da dahil olmak üzere 8 milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için oylama yapıyor.

Ben, bana ait olmayan bir suçla suçlanıyorum. Ben, bunları hazırlık komisyonunda çok açık ve net olarak söylemişim. Sadece, ismim, raporun ön sayfasında, 22 milletvekili arkadaşımınla birlikte geçiyor. Hazırlık komisyonu, dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığını söylüyor, Karma Komisyonunda düşüncelerime başvuruluyor; Karma Komisyon bu konuda büyük bir sıkıntı yaşıyor, 10 oya karşı 10 oy çıkıyor, karar çoğunluğu sağlanamıyor; toplantı bir hafta erteleniyor, tekrar toplanıyor ve dokunulmazlığının kaldırılmasına karar veriliyor.

Parlamentoya ilk geldiğimiz sıralarda, bir gün o dönemin SHP Diyarbakır Milletvekili Sayın Işıklar, Van Milletvekili Remzi Kartal ile birlikte odamda oturmaktaydım, birkaç tane de ziyaretçi vardı. Sekreterim aradı ve “bir gazeteci arkadaş sizin resminizi almak istiyor” dedi. Ben de “buyursun, gelsin” dedim, geldi; “arşivlerde resminiz yok” diyerek birkaç resim çekti. Resmimi alırken dışarıda bana “PKK içerisinde kardeşin var mı?” diye bir soru sordu. Ben de “Var” dedim; çünkü, bunu bütün herkes biliyor; benim özgür irademle dağa çıkmamış ki!.. Daha sonra gazeteci ayrılıp gitti. Bir gün sonra gazetelerde sürmanşet bir haber: “SHP Muş Milletvekili Sırrı Sakık ‘Kardeşim Kürt Generalidir’ “dedi”... Ben böyle bir şey söylemedim, ağzımdan böyle bir şey çıkmadı, konuşmadım.

Şimdi, savcı bu haberi alıyor, fezlekeye koyuyor; o yetmiyor, haberde hiç olmamasına rağmen, sözümüne ben Parlamentoya gidip bağımsız Kürdistan kuracakmışım!.. Yani, ne haberde böyle bir şey var, ne de benim böyle bir açıklamam var... Ayrıca, ben bu gazeteye bir tekzip mektubu göndererek böyle bir açıklamamın olmadığını söyledim. Aradan üç-beş gün geçtikten sonra, rahmetli Muammer Bostancı ile Sabah Gazetesinde bir söyleşim olmuştu. Rahmetli orada da bana bunu sordu. Ben, kendisine, böyle bir açıklama yapmadığımı, bu gazetecinin kimler tarafından örgütlendiğinden nasıl bir haber yaptığından haberimin olmadığını ve kendilerine cevaben de yazdığımı söyledim.

Şimdi, gazetedeki haber bana ait değildir, gazeteye tekzip mektubu da gönderdim. Ben bu haberde sadece şunu söylüyorum: “Ben, demokratik alana inanan bir insanım ve yirmi yıldır bu alanda mücadele ediyorum ve mücadele etmeye de devam edeceğim. Birileri benim iradem dışında -kardeşim de olabilir, yakınım da olabilir- başka bir alan seçme hakkına sahiptir; ben kimseyi engelleyemem. Benim düşüncelerim budur. (DYP sıralarından gürültüler)

Dinlerseniz iyi olur. Yani, hiç olmazsa konuşma özgürlüğümüzü kullanalım.

Sayın milletvekilleri, şimdi, bakın Allah aşkına, bunda suç var mıdır?! “ulusal bağımsızlık mücadelesi veren yiğitlere, canını seve seve veren şehitlere selam; akıttıkları kanlar bizim şerefimizdir”, “bir de yüzbaşı varmış, sizin komutanınızmış; faşist yüzbaşı hakkında hesap soracağım”, “biz iktidara gelirsek karakollarını başlarına geçireceğiz”, “PKK adına ve şehitlerimiz adına saygı duruşu yapın”, “Yaşasın haklı mücadelemiz, yaşasın serhatımız, yaşasın Kürt halkı”... Bunda suç var mıdır?! (DYP sıralarından “her tarafında var, her tarafı suç” sesleri)

Şimdi, bunu Komisyona sorun; bu, bana ait değil. Bu, 22 kişinin olduğu fezlekedede, başka bir siyasî partide olan arkadaşımıza ait. İşte bu karar siyasî bir karardır, bizimle ilgili verdiğiniz karar siyasî bir karardır; ondan dolayı söylüyorum. Yani, herkesin eli vicdanında olmalıdır.

M. RAUF ERTEKİN (Kütahya) — Ama kime ait?..

HALİL İBRAHİM ÖZSOY (Afyon) — Ne malum sana ait olmadığı?!

SIRRI SAKIK (Devamla) — Yani, onu araştırın... Bağışlayın, bugün hakkımızda karar veriyorsunuz, önünüzde bizimle ilgili bir fezleke yok. Neden dokunulmazlığımızı kaldırdığınızla ilgili olarak elinizde herhangi bir bilgi yok. İşte, diyoruz ki, yanlış bilgilendirme var. (Gürültüler)

Devamlı müdahale etmeyin...

Ne söylüyoruz, ne söylemişiz, ne oluyor ki her gün hakkımızda idam davaları açılıyor? Yani, “Kürt halkı” demişiz... “Kürt halkı” dediğimiz için hakkımızda idam davaları açılıyor, partimiz kapatılıyor, milletvekilimiz öldürülüyor; ama, bu ülkenin Cumhurbaşkanı “Kürt halkı” diyebiliyor, bu ülkenin Başbakan Yardımcısı “Kürt halkı” diyebiliyor, hatta ve hatta yıllarca “bu ülkede Kürtler yoktur, özbeöz herkes Türk’tür” diyen Sayın Türkeş bile, burada...

MUSTAFA DAĞCI (Kayseri) — Kökü Türktür, kökü, hepsinin atası birdir.

SIRRI SAKIK (Devamla) — “... Ben Kürt halkına karşı değilim” diyor, o da Kürt halkının varlığını kabul ediyor. Şimdi, bu siyasî partiler hakkında, bu siyasîler hakkında dava açılmıyor; ama, eğer sen Kürt kökenli bir milletvekili isen, eğer “Kürt halkı var” diyorsan, hakkında idam davası açılıyor... Demokraside böyle çifte standart olmaz.

Şimdi, dokunulmazlıklarımız kaldırılıyor; bakıyorum, hakkımdaki bir dosyada “Sayın Türk ve 18 arkadaşı” diyor, açıyorum dosyayı, benimle ilgili bir tek kelime yok.

Ey Komisyon, ey Parlamento; insanlar düşüncelerinden dolayı yargılanmamalıdır! Biraz önce okuduğum o metindeki o açıklamayı yapan arkadaşlarımız da yargılanmamalıdır. Biz, düşünce özgürlüğünden yanayız. Ama, şimdi tutar da bu fezlekedede sadece ön sayfada ismi geçti diye birinin dokunulmazlığını kaldırmaya kalkarsanız, vicdanınızla da rahat olamazsınız.

O nedenle, ben tekrarlıyorum: Bu, bizimle ilgili verilen karar siyasî bir karardır.

Bize karşı tepkiler var; bunu da biliyoruz. Ben burada, birkaç kez bu kürsüden, bağırarak, feryat ederek, Parlamento'ya seslenerek, “köyler yakılıp yakılıyor; hep birlikte gidelim, araştıralım, hangi güç olursa olsun birlikte tavır alalım” dedim, çok büyük tepkiler aldım.

İnsanlar öldürülüyor, Olağanüstü Hal Bölge Valisi açıklama yapıyor, “Terörist” diye kamuoyuna lanse ediyor. Çıkıyorum, buradan İçişleri Bakanım'dan rica ediyorum. Bakın, Olağanüstü Hal Bölge Valisinin açıklama yaptığı 8 teröristin ismini tek tek veriyorum; kimisi 80 yaşında, kimisi 65 yaşında, kimisi Siyasal Bilgiler Fakültesi son sınıf öğrencisi, kimi Devlet Demiryollarından emekli, kimi de memur. İsim veriyorum, rica ediyorum, gün ve tarih veriyorum, Bakandan bir ses yok, Parlamento tepki duyuyor. “900 köy yakılıp yıkıldı” dedim, büyük tepki aldım; ama, teşekkür ediyorum, SHP Grubu bu konuda bir Meclis araştırması önergesi verdi, bizi teyit etti. İki gün evvel Sayın Karayalçın'la katıldığımız bir televizyon programında, o da teyit etti, “Bize Genelkurmay'dan bilgiler yanlış geliyor” diyor. Biz getirdiğimiz zaman, bizimle ilgili konulara da, hep önyargıyla yaklaşıyor.

Hiçbir arkadaşımız, çıkıp, bu kürsüden “Ben bu ülkeyi bölüyorum, parçalıyorum” demedi. Biz, halkların kardeşliğini savunduk; biz, birlikteliği savunduk.

Dokunulmazlıklarımızı kaldırırırsınız, kaldırmazsınız, artık çok önemi yok; ama, gerçekten, bizim tek korktuğumuz şey halkın yargılamasıdır, tarihin yargılamasıdır. Biz, vicdanen, kalben çok rahatız ve inanıyoruz ki...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Devam edin efendim.

SIRRI SAKIK (Devamla) — Teşekkür ediyorum.

İnanıyorum ki, halk, bütün gerçekliğiyle bu olayları bir gün araştırma ve soruşturma hakkını görecektir, bunu yakalayacaktır; bundan hiç kuşku yok ve şunu açık, net söylüyorum: Bu mantıkla, bu yönetimle, bu düşünceyle, bu ülkeyi çok fazla yönetemezsiniz; çok fazla kan akıtırınız, çok fazla ağır bedeller ödersiniz. Biz bu ülkede, hiçbir insanımızın kanının akmasından yana değiliz, hep kana karşı olduk, hep insanlarımıza yönelik olan eylemlere karşı olduk.

Bu duygularla hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum. (DEP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Sakık.

Rapor üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Şimdi, Komisyonun raporunu oylarınıza sunacağım.

Komisyon raporu, Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dairdir.

Komisyonun raporunu kabul edenler... Etmeyenler... Komisyonun raporu kabul edilmiştir.

Sayın milletvekilleri, böylece Komisyonun raporu kabul edilmiş ve Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir.

C) Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, şimdi, 586 sıra sayılı Basmayazının 67 nci sayfasında yer alan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 163 karar nolu Raporunun görüşmesine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yeryinde.

Raporun okunup okunmamasını oylarınıza arz ediyorum: Raporun okunmasını kabul edenler... Etmeyenler... Raporun okunması kabul edilmemiştir.

Şahısları adına, birinci konuşmacı Muzaffer Demir, ikinci konuşmacı Ziya Halis.

Sayın Demir, konuşacak mısınız efendim?

MUZAFFER DEMİR (Muş) Hayır efendim.

BAŞKAN — Konuşmuyorsunuz.

Buyurun Sayın Halis.

ZİYA HALİS (Sivas) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; dokunulmazlıklarla ilgili olarak kişisel görüşlerimi ifade etmek için huzurunuzdayım. Hepinize sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Bence, son derece önemli, tarihî bir gün yaşamaktayız, bir demokrasi sınavı vermekteyiz. Bu sınavı, halkımızın ve ülkemizin bütünlüğü ve esenliği için, en iyi şekilde vermemiz gerektiği inancıyla, bu dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin konunun Meclis gündeminde öne alınması, bu hususların, bu konuların öne alınması hususunda da görüşlerimi belirtmiş ve düşünce olarak, milletvekillerinin, düşüncelerinden dolayı, söylediklerinden dolayı dokunulmazlıklarının kaldırılmaması gerektiğine inandığımı söylemiştim ve bu nedenle, bu konunun bugünkü Meclis gündemine öncelikle alınmasının yanlış olduğunu dün de bu kürsüden ifade etmiştim.

Bugün, burada Milletvekili Orhan Doğan arkadaşımızın dokunulmazlığı oylanırken, Doğru Yol Partisi milletvekillerinin büyük bir kısmı Sosyaldemokrat Halkçı Parti sıralarına bakarak ve seslenerek “niye kaldırmıyorsunuz ellerinizi, nasıl ortaklık bu?” dediklerini duydum; bundan da son derece rahatsız olduğumu ifade ettim. (DYP sıralarından “Doğru, doğru” sesleri)

Birkısım arkadaşlar da “Atın bunları ortaklıktan” dediler. Sevgili arkadaşlarım, size ortaklık için yalvaran mı var? (ANAP sıralarından “Hayda!” sesleri, alkışlar) Yani, kim kimi ortaklıktan atacak, nasıl atacak, bu ortaklık ne şekilde oluşuyor; bunların hepsi başından beri biliniyor. (DYP sıralarından gürültüler)

Bir kere şunu söylemek istiyorum; kişisel görüşlerimi burada ifade ediyorum: Doğru Yol Partisiyle bizim ortaklığımız, Doğru Yol, bana göre, 1991 seçimlerinden önce, bugünkü Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel’in...

ŞADAN TUZCU (İstanbul) — Saten, sizin partinin görüşü yok ki, kişisel...

BAŞKAN — Sayın Tuzcu, müdahale etmeyin efendim. Sayın Tuzcu, müdahale etmeyin, Grubu adına konuşmuyor.

ZİYA HALİS (Devamlı) — ... gerçekten sosyal demokratları bile geride bırakan söylemleri bende etkili olmuştur. AĞIK süreci, Paris Şartı, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, demokrasi, 12 Eylül’e olan, antidemokratik 12 Eylül Anayasasının değiştirilmesi hususundaki söylemleri ve bildireleri gerçekten bende çok etkili olmuştur. Bu nedenle de Doğru Yol Partisi ile Sosyal-demokrat Halkçı Partinin Koalisyonuna severek ve isteyerek güvenoyu verdim; ama...

BAŞKAN — Sayın Halis, çok özür dilerim.

Rapor üzerinde biraz konuşabilir misiniz? Ortaklık meselesini sonra görüşürsünüz, başka bir oturumda.

ZİYA HALİS (Devamlı) — Olur, hayhay, geleceğim Sayın Başkan.

Bugün bir şeyi ifade etmek istiyorum: Parlamenter rejimde, parlamenter demokraside anamuhalefet partisi diye bir parti olur. Eğer, bir parlamentoda anamuhalefet partisi yoksa, parlamenter rejimin bir ayağı eksik demektir. Şimdi ben soruyorum ANAP’lılara: Siz anamuhalefet partisi görevinizi yapıyor musunuz? (ANAP sıralarından “Evet, yapıyoruz” sesleri) Asla!..

BURHAN KARA (Giresun) — Siz iktidar görevinizi yapıyor musunuz? Siz, iktidarsınız...

ZİYA HALİS — Kesinlikle! Anamuhalefet partisi, yani sizin sayenizde, Parlamenntonun, paprlamenter rejimin bir ayağı eksik kalıyor, demokrasi eksik işliyor, bunu böyle bilesiniz. Bunu ifade etmek istiyorum.

BURHAN KARA (Giresun) — Doğru Yolun yamasısınız.

ZİYA HALİS (Devamlı) — Kim, kimin yaması? İşte ben söyledim... (SHP sıralarından gürültüler)

Değerli arkadaşlar, “ulusal birlik ve bütünlük için, ülke bütünlüğü için düşünce suçu demokraside olmamalı” diyen eski, Onursal Genel Başkanımızı eleştiren Sayın Ecevit’e buradan bir iki cümle ile seslenmek istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Halis, bir dakikanızı rica ediyorum.

Lütfen, rapor üzerinde konuşun efendim, sözünüzü kesmek zorunda bırakmayın beni. O konuyu Grup Başkanvekiliniz dile getirdiler.

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — Sayın Başkan, bırak konuşsun.

BAŞKAN — Siz, bana müsaade edin de ben idare edeyim, siz idare etmeyeceksiniz. Ben idare ediyorum efendim, siz değil.

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — Niye engel oluyorsunuz?

BAŞKAN — Size de söz vermedim. Oturun yerinize!

Devam edin.

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — Ben yerimdeyim.

ZİYA HALİS (Devamla) — Sayın Başkan...

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — Ecevit'i niye koruyorsun?

BAŞKAN — Kimseyi koruduğum yok. Ecevit'in benim korumama da ihtiyacı yok. Siz oradan müdahale etmeyin, sözde vermedim, oturun yerinize! İhtar ediyorum!.. Aksi halde, hakkınızda içtüzük hükümlerini uygulayım.

Ben, bu Meclis görüşmelerini doğru dürüst yürütmekle görevliyim. Hatibi de konuyla ilgili konuşmaya davet etmek benim en tabii hakkım. Görevimi de sizden öğrenecek değilim. Oturun yerinize! (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Devam edin.

ZİYA HALİS (Devamla) — Sayın Başkan, benim söylemek istediğim, bugün burada söylediğim düşünce suçuyla ilgili konulardır. Bugün, bu dokunulmazlıkları kaldırılan arkadaşlarla, kaldırılma nedeni, düşünce suçuyla yakından ilgilidir.

Sayın İnönü'nün, "Demokraside düşünce suçu olmaz" düşüncesini eleştiren Sayın Ecevit'in, "inandırıcı gelmiyor" demesi bu konunun gündeminde ve içinde olan bir konudur.

Sayın Başkan, Sayın Ecevit'e inandırıcı gelmeyebilir, doğrudur; çünkü, Sayın Ecevit, demokrat niteliğini kaybetmiştir; demokrasi anlayışından uzaklaşmıştır. (RP sıralarından alkışlar) O nedenle bunu, burada ifade etmekte yarar görüyorum.

Burada oturan bazı parlamenter arkadaşlar, bu arkadaşlara "Yahu! ne korkuyorsunuz? Yargı önüne gideceksiniz" diye sesleniyorlar. Sayın Başkan, Türkiye'de, elbette, hukukun egemen olduğu bir yargı önüne herkes gider. Bugün Türkiye'de 12 Eylül hukukunun olduğunu, 12 Eylülde çıkan yasaların hukukunun egemen olduğunu hiç kimse unutmamalıdır. Demokratik ve hukukun üstünlüğünün hâkim olduğu bir hukuk düzeninde elbette hiç kimse yargılanmaktan korkmaz ve korkmamalıdır.

ŞADAN TUZCU (İstanbul) — 27 aydır iktidardasınız, düzeltseydiniz ya! Üstelik Adalet Bakanı da sizden.

ZİYA HALİS (Devamla) — Değerli arkadaşlar, kürsü dokunulmazlığı ve yasama görevi içerisinde özgürce söz söyleme hakkı, demokrasinin ve parlamenter sistemin erdemidir. Hiçbir parlamenter, yasama görevi yaptığı süre içinde "benim dokunulmazlığım kalkacak" diye endişe etmemeli ve bu kaygıyı taşımamalıdır. Eğer, böyle bir endişeyi taşırsa, eğer, dokunulmazlık konusu, sürekli, Demokles'in kılıcı gibi parlamenterlerimizin kafasında sallanırsa, Türkiye'de sorunlarımıza hiçbir şekilde akılcı ve gerçekçi çözümler getiremeyiz, sağlıklı düşünemeyiz, sağlıklı projeler üretemeyiz. O nedenle, ben, demokrasinin ve parlamenter rejimin erdeminin özgürce konuşabilmekten ve korkusuzca konuşabilmekten geçtiğine inanıyorum ve sizlere burada çok samimi duygularımı ifade etmek istiyorum.

Dolayısıyla, “bölücü, böldü, kopardı” gibi birtakım ham iddialarla bir yere varılamaz. Ne bölünüyor, kim bölünüyor? Bu halk istemezse, hiç kimse, kimseyi bölemez. Bu halkın da bölünmeyi istemediği herkes tarafından bilinmektedir; ama, böylece, ufak bir iddiayla ve suçlamayla, geçmişte de “komünizm” gibi korkutucu sözlerle ve bugün de “bölücü, böldü, böldü” diyerek hiç kimsenin, hiçbir şey söylememesi istenmektedir. Biz, demokrasiyi yaşamak istiyoruz.

Ben, şunu istiyor ve diliyordum ki, 12 Eylül antidemokratik düzenini ve Anayasasını değiştirme, çağdaş, demokratik ve gerçekten Batılı anlamda özgürce düşünülebilecek bir anayasa yapma görevini bu Meclis yerine getirebilseydi, bu Meclisin onuru olabilseydi; ama görüyorum ki sevgili milletvekilleri, bu konuda hep geri adımlar içindeyiz. Bir parlamenter olarak, bir arkadaşınız olarak üzüldüyorum; inanın, samimi duygularımla üzüldüyorum...

CENGİZ BULUT (İzmir) — Türkiye’de kan akıyor ama...

ZİYA HALİS (Devamla) — Böylece bütün milletvekillerine sesleniyorum, bu yaklaşımlarla, bir kere, muhalefet görevini yapamayan ANAP’ı, burada gerçekten tarih yargılayacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Devam edin ve bitirin efendim.

ZİYA HALİS (Devamla) — Bence, birleşin siz, hiç farkınız yok gerçekten. Doğru söyledi; dün bu laf söylenirken birileri, “Allah söyledi” dedi.

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Sen kendi işine bak.

ZİYA HALİS (Devamla) — Değerli arkadaşlar, bu konuda düşüncelerimi kısaca ifade ettim ve fazla zamanınızı almak istemiyorum.

Eğer, demokrasiyi istiyorsanız, eğer, parlamenter rejimin gerçekten dört dörtlük çalışmasını ve oluşmasını istiyorsanız, bu tip anlayışlardan ve yaklaşımlardan vazgeçiniz.

Hepinize en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Halis.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, bir hususu arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Korkmazcan.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, sayın hatip konuşmasında, iki defa Anavatan Partisine sataştı. Anamuhalefetin demokratik görevini yerine getirmedeği gibi bir iddiayı ortaya atmıştır. Sanırım bu konunun cevaplandırılması gerekir.

BAŞKAN — Sayın Korkmazcan, isteminizi yerinde ve haklı buluyorum. Bu konunun görüşülmesinden sonra, işlemin bitmesinden sonra, zati âliniz veya Grubunuz adına kim konuşacaksa söz vereceğim efendim.

Sayın Yurtdaş, buyurun.

SEDAT YURTDAŞ (Diyarbakır) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bugün, burada, Demokrasi Partisinden 6, Refah Partisinden 1 ve bir de eski DEP’li bağımsız bir milletvekilinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasıyla ilgili önergeler üzerinde görüşüyoruz. Bu çerçevede görüş ve düşüncelerimi açıklarken, hepinize saygılar sunuyorum.

Dokunulmazlıkların, Meclis gündemine, yangından mal kaçırırçasına getirilmesinin ardındaki nedenler, yönetim erkinin işleyişini ortaya koyması bakımından son derece ilginçtir.

Çünkü, siyasal hayatın doğal akışı, hukuksal durum, dokunulmazlık dosyalarının bugün görüşülmesini gerektirecek bir mecrada değildir. Bu nedenle, bunun temel bir nedeninin bulunduğu açıktır; bu da, Türkiye’de gerçek yönetim erkini elinde bulunduranların verdikleri direktiftir. Bunun kaynağında, sistemli bir şekilde karşı olduğumuz ve kaldırılması için Parlamento önergenizin bulunduğu Millî Güvenlik Kurulu vardır; bu kurulu oluşturan generaller vardır, yani medyatik bir ifadeyle, Güreş’in rahatsızlığıdır. Zaten, Sayın Çiller de bu rahatsızlığa işaret ederek dosyaları gündeme getirmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, kendileri, dün, hepinizin izlediği üzere, ödevini yapma telaşında olan bir üniversiteli gibi Grubunun başında bulunmuştur. Bu konunun ne kadar yoğun bir istismara tâbi tutulduğu açıkça görülmektedir. Bunun, aynı zamanda, DEP’in seçimlerden çekilme kararından sonra gündeme getirilmiş olması da dikkat çekicidir.

Sayın milletvekilleri, bu vesileyle, çok kısa olmak üzere, seçimden çekilme kararını neden aldığınıza değinmek istiyorum. Kararımız, açıkça ifade etmek gerekir ki, bir çaresizlik ürünüdür. (DYP sıralarından “Ne alakası var” sesi)

BAŞKAN — Efendim, birkaç cümle söylesinler, sadede davet edeceğim.

SEDAT YURTDAŞ (Devamla) — Zira, bizim, politikadan başka silahımız olmadığı gibi, tartışma ve iknadan başka yöntemimiz de yoktur. Bizim yaptığımız, aslında, fiilî durumu tespitten ibarettir. Bunlar, yöneticilerimizin öldürülmesi, il ve genel merkezimizin bombalanması; oy oranımızın yüzde 93 olduğu Hazro gibi bir yerde, yüzde 73 olan Silvan gibi bir yerde, aday göstermemize engel olunması gibi fiili nedenler ile; bu Parlamentoda, DEP dışındaki diğer siyasî partilerin onayı ile geçen Seçim Yasasındaki değişiklikler ve yine Bakanlar Kurulunun seçimle ilgili oluşturmuş olduğu seçim komisyonunun kasım ayı içerisinde kamuoyuna deklar ettiği ve önlem adı altında, DEP’e oy verme işlemini ortadan kaldırmak için yapılan hazırlıklardır.

Bu kürsüden bunları belirttik; belirttiğimiz bir başka hususda, 1960 darbesinden, 1971 muhtırasından ve 1980 darbesinden sonra, Yüksek Seçim Kurulu kararlarıyla engel olunan hükümlerin bu dönemde yürürlüğe konması olgusudur. Üstelik, burada dile getirdiğimizde, Sayın Başkan, hiç tartışmadığını söylediler. Doğrudur, sanki, demokrasi, sadece Demokrasi Partisi için geçerli bir olguymuş gibi değerlendirdiler.

Sayın milletvekilleri, dün, yine burada, bu konunun görüşülmesinin, Demokrasi Partisi’nin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesinde bir davanın görülmekte olması sebebiyle, konunun görüşülmeyeceği, görüşülmesi halinde de Anayasaya aykırı davranılmış olacağını açıkça belirttik. Bu konu üzerinde, hiç kimse, henüz bir tek laf etmedi: çünkü haklıydık, haklıyız. Yapılan şey, Anayasaya açıkça aykırıdır.

Sayın milletvekilleri, arkadaşlarımız, dolandırıcılık, sahtekârlık yüz kızartıcı suç vesaire gibi nedenlerle fezlekeler ve bu görüşmelere konu olmamışlardır. Gerekçeleri siyasaldır ve ağırlık olarak da, Türkiye’de sistemli bir ezilme programına tabi tutulan Kürtlerin demokratik hak ve özgürlüklerini savunmalarıdır. Doğrusu, sadece adı geçenler değil, bizler de aynı hak ve özgürlükleri başından itibaren savunmaktayız, bundan sonra da savunmaya devam edeceğiz. Dolayısıyla, burada tartışılan, dolaylı olarak Kürt halkı ve gerçekliğidir. Buna göre önerge sahiplerinin yapması gereken şey, sadece bu dokunulmazlıkları tartışılan arkadaşlarımızın yasama dokunulmazlıklarını kaldırmak değil, her ne kadar, şimdiye kadarki dosyalar ertelenmiş ise

de, uyduruk gerekçelerle bir an önce bizim de dokunulmazlıklarımızı kaldırmalarıdır. Bunun için de, hiç çekinmeden, hesap verme kaygısına düşmeden hodri meydan diyoruz.

Sayın milletvekilleri, bizlere -dün de burada ifade edildiği üzere- genellikle yurt dışında şikâyetle bulunduğumuz gibi soyut bir suçlama yapılıyor. Bu konuya değinmek istiyorum: Bildiğiniz üzere Türkiye, pek çok uluslararası, çok imzalı anlaşmaların tarafı durumundadır. Yani, uluslararası anlaşmalara bağlılığını ilan ve Parlamentoda tescil etmiştir. Bunu yaparken de, herhangi bir kabile yönetiminin bulunduğu ülkelerden farklı olduğunu ve bu anlamda, dünya uygarlık sürecinin bir parçası olduğunu ileri sürmüş, iddia etmiştir. Ancak, uygulama, hatta son seçim süreciyle birlikte yasal ve idarî düzenlemeler dahil olmak üzere, 12 Eylül sürecinin de gerilerine düşülmüştür. Her biri birer yasa durumunda olan bu uluslararası sözleşmelere aykırı tutumlar içerisine girilmiştir, giriliyor. Bizler, gerek tek tek milletvekili olarak, gerekse kurum olarak kendimizi dünya uygarlık sürecinin aslı birer unsuru addediyoruz. Bu çerçevede, Türkiye'nin, aslı unsuru olduğunu iddia ettiği dünya uygarlık sürecine ters bir gidişte olduğunu burada da söylüyoruz, meydanlarda da söylüyoruz, toplantılarda da söylüyoruz, her yerde söylüyoruz. Bu, bir hakıdır. Ya Türkiye bu anlaşmalardan imzasını çekerek gerçek durumunu ortaya koymalı ya da kendi iç hukuk düzenini bu anlaşmalara uygun hale getirme yükümü altındadır. Bunun için, bunun böyle olduğunu bilmek için hukuk bilmeye de gerek yoktur.

Sayın milletvekilleri, Türkiye'de her çevre ve kurumda Kürt sorunu tartışılıyor; Parlamento hariç. Belki bazı arkadaşlarımız bundan habersizdirler; ama, Hükümet dahi en yüksek düzeyde tartışıyor. Üstelik, bunu Mecliste yapmasa bile tartışıyor. Politik, psikolojik merkezî toplantılarını biliyorsunuz. Ben, şahıs olarak başından sonuna kadar katıldım.. Genelkurmaydan 5 temsilci gelmişti, Millî İstihbarat Teşkilatından 5 temsilci gelmişti. Burada, görüşlerini burada bizim açıklamamız halinde -daha önce benzeri yaşandığı için söylüyorum- kürsüden indirilme nedenlerinden çok, çok öteelerde görüşler dile getirildi. Bu, Hükümetin organizesi, nezareti altında gerçekleştirilen bir toplantı idi. Ayrıca, bu toplantıya Amerika'dan katılan 1 diplomat ve 2 öğretim görevlisi de bulunuyordu.

Şimdi, bir yandan bunları tartışacaksınız, diğer yandan da, milletten yetki alarak tartışan insanların...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Tamamlayın efendim.

SEDAT YURTDAŞ (Devamla) — ... dokunulmazlıklarını kaldırmak yönüne gideceksiniz. Bu, izah edilemez bir çelişkidir.

Bildiğiniz üzere; bu Hükümet, ekonomiyi düzeltme iddiasıyla gelmiş ve kadroları da bu çerçevede oluşturulmuştu; başında da ekonomi profesörü Sayın Tansu Çiller bulunuyordu. Ancak, bugün hepimizin gördüğü gibi, uluslararası kuruluşların raporlarıncı da tescil edildiği üzere, Türkiye'de ekonomi bitkisel hayata mahkûm edilmiştir.

BAŞKAN — Toparlayın Sayın Yurtdaş; bu konuyla, ilgi dışına çıkıyoruz artık.

SEDAT YURTDAŞ (Devamla) — Toparlıyorum; son birkaç cümle Sayın Başkan.

Hükümet bu açmaza giriyor. IMF, neredeyse, Türkiye için kriz ekonomisi reçetesi veriyor. Tabii bu, kamuoyundan gizleniyor; çünkü, yapılmak istenen şey, halkın yaşadığı işsizlik, enflasyon, devalüasyon gibi sorunları gizleyerek, sağlık, eğitim gibi alanlarda hizmet vermektan alıkoyarak, dokunulmazlık dosyalarıyla sorunları perdelemeye çalışıyor.

Bütün bunların, Türkiye'de düşünce suçunun cezalandırılmasına ilişkin bir çaba olduğu hiç şüphesiz ortadadır. Bu çerçevede, sayın milletvekillerinin "düşünce suçuna hayır" demek üzere, tarihsel görev babında, raporu reddetmelerini diliyorum. Aksi halde, tarih karşısında, sadece bu önergeyi getirenler değil, oy verenler de sorumlu olacaklardır.

Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yurtdaş.

Sayın Alınak, söz talebiniz var mı efendim?

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Var.

BAŞKAN — Buyurun.

Süreniz 10 dakikadır.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Sayın Başkan, Yüce Kurulun saygıdeğer üyeleri; ben, Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi, Refah Partisi, Demokratik Sol Parti, Büyük Birlik Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi üyesi olan milletvekillerinin, bu arada tabii Cumhuriyet Halk Partisine mensup 2-3 milletvekili arkadaşımızın da havaya kalkan ellerini görünce; yani, halkın iradesini yok eden, halkın iradesini, polisin düzmece tutanaklarıyla ayaklar altına almayı esas alan bu dokunulmazlık raporunun lehinde bu ellerin kalktığını görünce, gerçekten ürktüm, üzüldüm ve acı çektim. Hele hele, babamın omuzlarında taşıdığı -zavallı babam...- Sayın Ecevit'in konuşmasını dinleyince, güleyim mi ağlayayım mı, ne yapayım, gerçekten şaşırıldım kaldım.

Şimdi, değerli arkadaşlarım, bir komedyayla karşı karşıyayız ve bu komedyayla, trajediye dönmüş, trajediye dönüşmüş. "Demokrasi" deniyor, seçim yapılıyor: "halk iradesi" deniyor, halk sizi seçiyor, buraya gönderiyor, ensenizde sürekli olarak, ama sürekli olarak polisin, MİT'in solugunu hissediyorsunuz, onun tehdidini hissediyorsunuz ve bir anda, bakıyorsunuz ki bileklerinize kelepçe vurulmuş... Ne büyük demokrasiymiş bu da, biz şimdiye kadar faziletini görmemişiz, farkına varamamışız.

Şimdi, bakınız, dokunulmazlığa konu olan fezleke elimde. Ellerini kaldıran arkadaşlarımız da, yani şu ana kadar milletvekilliği dokunulmazlıkları kaldırılan arkadaşlarımızın dokunulmazlıklarının kaldırılması doğrultusunda oy kullanan milletvekilleri de, inanıyorum ki fezlekeleri bile incelememişlerdir. İşin garibi, Karma Komisyon da incelememiştir. Onun için "bu bir komedyadır" diyorum ve "trajediye dönüşüyor" diyorum.

Bakınız, söz konusu fezleke elimde... Fehmi Işıklar...

ŞABAN BAYRAK (Kayseri) — Mahkeme inceler fezlekeleri.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Mahkemelerin de anasını ağlattınız; o kadar çok baskı yaptınız ki, o kadar çok bombardımana tuttunuz ki kamuoyunu...

M. RAUF ERTEKİN (Kütahya) — SHP'ye sor...

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Değerli arkadaşlarım, şimdi, Fehmi Işıklar ve arkadaşlarıyla ilgili fezleke... Mahmut Alınak, fezlekenin 10 uncu sırasında, yani isim listesinin 10 uncu sırasında yer almış. Fezlekeyi ben 35 sayfa olarak görmüştüm, ama 17 sayfa olarak görünüyor. Fezleke elimde. Fezlekenin içinde bana isnat edilen tek suç yok; ismim geçmiyor. ANAP Grup Başkanvekili Sayın Korkmazcan hukukçu, başka hukukçu arkadaşlarımız da var; hani Ceza Kanununun...

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — O zaman, beraat edeceksin Sayın Alınak...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Hayır, beraat etmeyeceğim. görünen o. Mahkemeleri de baskı altına aldınız; o bağımsız yargıyı falan ayaklar altına aldınız... O ilkeyi de... Hani suçsuz ceza olmazdı?!

CENGİZ BULUT (İzmir) — Adalet Bakanına söyle; mahkemeler SHP'de...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Türk Ceza Kanununun, hani, ana ilkesiydi?! Ve evrensel bir ilke.. Nasıl kaldırırsınız peki dokunulmazlığımı benim?! Hadi, burada bana bir suç bulun? Düşünün, sadece isimden dolayı idamım isteniyor. Böylesine gülünç bir şey. Bu konuda ben ne diyeyim?.. Bu nedenle, hukuka ilişkin herhangi bir şey söylemiyorum; zaten hukuk yok. "Gücünüz ne kadarsa, hakkınız da odur." Yunan atasözü, biliyorsunuz. Şu anda sayısal çoğunluğunuz var ve ben ve dokunulmazlıkları burada kaldırılan milletvekillerinin isimleri talimatla bildirilmiş, Parlamentonun üstüne gölge düşürülmüş, ipotek konmuş; elleriniz kalacak, eliniz mahkûm... Mecbursunuz dokunulmazlığımızı kaldırmaya, eliniz mahkûm. (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Yok öyle bir şey.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Hayır, mahkûmsunuz, mecbursunuz kaldırmaya; çünkü ilahlar böyle istemiş; dün de söyledim. İlahlar böyle istemiş ya... (DYP sıralarından gürültüler)

NAZMİ ÇİLOĞLU (Bolu) — Apo'ya karşı mısın, sen onu söyle!

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Hayır hayır, o saçmalıkları ben hiç dinlemek istemiyorum, o çok söylendi; onlar bayatladı artık.

Şimdi, Paşa emir buyurdu ya... Vallahi, Paşa emir buyursa, herhalde buraya darağacını da kurarsınız. İpimi kim çeker, onu bilmiyorum; ama mutlaka ipimizi çekecek birçok milletvekili arkadaş da var.

Bu, işin ayrı bir yanı; ben hukuku bir tarafa bıraktım; çünkü hukuk yok, demokrasi yok; hepsi kandırmaca; hepsi, Kürdüyle, Türküyle, Lazıyla, Çerkeziyle, Arabıyla ve Alevisiyle, halk yığınlarını, yıllardır ezilen, horlanan, baskı altında tutulan, sömürülen, açlığa mahkûm edilen, kanı emilen halkı kandırma amacına yönelikti. (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

NAZMİ ÇİLOĞLU (Bolu) — Apo'ya karşı mısın?

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Bırakın Apo'yu, bırakın o saçmalıkları! Ben onunla ilgili olarak kürsüde çok konuştum, kamuoyu da benim düşüncemi biliyor. Ben öyle gayri ciddi şeyleri dinlemem.

Şimdi, ben desem ki, değerli arkadaşlarım, benim köyüm, Digor'un Dolaylı Köyünde, Sayın Ecevit'in Başbakanlığında -babamın omuzlarında taşıdığı Sayın Ecevit'in- ve Sayın Çiller'in, ne bileyim, Sayın Demirel'in...

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — Şov yapıyorsun.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — "Şov yapıyor" diyerek beni susturamazsınız, mahkûm edemezsiniz; konuşacağım ben.

Bir sürü başbakan geldi... Desem ki, benim köyümün de içinde bulunduğu 14 köy, şu anda da -ki, elimde hıfzısıhha raporları da var- lağım suyunun karıştığı sağlığa aykırı sular içiyor; gelin köye su götürelim, bu konuda yardımcı olun desem; yok. (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

FERİDUN PEHLİVAN (Bursa) — Bursa'da benim köyümde halen kanalizasyon yok!..

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Dinleyin!

Gelin, bu 12 Eylülün silah zoruyla dayattığı faşist 12 Eylül yasasını değiştirelim, çağdaşlaştıralım, halkçı hale getirelim desem; yok

İşsizliği önleyici projeler üretelim desem: yok, ses çıkmaz.

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — İş makineleri yakılıyor.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Çiftçilerin, ürün taban fiyatlarının belirlenmesinde söz ve karar sahibi olmalarını sağlayalım desem yok.

İşçiye genel grev hakkı verelim desem: yok.

Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasasından tutun Türk Ceza Kanununa, oradan Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmetleri Kanununa kadar birçok antidemokratik 12 Eylül ürünü yasaları çağdaşlaştıralım desem; yok, oy kullanılmaz. (DYP sıralarından "PKK?.." sesleri)

Bırakın PKK'yı; PKK, sizin insanlar üzerinde baskı yapmanız için bir bahanedir, bırakın PKK'yı, onu şey yapmayın, bırakın.

Değerli arkadaşlarım, bu konularda eller havaya kalkmaz; ama, desem ki, gelin, darağaçlarını, her bir şehirde 100'er tane, her bir ilçede...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Toparlamak üzere söz veriyorum; devam ediniz.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Her bir köyde 10'ar tane darağacı kurmak için bir yasa çıkaralım desem, bütün eller havaya kalkar.

NAZMİ ÇİLOĞLU (Bolu) — Vatan hainleri için.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Hayır, hayır. Vatan haini kimdir, biliyor musunuz; vatan haini, bu ülkenin yeraltı kaynaklarını emperyalistlere peşkeş çekenlerdir; vatan haini, Türk Lirasını... (Gürültüler)

AHMET DERİN (Kütahya) — Senelerce o partilerin içinde siz de faaliyet gösterdiniz...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Dinleyin beni.

... Türk Lirasını, doların ardına takıp, emekçinin alınterini emperyalistlere, holdinglere peşkeş çekendir. Vatan hainleri bunlardır. Vatan haini dediğiniz, halka zulmedendir; halk düşmanı dediğiniz, halka zulmedendir.

BAŞKAN — Toparlıyor musunuz Sayın Alınak...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Sayın Başkanım, bana lütfen tolerans tanıyın. Ben burada savunma yapacağım. Yarın mahkeme huzuruna çıkıyorum. Savunma hakkımı lütfen kısıtlamayınız. Sizden istirham ediyorum Sayın Başkan.

M. RAUF ERTEKİN (Kütahya) — Savunmanı mahkemede yaparsın.

BAŞKAN — Sayın Alınak, herkese tanıdığım toleransı size de tanıyorum. İçtüzük hükümlerine uygun hareket etmek zorundayım.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Anladım da Sayın Başkan, belli ki...

BAŞKAN — Beni dinlemiyorsunuz efendim...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Dinliyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — İçtüzük hükümlerine uygun hareket etmek zorundayım. Bu kaideler içerisinde herkese tanıdığım toleransı size de tanıyorum.

Buyurun, sözlerinizi toparlayın.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Efendim, dün de arz ettim; süreyi kısa tutmuşsunuz. Üçbeş saatlik bir süre içerisinde savunma hazırlamak...

BAŞKAN — Sayın Alınak, siz grup başkanvekilliği yaptınız değilmi?.. Bu İçtüzüğü bilirsiniz, bu İçtüzükte de böyle yazıldığını bilirsiniz.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Grup başkanvekilliği yaptım; ama idamla yargılamıyorum...

BAŞKAN — Lütfen, olayı başka yönlere saptırmayın efendim.

Devam edin.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Hayır... Hayır... Bu hukuk ayıbı yüzünden ben idamla yargılanıyorum... Savunma hakkı da kutsal bir haktır; Lütfen savunma hakkımı tahdit etmeyiniz.

BAŞKAN — Devam edin ve toparlayın sözlerinizi.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, sorun şudur: Kin ve öfkeyle hareket ediliyor; bir.

İkincisi, sömürü, baskı, zulüm üzerine kurulu olan otoriteye birileri başkaldırmış. Başkaldırıysanız, başınız kopartılır; sorun budur. Ben bu yüzden bugün ter dökerek burada savunma yapıyorum:

Yani, ne yapardım ben de?.. Ben de, gelirdim, günümü gün ederdim... Ne olmuş?.. Köşeyi de dönerdim... Hayali ihracat işleriyle de uğraşırdım, taahhüt işlerini takip ederdim, holdinglerden aldığım talimatla; ki, Sayın Yalım Erez diyor ki, “Vergi Kanunu çıkmadan önce Sayın Çiller geldi, benden görüş istedi” diyor...

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — Nasıl savunma bu?!

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Tabii ki savunma hakkı... Televizyon ekranlarından diyor ki, “Dokunulmazlıklarının aleyhinde oy kullanacağım” diyor. Ben burada nasıl savunma yapacağım peki?..

Sayın Çiller, gidip iş çevrelerinden talimat alıyor. (DYP sıralarından, “Sen kimden talimat alıyorsun?” sesleri, gürültüler) Ben de iş çevrelerinden talimat alırdım, villa kurardım, köşeyi dönerdim; ama bunu yapmadım.

AHMET SAYIN (Burdur) — Sen kimden talimat alıyorsun?

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Ne yaptım?.. Halktan aldığım oyun hakkını vermeye çalıştım ve otoriteye karşı çıktım; gücüm yettiğince de otoriteye karşı çıkacağım. Bunun için, ben ve şu anda dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekilleri cezalandırılmak isteniyor.

AHMET SAYIN (Burdur) — Sen kimden talimat alıyorsun?

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Ben sizin gibi, holdinglerden, Genel kurmaydan talimat almıyorum, oraya da ipotekli değilim. Ben noter de değilim, benim özgür iradem var.

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — Apo’dan talimat alıyorsun...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Gözünüzü açın bakın. Gözü hiç böyle mahkûm edemezsiniz. Ona maymunlar bile güler.

BAŞKAN — Sayın Alınak, bir kere daha rica ediyorum; lütfen toparlayın.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Sayın Başkanım, çok önemli şeyler söylemeye çalışıyorum...

Şimdi, bu, işin eleştirisi kısmıydı. Şimdi hep birlikte tansiyonu düşürelim; Ciddi söylüyorum, bakın, sohbet edelim...

Değerli arkadaşlarım, inanın ki... (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

Lütfen dinleyin, ne olursunuz... Çok karanlık bir senaryoyla karşı karşıyayız. (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

Dinleyin benil.. Karanlık bir senaryoyla karşı karşıyayız, ciddi ve tehlikeli bir senaryoyla karşı karşıyayız.

Bu dokunulmazlıkların kaldırılmasıyla yapılmak istenilen nedir, biliyor musunuz?.. İnanın, Türkiye Büyük Millet Meclisine dayatılan bu talimatla yapılmak istenen şudur :

1. Kutuplaşmayı artırmak, daha da derinleştirmek... Kutuplaşmayı artırmak ve var olan kutuplaşmayı daha da derinleştirmek, krizi artırmak,

2. Kopuşu hızlandırmak,

3. Kamuoyunda tedirginlik yaratmak ve giderek... (ANAP ve DYP sıralarından gürültüler)

Dinleyin arkadaşlar! Lütfen dinleyin! Bunlar tarihe mal olacak. Ölmezsek, ileride yine görüreceğiz... Önümüzdeki süreçte; çok uzak olmayan bir süreç...

DYP'li sayın milletvekili arkadaşlarım...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Sayın Alınak, zamanınız bitti, size tanıdığım tolerans da bitti. Lütfen efendim, saygılar sunun ve inin.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Sayın Başkan, izin verin ne olur... Çok önemli beyanlarda bulunacağım.

BAŞKAN — İçtüzük hükümlerini çiğnemeye, sizin gül hatıranız için mecbur değilim.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Sayın Başkanım, önemli bir iki uyarıda bulunup ineceğim.

BAŞKAN — İki cümle için mikrofonu açıyorum efendim, eğer üçüncü cümle olursa mikrofonu kapatacağım.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Hayır, lütfen...

BAŞKAN — O zaman, söz vermiyorum efendim; buyurun.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Efendim, son isteğimi bile burada söyleyemiyorum, zabıtlara da geçmiyor...

BAŞKAN — Hiç demagoji yapmayın efendim. İçtüzük hükümlerine göre bu Meclisi yönetiyoruz. Buyurun efendim, kürsüden inin aşağıya!

MAHMUT ALINAK (Devamla) — ... Benim savunma hakkım, bu kürsüde gasp edilmiştir. Konuşturmayın! Sizi tarihe havale ediyorum.

BAŞKAN — Siz bu Mecliste grup başkanvekilliği de yaptınız, İçtüzüğün ne olduğunu gayet iyi biliyorsunuz.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Efendim, Danışma Kurulu...

BAŞKAN — Lütfen efendim... Danışma Kurulu ile ilgisi yok.

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Sayın Başkan... Ben burada esir değilim, lütfen!..

BAŞKAN — Bana bağırmaya hiç hakkınız yok! Lütfen inin aşağıya!..

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Beni dinleyin!..

BAŞKAN — İnin aşağıya!.. Bitti sizin konuşmanız... aşağıdan söyleyin...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Danışma Kurulu...

BAŞKAN — Danışma Kurulu ile ilgisi yok!..

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Danışma Kurulu, bizim konuşma süremizi uzatmak üzere bir karar alabilirdi, bu konudaki kararı Genel Kurul da alabilirdi. Ben buradâ kendimi savunmayacağım da ne yapacağım peki?!

BAŞKAN — İnin aşağıya! Buyurun...

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Danışma Kurulu bu konuda karar verebilirdi.

BAŞKAN — Buyurun, buyurun!.. O benim sorunum değil, inin aşağıya, buyurun!..

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Savunma hakkım gasp edilmiştir; tutanaklara bu şekilde geçirilmesini istiyorum. Böyle şey mi olur?! İdamla yargılayacaksınız, ondan sonra savunma hakkımı vermeyeceksiniz...

BAŞKAN — İnin aşağıya efendim, buyurun!

MAHMUT ALINAK (Devamla) — Tehdit etmenize gerek yok, ben inerim.

AHMET ŞEREF ERDEM (Burdur) — Şov yapma.

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, Sayın Alınak'ın konuşmasını hiç kesmedim.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Nasıl kesmedin?! Hakkımı gasp ettiniz. Ben savunma hakkımı kullanamadım.

BAŞKAN — Üstüne üstlük, konuşmasının bitiminden sonra da, kendisine herkese tanıdığım dan daha fazla zaman tanıdım. Muhtelif ikazlarıma rağmen konuşmasını bitirmedi. Bu sözlerimi, zabıtlara geçmesi için söylüyorum.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Savunma hakkımı gasp ettiniz...

BAŞKAN — Ayrıca, Sayın Alınak'ın, belki de maksadını aşan bir cümlesi var. "Parlamentonun üstüne gölge düşmüş, Parlamento'ya ipotek konmuştur" cümlesi burada zabıtlara geçti. Parlamento adına bu cümlesini reddediyorum. (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Sayın Komisyon bu bapta söz istediler. Komisyon adına Sayın Coşkun Kırca, buyurun efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; burada, Parlamento, çeşitli hakaretle, hatta hakaret değil, Ceza hukukundaki anlamıyla, sövmelerle karşılaşmıştır. Tabii, bu yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasını Genel Kurula tavsiye eden Komisyon olduğuna göre, evveleminde bu sövmeler Komisyonumuza da raci olmak gerekir.

Doğrusunu isterseniz, Komisyonumuz, Meclisimizin çoğunluğu diyeceğim çoğu üyeleri kadar bu konuda hiddetlenmemektedir; aylarca, tamamıyla içtüzüğe uygun bir çalışma yapmıştır; bu sövmeleri beklemektedir ve bunlara hiddetle değil, acıma ve istihfafla mukabele edilmesi gerektiğine kanidir.

Şimdi, Komisyon ne yapmıştır ve neyi, niçin yapmıştır; bunlara bakalım.

Bir kere, hemen söyleyelim ki, milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları kaldırılmaz diye bir teori yoktur. Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları kaldırılmasaydı, hiç

kaldırılmayacak olsaydı, böyle bir teori, hürriyet adına, demokrasi adına savunulabilecek cinsten olsaydı, Anayasada “yasama dokunulmazlığı kaldırılır” diye bir müessese yer almazdı.

Birtakım dosyalar savcılıklardan gelmiştir. Anayasa Komisyonu ne yapmalıdır?.. Anayasa Komisyonu şunları yapar: Bir kere, bakar, açık bir maddî hata var mı... Şimdi, burada iddia ediliyor “benim ismim yok” deniyor. Bunlar ciddi laflar değil. Hepsinin ismi vardır.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — İsmimi bul... Varsa, bul...

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (Devamla) — Hiçbir maddî hata yoktur, şiddetle reddediyorum!

BAŞKAN — Sayın Kırca, siz devam edin efendim.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Varsa bul. Bana isnat edilen suç varsa bul. Seni yalancılıkla itham ediyorum!

BAŞKAN — Sayın Alınak, lütfen yerinize oturun efendim.

Siz devam edin efendim.

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (Devamla) — İkincisi; iktidardan ve sair bir çevreden, yasama dokunulmazlığı kaldırılması istenen kişiye karşı bir komplo var mı; buna bakılmıştır. Böyle bir komplo yoktur. Böyle bir komplo o kadar yoktur ki, savcıların, üzerinde suç isnadı yaptıkları eylemlerini, bu zevat, Mecliste de aynen yürütmektedir. (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar) Binaenaleyh, sizin aleyhinize böyle bir komplo yoktur. Bir komplo varsa siz kendi kendinize kurmuşsunuz. (DYP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

İkinci nokta; Bu Komisyon üyelerinden hiçbirine, ne Cumhurbaşkanından ne Başbakan-dan ne herhangi bir Hükümet üyelerinden ne parti grupları yöneticilerinden en ufak telkin dahi gelmemiştir.

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Gelemez zaten.

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (Devamla) — Bizim için böyle, sizin için de böyle olduğundan eminim; diğer bütün partiler için de böyle olduğundan eminim. Çünkü, bunu yapabilecek parti yoktur, çünkü böyle bir hareket Anayasanın ihlali olur.

Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması işlemi, her isnat için ayrı ayrı yürütülmesi gereken bir işlemdir. Gerçi, yasama dokunulmazlığı belirli bir dosya için kalkmaz, bu konuda bazı tatbikat yanlışlar. Bütün dünyadaki tatbikat, yasama dokunulmazlığı bir kere kaldırılan kişinin, geçmiş ve gelecekteki bütün suçları için yasama dokunulmazlığının olmayacağıdır. Dünyanın bütün demokratik memleketlerindeki tatbikat budur; ama, dosyalarınız... (DEP sıralarından anlaşılamayan bir müdahale)

Sus, dinle ve öğren!

BAŞKAN — Siz Genel Kurula hitap edin efendim.

MAHMUT KILINÇ (Adıyaman) — Ne oluyor sana?!

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (Devamla) — Sus!..

MAHMUT KILINÇ (Adıyaman) — Ne biçim konuşuyorsun!

BAŞKAN — Sayın Kılınç, lütfen...

MAHMUT KILINÇ (Adıyaman) — Sayın Başkan, hakaret ediyor.

BAŞKAN — Sayın Kırca, şahsî atışmaları bırakıp Genel Kurula hitap edin efendim. Lütfen... İstirham ediyorum....

Buyurun, devam edin efendim.

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (Devamla) — Teşekkür ederim efendim.

Şimdi, bir baskı da yoktur. Bu zevat iddia eder ki, savcılar yanlışlardır. Hatta polis düzmece raporlar göndermiştir... Bu doğruysa bunu yargı önünde ispat edersiniz; ama, bizler, Türkiye'nin bütün valilerine, bütün kaymakamlarına, bütün bakanlarına, bütün jandarma komutanlarına, bütün subaylarına, Genelkurmay Başkanına, Türkiye devletini kim temsil ediyorsa, her vesileyle hepsine yalancı diyen adamlara inanmıyoruz ve inanmadık. (DYP ve ANAP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Şimdi, bu raporlar düzmece midir, değil midir; bunun hesabını yargı önünde vermek için, herhalde, Meclis huzurunda, bunların en aşağısından düzmece olmayabileceği hususunda yeterli karineyi -Meclisin içinde de ve dışında da- yaratan sizsiniz.

Şimdi, kendilerine yapılan isnatlar yanlıştır... Peki, nerede delil?.. Genelkurmay Başkanı gelmiş, bütün bu Meclisi tehdidi altına almış ve bu kararlar buradan böyle çıkıyormuş. Bir tek delil var mı elinde?.. Ne zaman söylemiş Genelkurmay Başkanı bunu?.. Genelkurmay Başkanı bunu kime söylemiş, kime yazmış?.. Nerede delil?.. Tahmin. Ama, bu zevatın tahmini, kendi taassupları içinde gerçektir. Meclis bu taassubu takip etmek zorunda değildir.

Yasama dokunulmazlığı kaldırılırken üçüncü nokta nedir; kamu yararı. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı var mı, yok mu? Şimdi, bir teori var, deniyor ki, "bu zevatı demokratik süreç içinde tutarsak, bunlar o sürecin içinde yumuşarlar ve neticede Anayasanın çizgisine gelirler." Bu teori Anayasa Komisyonu huzurunda savunulmuştur. Komisyonun büyük çoğunluğu bu teoriye katılmamıştır. Çünkü, bu zevat, Anayasanın çizgisi üzerine gelecek idilerse -bu konuda Meclisin çok uzun bir sabrıyla karşılaşmışlardır- gelirlerdi. Ama, kamu yararı neden vardır?.. Bakın arkadaşlar, neden vardır:

PKK'nın iki taktiği vardır. Biri, kendisi için çarpıştığını söylediği insanları öldürmek, korkutarak onları kendisiyle işbirliğine zorlamak. PKK'nın bir başka taktiği daha vardır; o da, yöre halkını kendisine çekebilmek için, bir gün yöre halkının kendisiyle yalnız kalma ihtimalinin kuvvetli olduğu propagandasını yaymak. Nasıl?.. Türk Devletinin çekilmesi sayesinde. Türk Devleti çekilir mi? Türk Devleti asla çekilmez; ama, Türk Devleti çekilmeyeceğini ancak zaaf göstermemek suretiyle ispat edebilir... (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Arkadaşlarım, çağdaş demokrasilerde seçmen topluluğu bile bazı kaziyeleri aşamaz. Bakınız, kendiniz, "demokrasi" deyip deyip duruyorsunuz... Ya seçmen topluluğu, mesela Almanların 1936'da yaptığı gibi bir totaliter partiye oy verseler; bu demokrasi mi? Hayır. O halde, seçmen topluluğunu bağlayan kaideler de vardır. Bu kaideler, devletin ülke, millet ve teşkilat olarak birliğidir, tekilliğidir. Sadece, Sayın Alınak'ın burada verdiği; olağanüstü halin uygulanmasının, olağanüstü halin uygulanacağı yöre halkı tarafından yapılması; valilerin, kaymakamların seçimle gelmesi, bölge parlamentolarının kurulması gibi teklifler, taşıdıkları niyetin ne olduğunu göstermektedir. Niyet, Türkiye'de, ülke, millet ve devlet bütünlüğünü yok etmektir... (DYP sıralarından alkışlar)

Şimdi, bunları millet görüyor; millet budala değil. Millet bunları görüyor ve burada bulunan milletvekillerinin büyük çoğunluğu seçim çevrelerine gittiği zaman, "Türkiye'nin bağimsızlığının, bütünlüğünün savunuculuğunu üstlenen Mecliste, bu hıyanet nasıl olur da makes buluyor?" diye hesap soruyor... (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar) Elbette ki, milletin büyük çoğunluğunun hesap sorulmasını istemesini, bu ihtiyacı tatmin etmekte kamu yararı vardır. Bu kamu yararını yerine getirmezseniz, o zaman PKK, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendi değişmez ilkeleri üzerinde kendisi zaaf içindedir. Böylesine zaaf içindeyse, muhakkak ki o yöreden de çekip gidecektir. Geliniz, benimle beraber olunuz" diyecektir. Siz bunun için dokunulmazlıklarınızın kaldırılmamasını istiyorsunuz. Bu imkânı, Meclis artık hiç kimseye vermeyecektir. Verirse, kendi kendisini bu memleketin Anayasasının değişmez hükümlerinin dışarisına çıkarmış olur.

Şimdi, Sayın Başkandan şunu rica ediyorum -her raporda Komisyonun söz hakkı vardır, ben Sayın Başkanla da konuştum, bu hakkı kullanmayacağım- Anayasa Mahkemesine itirazlar yapılacaktır; onun için, bu Meclisin ekresiyetinin sesinin de Komisyonun sesi olarak Anayasa Mahkemesi tarafından tutanaklarda görülmesine ihtiyaç vardır. Onun için, söz haklarımı bir arada kullanmak istediğimi zatı âlinizin takdirine arz etmek istiyorum; tabî, takdiriniz nasıl olursa, ona hürmet edeceğim.

Şimdi, bu konudaki hassasiyet niye?.. Çünkü, Anayasa, bu devleti, devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün halinde kurmuştur. Devlet bir tanedir, iki tane değildir. Mahallî idareler devletin rakibi değildir. Mahallî ihtiyacın ne olduğunu Meclis tespit eder, kanunla; mahallî idarenin organlarını Meclis tespit eder, kanunla; nasıl çalışacağını Meclis tespit eder, kanunla ve görev ve yetkilerini kullanırken de, merkezî idarenin kontrolü, merkezî yargının kontrolü altında olmak şartıyla. Özerk devlet, federe devlet yoktur; çünkü, devlet tektir, bir devlet vardır; tekil devlet. Türkiye'de bir tane devlet vardır. Burası ne federasyon ne de özerklik haline getirilebilir.

Şimdi, bütün bunlar birbirine bağlı ilkelerdir. Neden tekil devlet?.. Çünkü, bu memlekette bir millet vardır. 1071'de bu mübarek topraklara ayak bastığından beri Türk Milleti bu vatanı Türk damgasını koymuştur ve bunu kimse değiştirmeye muktedir olamayacaktır... (DYP, ANAP ve MHP sıralarından alkışlar)

Burada birisi söyledi, çağdaş devletin etnik vasfı olmazmış. Çağdaş devletin etnik vasfı olmaz; doğrudur; ama, çağdaş devletin içinde etnik vasfı aramak da olmaz, etnik özerklik aramak da olmaz, bir etnik varlığa ait olduğu iddia edilen özel haklar aramak da olmaz. İngiliz Devleti, etnik bir devlet mi? İngiltere'de kaç tane değişik etnik grup var?.. Fransa Devleti öyle değil mi?.. Peki, bunlar ne diyeceklerdi? Sizin istediğiniz gibi, Türk-Kürt Federasyonu mu diyeceklerdi, yoksa Fransız Flaman-Bask-Bröton-Oksiton-Katala-Konsikalı İlhare Federasyonu mu diyeceklerdi?.. "Fransız Milleti" demişler...

Dünyanın bugün aşamadığı medeniyet aşaması, ulus devlet aşamasıdır. Daha hiç kimse bu aşamayı aşabilmiş değildir. Ulus devletler üzerindeki işbirliği çalışmaları da, ulus devletten doğar; ulus devleti aşmak ve onu yok etmek için değil.

Şimdi, devletin dili olmazmış!.. Amerika'da devletin dili yok mu? İngiltere'de devletin dili yok mu?.. Fransız Anayasasını açın bakın, yazıyor aynen bizim ki gibi, "Fransa'nın dili Fransızcadır" diyor. Almanya'nın dili yok mu; kanunlar orada başka dillerde falan da mı

yazılıyor? Nerede gördünüz siz bunu?.. Irkçılığı yapan, bu iddiadır. Türkiye’de her Türk vatandaş, vatandaş olmak dolayısıyla Türk’tür ve bunların arasında ırk farkı, anadil farkı, etnik fark, din farkı, mezhep farkı gözetilmez, hepsi Türk’tür, öyledir; kendiniz kabul ediyorsanız, öyledir; kendi vicdanınızda bunu hissedebiliyorsanız öyledir; ama, kendiniz saptırmışsanız, o zaman size ancak susmak ve susanlara karşı Türk Devletinin gösterdiği sabırdan istifade etmek düşer, daha fazlası değil. (DYP, ANAP, MHP, DSP ve bağımsızlar sıralarından alkışlar)

Şimdi, ayrıca şunu da söylemek isterim: Bir dilin, medeniyet dili olması lazımdır; Türkçe, bir medeniyet dilidir. (DYP sıralarından “Bravo Hoca” sesleri, alkışlar) Diğer kültürlerle, diğer dillerle karşılıklı ilişkiye girmekten onun için korkmaz ve çekinmez; ama, herkes ayrı bir dil konuşacaksa, bu milletin birliği, beraberliği nerede kalacaktır?

Şimdi, şuraya gelmek istiyorum: Burada bir söz söylendi, talihsiz bir söz, dendi ki, “Sayın Cumhurbaşkanı, Başbakan, Kürt kimliğini tanımış.” Bu konuda bir tarihî gerçeğin açıklanması zamanı gelmiştir. Sayın Demirel, bunu, bu anlamda söylememiştir. 24 Aralık 1991 günü, Sayın Münif İslamoğlu ile beraber kendisine bir mektup verdik, orada, bu konudan da bahsettik. Kendisi, bizi derhal çağırıldı ve dediler ki, “Bu kelimeleri, aynen sizin düşünceleriniz muhtevasında sarf ettim.” Biz ne demiştik?.. Biz şunu demiştik: “herkesin bir etnik menbaı olabilir. -Memba diyorum, çünkü çok eskilere de gidebilir- menşei olabilir; anasından, babasından öğrendiği bir anadili de olabilir; ama bunlar, tıpkı Fransa’da, tıpkı milletleşmiş bütün uygar memleketlerde olduğu gibi, kişinin özel hayatı içinde kalır.” demiştik. “Bu anlamda, tabiatı doğanı geri almak elbette söz konusu değildir; ama, tabiatı gelen unsur, irade yoluyla mensubu olunmuş bir milletin içinde kamusallaşamaz, kamu hayatına intikal edemez, aksedemez” Bu sözler, çok doğru sözlerdir. Biz kendisine, bu sözünün, başka kişiler, kötü niyetli kişiler tarafından başka türlü yorumlandığını söyledik ve burada konuşan hatibin bildiğinin aksine, Sayın Demirel bir daha bu cümleyi kullanmadı; kullandıysa da bu manada kullandı. Onun için, Demirel’i kendinize mihenk taşı itti haz etmeye kalkmayın. (DYP sıralarından alkışlar)

Şimdi, Türkiye’de millî azınlık da yoktur. Milletlerarası anlaşmaları imza etmişiz! Bu arada, Türkiye’de Paris Şartından çok bahsedilmiştir. Bu, gülünç bir palavradan ibarettir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, hiçbir devirde, Türkiye’de şu veya bu anlamda millî azınlık olduğu anlamına gelebilecek bir vesikayı imzalamamıştır. Bunun bir tek istisnası vardır, o da Lozan Antlaşmasıdır; fakat, Lozan Antlaşmasına göre de, Türk Medenî Kanunu yürürlüğe girdikten, laik kanunlarımız yürürlüğe girdikten sonra, artık, başka sebeplere dayanan azınlıklar kalmamıştır. Bugün, Türkiye’de azınlık yoktur; Türkler vardır, Türk Halkı vardır, Türk Milleti vardır. (DYP, ANAP ve MHP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

Türk Halkı ve Türk Milleti.. Millet, bir manevî varlıktır. Türk Milleti ezelden başlar, ebede kadar gidecektir. Millet, tarihiyle, geçmişiyile vardır. Millet, o tarihin getirdiği değerlere, o millete mensup olma duygusuna dayanır. Bu manada, bu memleketi kurtaran insan, “Ne Mutlu Türküm Diyene” demiştir; bunu söylemek size çok mu geliyor? (DYP, ANAP, MHP ve CHP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Kırca, zamanınız doldu... Lütfen...

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONLARI ÜYELERİNDEN KURULU KARMA KOMİSYON ADINA COŞKUN KIRCA (Devamla) — Bitiriyorum efendim.

Milletlerarası hiçbir anlaşmada böyle bir söz yoktur. Bu gibi hükümlerin geçtiği bütün milletlerarası anlaşmalara, Türkiye Cumhuriyeti, tıpkı Fransa Cumhuriyeti gibi, hatta Fransa Cumhuriyetininkinden daha ileriye varan çekinceler koymuştur. AĞIK vesikaları!.. AĞIK vesikaları, antlaşma değildir, siyasî beyanname değildir. Türkiye Devleti, zamanında AĞIK vesikalarında da -Paris Şartı dahil- bu gibi terimlere bütün çekinceleri usulüne göre koymuştur. Nitekim, kaldı ki "millî azınlık" tabirinin hiçbir AĞIK belgesinde tanımlaması yoktur. Birazcık devletler hukukundan haberi olan bilir ki, o zaman bu tanımlama, her memleketin kendisine göre yapılır. Millî azınlığın, memleketin olmadığını iddia eden sadece Türkiye de değildir, Fransa aynı şeyi yapıyor, İngiltere aynı şeyi yapıyor, Amerika aynı şeyi yapıyor.

Şimdi, "halk" neye deniyor? Türk Halkı, Kürt Halkı, Türk Halkı, Kürt Halkı!.. Neden?.. Neden bu nakarat?.. Neden, birtakım sözde ve bilgisiz aydınlarımızın ağzına slogan diye yapıştirilmiş ve koskoca partileri de peşinde sürüklemeye başlamış bu slogan, neden?.. Yok böyle şey. Milletlerarası hukukta, halk, kendi mukadderatını tayin etmeye layık olan topluluk demektir. Bunun için "halklar" lafını kullanıyorlar: bunun için biz "halk" sözünü kullanıyoruz. Halk demek, milletin yaşayan unsuru demektir. Millet tektir, Türk Milletidir; halk tektir, Türk Halkıdır. (DYP, ANAP ve MHP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Şimdi, bunun dışında, gelin, uzlaşalım, çözüm arayalım, demokrasi falan!.. Bunun demokrasiyle falan bir alakası yok; düşünce hürriyetiyle de en ufak bir alakası yok. Demokrasi, evela bir Devletin içinde olur. Devletin kendisi yıkılırsa, kendisi parçalanırsa, orada zaten demokrasi olmaz; çünkü, devlet olmaz. Devlet, bir devletin teşkilatı, sınırları ve ülkesi üzerinde mevcuttur. Bunu tahrip etmek isteyenler, o devletin demokrasisini de tahrip ederler.

Bunun gibi bir küçük şeye daha temas etmek istiyorum. Şunu belirtmek isterim: Sayın Ecevit çok doğru söyledi: Fikir suçu, eylem suçu!.. Hiçbir fikir suç değilmiş (!) Şimdi bunu söyleyenler, ceza hukukunun azmettirme nazariyesinin bile farkında değildirler. Azmettirme fikirle olur arkadaşlar. Eğer hiçbir fikir suç olmayacaksa, azmettirme suçlarını da Ceza Kanunundan silmemiz lazım. Bu, sadece bir sapırmadır ve bilgisizce bir sapırmadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, çeşitli maddelerinde, fikir hürriyetini ifade hürriyetinden açıkça ayırmıştır ve ifade hürriyetinin bu gibi hallerde bazı fikir suçlarına karşı devletin temel ilkelerinin korunması için devletlerin tedbir alabileceğini söylemiştir. Alman anayasası bu esaslara göre kurulmuştur. Türk Anayasası, bu esasları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden ve Alman Anayasasından almıştır. Almanya'da mı demokrasi değildir? Bazı fikir ifadeleri, eylem niteliğini alabilir. Propaganda, bir eylemdir. Her memleket, hangi fikirlerin ifadesinin nasıl ve ne zaman eylem halini alacağını ve eylem halini almışsa Anayasa düzeninin temellerini tehdit eder hale ne zaman geleceğini kendisi takdir eder. Mesela, Fransa'da, komünizmi hiçbir zaman bir tehlike olarak görmemiştir; ama, aynı Fransa, ırkçılık lehinde herhangi bir fikir ifadesini, kanunlarında ağır bir suç addetmektedir. Almanya'da nazilik için, İtalya'da faşistlik için aynı şey! Şimdi, hiçbir ülke yoktur ki, o ülkelerin temellerinin parçalanmasına, devletin, ülkesinin bölünmesine, milletin azınlıklar veya halklar arasında lime lime edilmesine müsamaha gösterebilsin. Böyle bir şey yoktur. Bu hak, demokratik bir hak değildir; bu hak insan haklarından doğmaz; bu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ve uygar memleketlerin demokratik tatbikatının hepsi tarafından açıkça reddedilir.

Bunları söylemek ihtiyacını duydum. Bundan sonra ifade edilebilecek safsatalara Komisyonumuz cevap vermeyecektir.

Teşekkür ederim. (DYP, ANAP, CHP, ve MHP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kırca.

Değerli milletvekilleri, rapor üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Şimdi, Komisyonun raporunu oylarınıza sunacağım: Komisyon raporu, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmazlığına dairdir. Komisyonun raporunu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyonun raporu kabul edilmiş ve Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir.

VII. — SATAŞMALARA İLİŞKİN KONUŞMALAR (Devam)

2. — ANAP grup Başkanvekili Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın, Sivas Milletvekili Ziya Halis'in, partisine sataşması nedeniyle konuşması

BAŞKAN — Sayın Korkmazcan, konuşma talebiniz devam ediyor mu efendim?

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Evet Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Ziya Halis'in Grubunuzla ilgili sözlerine cevap vermek üzere, buyurun.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; SHP Grubundan bir arkadaşımız, biraz önce rapor üzerindeki görüşmeler sırasında yaptığı konuşmada, "bu Meclis çatısı altında, Anamuhalefet Partisi, muhalefet görevini yerine getirmiyor" dedi. Bu sözü, konuşmasının sonuna doğru, tekrar, aynı netlikte tekrarladı.

Şimdi, anladığımız kadarıyla, değerli arkadaşımız, Anamuhalefet Partisinin görevini kendisine göre tarif etmiş, kendi kafasında bir şablon oluşturmuş; Anavatan Partisi, muhalefeti o şablona oturmadiğı için, anamuhalefet görevini yapamaz konuma düşürülmüş. Bizden, dokunulmazlıklarla ilgili konularda, acaba, İktidarın SHP grubu, SHP kanadı ne bekliyordu; nasıl bir tutum takınmalıydık ki, SHP'nin arzusuna göre hareket etmiş olalım? Bir kere, muhalefetin, bir başka partinin, hele iktidara yamanmış bir partinin arzularına göre hareket etmek gibi bir mecburiyeti yoktur. Kaldı ki, dokunulmazlıkların kaldırılması konusunda hukukun gereğini yerine getirmek üzere, iki seneden beri Meclis çatısı altında tutarlı bir yol izlemiş olan tek parti, Anavatan Partisidir.

Meclise, sayın konuşmacının mensubu olduğu Partinin bir Bakanı, Adalet Bakanı Seyfi Oktay, bir tezkere gönderiyor. Bu tezkere, Başbakanlık eliyle Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaşıyor ve Türkiye Büyük Millet Meclisi de tezkereleri Anayasa ve Adalet Karma Komisyonuna havale ediyor. Biz, Karma Komisyonunda Anamuhalefet Partisi Grubunun aldığı karar doğrultusunda değil, Partimizin yetkili organlarının aldığı karar doğrultusunda da değil; sadece oradaki üyelerimizin kendi kişisel kanaatleri doğrultusunda bir oy belirliyoruz. Bu oylar, başka üyelerin oylarıyla birleşerek, bu raporlar ortaya çıkıyor. Neticede, 7 DEP'li milletvekilinin ve bir Refah Partili milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması prosedürü başlıyor. Bizim, bu prosedürün işlerliğe kavuşabilmesi bakımından, Komisyon üyeleri olarak, 1993 yılında, 3 Kasım'da yaptığımız bir başvuru var -bu da, gene, Komisyon üyesi olarak kişisel inisiyatifimizle giriştiğimiz bir başvurudur- orada dokunulmazlık dosyalarının aylarca sürüncemede kalmasının, siyasî hayatımız bakımından ve kamu yararı bakımından sakıncaları dikkate alınarak, bir an önce ele alınması ve sonuçlandırılması talep edilmiştir; bundan dört ay önce.

Şimdi, bunu, son günlerde cereyan eden bazı açıklamalara ve olaylara dayandırarak, bir takım yerlerden eğer talimat alanlar varsa, talimat almaya alışkın olanlar varsa, Türkiye

Büyük Millet Meclisi çatısı altında, birtakım kuruluşların emir kumandasıyla görev yapanlar varsa, Anavatan Partisinin de son günlerdeki olaylar içerisinde aynı safta yer aldığı gibi iddiaları ortaya koyuyorlar. Aslında, bu arkadaşlarımız, hiçbir zaman bağımsız milletvekili olarak görev yapmıyorlar; daha doğrusu, milletvekili sıfatının gerektirdiği bağımsızlık içinde görev yapmıyorlar; o alışkanlıklarıyla...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Toparlayın efendim lütfen.

HASAN KORKMYAZCAN (Devamla) — O alışkanlıklarıyla, Anavatan Partisinin bugünkü tavrını da bağımlı bir tavır olarak tavsif etme cüretinde bulunuyorlar.

Değerli arkadaşlarım, biz, muhalefet görevini, en az iktidar görevi kadar sorumluluk ve ciddiyet gerektiren demokratik bir görev olarak görüyoruz. Anamuhalefet Partisinin ikibuçuk yıldan beri sergilediği muhalefet tutumunu SHP'li arkadaşlarımızın benimseyebilmesi elbette mümkün değil, onların muhalefet alışkanlıkları içinde de, iktidar alışkanlıkları içinde de sorumluluğa sahip olmak diye bir kavram yok; bu, her olayda ortaya çıkıyor.

Şimdi, düşününüz, SHP'nin muhalefet olduğu dönemde, bugün dokunulmazlığı kaldırılan arkadaşlarımızın birçokları, PKK'lıların cezane törenlerinde PKK bayrağıyla yürüyüş yaparken, onların destekçisi SHP idi. Daha sonra, onları sırtında Meclise taşıyan SHP idi. Onlarla birlikte, devletin doğu ve güneydoğu bölgelerindeki vatansever kadroları darmadağın eden, onların yerine PKK yandaşlarını yerleştiren de SHP idi. (ANAP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Şimdi, gelip Anavatan Partisinin muhalefetini kendi muhalefetleri gibi yıkıcı olmadığı için, beğenmeyebilirler, beğenmeme hürriyeti de kendilerine aittir; ama, hiç olmazsa bugün iktidar sorumluluğuna sahip olsunlar. Geçmişte muhalefetin bir demokratik sorumluluk gerektirdiğini idrak edememişlerdi, hiç olmazsa bugün iktidarın çok ağır sorumluluk gerektirdiğinin idrakine varsınlar.

Sosyaldemokrat Halkçı Partinin Genel Başkanı, Taksim Meydanında, özel ve resmî televizyon kanallarının da yayınladığı bir konuşmasında, birtakım insanların susturulması gerektiğinden bahsetti; Refah Partisinin ve onun bazı milletvekillerinin kanun dışı faaliyetlerde bulunduğunu iddia etti. Şimdi Sayın Karayalçın nerede? Sayın Karayalçın, Başbakan Yardımcısı sıfatıyla halkı orada bazı milletvekillerine karşı tahrik edecek; o milletvekillerini çatısı altında bulunduran Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı halkı tahrik edecek; ama kendine düşen sorumluluğu yerine getirmeyecek!.. Eğer, bir iktidarın birtakım kişiler veya partiler hakkında şikâyeti varsa, bunun yolu açıktır. O kişiler ve partiler hakkındaki kanun dışı eylemler nelerse, bunların delillerini toplar, yetkili mercilere verir, dokunulmazlıklarının kaldırılmasını veya partilerin kapatılmasını talep eder. Hem bunu yapmayacaksınız hem de miting meydanlarında çıkıp, halkı, birtakım çevrelere, birtakım hedeflere karşı kışkırtacaksınız. Bu mu iktidar sorumluluğu?

BAŞKAN — Lütfen toparlayın efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Aynen muhalefet döneminizdeki sorumsuzluğunuzu iktidar sıralarında da sürdürüyorsunuz ve iktidarı, sadece iktidar nimetlerinin paylaşımı olarak anlıyorsunuz. Bu anlayıştan, Anamuhalefet Partisinin sorumlu muhalefetini takdir edebilmesi, anlayabilmesi gibi bir uzmanlığı zaten beklemiyoruz, kamuoyu da beklemiyor.

Teşekkür eder, saygılar sunarım. (ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim, sağ olun.

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan...

BAŞKAN — Buyurun Sayın Karakaş.

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, sizden çok rica ediyorum. Sayın konuşmacı, “bir milletvekili sataştı” diye söz aldı ve en azından yedi noktada, Partiyi, Grubu ve Genel Başkanı suçladı; yani, konuşması baştan aşağı sataşma gibi oldu. Sayın Milletvekillerinin söylediklerine yanıt verirken “yeni bir sataşmaya meydan vermeyiniz” diye beni de ikaz etmişsiniz ve bende buna uymuştum ama, sayın konuşmacı yedi noktada Partimi ve Grubumu hedef alarak suçladı Bu sebeple söz istiyorum, lütfen doğrudan doğruya değerlendirmeye alınız.

BAŞKAN — Değerlendireceğim efendim; buyurun...

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER (Devam)

35. — *Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zülbeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Töğüş, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzafer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462) (S. Sayısı : 586) (Devam)*

- A) *Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında*
- B) *Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında*
- C) *Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında*
- D) *Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında*
- E) *Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında*
- F) *Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında*

BAŞKAN — Yasama dokunulmazlığı raporlarını görüşmeye devam ediyoruz.

D) *Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında*

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, 586 sıra sayılı basmayazının 73 üncü sayfasında yer alan, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 164 karar nolu raporunun görüşmesine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerlerini almışlardır.

Komisyon raporunun okunup okunmamasını oylarınıza arz ediyorum: Raporun okunmasını kabul edenler... Etmeyenler... Komisyon raporunun okunması kabul edilmemiştir.

Şahısları adına söz isteyenler: Muzafer Demir, Cemal Öztaylan, Ziya Halis.

Buyurun Sayın Demir.

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; Türkiye'nin coğrafyasına, Türkiye'nin haritasına şöyle bir göz attığımızda, ülkeyi bu noktaya getiren ve ülkenin geldiği nokta itibarıyla arkadaşlarımızın dokunulmazlıklarını kaldırarak onları âdeta birer kurbanlık koyun gibi kamuoyuna sunan bugüne kadarki zihniyetlerin Türkiye'ye ve Türk insanına, Türkiye Halkına neler yaptığını açıkça göreceğiz.

Güneydoğu Anadolu Bölgesine bakın: Diyarbakır, Siirt, Mardin, Batman, Şırnak, Hakkâri, Van ve Tunceli... Bunlar, olağanüstü halin uygulandığı iller, Muş Adıyaman ve Elazığ; bunlar da mücavir iller. Bir de hassas illere bakıyoruz; kuzeyden başlanıyor, güneye iniyor; Ardahan, Kars, Iğdır, Malatya, Kahramanmaraş ve Gaziantep.

Ülkenin haritası, coğrafyası âdeta bölünmüştür. Bu bölünmüşlüğü yapan bizler değiliz, arkadaşlarımız değildir, şu anda dokunulmazlıkları kaldırılmak istenen ve bir kısmının da kaldırılan arkadaşlar değildir. Türkiye'nin bu güzelim coğrafyasını, haritasını bölenler, bugüne kadar Türkiye'yi idare eden hükümetlerdir, iktidarlardır.

Değerli arkadaşlar, cumhuriyet tarihinden bugüne kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri hep olağanüstü yöntemlerle idare edilmeye çalışıldı. Neden?.. Çünkü, orada bir sorun vardı, Kürt sorunu vardı. Umumî müfettişlikler kuruldu, sıkıyönetimler ilan edildi ve en sonunda olağanüstü hal uygulandı, bu uygulama da hâlâ sürdürülmektedir. Aslında, bu, olağanüstü hal uygulaması değildir; çünkü, olağanüstü hal uygulamaları, kısa bir zaman süreci için uygulanır; ama, zaman sürecine baktığımızda, olağanüstü hal uygulaması, olağan hal uygulaması durumunu almıştır. Tabii, bu olağan hal uygulaması, bölgede, beraberinde çeşitli kurumlar yaratmıştır. Aslında, Türkiye'nin bu noktada kalmasında, barışın sağlanmamasında, bu kurumların büyük etkisi vardır; barışı, kardeşliği, bütünlüğü istenmeyen, bu kurumlardır. Ekonomik kurumlar oluşmuştur, sosyal kurumlar oluşmuştur, siyasal ve askerî kurumlar oluşmuştur. Bakın, geçen sene 44 bin olan köy korucusu sayısı, şimdi 70 bine çıkarılmıştır; özel tim ve özel ordular oluşturulmuştur. Olağanüstü Hal Yasası çerçevesinde o bölgede çalışan güvenlik görevlisi veya diğer memurlara, Türkiye'nin diğer illerinde çalışan memurların üç misli, dört misli maaş ödenmektedir. Yeraltı mafyasının büyük bir kısmı, bölgedeki olağanüstü halin yarattığı bu kurumların içerisinde.

Ahmet Cem Ersever, yazılarında, beyanatlarında, eroin kaçakçılığının nasıl JITEM ÖRGÜTÜ tarafından yapıldığını açık ve net olarak söylemişti ve Ahmet Cem Ersever, maalesef, o bildikleriyle birlikte, faili meçhul bir şekilde öldürüldü.

Değerli arkadaşlar, 1992 yılının yazında rahmetli Sayın Özal ile tesadüfen bir araya geldik. Sayın Özal, "sen, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen bir milletvekili olarak Kürt meselesi, doğu ve güneydoğu meselesi konusunda ne düşünüyorsun Sayın Demir?" diye sorduğunda kendi düşüncelerimi ifade etmiştim ve inanırım ki, size şurada bütün kalbimle, inancım la yemin ediyorum, Sayın Özal aynen şunu söylemişti: "Bakınız Orta Asya'ya, Özbeklere, Kırgızlara, Taciklere, Azerilere... Hiçbiri kendine Türküm demiyor. Bu Türk kelimesi nereden geldi?" Yani, Sayın Özal, meseleye sizler gibi bakmıyordu, Sayın Kırca'nın ifade ettiği gibi "Türkiye'de Türk halkı vardır, başka halk yoktur" mantığıyla bakmıyordu. Türkiye'de Kürt halkı vardır, Ortadoğu'da Kürt halkı vardır. Türkiye'deki Kürt halkını yok saymakla, İran'daki, Irak'taki, Suriye'deki, Sovyetlerdeki Kürt halkını nasıl yok sayarsınız, Lübnan'daki Kürt halkını nasıl yok sayarsınız, Girit'teki Kürt halkını nasıl yok sayarsınız? Dünyada nüfusu 30 milyon olup da kimliği inkâr edilen başka bir halk yoktur değerli arkadaşlarım.

Değerli arkadaşlarım, bir gün Malazgirt'ten Van'a geliyorum -bölücü olan bizler değiliz. Bölücülerin kimler olduğunu, sizlerin yüce takdirlerinize bırakıyorum- Van Havaalanında beklemekteyim. Ankara'dan gelen uçak havaalanına indi. Uçaktan, Doğru Yol Partisinin ikinci finansörü olan bir milletvekili arkadaşımız indi. (DYP sıralarından gürültüler)

İSMET SEZGİN (Aydın) — Ne demek o?..

MUZAFFER DEMİR (Devamla) — Lütfen izin verin.. "Sayın milletvekilim, bir bölge toplantınız mı var, bir il kongreniz mi var; hayrola, burada ne işiniz var?" dedim. "Benim şantiyem var; Çaldıran-Doğubayezit karayolunu ben yapıyorum" dedi. İçim kan ağladı değerli milletvekilleri; çünkü ben, Malazgirt'ten Van'a gelinceye kadar, yol güzergâhının sağında solunda, belde belediyelerine ait -ki, kimler tarafından yakıldığı da belli değildir- yakılmış bir sürü araç gördüm; ama, ne yazık ki, milyarlık iş makineleriyle çalışırken bu milletvekili arkadaşımız, hiç mi hiç, o makinelere zarar gelmiyordu.

Ben, şimdi, kimlerin bölücü olduğunu, kimlerin bölücü olmadığını Yüce Meclisin takdirine bırakıyorum.

Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

HALİL İBRAHİM ÖZSOY (Afyon) — Adı ne?

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Adını açıklarım gerekirse.

BAŞKAN — Sayın Cemal Öztaylan, buyurun.

MEHMET CEMAL ÖZTAYLAN (Balıkesir) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; aslında, bugünkü Genel Kurulda söz almayacaktım; ama, Sivas Milletvekili Sayın Halis'in konuşmalarını dinledikten sonra, söz almam durumu söz konusu oldu.

Bu vesileyle şunu da belirteyim: Sayın Ecevit'in, doğru tespitleri, doğru sözlerinden dolayı da, şahsım adına, kendisine teşekkür ederim. SHP niye alınıyor? Ecevit'in dediği doğru değil mi?.. Onları oraya, diyalogla, biz mi taşıdık; yoksa onlar mı taşıdı?..

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Bravol..

MEHMET CEMAL ÖZTAYLAN (Devamla) — Evet, şunun için söz aldım, bu sözün şunun için söylüyorum: Biz bu ülkenin hamalıyız; çünkü, vatani, bayrağı ve her türlü sorumlulukları bugüne kadar taşıdık ve taşıyoruz. Hamalın sırtında ip vardır; eğer ki küfenin ipi omzunu keserse, küfeyi çıkarır. Biz, sırtımızda yumurta küfesi taşımıyoruz; isterlerse, istediğimiz zaman atmaya da hazır olduğumuzu şahsım adına beyan ederim.

URAL KÖKLÜ (Uşak) Ayıp, ayıpl..

MEHMET CEMAL ÖZTAYLAN (Devamla) — Sonra...

BAŞKAN — Sayın Öztaylan, siz de galiba ortaklık konusuna girdiniz; demin de rica etmiştim, onu bir başka zamana bırakalım: lütfen, rapor üzerinde...

MEHMET CEMAL ÖZTAYLAN (Devamla) — Peki efendim, özür dilerim.

Sonra, benim Partimin kurucusu, benim Partimin banisi ve şu anda Türkiye Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Sayın Demirelimizi, hiç kimsenin korumaya, kollamaya ve savunmaya da hakkı yoktur; lütfen, onu da bize bırakın.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bu dokunulmazlıkların kaldırılmasını biz istemedik, şahıs olarak biz istemedik, taban istedi, halk istedi, millet istedi; hatta bugün, Türk-İş Genel Başkanı istedi; Yüreği yanık analar, babalar istedi. O aziz milletin temsilcileri olarak, o isteklere

bizim kulak tıkamamız, “hayır” dememizin bu Türk halkına haksızlık olduğu kanaati hâsıl olduğu için, hiçbir baskıyla, hiçbir istekle karşılaşmadan, hiçbir oluşumun dışında olmadan, hepimiz kendi hür iradelerimizle bu dokunulmazlıkların kaldırılmasına “evet” diyoruz.

Şu ana kadar, üç arkadaşımızın dokunulmazlığı kaldırıldı. Eğerki suçsuzsalar, bağımsız Türk adaleti önünde gerekli karar tecelli edecektir. Dokunulmazlıkları kalktı da, acaba buradan çıkınca tutuklandılar mı, herhangi bir şey mi oldu?..

SHP’nin, bu dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilke olarak katılmamasına ben katılmıyorum; ama, İSKİ’de olduğu gibi, bağış almaya ilke olarak “evet,” Türk halkının istediği dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilke olarak “hayır” sa, böyle ilke falan olmaz.

Bu vesileyle hepinizi saygıyla selamlıyorum. (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztaylan.

Sayın Dicle, buyurun efendim.

M. HATİP DİCLE (Diyarbakır) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; iftar zamanı yaklaştıkça sıraların da boşaldığını gördüm, gerçekten, bir ara düşündüm; yani, belli bir karara, belli bir sonuca karşı konuşmak gerekiyor mu? Ama, tarihi sorumluluk gereği, belki de bu kürsüde son konuşmamız olacağı için, bir sefer daha, tutanaklara geçsin diye söz almak istedim.

Neden şimdi dokunulmazlık?.. Yani, iki yılı aşkın bir süredir Parlamentodayız, dokunulmazlığın bugünlerde gündeme gelmesinin nedeni nedir? Hükümet, yönetememe durumundadır. Ekonomiyi yönetemiyor, siyasî açıdan büyük bir çıkmaz içinde, dış politikada başarısız; günah keçileri gerekiyordu... Size tarihi hatırlatacağım, keşke süre daha fazla olsaydı. Sene 1959; şunu ekleyeyim ki, 1960’da Yassıada’da idam edilen bu ülkenin merhum Başbakanı Adnan Menderes’le birlikte, onun yönetime gelmesiyle birlikte, Kürt halkı 1946’ya kadar gördüğü ağır baskılardan bir nebze olsun rahatlamıştır. Bunu babalarımız bize anlatır. 1959’daki ekonomik çıkmazlar ve ordunun rahatsızlığı, kurbanlık koyunlar gerektiriyordu ve merhum Celal Bayar, o dönemde, ordunun baskısı altında, bine yakın Kürt gencinin, her yere darağacı kurulmak suretiyle asılmasını istemişti. Mehrum Adnan Menderes buna karşı çıkıyor. “Sadece elli kişiyi alalım, elli genci seçelim, bunları yargılayalım” diyorlar. Bunun biri eksik, “49’lar olayı” olarak tarihe geçiyor. 49’lar olayı... 49’lar olayında Kürt gençleri, o zaman da yine vatana ihanet suçundan yargılanıyorlardı. Bugün de bizler, ne yazık ki, bu ağır çıkmazın içinde günah keçileri seçildik; kabulümüzdür.

Değerli milletvekilleri, bu Kürt sorununu dedelerimizden biz devraldık. Ben biliyorum, kişi olarak sizin de sorumluluğunuz yok.

HÜSEYİN BALYALI (Balıkesir) — İngilizden kaldı, İngilizden...

M. HATİP DİCLE (Devamla) — Ama, torunları olan bizler, bu sorunu acaba çözebildik mi?..

KADİR BOZKURT (Sinop) — PKK var, PKK...

M. HATİP DİCLE (Devamla) — Bakın, süre olsaydı, onu anlatayım.

1919’da Amasya Protokolü, Erzurum ve Sivas Kongreleri, arkasından 1920 Büyük Millet Meclisi: bakın ismine dikkat çekiyorum. Büyük Millet Meclisinin kuruluşu döneminde Kürt ve Türk halkı arasında tam bir mutabakat vardı. 1921 Anayasasını lütfen inceleyin. Kararınızı değiştirmek için demiyorum, kararınız zaten belli; 1921 Anayasasında tek bir etnik kimliğe çağrı yoktur, Türk kimliği de yoktur, Kürt kimliği de. 1923 Lozan sonrası, 1924 Anayasasıyla işler

bozuluyor. 1924 Anayasası, tamamen Türk etnik kimliğine dayalı olarak Osmanlı'dan devralınan etnik kimliği reddetme temeli üzerine kuruldu ve 1924 Anayasasını Kürtler, daima kendilerine tarihî haksızlık yapılan bir anayasa olarak gördüler.

Ondan sonra, 1925'ten 1938'e kadar -hiç girmeyeceğim detaylarına- bütün o acılı günler, bu 1924 Anayasasının temelidir, nedeni 1924 Anayasasıdır.

1960 sonrası nispi bir rahatlama oldu; bu doğru. O dönemde Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Türkiye İşçi Partisini yönetenler Kürt değildi; ama Türkiye İşçi Partisi bölücülükten kapandı. Neden?.. Çünkü, Kürt halkının varlığını ileri sürmüştü.

Bakın, hep "PKK" diye arkadaşlar laf atıyorlar. 1984 yılına kadar PKK var mıydı? Yoktu; ama nedense, bu yetmiş yıllık sorun bu son günlerde ya da son yıllarda çıktı; hep böyle algılamıyor.

Bakın, şunu söylemek istiyorum; AET'ye başvuruda bulunan bizler değiliz. Otuz yıldır Avrupa kapılarında, "Türkiye'yi AET'ye tam üye kabul edin" diyen yöneticiler bizler değiliz. Peki, Avrupa Parlamentosunun, şubat ayı başında aldığı bu karara karşı, bu Parlamento, bu tepkiyi gösterecek mi; size soruyorum, vicdanlarınıza?..

Bakın, ilginç olan yanı da oybirliğiyle alınmış olan kararın 3 üncü maddesinde ne diyor: "Güneydoğu için militarist bir çözüm olamayacağını ve Kürt sorununun, Türkiye'nin bütün-lüğü çerçevesinde demokratik yöntemlerle halkın etnik ve kültürel zenginliğini tanıyarak çözülmesi düşüncesini belirtir"

MADDE 6'da ise; "Parlamentoda 18 milletvekili olan ve Kürt halkının kendi kaderini tayin etmede temsilci olduğu için HEP'in kapatılmasıyla ilgili endişesini belirtir ve şiddet kullanmayan legal bir parti olan Halkın Emek Partisinin devamı niteliğinde Demokrasi Partisinin, benzer bir yasak veya engellenebileceği endişesini dile getirir." Bunu Avrupa Parlamentosu alıyor oybirliğiyle.

Peki, ben şimdi soruyorum: Avrupa Parlamentosunun bu kararına karşı, başta Parlamento olmak üzere Türkiye, -mademki bu düşüncede ve dokunulmazlığı kaldırarak zaten belirtiyor bu düşüncesini- Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusunu geri alabilecek mi acaba?

HÜSEYİN BALYALI (Balıkesir) — Ne alakası var?

M. HATİP DİCLE (Devamla) — Evet, çok ilgisi var; oybirliğiyle alınmış bir karardır.

Değerli milletvekilleri, ben inşaat mühendisiyim ve bizler baraj projelerini yaparken şunu düşünürüz: Eğer deşarj kanalları -toplumsal gelişmelerde böyledir- demokratik kanalları açmazsanız, suyun fazla gelen debisi, o barajı yıkar; Onun için statükoculuk tarih boyunca mahkûm edilmiştir. Toplumun demokratik kanallarını açmak gerekir; bunu, tarihî bir sorumluluk olduğu için söylemek istiyorum; bu bir.

İkincisi; bir mücadelede, bir siyasal sorunun çözümünde, şiddet alanıyla, barışçıl alan birbirlerine alternatif iki alandır. Bileşik kaplar esasına göre, birini bastırırsanız, diğeri yükselir. Bu, tarihî gerçeklerle sabittir. Yani siz, barışçıl alanı, demokratik alanı, kapamaya, tıkamaya giderseniz, şiddet alanını beslersiniz. Bu, toplumsal bir yasadır ve yönetenlerin daima tarihî sorumluluğu şu anlamda vardır: Güney Afrika'da ve dünyanın her yerinde de sorunlar vardır. Nelson Mandela' der ki: 'Mücadelenin biçimini belirleyen daima güçlü taraftır. O güçlü taraf da daima devlettir.'

Şimdi iddia edebilir miyiz ki, burada en güçlü taraf devlet değildir?.. Devlettir, mücadele- nin biçimini o belirler. Demokratik kanalları açarsa, bu sorunun tartışılması demokratik ka- nallardan yürür, ama demokratik kanalları tıkdıktan sonra da, maalesef şiddet alanını besler.

Şimdi, bugün, idamla yargılanmak konusunda bizleri DGM'lere gönderiyorsunuz. Ben çok açık söyleyeyim, biz, Devlet Güvenlik Mahkemelerini, hukuk kurumları olarak değeren- dirmiyoruz, siyasi kurumlardır. Dolayısıyla biz, oralarda savunma yapıp yapmayacağımızı da yine tartışacağız aramızda; onu da çok rahatlıkla söyleyeyim.

Biz, dolandırıcılık yapmadık, İSKİ'ler, ASKİ'ler, İLKSAN'lar bizim arkamızda yok. İna- nır mısınız... Biz, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilkokullarında okuduk, liselerinde, üniver- sitelerinde okuduk; ama, o resmi tarihler, bizim babalarımızın, dedelerimizin bize anlattıkları- nı yazıyordu. Dedelerimiz, daha 70 yıl öncesinden, yani o tarihi haksızlığın başladığı 1924'ten bu yana birçok kere idam sehpalarına çıkarıldılar.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Buyurun, devam edin ve toparlayın.

M. HATİP DİCLE (Devamla) — Bitiriyorum Sayın Başkan.

Bu idam sehpalarına çıkarken, her zaman haklı olduklarına inandıkları için, son sözlerini çok anlamlı söylediler; bizim de o son sözleri, dedelerimizden bize miras kalan söylemlerle söy- leyeceğimizden hiç kimsenin şüphesi olmasın. O bakımdan biz, tarih karşısında aklanacağımı- za inanıyoruz.

Nasıl Sayın Menderes, merhum Menderes 40-50 yıl sonra, bugün anıtları dikilerek, adı havaalanlarına verilerek aklandılarsa, bizler de bir gün aklanacağımıza inanıyoruz; çünkü, “dün- ya yuvarklıktır” diyen Galile bile, statükoyu kırdığı için idamla yargılandı ve idam edildi; biz bunu biliyoruz. Statükoların ve tabuların üzerine yürüdüğümüz için bunların başımıza geldi- ğini biliyoruz; ama bütün herkesi, bütün sayın milletvekillerini vicdanlarıyla başbaşa bıraka- rak, bu kürsüden ayrılıyorum.

Teşekkür ederim. (DEP ve SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dicle.

Sayın milletvekilleri, rapor üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Şimdi, komisyonun ra- porunu oylarınıza sunacağım. Komisyon raporu, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle'nin ya- sama dokunulmazlığının kaldırılmasına dairdir.

Muhterem milletvekilleri, bu raporun son satırında, basılı kâğıdın son satırında bir mat- baa hatası olarak “bilgilerine” kelimesi yazılmıştır; halbuki ‘onayına’ kelimesi olacaktır. Bu düzeltmeyle birlikte raporu oylarınıza arz ediyorum: Raporu kabul edenler... Kabul etmeyen- ler... Komisyon raporu kabul edilmiştir.

Böylece, komisyonun raporu kabul edilmiş ve Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle'nin ya- sama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir.

Değerli milletvekilleri, diğer rapora geçtiğimiz takdirde zaman yetmeyecektir.

AHMET TÜRK (Mardin) — Acele etmeyin Sayın Başkan.

BAŞKAN — Duyamıyorum Sayın Türk.

Meclisimizin bir çalışma usulü var, bu Meclisin kararıyla alındı, bugün saat 17.00'ye ka- dar devam edecek, ikinci oturum saat 20.00'de başlayıp saat 24.00'e kadar devam edecektir.

VII. — SATAŞMALARLA İLİŞKİN KONUŞMALAR (Devam)

3. — *SHP Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın, Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın, partisine sataşması nedeniyle konuşması*

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, daha 10 dakikamız var efendim, bir dakikanızı istirham ediyorum.

Bu oturum bitmeden önce, Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grubu Başkanvekili Sayın Ercan Karakaş, Sayın Korkmazcan'ın konuşmasında partisine sataşma olduğu iddiasıyla söz istemiş bulunuyorlar. Çok kısa ve yeni bir sataşmaya meydan vermemek kaydıyla söz veriyorum.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Biz sataşma yapmadık, sataşmayı cevaplandırdık efendim.

BAŞKAN — Sayın Korkmazcan, sakin olun efendim.

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sataşma olursa bir söz hakkı doğar. Sayın Korkmazcan çok tecrübeli bir arkadaşımız, tecrübeli bir milletvekilimiz; grubuna sataşıldığı için söz aldı; ama, konuşmasının aşağı yukarı yarısı bizim Partimize sataşma ile geçti; bu, bir gerçek. Biz de İçtüzük hakkımızı kullanarak elbette yanıt vereceğiz.

Birinci bölümünü zaten ilk konuşmamda söylemiştim; SHP'nin hangi koşullarda niçin, hangi şartlarda 1991 seçimlerinde listelerini yaptığını söyledim. Sayın Korkmazcan şimdi buna yenilerini ilave etti; "PKK yandaşlarıyla yürümek, PKK bayrağı taşımak, PKK'lılara kadro vermek" gibi. Gerçekten bunlar yakışmıyor değerli arkadaşlar.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Onur Kumbaracıbaşı onları görevden almadı mı?

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — SHP, yalnız ulusal karakteriyle değil, bütün dünyada 150 yıldır hâkim olan ideolojiye sahip bir parti olarak bunların dışındadır; bunlar, zorlama suçlamalardır. Biz, sistemin, düzenin değişimini, dönüşümünü -yalnız Türkiye'de değil- barışçıl yoldan demokrasi yolundan savunan bir partiyiz; bizim ideolojimiz böyle, bizim dünya görüşümüz böyle, bizim siyasetimiz böyle. Burada kalkıp da, bizi şiddetle, zorla, terörle beraber göstermeye çalışmak çok yanlışır. Gerçekten bu, köksüz bir hareket değil; bu, sosyal demokrat hareket. Bu, bütün dünyada böyledir. Onun için, bence, birbirimize bu gibi suçlamaları yapmamamız gerekir.

Genel Başkan Taksim'de halkı niye tahrik etsin. Ben usandım söylemekten: çok açık söylüyoruz. Bizim demokrasi anlayışımız şudur: Bizim gibi düşünmeyen partiler olacaktır, ideolojileri farklı olacaktır, ekonomiye farklı bakacaklardır, Kürt sorununa farklı bakacaklardır; biz o görüşlerin bir kısmına katılmayacağız...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Toparlayın efendim lütfen...

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — ... Bir kısmını yanlış bulacağız, hatta bir kısmını zararlı bulacağız; ama, onları yasaklamaya kalkmayacağız; Demokrasi budur. Sayın Genel Başkanımızın Taksim Meydanında söylediği de bundan farklı bir şey değildir. Eğer herhangi bir parti, Anayasa ve yasalara uygun olmayan şekilde bağış aldıysa, kendisine malî kaynak yaratırsa, bu durumda Refah Partisi, elbette araştırılmalıdır, Hükümet gereğini yapıyor Kimse, kimseye karşı tahrik edilmiş değildir. Taksim Mitingi nedir?..

BAŞKAN — Sayın Karakaş, bitirelim lütfen...

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — ... Halkın bazı olaylara karşı bir demokratik tepkisi-
dir. Demokrasilerde yasaklama olmaz, demokratik tepkilerle dengeler savunulur.

Sayın Başkan, son söz olarak şunu söylüyorum: İSKİ'nin başış alması konusunun yeri hiç burası değil; Sayın Öztaylan arkadaşımız söyledi. Kendisi araştırıyor, araştırсын, burada tartışacağız. Biz kendi hesaplarımızı, parti olarak 10 yıllık hesaplarımızı, gelirimizi giderimizi açıkladık, diğerlerinden de bekliyoruz. Demokrasi, yalnız hukukla tarif edilemez. Bu ülkede 141, 142 varken, Sayın Kırca "Burada demokrasi var" diyordu, "163 varken demokrasi var" diyordu. Türkçenin dışında ana dillerini konuşması yasaklandığı zaman "demokrasi" diyordu, buna da "demokrasi" diyor.

BAŞKAN — Efendim, konu dışına çıktık, sözünüzü keseceğim.

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — Bağlıyorum Sayın Başkan.

Biz, bu hükümetin Protokolünde ve Programında yazdığı gibi, bu Koalisyon Hükümetinde demokrasiyi eksiksiz ve tam hale getirmek için bulunuyoruz.

Saygılar sunarım, teşekkür ederim. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim sağolun.

Muhterem milletvekilleri, saat 20.00'de toplanmak üzere, birleşime ara veriyorum.

Kapanma Saati : 16.52

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 20.00

BAŞKAN : Başkanvekili Mustafa Kalemli

KÂTİP ÜYELER : İlhan Kaya (İzmir), Işlay Saygın (İzmir)

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 78 inci Birleşiminin İkinci Oturumunu açıyorum.

Görüşmelere kaldığımız yerden devam edeceğiz.

Sayın Komisyon ve Hükümet?..

III. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI (Devam)

B) ÇEŞİTLİ İŞLER

1. — *Dokunulmazlığı kaldırılan milletvekillerinden bazılarının polisçe gözlem altına alındığı iddiası üzerine, arzusu hilafına Genel Kurulda hazır bulunmayan milletvekillerine ait ya-sama dokunulmazlığı dosyasının işleme konulamayacağına ilişkin Başkanlık açıklaması ve İçiş-leri Bakanı Nahit Menteşe'nin konuşması*

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, görüşmelere geçmeden önce, ara verdiğimiz dönemde cereyan eden bazı gelişmelerle ilgili Hükümetin Yüce Meclise açıklamada bulunması talebinde bulunacağım, müsaade ederseniz gerekçelerimi arz edeyim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Müsaade ederseniz kürsüden arz edeyim.

BAŞKAN — Yerinizden alabilir miyim efendim?

TURHAN TAYAN (Bursa) — Böyle bir âdet yok efendim.

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Sayın Tayan, sizden bir talepte bulunan var mı? Her şeye itiraz ediyorsunuz...

BAŞKAN — Bir dakika, Sayın Aşık, bir dakika Sayın Tayan... Bir dakikanızı rica ediyorum...

Buyurun Sayın Korkmazcan, devam edin.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Şimdi, televizyon haberlerinden öğrendiğimize ve kulislere basın mensuplarından dinlediğimize göre, burada müzakereler devam ederken, bazı milletvekilleri hakkında dokunulmazlıklarının kaldırılması kararına varıldıkça, bu milletvekil-lerinin Meclis kapısında polis tarafından gözaltına alındığını öğrenmiş bulunuyoruz.

Yüce Meclis dokunulmazlıkların kaldırılmasına karar verdi; ama, bugünkü gündemimiz-de birden fazla dosya var ve gözaltına alınmış olan kişilerden bazılarıyla ilgili ikinci, üçüncü dosyalar da şu oturumda müzakere edilecek, görüşülecek. Anayasaya göre, bu kişilerin her ne kadar birinci dosyalarından dokunulmazlıkları kaldırılmışsa da, görüşeceğimiz dosyalarda savunma hakları da var. Savunma haklarını kullanmaları polisin bu hareketiyle imkânsız hale geliyor. Bu bakımdan, meselenin aydınlığa kavuşması lazım.

İkincisi; dokunulmazlığın kaldırılması kararı ne zaman yürürlüğe girecektir? Bilebildiğimiz kadar, bu kararın Resmî Gazetede yayımlanması gereklidir. Resmî Gazetede yayımlanmasa dahi, en azından idarenin bunu Başbakanlık kanalıyla haber alması lazımdır. Yani, Meclis Başkanlığına fezleke göndermiş olan Başbakanlığın gene Meclis Başkanlığından "şu şu sayılı fezlekenizin karşılığı olarak Mecliste yapılan müzakereler sonucunda şu üyelerin dokunulmazlığı kaldırılmıştır" diye bir bilginin gitmesi lazımdır. En azından, Resmî Gazetede yayımlanmak amacıyla yazının ulaşması lazımdır. Radyodan, şuradan, buradan haber alarak polisin harekete geçmesi mümkün değildir ve Meclisin bundan sonra yapacağı çalışmalar bakımından da pratik birtakım zorluklar meydana getirmektedir.

Şimdi, ne sebeple polis tarafından bu tarzda bir harekâta girişilmiştir bunu öğrenmemiz lazım.

Üçüncüsü; Meclis Başkanlığı şu ana kadar kaldırılan her dokunulmazlık için ayrı ayrı idareye bilgi mi vermektedir? Eğer böyle bir bilgi verilmemişse, polis nereden aldığı haberle böyle perakende bir harekete girişmiş bulunmaktadır? Bu konularda Sayın Hükümetin açıklama yapmasını rica ediyorum. (ANAP sıralarından alkışlar)

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Korkmazcan.

Sayın milletvekilleri, Sayın Korkmazcan'ın yerinden yaptığı açıklama ve itiraz iki kısımdan müteşekkil. Birinci kısmında, alınan bu kararların akıbetinin ne olduğu; yani, bu kararların alınması için Meclise tezkere yazan Başbakanlığa ne şekilde bilgi verildiği. İkinci kısım da Meclis dışında cereyan eden hadiseyle ilgili.

Birinci kısımla ilgili bilgi vermek istiyorum :

Meclis bürokratlarından (Kanunlar Kararlar Dairesinden) ben de biraz önce bilgi aldım. Aldığım bilgiye göre, bundan önceki uygulamalarda da, bu şekilde alınan kararlar Meclis Başkanlığının bir tezkeresiyle, yayımlanmak üzere Resmî Gazeteye gönderiliyor. Yani, Başbakanlığa gönderiliyor, Resmî Gazetede de o şekilde yayımlanıyor. Bugün aldığımız kararların Başbakanlığa gönderilmesi prosedürü tamamlanmak üzere. Henüz Meclisten şu ana kadar Başbakanlığa bir yazı yazılmış değil. Birinci konu için açıklamam budur.

İkincisi, için, Sayın Hükümet, Sayın İçişleri Bakanı acaba Yüce Meclisi aydınlatmak isterler mi efendim?

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Tabî efendim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım; şimdi içeri girince hadiseye muttali oldum. Akşamdan evvel dört arkadaşımızın dokunulmazlığı kaldırılmıştır; ama, tarafımızdan veyahut Bakanlığımızdan herhangi bir talimat herhangi bir yere ulaşmış değildir. (ANAP sıralarından gürültüler)

SELİM SADAK (Şırnak) — Kim yapıyor?..

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Haber aldığıma göre Devlet Güvenlik Mahkemesi gerekli tedbiri almıştır.

Biliyorsunuz, polisin iki görevi vardır : Birisi adlî görevidir, öbürü de idarî görevdir. Aldığım habere göre bu, savcıların emriyle yerine getirilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim. (DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Zabıtlara her iki izahat da bu şekilde geçmiş oldu efendim.

SEDAT YURTDAS (Diyarbakır) — Sayın Başkan, konuyla ilgili bir şey söylemek istiyorum. (DYP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN — Bir dakika müsaade edermisiniz; bir milletvekili yerinden, Başkanlığa hitaben konuşma yapıyor. Bir dakika efendim... Ben takdir ederim.

Buyurun.

SEDAT YURTDAS (Diyarbakır) — Sayın Orhan Doğan'ın, başka dosyalarda dokunulmazlığının kaldırılması söz konusu olduğu için burada savunma yapması gerekiyordu. Bu koşullar altında savunma hakkını kullanmaktan mahrum bırakılmış oldu. Sayın Başkanlığın bu konuda bir karar vermesi gerekir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bu konuyla ilgili, biraz önce, Meclis Başkan Vekili Sayın Vefa Tanır ile görüştüm. Aynı endişe içindeyiz. Bu nedenle, ismi geçen arkadaş veyahut da onun durumunda olan başka bir milletvekili savunma yapmak isterse, savcılık kanalıyla kendisinin burada savunma yapmasını talep edeceğiz. Eğer savunma yapma imkânı olmazsa o dosyayı görüşmeye almayacağım.

Bilgilerinize arz ederim.

Bu konuda aydınlanmak isteyen, sorusu olan başka arkadaşımız varsa aydınlatalım efendim...

Teşekkür ederim sayın milletvekilleri.

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN

GELEN DİĞER İŞLER (Devam)

35. — *Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462) (S. Sayısı : 586) (Devam)*

A) *Şırnak Milletvekili Orhan Doğan Hakkında*

B) *Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında*

C) *Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında*

D) *Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında*

E) *Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında*

F) *Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında*

BAŞKAN — Yasama dokunulmazlığı raporlarını görüşmeye devam ediyoruz.

E) Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, şimdi 586 sıra sayılı basmayazının 79 uncu sayfasında yer alan, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 165 karar nolu raporunun görüşmelerine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerlerinde.

Komisyon raporunun okunup okunmamasını oylarınıza arz ediyorum: Komisyon raporunun okunmasını isteyenler... İstemeyenler... Komisyon raporunun okunması kabul edilmemiştir.

Şahısları adına bu ana kadar söz müracaatı...

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Sayın Başkan, söz istiyorum.

ZİYA HALİS (Sivas) — Sayın Başkan, Ziya Halis...

BAŞKAN — Sayın Muzaffer Demir ve Sayın Ziya Halis şahısları adına konuşma yapacaklar.

Buyurun Sayın Demir.

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Söz hakkımı Sayın Mahmut Kılınç'a veriyorum.

BAŞKAN — Peki.

Buyurun Sayın Ziya Halis.

ZİYA HALİS (Sivas) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Sayın Zana'nın dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin teklif üzerinde görüşlerimi arz etmek üzere huzurlarımızdayım.

Sayın milletvekilleri, çokpartili siyasal rejimde, yani demokrasilerde siyasal partilerimiz veya siyasal mücadeleye soyunmuş insanlar, seçmenlerinden, onları temsil etmek üzere, düşünce ve tasarılarını Yüce Meclise taşımak üzere onlarla çeşitli zeminlerde, özellikle seçim zeminlerinde konuşurlar, bir diyalog içine girerler ve seçmenleri tarafından uygun görülenler, tasvip edilenler Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilirler. Bu seçimler, bu yapılan siyasî mücadele sonucu Meclise seçilen milletvekillerinin toplumumuzda bilinen değerlendirmesi şöyledir: Milletvekili, ülke sorunları ve yararına olan tasarılarını, ülkenin huzuru, ülkenin barışı, ülkenin refahı için her türlü düşünce ve değerlendirmesini özgürce söyleyebilen ve dokunulmazlığı olan kişilerdir. Dokunulmazlık nedir? Dokunulmazlık, söylediklerinden, düşüncelerinden dolayı yargılanmama, güvence altına alma anlamını taşır.

Şimdi, bir yandan milletvekillerine dokunulmazlık hakkı tanıyacaksınız, bir yandan demokrasi, insan hakları, egemenlik, halkın egemenliği ve halkın egemenliğinin temsilcileri olan milletvekillerini buraya getireceksiniz, ondan sonra da keyfiniz istediği zaman da "Ben onların dokunulmazlık haklarını kaldıracağım" diyeceksiniz. (DYP ve ANAP sıralarından sıra kapaklarına vurmalar, gürültüler)

CENGİZ BULUT (İzmir) — Yeter... Tuzla'da ölen çocukların hesabını sen ver..

BAŞKAN — Sayın Bulut...

ZİYA HALİS (Devamla) — Sus be!.. Ne konuşuyorsun kendi kendine...

CENGİZ BULUT (İzmir) — Ülkede şakır şakır kan akıyor. Kan üzerine politika yapıyorsun.

BAŞKAN — Sayın Bulut, bir dakika...

ZİYA HALİS (Devamla) — Sus!..

BAŞKAN — Bir dakika Ziya Bey..

CENGİZ BULUT (İzmir) — Tuzla'da öldürülen çocuklar bizim çocuklarımız.

ZİYA HALİS (Devamla) — Konuşma hadi..

CENGİZ BULUT (İzmir) — Kan üzerine politika yapıyorsunuz...

BAŞKAN — Sayın Bulut... Sayın Bulut... Lütfen sakın olun efendim.

ZİYA HALİS (Devamla) — Halkımız, seçen insanlar her şeyi değerlendirir.

CENGİZ BULUT (İzmir) — Kan üstüne politika yapıyorsunuz kan...

ZİYA HALİS (Devamla) — Bir kere, senin münasebetsiz davranışını kınıyorum burada.

BAŞKAN — Bir dakika, Sayın Ziya Halis...

ZİYA HALİS (Devamla) — Otur oturduğun yerde, ne iki de bir zırt diye çıkıyorsun.

BAŞKAN — Sayın Ziya Halis, bir dakika efendim...

ZİYA HALİS (Devamla) — Buyurun Başkanım... Bu adamı susturun...

BAŞKAN — Sayın Grup Başkanvekili... Sayın Aşık, istirahat ediyorum, arkadaşımıza lütfen hâkim olunuz, aksi halde, bu görüşmeleri sağlıklı yürütemeyiz.

Buyurun Sayın Halis.

ZİYA HALİS (Devamla) — Bir çelişkiye parmak basmak istedim; demokrasimiz açısından bunu bir çelişki olarak görüyorum.

ALİ KEMAL BAŞARAN (Trabzon) — Sana göre...

ZİYA HALİS (Devamla) — Benim söylediklerim, benim düşündüklerim.. (DYP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Gökdemir, lütfen efendim, istirahat ediyorum... İtirazınızı biraz sonra bu kürsüye çıkıp söylersiniz.

Sayın Halis, siz de Genel Kurula hitaben konuşun.

ZİYA HALİS (Devamla) — Benim demokrasi anlayışım bazı arkadaşlarım tarafından uygun görülmebilir; ama ben, burada düşündüklerimi söylemek istiyorum, kafamdan geçenleri sizlere ifade etmek istiyorum; paylaşırsınız, paylaşmazsınız, bu, sizin bileceğiniz iş.

M. HALUK MÜFTÜLER (Denizli) — Devleti yıkmayı kim paylaşır?

ZİYA HALİS (Devamla) — Bundan önceki oturumda da yine görüşlerimi ifade etmiştim. Bu görüşlerimden rahatsız olan bazı arkadaşlarımız da olmuştu, özellikle Anavatan Partisi Grup Başkanvekili Sayın Korkmazcan ve bazı ANAP'lı arkadaşlarım.

Bu dokunulmazlıkları gündeme getirme meselesini, kendilerinin çok önceden planladığını, Kasım 1993'te planlanan bir olay olduğunu, yani bundan rahatsız olduklarını, bunu düşündüklerini, tasarladıklarını ve bu yüzden de dokunulmazlık meselesini 1993 Kasım ayından itibaren Meclis gündemine getirmek istediklerini söylemişti yanılmıyorsam. Sayın Korkmazcan burada mı, bilmiyorum.

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Planla ne alakası var?..

ZİYA HALİS (Devamla) — Yani biz, bu genel havaya, son günlerdeki genel havaya kapılmadık; biz normal bir prosedür işletmeye çalıştık gibi bir iddiaları oldu.

ŞADAN TUZCU (İstanbul) — Bunu Hükümet istedi...

ZİYA HALİS (Devamla) — Değerli arkadaşlar, dokunulmazlıkların kaldırılması ile ilgili komisyon raporlarının görüşülmesinin öne alınması dün Meliste görüşüldü. Komisyon raporlarının öne alınması için yapılan müzakerelerde, Doğru Yol Partisi tarafından verilen önergeyle Anavatan Partisi tarafından verilen önergenin aynı günde ve aynı istikamette, aynı paralelde olması nasıl izah edilecek? Yani, bu önergeyi 15 gün önce, iki ay önce vermiş olsalardı ya da bundan bir ay sonra vermiş olsalardı, Sayın Korkmazcan'ın bu izahatını anlamak mümkün olabilirdi.

SABRİ ÖZTÜRK (İstanbul) — Kendi ortağınıza sorun.

ZİYA HALİS (Devamla) — Ayrıca, ben şahsım adına konuştum, şu anda da şahsım adına konuşuyorum, partim adına konuşmuyorum.

BAŞKAN — Zaten parti adına konuşamazsınız efendim, şahıs adına söz verdim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Konu, Danışma Kurulunda müzakere edildi.

ZİYA HALİS (Devamla) — Bir açıklama yapmak istedim Sayın Başkan...

BAŞKAN — Sözlerinize dikkat edin efendim. Sataşma unsuru oluyor, sonra tekrar söz vermek durumunda kalıyorum.

ZİYA HALİS (Devamla) — Sayın Korkmazcan, beni bir iktidar ortağı olup, sorumsuzlukla - bir bakıma- itham etti. Arkadaşlar, sorumlu bir insan olmaya hayatım boyunca her zaman dikkat ettim. Sorumlu olmak, iktidar sorumluluğunu taşımak, insanların düşüncesine gem vurmak, insanların ağzını kapatmak değildir iktidar da olsanız. Ben, bunu böyle düşünüyorum.

ŞADAN TUZCU (İstanbul) — Milletın bütünlüğüne yönelik olursa...

ZİYA HALİS (Devamla) — O nedenle, sorumluluk meselesinin de böyle anlaşılması gerekir. İktidarda da olsanız, muhalefette de olsanız, elbette insanların sorumluluk duygusu içinde olacağı konular vardır, davranışlar vardır; ama, yapması gereken ödevleri ve görevleri de vardır. Biraz önce, Meclis Genel Kurulu dağılınca dışarıya çıktım. Dışarı çıkarken, bir büyük gazeteci grubunu ve Meclisimizin önünün bir ablukaya alındığını gördüm. Nedir olay diye gazetecilerden sordum; dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekillerinin gözaltına alındıklarını söylediler.

Değerli arkadaşlarım, bununla ilgili olarak prosedürü size anlatmama gerek yok; itiraz hakkı var, süresi var. Dokunulmazlıkların kalkması konusunda arkadaşlarımızın üzerinde özellikle ve ısrarla durdukları şeydi; dokunulmazlıkları, insanların yargı önüne gidip, kendilerini bugünkü yasalara göre aklama olayı olarak, varsa cezaları onları çekme olayı olarak değerlendirdiler. Yani, bu arkadaşlarımız kaçsaydı, kaçmak isteseydi şimdiye kadar kaçmazlar mıydı? Milletvekilliği müessesesini küçük düşüren ve daha Resmî Gazetede dahi yayımlanmayan ve milletvekillerinin kaçmadıkları da belli olan böyle bir durumda, milletvekillerini adi bir suçlu gibi apar topar, arabaya iterek götürmenin ne alemi var? Soruyorum size, bunu kim tasvip edebilir? Bu insanlara böyle muamele etmek... Yani, şimdi siz bu insanları beğenmeyebilirsiniz. Halk, bunları, kendi seçim bölgelerinde seçti ve buraya gönderdi. Eğer, bu insanların yanlışları varsa, eğer bu insanlar halkıyla, kendi seçim bölgeleriyle tenakuza düşmüşlerse, elbette o insanlar, o halk, önümüzdeki ilk seçimde bunların cezasını verecektir; ama, henüz bu noktalara varılmadan, Meclis bir karar veriyor. Başsavcı Nusret Demiral'ın talimatıyla bu insanlar adi suçlular gibi apar topar, arabaya itilerek içeri alınıyor. Ben bunu, bu davranışı, bu Parlamente'ya saygım açısından kınıyor ve protesto ediyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Devam edin, bitirin efendim.

ZİYA HALİS (Devamla) — Sosyaldemokrat Halkçı Partiye mensup bir milletvekili olarak söylüyorum; Sosyaldemokrat Halkçı Parti ve HEP'in 1991'deki işbirliği sürekli eleştirildi, sürekli buna bir bahane bulundu. Bence, SHP'nin bu davranışı demokrasimiz için tarihî bir davranıştı. Biz, bu davranışımızla, aykırı da olsa, benimsemesek de, bazı düşünceleri yasal zemine, yani bu zemine, Parlamento zeminine çekmek istedik; ama, görüyorum ki bu Parlamentonun büyük çoğunluğu, bu zemini ortadan kaldıracak ve belli düşünceleri, bizim karşı çıktığımız düşünceleri dağa çıkarcak davranışlar içine giriyor.

SABRİ ÖZTÜRK (İstanbul) — Zaten dağdalar.

ZİYA HALİS (Devamla) — Bunu yanlış ve tehlikeli buluyorum. Samimi ifadem, samimi duygularım budur.

Değerli milletvekilleri, bundan sonra daha görüşülecek birkaç dokunulmazlık dosyası var. Gerçekten, sizleri duyarlı olmaya çağırıyorum. Demokrasimiz açısından, parlamenter rejimimiz açısından, insan hakları açısından duyarlı olmaya çağırıyorum. Ben şahsım adına söylüyorum; bütün yaşamım boyunca demokrasi, insan hakları ve parlamenter rejim için mücadele edeceğim. Bunun için elimin, gücümün yettiği kadar çaba göstereceğim. Bu çabamdaki samimiyetime lütfen inanmanızı istiyorum. Sizi de bu çabaya davet ediyor, saygılar sunuyorum. (SHP ve DEP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Halis.

Sayın Mahmut Kılınç; buyurun.

MAHMUT KILINÇ (Adıyaman) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; biraz önce değerli grup yöneticisi arkadaşlarımızdan birisinin de belirttiği gibi, hemen Meclisin kapısının önünde, dokunulmazlıkları kaldırılmış olan arkadaşlarımızın alınmasının, hukukla, savunma hakkıyla hiçbir şekilde bağdaşır bir yanı yok. Kaldı ki, bu ülkede bütün hak ve özgürlükleri teminat altına alması gereken bu Yüce Kurumun bu konuda çok duyarlı olması gerekir. Daha Anayasa Mahkemesine bir hafta içinde müracaat etme süresi var. Anayasa Mahkemesinin usulî de olsa bu konuda bir karar verebilme imkânı var. Belki, bu dosyalarda -esasî bırakın- usulî bir hata vardır. Böyle bir karar verme durumu söz konusu. O halde, neden arkadaşlarımız bir adi suçlu gibi hemen Meclisin kapısının önünde polislerce yakalanıp arabaya sokuşturulup götürülüyor? Bence, bu olay Meclisin saygınlığına zarar vermiştir, saygınlığını zedelemiştir.

Her şeyden önce, açık bir şekilde ifade etmek istiyorum; bir haftadır Endonezya'da gezide olan bir Genelkurmay Başkanımızın bugün dönüşüne tesadüf eden bu olayı, 2 Mart 1994 darbesi olarak kabul ediyorum. 12 Eylül, 12 Mart, 1960 darbesi gibi, 2 Mart 1994 darbesi ve bu 2 Mart 1994 darbesi de Kürt halkına ve onları temsil eden milletvekillerine karşı yapılmıştır.

MUAMMER FEVZİ YALÇIN (Eskişehir) — Ne alakası var bununla?

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Halk, önümüzdeki seçimlerde ve bir sonraki seçimlerde yüzde 28'lerle bu Meclise gelen Doğru Yol Partisine ne kadar alakası olduğuyla ilgili dersi çok açık verecektir. Bu bölgede, başka yerlerde de göreceğiz. Her gün oy oranı düşen bu partinin hâlâ bunun için çabalamış olmasını anlamak oldukça zor.

Bundan önceki oturumda bir sayın sözcünün burada ifade ettiği birkaç konuya değinmek istiyorum: İnsanlarımızın valilerini oyla seçmesinin bir hainlik olduğunu söylüyor. Yani, biz bu ülkede valilerimizi oyla seçersek ihanet etmiş olacağız... O halde, Almanya'da yerel parlamentosunu oyla seçen Alman halkı, kendi ülkesine karşı ihanet içinde(!) O halde Amerika'da kendi valisini oyla seçen Amerikalı kendi ülkesine ihanet içinde(!) Bunu anlamak asla ve asla mümkün değil. Düşünün bu ülkede halkın, kendisini yönetenleri özgürce seçme hakkının bile ihanetle suçlanabildiği bir ülkede yaşıyoruz. İşte demokrasinin kurumlaştığı(!).. İşte demokrasi geleneğimiz bu kadar gelişmiş(!)

Bir zamanlar bir bakan vardı, bir değerli bakan vardı, Mahmut Esat Bozkurt, "bu ülkede Türk olmayanın bir hakkı var, o da köle olmaktır" diyordu. Bir önceki oturumda Sayın Coşkun Kırca ne diyor bakınız -ve üstelik bu Parlamentodan en çok alkış alan laf olarak, üzüntümü belirtmek istiyorum:- "Kendisini Türk kabul etmeyen bir hakkı var, o da, susmak." Yani, kendisini Türk kabul etmeyen hiç kimsenin demokrasi hakkı yok, insan haklarına hakkı yok... (DYP sıralarından "Yok, yok" sesleri, gürültüler) Evet, evet, siz... İşte, bakın ne kadar güzel(!) Yaşamaya hakkı yok, nefes almaya bile hakkı yok, ekmek almaya hakkı yok, su içmeye hakkı yok... (DYP sıralarından "Yok, yok" sesleri, gürültüler) Ne kadar güzel, ne kadar güzel(!) O zaman, ben soruyorum; buyurun Maraş'tan girin Hakkârî'den çıkın, bir kamuoyu araştırması yapın... (DYP sıralarından gürültüler) Bir dakika... Bir kamuoyu araştırması yapın; sorun bu insanlara "Türk müsünüz, Kürt müsünüz?" diye, Ona göre de sonuç söyleyin. Şimdi, burada 60 milyon insanın gözünün içine baka baka, bu ülkede, bu ülkenin kuruluşuna kanını akıtmış, emek vermiş, can vermiş insanların yaşama hakkının olmadığını söylemek...

Belki bugün oy ekseriyetinize dayanarak söyleyebiliyorsunuz; ama, bunun insan haklarıyla, demokrasiyle, çağdaşlıkla hiçbir ilgisi ve alakası yok. Dünyanın globallaştığı günümüzde, ülkelerin artık ulus, devlet sürecinin bitmek üzere olduğu günümüzde hâlâ çıkıp, bir memlekette bir ulustan fazla bir halkın, bir dilin, bir kültürün, bir etnik grubun olmadığını söylemek bilimle, akılla ne kadar bağdaşır? İşte Avrupa, özendiğimiz, kapıda direnerek bizi alın lütfen dediğimiz Avrupa; ulus, devlet meselesi, süreci orada bitmiş, birleşiyor, yekvücut yeni ortaklaşa bir devlet olarak ortaya çıkıyor. Peki, bu kadar kötüyse, neden o zaman kapılarına dayanıyoruz ve niye "Bizleri de alın, bizler sizin insan haklarınıza, hukukunuza, demokrasinize layıkız, bizler de bu şekilde yaşamak istiyoruz" diyoruz?

Ulus devlet meselesi, dünyanın bugünkü koşullarında bitmek üzeredir. Bu konuda direnmenin hiçbir anlamı yok. Aslında, bu şekilde direnmek, Türkiye'nin gelişmesine de engeldir. Türkiye, bu düşünceden dolayı kabuğunu çatlatamıyor. Türkiye, bu ırkçı ve şoven düşüncelerden dolayı ekonomik olarak büyüyemiyor, siyasal olarak gelişemiyor, demokrasiyi kurumlaştıramıyor. Neden bu, başka sorun yok ortada. Eğer biz halkımıza gider, onun iradesini özgür bir şekilde sandıklara yansıtırsak bu ülke gelişecek, bu ülke birçok sorununu halledecek. Bu, içinden çıkamadığımız, bu, bizim için çok büyük sorun olan ve başka ülkelerin çok rahat çözdüğü bu sorunu, eğer böyle bir anlayışla yaklaşırsak biz de çözeceğiz, çözme imkânına sahip olacağız. Nasıl olur...

NAZMÎ ÇİLOĞLU (Bolu) — "PKK eşkıyasına karşıyım" de.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Söyleyeyim, söyleyeyim... Ne söyleyeyim?

NAZMÎ ÇİLOĞLU (Bolu) — PKK eşkıyasına karşı olduğunu oradan söyle.

BAŞKAN — Sayın Kılınç, bir dakika...

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Sayın milletvekili... Sayın milletvekili...

BAŞKAN — Sayın Kılınç, bir dakika...

M. SADIK AVUNDUKLUOĞLU (Kırıkkale) — Hadi söyle.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Söyleyeceğim, bekle ama, söyleyeceğim; ne oluyor sonra, söyleyeceğim!..

BAŞKAN — Sayın Kılınç, bir dakika.... Siz Genel Kurula hitap edin, lütfen... Devam edin.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Yani, benim bununla tahrik olacağımı, yanlış yapacağımı düşünüyorsan aldanyorsun. Sabah da söyledim, "biz, her türlü şiddete karşıyız" diyoruz. Buyurun, siz de çıkın söyleyin, siz de çıkın söyleyin. Bakın, ne kadar güzel söylüyorum: Her türlü şiddet, kimden gelirse gelsin, ben karşıyım; ister babamdan gelsin, ister kardeşimden gelsin, ister ağabeyimden gelsin, ister öbür kardeşimden gelsin...

ADİL AYDIN (Antalya) — Öyle yağma yok!

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Benim için fark etmiyor; şiddet şiddettir ve hiçbir zaman, tarihin hiçbir döneminde, insanlık, şiddeti onaylamamıştır, benim de onaylamam asla ve asla mümkün değildir. Siz de çıkın söyleyin.

Peki, bana bunu söylüyorsunuz; o zaman, çıkın, Lice'deki şiddeti kınayın, o zaman, çıkın, Cizre'deki şiddeti kınayın, o zaman, çıkın, Silopi'de kurşuna dizilen 19 insanın kurşuna dizilmesini kınayın, o zaman, çıkın, siyasî parti mensuplarının bölgede çektiği eziyetleri, şiddetleri yaratan odakları kınayın. Neden kınamıyorsunuz? O zaman, çıkın, kınayın. Yani, bu işin bütün yükünü sadece bizim omuzlarımıza atmanız vicdanla ne kadar bağdaşır?.. Hiçbir şekilde bağdaşmaz. O nedenle, objektif olalım.

Doğru, herkese göre değişebilir; ama, bilimsel doğru bir tanedir. Olabilir, siz doğruyu kendi çıkarınıza uygun, bu şekilde yorumlayabilirsiniz, biz doğruyu başka türlü yorumlayabiliriz; ama bilimsel, ama halkımız için gerçek olan doğru bir tanedir, iki tane değil, üç tane değildir. Bu yapılan yanlıştır, bu yapılan doğru değildir. Bunun eziyetini zamanla hep beraber çekeceğiz, hep beraber göreceğiz, sadece biz değil, bu ülkedeki bütün insanlar bunun zararını çekecek. Bugün dokunulmazlığı kaldırılmış olan arkadaşlarımız belki bir süre gözaltında, belki bir süre hapisshane de kalacaklardır; ama, sonuçta, gelecekte, bunun zararını hep beraber çekeceğiz; bunu tarih yazacak, hep beraber göreceğiz, neden bu kadar çok endişeleniyoruz... Onun için, demokratik olarak düşünmek zorundayız, kafamızı, beynimizi, düşüncemizi bu doğrultuda geliştirmek zorundayız.

Bir iddiaya daha cevap vermek istiyorum: Buraya, sürekli, birtakım değerli sözcüler çıkıyor - özellikle değerli ANAP sözcüleri- "efendim, SHP bunları Meclise taşıdı" diyorlar. Bunun hiçbir alakası yok. Sosyaldemokrat Halkçı Parti 1991 seçimlerinden önce bu Parlamentoda, o bölge itibarıyla -Gaziantep de dahil- 9 milletvekiliyle temsil ediliyordu, bugün o bölgenin milletvekilleri olarak 25 milletvekiliyle temsil ediliyor... Kim kimi taşımıştır, kim kimi taşıdı?! Biz taşıdık, biz; biz oy verdik!.. (DYP sıralarından alkışlar, ANAP sıralarından "doğru doğru" sesleri) Biz oy verdik; bizim oyumuzdur bu, bizim; bizim halkımızın oyudur; kimse bizi taşımadı buraya. 9 milletvekiliyle temsil ediliyordu, bugün 25 milletvekiliyle temsil ediliyor.

Şimdi, bakınız, yani, "o taşıdı, ben taşıdım" şeklinde, sırf bir politik malzeme yaparak, sırf bir diyalog kurarak meseleyi bu şekilde yorumlamak yanlıştır. Bu halk, bizim o listelerden aday olduğumuzu görerek oy vermiştir ve onlar da seçilmişlerdir. Adıyaman'dan hiçbir milletvekili yoktu,

3 kişi seçildi, 1 değerli ağabeyimiz vefat etti, 2'si kaldı; Diyarbakır yine öyle, Gaziantep öyle, Mardin öyle, Siirt öyle, Batman öyle... Nedir bu? Sürekli, yok bu parti taşıdı şu parti taşıdı sözleri?... Biz, halkımızın özgür iradesiyle buraya gelmişiz; ama bugün...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

EKREM PAKDEMİRLİ (Manisa) — Sen de inanmıyorsun ya özgür iradeyle...

BAŞKAN — Buyurun, toparlayın efendim.

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Sayın Pakdemirli, Allahım şahidim ki, çok iyi inanıyorum; sizin de bu şekilde inanmanızı isterim; ama, eğer insanların yüreğinde Allah korkusu varsa, biraz da buna dayanarak, biraz da elini vicdanına koyarak konuşur...

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Sende var mı?..

MAHMUT KILINÇ (Devamla) — Ben de var, hem de çok büyük; bende olduğu kadar sizde yok, onu söyleyeyim. Ben, yedi ceddikle değil, bin ceddikle Müslümanım, böyle de inanıyorum; ama, nihayet işte uygulamaları görüyoruz; bu ülkede kimin ne kadar demokrat olduğunu, kimin ne kadar insan haklarından yana olduğunu biz değil, kamuoyu da görüyor, hep beraber görüyoruz. O nedenle, fazla konuşmaya gerek yok.

Ben, Yüce Parlamentonun bundan sonraki kararlarda daha demokrat düşünmesi ve böyle bir görüşme yapması dileğiyle hepinize saygımı sunuyorum. (DEP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kılınç.

Sayın Zana, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş bir dilekçeniz var. Aynen şöyle söylüyorsunuz: "Rahatsızlığım nedeniyle Genel Kurula katılamıyorum. Söz hakkımı, Diyarbakır Milletvekili Sayın Sedat Yurttaş'a devrediyorum.

Saygıyla gereğini arz ederim. 2 Mart 1994

Leyla Zana
Diyarbakır"

Şu anda Genel Kuruldanısınız; söz hakkınızı siz mi kullanacaksınız, Sedat Yurttaş Bey mi kullanacak?

LEYLA ZANA (Diyarbakır) — Sayın Başkan, ben, savunmamı Karma Komisyonunda yaptım; bunlar, benim düşüncelerimdir, aynı zamanda savunmamdır. Bu nedenle, savunmaya gerek görmüyorum.

Arkadaşlarım gözaltına alındıktan sonra, raporlu olmama rağmen çıkıp geldim. Hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmadığımızı ve burada olduğumuzu; Türk ve Kürt halklarının kardeşliğinin, çıkarının bu düşüncelerde olduğunu gördüğümüz için düşüncelerimizi ortaya koyacağımızı ve bunları sonuna kadar savunacağımızı belirtmek istiyorum.

Bütün bu nedenlerle, burada bu kürsüde savunma yapmayacağım; çünkü, hiçbir zaman bu kürsü bize açık olmadı ve kimse bizi dinlemedi. (DYP ve ANAP sıralarından "Kim konuşturamış Sayın Başkan?" sesleri)

BAŞKAN — Bir dakika, bir dakika efendim...

ALİ YALÇIN ÖĞÜTCAN (Adana) — Sayın Başkan, kürsünün her zaman herkese açık olduğunu hatırlatınız lütfen.

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, bir dakika; bitiriyor efendim...

Savunma hakkınızı kullanmıyorsunuz, öyle mi?

LEYLA ZANA (Diyarbakır) — Kullanmıyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Peki efendim, teşekkür ederim, savunma hakkınızı kullanmıyorsunuz.

TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANI REFAİDDİN ŞAHİN (Ordu) — Kürsünün herkese açık olduğunu söyleyin lütfen.

BAŞKAN — Sayın Bakan, istirham ederim... Siz yardımcı olacaksınız!

ALİ YALÇIN ÖĞÜTCAN (Adana) — Sayın Başkan, kürsünün açık olduğunu niye söylemıyorsunuz?

BAŞKAN — Efendim, biraz sabırlı olursanız gerekli lafları söyleyeceğim.

ALİ YALÇIN ÖĞÜTCAN (Adana) — Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli milletvekilleri, rapor üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Şimdi, Komisyonun raporunu oylarınıza sunacağım. Komisyon raporu, Diyarbakır milletvekili Leyla Zana'nın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dairdir.

Komisyonun raporunu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyonun raporu kabul edilmiştir.

Böylece, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'nın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir.

Değerli milletvekilleri, Sayın Zana, biraz önce yerinden yaptığı konuşmada, belki maksadını biraz daha aşarak bazı ifadelerde bulundu. Bu kürsünün kendilerine her zaman kapalı olduğu ifadesini kullandı. Ben, Meclis Başkanvekiliniz olarak, bu kürsünün, bu çatı altında milletvekili sıfatıyla bulunan herkese, her zaman açık olduğunu, olmaya devam edeceğini bir kere daha altını çizerek ifade ediyorum. (DYP, SHP, CHP, MHP ve bağımsızlar sıralarından alkışlar)

F) Mardin Milletvekili Ahmet Türk Hakkında

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, şimdi, 586 sıra sayılı Basmayazının, 85 inci sayfasında yer alan, Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun 166 karar No'lu raporunun görüşmelerine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerlerinde.

Komisyon Raporunun okunup okunmaması hususunu oylarınıza arz ediyorum : Raporun okunmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Raporun okunması kabul edilmemiştir.

Şahsı adına Sayın Remzi Kartal söz istemişlerdir.

Sayın Kartal, buyurun efendim.

REMZİ KARTAL (Van) — Sayın Başkan, Meclisin saygıdeğer üyeleri; hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

Biliyorum, Genel Kurulda bulunan saygıdeğer milletvekilleri, daha Genel Kurul toplanmadan ne şekilde oy verecekleri konusunda kendileriyle netleşmiş durumdadırlar. Yine, Meclise geldiğimiz ilk günden beri, söylediklerimizin sizler tarafından, en azından büyük çoğunluğunuz tarafından, sürekli, soru işareti ve şüpheyle karşılandığını da biliyorum. Ancak, buna rağmen, Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarına geçmesi bakımından, bir gün geriye dönüp geçmişti tartıştığımız zaman, Türkiye toplumu tartıştığı zaman, gerçekler açısından bazı şeyleri söyleme ihtiyacı içindeyim.

Aslında, Türkiye'nin yaşadığı sorunları, yaşamın her alanında yaşadığı sorunları, Komisyon Sözcüsü Sayın Coşkun Kırca çok güzel ifade ettiler; Türkiye'nin anayasal, idarî, siyasî, ekonomik yapılanmasını, bu yapılanmanın hangi düşüncelerle oluştuğunu kendileri çok güzel ifade ettiler. Biz de çok açık ifade ediyoruz ki, Türkiye'nin yaşadığı sorunların hepsi, Sayın Coşkun Kırca'nın ifade ettiği ve bugün Türkiye'nin gerçeklerine uymayan bu düşünce sisteminden kaynaklanmaktadır.

Türkiye, bugün 1994'lerde, 2000'li yıllara yaklaştığı bu süreçte, bu düşünce sistemini aşmadığı sürece, sorunlarını çözme, halledebilme imkânına gerçekten sahip değil.

Herkes, bizim dışımızdaki herkes, bize yönelik suçlamalarında ülke bütünlüğünü dilinden düşürmüyor. Bir defa, her şey yapılabilir; ama, Türkiye Büyük Millet Meclisinde herhalde Türkiye bölünemez. Buraya gelen milletvekillerinin, sizlere aykırı gelen düşünceleri olsa da, buraya geliş nedenleri ülkeyi bölmek değildir. Bugün, Türkiye'nin var olan sorunlarını çöze-bilme, aşabilme açısından Demokrasi Partisi, daha önceki kapatılan Halkın Emek Partisi milletvekilleri olarak, sürekli, kararlı ve inançlı bir şekilde düşüncelerimizi size ifade etmeye çalıştık. Bunlar sizce eksik olabilir, yanlış olabilir; bunlara katılmayabilirsiniz; ama, bir şey gerçek ki, biz, Türkiye'nin, yaşadığı sorunların üstesinden gelebilmesi için inandığımız doğruları size ifade ettik. Hiçbir maksat, hiçbir çıkar ve hiçbir menfaat için farklı biçimde davranma ihtiyacı içinde olmadık.

Demokrasi Partisinin, bugün yaşadığımız seçim sürecinde engellenmesi, seçimlere giremez hale getirilmesinin sorumluluğunu bir anlamda taşıyan Hükümet, kendi sorumluluğunu orta yerde bir kenara bırakıyor, Demokrasi Partisinin seçimlere katılmama nedenlerini görmemezlikten geliyor, tam tersine, Demokrasi Partisine saldırıyor. Demokrasi Partisinin milletvekillerinin dokunulmazlığını, yaşanan sorunları, gündemdeki sorunları âdeta gözardı etmek, gündemden düşürmek amacıyla, gündeme getiriyor. İnanın bana, çok net söylüyorum, Hükümetin, Türkiye'nin menfaatları açısından yapması gereken çok önemli bir şey vardı. Bütün imkânlarıyla, bütün siyasî partilerin, bu seçimlerde, eşit ve adil koşullarda seçime katılmasına olanak tanınması gerekiyordu. Türkiye'nin menfaatları bunda idi; ama, Hükümet bunun tam tersini yaptı; bugün, dokunulmazlıklarla ilgili tutumu da aynıdır. Hükümetin bu yaptıkları, Türkiye'nin yaşadığı sıkıntıları biraz daha artıracak, biraz daha yoğunlaştıracak. Biliyorum, buna inanmıyorsunuz; ama, tarih, geriye baktığımız zaman, bunları tespit edecek. Biz inanıyoruz, Türkiye'ye şu son iki yıl içerisinde yapılan kötülükler, esasında Türkiye'nin yönetiminde kullanılan, tercih edilen siyasal tercihlerdir, politikalar. Bunların son siyasal tercihleri de, seçimlerle ilgili, Demokrasi Partisiyle ilgili, bu süreçte alınan kararlardır.

Şunu ifade etmek istiyorum : Milletvekillerimiz -demin bir arkadaşım da ifade ettiler- yargıdan kaçabilirlerdi; bu milletvekilleri, dokunulmazlıklarının kaldırılacağını bildikleri için kaçabilirlerdi; doğrudur, bunları biliyorlar; ancak, hiçbirisi böyle bir yolu tercih etmedi. Bizler her türlü bedelini ve sıkıntısını ödeyerek, Türkiye'de var olan sorunların, başta Kürt sorunu ve demokratikleşmeyle ilgili diğer sorunların özgür bir ortamda konuşulup tartışılması ve çözümlere kavuşturulması için üzerimize düşeni yaptığımız inancındayız. Ancak, gerek bizatihi kendileri, sancılı ve acılı bölgelerde olayların üzerine gitmemek suretiyle gerekse bu Meclise getirilen olaylara karşı önyargılı davranmakla, diğer siyasî partilerin, bu konuda üzerlerine düşeni yapmadığı inancındayız.

Birkaç sözcü arkadaşımız gündeme getirdiği için ifade ediyorum; 1991 seçimlerinde Halkın Emek Partisi ile Halkın Emek Partisinin milletvekili adaylarını kendi listelerinde seçime taşıyan

Sosyaldemokrat Halkçı Partinin bu tavrı, o günden bugüne kadar bütün siyasî partiler tarafından eleştirildi ve "bölücüler Meclise taşındınız" şeklinde ifade edildi. Biz, Türkiye'de var olan bütün düşüncelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi zemininde temsil edilmesinin, burada düşüncelerini ifade etmelerinin, Türkiye'nin birliğine daha çok katkısı olduğu inancındayız. Sosyaldemokrat Halkçı Partinin bizimle yaptığı seçim ittifakından biz mi çok kârlıydık, onlar mı çok kârlıydı, o ayrı bir olay; fakat, temelde, Sosyaldemokrat Halkçı Parti, oünkü bu seçim ittifakını bu esaslarda yapmıştır. 1991 yılında kurulan Hükümet, hazırladığı protokol ve programla...

(Mikrofon Otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN — Devam ediniz lütfen.

REMZİ KARTAL (Devamla) — Toparlıyorum Başkanım.

...Türkiye'nin birikmiş sorunlarını çözme ve üstesinden gelme gibi bir iddiayla ortaya çıktı. Seçimlerle, Halkın Emek Partisi milletvekillerini Meclise getirmek gibi bir sorumlulukla da Türkiye Büyük Millet Meclisinin zemininde bütün sorunların tartışılması ve bunlara çözüm bulunması için her türlü olanak hazırlanmıştır; ancak, üç aylık kısa bir süreden sonra, hazırlanan protokol ve programın bir tarafa bırakılması, geleneksel politikalara evet denilmesi, Hükümet Protokolünün ve Programının askıya alınması, bizim Sosyaldemokrat Halkçı Partiyle yol ayrımına gelmemize yol açtı.

Biz, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Türkiye kamuoyunun var olan sorunlarını çözmek, aşmak bakımından, 1991 seçimlerinin bu zemine sunduğu olanakların ziyan edildiği, değerlendiremediği, kullanılamadığı inancındayız. Biz mi doğru söylüyoruz, siz mi doğru söylüyorsunuz; buna tarih ve zaman karar verecek; ama, biz şu kürsüden şunu ifade etmek istiyoruz ki, yasal ve siyasal olarak bulunduğumuz süre içerisinde, Türkiye'nin bütünlüğü açısından, Kürt sorununun Türkiye'nin bütünlüğü içerisinde, çağdaş, evrensel hukuk ölçüleri içerisinde, Türkiye'nin iç barışını sağlayacak, akan kanı durduracak ve Türkiye'nin diğer bu sorundan kaynaklanan temel sorunlarını da çözmeyi hedefleyecek tarzda bir çözüme kavuşturulması için, inançlı bir şekilde, düşüncelerimizi söyleyeceğiz. Bunu Türkiye halkı için söyleyeceğiz, bunu Türk halkı için söyleyeceğiz, bunu Kürt halkı için söyleyeceğiz, ve biz inanıyoruz, zaman bizim haklı olduğumuzu gösterecek.

Bu Mecliste, birinci oturumda dokunulmazlığı kaldırılan milletvekillerinin apar topar kapıdan alınıp götürülmesi, Demokrasi Partisinin seçimlerden men edilmesi, bir bütün olarak bize uygulanan Demokrasi Partisini sistem içerisinden kaldırma operasyonlarının bir parçasıdır. Biz inanıyoruz, bu operasyon, bu politikalar Türkiye'nin yararına değildir. Ancak, bunun tarihi sorumluluğu Hükümetindir, Hükümetin bu politikalarına evet diyen muhalefet partilerinin, bu politikalara onay veren, destek veren muhalefet partilerindir. Bu anlamda, gözaltına alınan milletvekillerimizin sorguda herhangi bir yanlış muameleyle karşılaşmamaları, en azından milletvekili onuruna yaraşır tarzda ifadelerinin alınıp, en kısa zamanda devlet güvenlik mahkemelerine sevk edilmelerinin sağlanmasını, burada, Hükümetten diliyoruz. En azından, bundan böyle daha sorumlu ve daha duyarlı davranışların, ülkemizde yaşadığımız bu zor ve acılı süreçte sıkıntılarımızın daha artmaması, toplumsal tansiyonun daha çok yükselmemesi bakımından katkı sağlayacağına inanıyorum.

Bu düşüncelerle, biz, arkadaşlarımızın dokunulmazlıklarının kaldırılmasının, Türkiye'ye, Türkiye'deki var olan sorunlara bir katkı sağlamayacağı inancındayız. Ancak, sözlerimin başında da demiştim, bu konuda kararlı olduğunuzu biliyoruz. Yalnız, son yaptığım çağrıyla ilgili, Hükümetin duyarlı olmasını rica ediyor, saygılar sunuyorum.

Teşekkürler.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kartal.

DEVLET BAKANI BEKİR SAMİ DAÇE (Adana) — Sayın Başkan, bir açıklamada bulunmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

DEVLET BAKANI BEKİR SAMİ DAÇE (Adana) — Sayın Kartal, konuşmaları sırasında, Demokrasi Partisinin, seçimden, Hükümet tarafından menedildiğini söylediler. Yanlış anlamadıysam, ifadeleri bu istikametteydi.

BAŞKAN — Evet efendim.

DEVLET BAKANI BEKİR SAMİ DAÇE (Adana) — Demokrasi Partisi, seçimden menedilmemiştir; Demokrasi Partisi, kendi iradesiyle ve birtakım vesileler ittihaz etmek suretiyle seçimden kendileri çekilmiştir. Hükümetin isteği ve Parlamentonun isteği, rejimin temel yapısı, Demokrasi Partisinin de bu seçimlere diğerleriyle birlikte katılması istikametindeydi. Bunun aksine, kararı kendileri vermişlerdir. Onun için, kimseyi suçlama hakları olmadığını ifade etmek istiyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ediyorum Sayın Bakan; zabıtlara aynen geçti.

REMZİ KARTAL (Van) — Sayın Başkan, Hükümet idarecilerinin haklı ve inandırıcı olabilmesi için, Demokrasi Partisine yönelik saldırıları...

BAŞKAN — Siz konuşmanızı bitirdiniz, oturun efendim.

REMZİ KARTAL (Van) — Ben, cevap olarak söylüyorum.

BAŞKAN — Cevap yok efendim, öyle usul yok. Kendi kendinize usul ihdas etmeyin; buyurun, oturun. (DYP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Efendim, lütfen... Bunun bravosu falan yok, hep beraber idare ediyoruz...

Sayın Türk, konuşma hakkı sizin, buyurun efendim.

AHMET TÜRK (Mardin) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben, bu Parlamentoda dört dönem milletvekilliği yapan bir arkadaşınızım. 12 Eylülde içeri alındım; ama, 1987 seçimlerinde, halkın oyuyla tekrar Meclise geldim. Eğer sağ çıkarsam, inanıyorum, halkın iradesiyle yine geleceğim. Bunun bilinmesini istiyorum.

1977'de, Cumhuriyet Halk Partisinde, Sayın Ecevit'in Genel Başkan olduğu dönemde, Mardin'den, liste başı olarak, merkez yoklamasıyla geldim; ancak, Sayın Ecevit, geçmişteki uygulamadan dolayı SHP'yi suçladı. Peki, ben o zaman da Ahmet Türk'tüm, düşüncelerim de aynıydı; 50 yaşından sonra mı bölücü oldum?.. Bu soruyu ona sormak istiyordum; ama kendileri yok herhalde.

Biz, her zaman toplumsal barıştan yana olduk, sorunların, barış içinde, siyasal diyalog içinde çözümünden yana olduk. Bu benim inancımdır. Ben, bu Parlamentonun, dokunulmazlıkları kaldıracağını da çok iyi biliyorum; çünkü, henüz dokunulmazlığım kalkmadan gördüğüm muamele bunu gösteriyor. Bu konuda rahatım; bu konuda da söyleyecek bir şey yok; ancak, eğer demokratik bir anlayışı yarınlara için Türkiye'ye getirebilirsek, insancıl bir anlayışı egemen kılabilirsek, inanıyorum bu kanın durmasına büyük katkı sunmuş olacağız.

Teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum. (DEP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ediyorum Sayın Türk.

Rapor üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Komisyon raporu, Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dairdir.

Şimdi, Komisyon Raporunu oylarınıza sunuyorum: Komisyon raporu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyon raporu kabul edilmiştir.

Böylece, Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir.

36. — *Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon raporları (3/789) (S. Sayısı : 589) (1)*

A) *Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında*

B) *Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında*

C) *Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında*

D) *Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında*

E) *Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında*

F) *Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında*

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporlarının görüşmelerine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerinde.

Raporlar, 589 sıra sayısıyla bastırılıp sayın üyelere dağıtılmıştır. Bu raporlardan, Van Milletvekili Remzi Kartal; Siirt milletvekilleri Naif Güneş ve Zübeyir Aydar; Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç; Muş Milletvekilleri Muzaffer Demir ve Mehmet Emin Sever; Diyarbakır milletvekilleri Sedat Yurtdaş, Mahmut Uyanık, Şırnak milletvekili Selim Sadak; Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Mardin Milletvekili Ali Yiğit hakkında olanlar, kovuşturmanın, milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine dairdir. Bu raporlar,

(1) 589 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

daha sonraki birleşimlerde gündemin “Sunuşlar” kısmına alınarak bilgilerinize sunulacak ve on gün içinde itiraz olunmadığı takdirde kesinleşmiş olacaktır.

Değerli milletvekilleri, şimdi, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına dair raporların görüşmelerine başlıyoruz.

A) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında.

BAŞKAN — Önce, 589 sıra sayılı basmayazının 39 uncu sayfasında yer alan Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyonun 179 karar nolu raporunun görüşmesine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet yerlerini almışlardır.

Değerli milletvekilleri, toplantının açılışında da Yüce Kurula arz ettiğim şekliyle, bir sayın milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması görüşülürken, müdafaa hakkı babında kendisinin burada bulunması veya bir arkadaşına müdafaaasını devretmesi lazım.

Şimdi soruyorum: Sayın Orhan Doğan ile ilgili müdafaa yapacak bir arkadaşımız var mı efendim?

COŞKUN GÖKALP (Kırşehir) — Yok öyle bir şey.

M. İSTEMİHAN TALAY (İçel) — O, yanlış bir yaklaşım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim, müsaade buyurun da konuşmamı bitireyim.

Sayın Orhan Doğan ile ilgili müdafaa yapacak bir arkadaşımız yok.

Bu durumda, Sayın Meclis Başkanı Vekili Vefa Tanır Beye müracaat ettim; kendileri, Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğünün memurlarını ve Meclis Emniyet Amirliğini seferber ettiler. Sayın Orhan Doğan'ın savunmasını yapmak üzere Meclise gelip gelmeyeceği hususunun aydınlığa kavuşmasına kadar, birleşime 15 dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati : 21.03

ÜÇÜNCÜ OTURUM**Açılma Saati : 21.23****BAŞKAN : Başkanvekili Mustafa Kalemli****KÂTİP ÜYELER : İlhan Kaya (İzmir), Işlay Saygın (İzmir)**

BAŞKAN — Türkiye Büyük Millet Meclisinin 78 inci Birleşiminin Üçüncü Oturumunu açıyorum.

IV. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN**GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**

36. — *Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon raporları (3/789) (S. Sayısı : 589) (Devam)*

- A) *Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında*
- B) *Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle hakkında*
- C) *Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında*
- D) *Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında*
- E) *Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında*
- F) *Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında*

BAŞKAN — Yasama dokunulmazlığı raporlarını görüşmeye devam ediyoruz.

- A) *Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında (Devam)*

BAŞKAN — Komisyon ve Hükümet yerlerinde.

Değerli milletvekilleri, 589 sıra Sayılı Basmayazının 39 uncu sayfasında yer alan, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonu üyelerinden kurulu Karma Komisyonun 179 karar nolu Raporunun görüşmelerine başlamıştık; fakat, bu görüşmelerde, birinci oturumun sonunda Meclis dışında cereyan eden olaylar nedeniyle, Orhan Doğan'ın, savunmasını yapmak için Mecliste bulunup bulunmayacağını tespit açısından 15 dakika ara vermiş ve ilgililerden Meclis Başkanlığına gelecek resmî bilgiyi beklemek lüzumunu hissettiğimi ifade etmiştim. Şu ana kadar ilgililerden bize resmî ve yazılı bir bilgi ulaşmadı.

Bu nedenle, Orhan Doğan ile ilgili Karma Komisyon Raporunu, yarınki gündemde görüşülmek üzere erteliyorum.

SEDAT YURTDAŞ (Diyarbakır) — Sayın Başkan, milletvekili arkadaşlarımız Sayın Hatip Dicle ile Sayın Orhan Doğan'ın, dosyalarına ilişkilir savunmalarını yapmamaları durumunda, gözüaltına alınmış olmaları nedeniyle işkence edilmesinden ve hayatî durumlarından endişe ettiğimiz için, görüşmelerin bundan sonraki kısmına katılmıyoruz, protesto ediyoruz. (DYP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Yurtdaş... Sayın Yurtdaş... (DEP milletvekilleri topluca salonu terk et mek üzere ayağa kalktılar)

SEDAT YURTDAS (Diyarbakır) — Kulisteyiz Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Yurtdaş, cevabımı dinleyecek misiniz yoksa dinlemeyecek misiniz?

SEDAT YURTDAS (Diyarbakır) — Dinliyoruz Sayın Başkan.

BAŞKAN — Peki.

Siz, böyle bir protesto gösterisinde bulunabilirsiniz. Buna hiçbir şey demem; ama, biraz sonra, ayağa kalkıp dışarıya çıkan milletvekilleriyle ilgili dosyalar da buraya gelecek. O milletvekili arkadaşlarımı da savunma yapmak üzere burada arayacağım. O arkadaşlarım savunma yapmak üzere burada bulunmazsa, o dosyaları görüşmeye devam edeceğim. Çünkü, siz, kendi iradenizle Mecliste bulunmuyorsunuz. Diğer iki arkadaşınız ise kendi iradeleri dışında Mecliste bulunamıyorlar. Aradaki bu farkı zabıtlara geçmesi bakımından söylüyorum. Hareketinizde serbestsiniz... Buyurun efendim...

SEDAT YURTDAS (Diyarbakır) — Talep ettiğimiz de, Sayın Meclisin, iki arkadaşımızın da burada bulunmasını sağlaması. Hiçbir irade bu Meclisin üzerinde olamaz.

BAŞKAN — Sayın Yurtdaş, Meclis Başkanlığı bunu sağlamak için her türlü gayretin içinde. Eğer biraz sabırlı olur, yerinizde oturur, görüşmeleri takip ederseniz, belki yarım saat, bir saat içerisinde resmî bilgi gelecek ve Yüce Meclise arz edeceğiz.

SELİM SADAK (Şırnak) — Biz kulisteyiz Sayın Başkan.

BAŞKAN — Size davetiye göndermek zorunda değilim, kulise. Siz kendiniz takip edeceksiniz. (DYP sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar)

MAHMUT KILINÇ (Adıyaman) — Siz görüşün o zaman Sayın Başkan. (DEP milletvekilleri topluca salonu terk ettiler)

III. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI (Devam)

B) ÇEŞİTLİ İŞLER (Devam)

2. — İçişleri Bakanı Nahit Menteşe'nin, İstanbul Milletvekili Hasan Mezarıcı'nın, yasama dokunulmazlığı ile ilgili dosyanın TBMM'de ele alınmamış olmasına rağmen maruz kaldığı öne sürülen muameleyle ilişkin açıklaması

MUKADDER BAŞEĞMEZ (İstanbul) — Sayın Başkan, bir soru sorabilir miyim?

BAŞKAN — Buyurun efendim.

MUKADDER BAŞEĞMEZ (İstanbul) — Hasan Mezarıcı'nın ailesinden aldığım telefon habesine göre, saat 21.00'de "Telsiz emriyle, dokunulmazlığınızın kaldırıldığını öğrendik" diyerek, İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı tarafından Sayın Mezarıcı evinden alınmıştır. Ülkede olağanüstü bir hal mi var, yoksa Sayın İçişleri Bakanımız bize başka bir bilgi verecek mi efendim?

BAŞKAN — Meclis Başkanlığına bu konuda herhangi bir bilgi ulaşmış değildir; ama, Sayın Mezarıcı'nın dosyasına sıra geldiğinde, Sayın İçişleri Bakanından bu konuda bilgi talep edelim. Eğer arzu ediyorsa şimdi de verebilirler.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Anlayamadım efendim.

BAŞKAN — Sayın Menteşe, biraz önce, Sayın Refah Partili arkadaşım, Sayın Hasan Mezarıcı'nın 21.30'da İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından evinden alındığını ifade buyurdular.

MUKADDER BAŞEĞMEZ (İstanbul) — 21.00'de Sayın Başkan.

BAŞKAN — Peki efendim, 21.00'de

MUKADDER BAŞEĞMEZ (İstanbul) — Saat daha yeni 21.30; bilgi gelmedi.

BAŞKAN — Yanlış işittim.

Bir dakika Sayın Bakan... Rahatsız olmayın efendim.

Şimdi, arkadaşımız diyor ki "Bu doğru mudur?" Ben de kendisine, Meclis Başkanlığına böyle bir bilginin gelmediğini, bu nedenle kendilerine bir bilgi veremediğimi, Sayın Mezarıcı'nın dosyası görüşülmek üzere gündeme geldiğinde, sizden bilgi talep edebileceğimizi ifade ettim. Bu bilgiyi şimdi mi vermek istersiniz, dosya geldiğinde mi vermek istersiniz?

İÇİŞLERİ BAKANİ NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Benim, şu anda, sizin ifadenizden başka, ifade edebilecek bir bilgi yok.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakanım. Zabıtlara aynen geçti efendim, teşekkür ederim. (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

Bir dakika efendim, müsaade buyurun.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Sayın Başkan...

BAŞKAN — Buyurun Sayın Abdüllatif Şener. (DYP ve ANAP sıralarından gürültüler)

Sayın milletvekilleri, müsaade eder misiniz... Sayın Dumankaya, lütfen...

Buyurun Sayın Abdüllatif Şener.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Sayın Başkan, aldığımız bilgi kesindir. Sayın milletvekili, hentüz Mecliste dokunulmazlığı kaldırılmadan, İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı tarafından evinden alınarak tutuklanmıştır. Olay, saat 21.00'de vuku bulmuştur. Meclisin üzerinde bir irade mi var? Meclisin üzerinde bir güç mü var? Bu Meclis niye duruyor? (DYP sıralarından gürültüler)

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Olmaz canım bu!

BAŞKAN — Sayın Dinçerler, size de söz vereceğim, bir dakika... Bitirsin efendim, müsaade buyurun bitirsin.

Evet.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Olağanüstü bir hal mi var ülkede, Meclisin dışında bilmediğimiz birtakım şeyler mi oluyor? Meclis bu konuda bilgilendirilmelidir, hem de şu an.

BAŞKAN — Peki, buyurun efendim.

Sayın Dinçerler, bir ilaveniz vardı, buyurun efendim. (DYP sıralarından gürültüler)

Bir dakika arkadaşlar...

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Ortada fevkalade önemli bir iddia vardır, iddiaların sahibi bir grubun başkanvekili, bir grubun milletvekilidir. Bu iddia karşısında Sayın Hükümetin susmasına müsaade etmek mümkün değildir. Sayın Bakandan istirham ediyorum, derhal şu anda bu tahkikatı yapıp, bir dakika içinde Meclise haber vermesi lazımdır.

TURHAN TAYAN (Bursa) — Aferin sana!

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Evet efendim, (ANAP sıralarından alkışlar)

Meclisin üzerinde irade yoktur.

BAŞKAN — Sayın Dinçerler, bana hitaben lütfen...

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Emniyet müdür yardımcısı, dokunulmazlığı kaldırılmamış bir milletvekilini niçin... Benim de, dokunulmazlığının kaldırılması konusunda müspet oyum vardır Anayasa Komisyonunda, Karma Komisyonunda; ama, bu yapılamaz efendim...

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dinçerler.

Efendim, şimdi izah edeceğim; buyurun.

Sayın milletvekilleri, sayın milletvekillerinin hassasiyetine, Sayın Grup Başkanvekilinin de hassasiyetine katılıyorum. O nedenle, Sayın Bakandan, ben de bilgi talep ettim, bilgi rica ettim. Sayın Bakan, bana cevabında, “Benim de şu andaki bilgim, sizin ifade ettiğiniz şeklindedir” diye Meclise bilgi verdiler; ama tekrar söz almak istiyorlar ve ben, Sayın Bakanı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Sayın Bakan.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Sayın Hasan Mezarıcı'nın nezarete alındığına dair şu anda bilgi aldım. Bir arkadaşım bana oradan, “her an bilgi sahibi olmanız lazım” dediler.

Değerli arkadaşlarım, elimde telsiz yok ve herkesin arkasında da bir polis yok.

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Lütfen!.. Nasıl haberiniz olmaz efendim?!

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Sayın Dinçerler... Sayın Dinçerler, sabredin...

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim.

Siz devam edin Sayın Bakanım.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Siz umur görmüş adamsınız.

Ben konuyu şu anda işittim, derhal gideceğim ve gerekli hassasiyeti göstereceğim. Esasen, biraz evvel de kürsüye çıktım...

Tutuklanan arkadaşların, gözlem altında iseler, insanlık dışı muamele görmemelerini, herhangi bir yanlış muamele yapılmamasını bilhassa rica ettim. Halen, Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı oradadır.

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Sayın Bakan, biz de endişeliyiz; lütfen!

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Niye endişeli oluyorsunuz?..

BAŞKAN — Devam edin Sayın Bakan... Devam edin ve bitirin.

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Dokunulmazlığı kaldırılmadan bir milletvekili nasıl içeri alınır?!

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Sayın Bakan sözlerini bir bitirsin, konuyu bir neticeye bağlarız şimdi.

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Sayın Başkan, ben de endişeliyim...

BAŞKAN — Efendim, endişenize katıldığımı ben de ifade ettim.

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Efendim, dokunulmazlığını kaldıralım, ondan sonra içeri alsınlar.

BAŞKAN — Efendim, beni dinlemiyorsunuz; “endişenize katıldığımı” ifade ettim ve o nedenle Sayın Bakanı kürsüye davet ettim.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, muhal üzerine

konuşuyorum.

AHMET DÖKÜLMEZ (Kahramanmaraş) — Telefonla öğrendik.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Canım, ben şimdi öğrenmedim. Ben de sizin... Şurada ihbar ettiniz.

AHMET DÖKÜLMEZ (Kahramanmaraş) — Telefon numarasını verelim isterseniz..

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Canım, ihbar ettiniz, ben de kalktım yerimden, kürsüye geldim; gerekli hassasiyetimi göstermek için ifade ediyorum; niye suçluların telaşı içindesiniz?

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Telaşımız yok Sayın Bakan...

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, yapmayın, etmeyin...

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Endişemiz var Sayın Bakan, telaşımız yok.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Ben gideceğim şimdi söyleyeceğim, tahkik edeceğim, icabında bilgi vereceğim.

BAŞKAN — Siz devam edin Sayın Bakan.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Ben burada biliyorum Hasan Mezarıcı'yı. Burada değil mi? Nerede olduğunu bilmiyorum ki...

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — İçişleri Bakanının bilmesi gerekir.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Canım, İçişleri Bakanı her vatandaşın nerede olduğunu bilir mi?! Takip ettiriyor muyum ben hepsini?! Öyle mi istiyorsunuz; hepinizi takip mi ettirelim?!

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — Suçlu kim?.. Suçlu sizsiniz.

MUKADDER BAŞEĞMEZ (İstanbul) — Yarın sizi de alır götürürler Sayın Bakanım.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Canım kardeşim, ben şimdi gidip araştıracağım. Aldım sizin şikâyetinizi ve gerekli hassasiyeti göstereceğim. Şimdi çıkıp gideceğim. Cebimde telefon yok ki hemen konuşayım.

AHMET DERİN (Kütahya) — Tamam, bekliyoruz Sayın Bakan.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, şimdi gidip mesele üzerinde hassasiyetle duracağım. Bunu arz etmek için huzurunuzda çıktım.

Hepinize saygılarımı sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakanım.

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Sayın Başkan, bir cümle söylemek istiyorum...

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Müsaade buyurun.

HASAN DİKİCİ (Kahramanmaraş) — Sayın Başkan, bir cümle sadece...

BAŞKAN — Dinlemiyorum efendim; oturun! Ben konuşacağım, ondan sonra.

Değerli milletvekilleri, Refah Partisi Grubuna mensup bir arkadaşımız çok ciddi bir ihbarda bulundu. Aynı Grubun Sayın Grup Başkanvekili, o ifadeyi tasdik etti, doğruladı. Bir diğer gruptan sayın milletvekili arkadaşlarımız hassasiyet gösterdi. Görüyorum ki, bütün milletvekili arkadaşlarımız bu konuda hassastırlar.

Sayın Bakanı kürsüye davet ettik, çok açık bir ifadeyle, “şimdi tahkik edip gelip Meclise bilgi vereceğini” ifade ettiler. Lütfen, sükûneti devam ettirelim, Sayın Bakanı bekleyelim. (RP sıralarından “Ara verelim” sesleri)

Bir dakika müsaade edin; bitireyim konuşmamı, ondan sonra tekliflerinizi alacağım.

Sayın Bakanın, araştırmasını, daha doğrusu bir telefon emrinin ilgililere ulaşmasını bekleyelim, görüşmelerimize de ona göre devam edelim. Bunun dışında, sayın grup başkanvekillerinin herhangi bir teklifi var mı efendim?

Buyurun Hasan Bey.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkanım, arkadaşlarımızın ortaya koydukları bilgiler, Meclisimizin, şu andan itibaren, konu açıklığa kavuşmadan herhangi bir çalışma yapmasına imkân bırakmamaktadır. Bir üyesi dokunulmazlığı kaldırılmadan tutuklanan bir Meclis görev yapamaz; bu konu açıklığa kavuşsun. (ANAP ve RP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Korkmazcan.

Sayın Tayan, siz de Sayın Korkmazcan’ın görüşlerine katılıyor musunuz efendim?

TURHAN TAYAN (Bursa) — Sayın Korkmazcan’ın ne söylediğini duymadım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Korkmazcan, çok haklı olarak şunu ifade ediyorlar: “Çok ciddi bir iddia ve ihbar var. Bu ciddi ihbar ve iddiayı soruşturmak üzere, İçişleri Bakanı kürsüde teminat verip dışarıya çıktılar. Meclisin içinde bu ihbar devam ettiği süre içerisinde görüşmeleri sağlıklı olarak yapmamız doğru değildir. Kısa bir ara verin, Sayın İçişleri Bakanı geldikten sonra görüşmelere devam edelim” derler. (DYP sıralarından gürültüler)

Bir dakika efendim...

Sayın milletvekilleri, bu, çok ciddi bir iddiadır, çok ciddi bir ihbardır. Bakınız, henüz dokunulmazlığı kaldırılmamış bir milletvekilinin tutuklandığı konusunda ciddi bir ihbar var. Ben de, şu anda riyaset eden Başkanvekiliniz olarak sizlerden istirham ediyorum ve birleşime 10 dakika ara veriyorum efendim.

Kapanma Saati : 21.36

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 22.05

BAŞKAN : Başkanvekili Mustafa Kalemli**KÂTİP ÜYELER : İlhan Kaya (İzmir), Işıl Saygın (İzmir)**

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri; Türkiye Büyük Millet Meclisinin 78 inci Birleşiminin Dördüncü Oturumunu açıyorum.

III. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI (Devam)**B) ÇEŞİTLİ İŞLER (Devam)**

3. — *Yasama dokunulmazlığı kaldırılan iki milletvekili ve hakkında dokunulmazlık dosyası henüz görüşülmemiş bir milletvekilinin güvenlik güçlerince gözlem altına alındığı iddiaları üzerine Başkanlık açıklaması ve siyasî parti grup temsilcilerinin konuşmaları*

BAŞKAN — Görüşmelere devam sırasında, Refah Partisi Grubundan milletvekili arkadaşlarımızın ve Grup Başkanvekili Sayın Abdülatif Şener'in, İstanbul Milletvekili Hasan Mezarıcıyla ilgili bir iddia ve ihbarı üzerine, bu iddia ve ihbarın Sayın İçişleri Bakanı tarafından tahkik edilmesi ve Yüce Meclise bilgi verilmesi için ara vermiştik.

Şimdi bana gelen bilgiler, Sayın İçişleri Bakanının konuyu tahkik ettiği ve Meclise bilgi vereceği şeklinde...

Sayın Bakan?..

TURHAN TAYAN (Bursa) — Geliyorlar efendim.

BAŞKAN — Haber verirsiniz efendim... Bekliyorum...

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — Sayın Bakanı da götürmesinler?!..

TURHAN TAYAN (Bursa) — Sayın Başkan, bir önceki oturumda...

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Sayın Bakanla ilgili mi bilgi vereceksiniz... Başka bir şey mi?..

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Başka bir şeyi beklemiyoruz.

TURHAN TAYAN (Bursa) — Bir önceki oturumda, Hatip Dicle...

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Sayın Bakanı bekliyorum; Sayın Bakan izahatını versin; size, bir önceki oturumla ilgili söz veririm.

Değerli milletvekilleri, şimdi, şu anda Meclis görevlisinin bana getirdiği haber, Sayın İçişleri Bakanının şu anda Sayın Mezarıcıyla telefon konuşması yaptığı yolunda.

Şimdi, bu arada, grupların sayın başkanvekilleri biraz önce benim odamda idiler; kendileri, İçişleri Bakanı malumat verinceye kadar, görüşlerini zabıtlara geçirmek bakımından yerlerinden konuşma talep ettiler.

İlk sözü, Sayın Abdülatif Şener'e veriyorum.

Yerinizden buyurun efendim.

RP GRUBU ADINA ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Sayın Başkan, durumu biraz önce...

ŞADAN TUZCU (İstanbul) — Duyulmuyor efendim. (Gürültüler)

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Müsaade edin... Duyulur efendim, bal gibi duyulur, ses-siz olursak duyulur.

Buyurun.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Buradan anlatmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun efendim kürsüye.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Kürsüye çıkmak istemiyorum.

BAŞKAN — Peki.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Efendim, konuyla ilgili olarak edindiğimiz bilgiyi Sayın Bakana ilettik. Bu konuda öncelikle bilgi vermesi lazım. (ANAP sıralarından "duyulmuyor" ses-leri)

BAŞKAN — Sayın Abdülatif Şener, arka sıralarda oturan milletvekili arkadaşlarımız, sesinizin duyulmadığı konusunda ısrarlılar; ben tekrar, mikrofona buyurmanızı istirham ediyorum; Komisyon mikrofonundan buyurun...

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Sayın Başkan... (ANAP sıralarından "kürsüye çıksın" sesleri)

BAŞKAN — Efendim, çıkmak istemezse, zorla çıkaramam ki. Malumat vereceklerini belirterek biraz önce benden söz rica ettiler.

Buyurun.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Sayın Başkan, bizzat... (ANAP sıralarından, "duyulmu-yor" sesleri, gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Şener, sayın milletvekilleri haklı..

EYÜP AŞIK (Trabzon) — Sayın Başkan, konuşma yapmıyor, size bir arzda bulunuyor.

BAŞKAN — Ben de öyle söylüyorum; ama "duymuyoruz" diyorlar efendim; ben de, onun için, Komisyon mikrofonundan istifade etmesini kendisinden rica ediyorum.

Komisyon mikrofonundan söyleyin, buyurun.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Kürsüye geleyim.

BAŞKAN — Buyurun.

ABDÜLLATİF ŞENER (Sivas) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri...

BAŞKAN — Yalnız, hemen belirtiyim: Bir usul tartışması henüz açmadım.

Buyurun.

ABDÜLLATİF ŞENER (Devamla) — Hasan Mezarcı'yla bizzat telefonla görüştüm. Saat 20.30'da emniyet görevlileri, evine gelmişlerdir, içeri girmişlerdir, evini aramışlar, silahını teslim almışlardır ve Mecidiyeköy Karakoluna götürmüşlerdir, yani tutuklanmıştır. Daha sonra, anlaşıldığı kadarıyla, Sayın Bakanın buradan müdahalesi üzerine bırakılmıştır.

Bu olay, aslında gerçekten Meclisin iradesinin üzerine gölge düştüğünü göstermektedir.

HÜSEYİN BALLYALI (Balıkesir) — Refah Partili mi?..

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, lütfen efendim... Yardımcı olun...

ABDÜLLATİF ŞENER (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, bir kere, burada Meclisin ken-disine saygı duyması lazımdır. Dokunulmazlığı kaldırılmayan bir milletvekilinin evine gidilerek arama yapılması, tutuklanması, daha sonra karakola götürülmesi, öyle zannediyorum ki, burada

bulunan bütün arkadaşlarımı incitecek, rencide edecek bir durumdur. Bunu bir milletvekili olarak söylüyorum. Bu Meclise saygı duyması gereken herkesin de aynı inanç, aynı kanaat içerisinde olması gerektiğine inanıyorum.

Böyle yanlışlıklarla veya başka gerekçelerle bir milletvekilinin tutuklanması doğru değildir. Eğer bir yanlışlık varsa, bu yanlışlık nereden kaynaklanıyor?.. Yanlışlığın nereden kaynaklandığı da bellidir. Demek ki, Meclis kararı Resmî Gazetede yayımlanmadan, hemen, icra, olaya elkoyduğu zaman, ne gibi sonuçların ortaya çıktığını da bu olay göstermektedir.

Gerçekten, burada alınan kararlar Resmî Gazetede yayımlanmadan önce, hemen Meclis çıkışında, bazı milletvekillerinin apar topar götürülmesi, televizyon ekranlarında görüldüğü kadarıyla da boynundan tutularak arabanın içerisine sokulması, bu Meclisi rencide etmelidir.

Burada bir karar veriyoruz. Bu kararı, Meclisi rencide etmeden, Meclisin, bütün güçlerin üzerinde bir güç olduğunu yaşatma iradesiyle almalıyız ve devam ettirmeliyiz diyorum. Yoksa, kendimize de saygımız kalmaz, bu Meclise de saygımız kalmaz. Bunun değiştirilmesi lazım.

Belki, muhtemelen Sayın Bakan gelecek, başka açıklamalarda bulunacak. Çünkü, duyduğumuza göre, Sayın Mezarıcı, sanki kendisi, "beni tutuklayın" demiş gibi bir ifade kullanmıştır. Halbuki Kanal D'ye verilen ifadede... Hem de kim tarafından?.. Emniyet Müdürü Mehmet Ağar...

NECMİ HOŞVER (Bolu) — Bırak Kanal D'yi...

BAŞKAN — Sayın Şener...

ABDÜLLATİF ŞENER (Devamla) — Aynı konu efendim...

BAŞKAN — Sayın Şener, siz görüşlerinizi söyleyin...

ABDÜLLATİF ŞENER (Devamla) — Mehmet Ağar, Kanal D'ye verdiği ifadede, alıkoyduklarını ve tutukladıklarını ifade etmişlerdir. Bu, bir televizyon kanalıyla da tespit edilmiştir. Bu konuda tekrar ve tekrar düşünmemiz lazımdır.

Bir emniyet müdürü, bir milletvekilimizi bundan bir yıl önce dövdüğü zaman, yumrukladığı zaman, Meclis olarak, o milletvekilinin arkasında olmadık. Bugünkü meydana gelen hadiseler, burada bulunan bütün arkadaşlarımızın sorumluluğu içerisinde. Bir milletvekilini burada savunmadık. Sayın Bakan, geldi burada, milletvekilini değil, emniyet müdürünü savunmaya kalktı ve maalesef alkışlayanlar oldu! Bunun sonu gelmeyecektir. Bu demektir ki, bu hadiseler devam edecek. Lütfen kendimize saygılı olalım, lütfen bu Meclise saygılı olalım ve lütfen, bu durumda, emniyetin başında bulunan bir Bakanın da yerinde duramaması lazımdır, istifa etmesi lazımdır.

Bunu burada ifade ediyor, saygılar sunuyorum. (RP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar; DYP sıralarından gürültüler)

HAYRİ DOĞAN (Antalya) — Saygı göstermediğin yerden saygı bekleyemezsin.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Şener.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Sayın Başkan...

BAŞKAN — Sayın Bakan, bir dakika efendim...

Diğer grupların sayın başkanvekillerinden kanaatlerini serdetmek üzere söz isteyen var mı?

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Efendim, Sayın Bakanın açıklamasına göre biz görüşlerimizi ifade edeceğiz; belki ihtiyaç kalmayacak.

BAŞKAN — Sayın Korkmazcan, peki efendim, teşekkür ederim.

Sayın Bakan, buyurun efendim, açıklamanız için sizi bekliyoruz.

AHMET SEZAL ÖZBEK (Kırklareli) — Sayın Bakan konuşmadan önce açıklamalarını yapınlar Sayın Başkan.

BAŞKAN — "Belki ihtiyaç kalmayacak" ifadesini kullandıkları için Sayın Bakanı davet ettim efendim.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; biraz evvel de arz ettiğim gibi, hadiseyi, Meclis salonunda işittim. Derhal hassasiyet gösterdim, ama arkadaşlarımızdan reaksiyon geldi. Acaba, nasıl hareket etmem icap ediyordu; bunun bir tarafını yapsak, o zaman ben rahatlayacağım.

Tespit ettim derhal ve soruşturmak üzere -kimden öğreneceğim hakikati- İstanbul Emniyet Müdürünü aradım, ihbar vaki oldu burada diye. İstanbul Emniyet Müdürü, bana, hemen hemen, arkadaşımızın söylediğini nakletti. Ondan sonra, Sayın Hasan Mezarıcı'yı arayıp bizzat kendisiyle görüştim. Biraz gecikmemin sebebi budur. Bunu daha doğru buldum ve ondan sonra şu neticeye vardım: Gerçekten saat 20.30'da, Mezarıcı'nın ifadesine göre, birkaç polis gelmiş, adli görev yaptıklarından bahisle, Sayın Hasan Mezarıcı'yı almış Mecidiyeköy'e götürmüşler; bir ifadeye göre, yoldan geri dönmüş; ama, bir hadise olmuş. Buna "olmamış" demek, bana yakışmaz. (RP sıralarından alkışlar)

O bakımdan, değerli arkadaşlarım, hadise üzerinde hassasiyetle durduğumu ifade ediyorum. Bizzat Sayın Mezarıcı'yı aradım, "geçmiş olsun" ifadesinde bulundum kendisine. Gayet saygılı bir şekilde konuştu, saygılarını ifade etti, "hadise bu şekilde cereyan etmiştir" dedi.

Tabiatıyla, "dokunulmazlık kalktı" şeklinde intikal etmiş; tabii, buna Adalet de giriyor... Şimdi burada benim yapacağım ne, onu söyleyeyim...

ŞABAN BAYRAK (Kayseri) — Sizin üstünüzde başka bir kurum mu var?

BAŞKAN — Sayın Bayrak, bir dakika efendim...

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Bir olay cereyan etmiş; ama... (RP sıralarından "basit bir olay" sesleri) O zaman, polis teşkilatını lağvedelim... (RP sıralarından gürültüler)

HÜSEYİN ERDAL (Yozgat) — O zaman...

BAŞKAN — Siz buyurun efendim...

Sayın Erdal, lütfen efendim... İstirham ediyorum...

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Yani, talimat yok, herhangi bir siyasi kişiden talimat yok, Emniyet Genel Müdüründen talimat yok. Bütün buna rağmen, acaba - bir hata var- adli hata mı, yoksa idari hata mı; derhal bunun için soruşturma açacağım; benim yapacağım bu değerli arkadaşlarım. Bunu ifade etmek için huzurunuzda geldim. (ANAP ve RP sıralarından alkışlar)

Dakikalarca beklettim, çok özür dilerim; sebebi de, bizzat kendisiyle görüşmek istedim, telefonu hep meşguldü. -arkadaşlarım da görüşebilirler, telefon numarası 0 216 340 44 84- arkadaşımızla da görüştim; iki üç defa, emniyetle de görüştim, Emniyet Genel Müdürüyle de görüştim.

Değerli arkadaşlarım, bundan sonra bu türlü hataların yapılmamasını kendilerine ihtar ettim ve gene de soruşturma açacağım, huzurunuzda ifade ediyorum.

Saygılarımı sunuyorum efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Sayın Bakan, yerinizden cevap verebilirsiniz; aydınlanmak bakımından bir soru yöneltmek istiyorum zâtı âlinize.

Sayın Mezarıcı ile yaptığınız konuşmada, bu gece için, dosyasının görüşülmesi sırasında müdafaa için Meclise gelebileceği veya gelmeyeceği şeklinde bir ifadesi oldu mu efendim size?

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Ben sizi burada, zannediyorum, Ankara'da... Rahatsız olduğunu söyledi.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Tabiatıyla, o, görevim olmadığı için...

BAŞKAN — Biliyorum efendim; böyle bir ifade oldu mu, olmadı mı, onu öğrenmek istedim.

Teşekkür ederim efendim, sağ olun.

Buyurun Sayın Korkmazcan.

ANAP GRUBU ADINA HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bugün, Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisine Başbakanlık kanalıyla gönderilmiş dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin talepler üzerinde görüşmeler yapıyoruz ve karar veriyoruz.

Bunlardan bir kısmı şu ana kadar sonuçlandı; ancak, bu sonuçlanan dosyalarla ilgili herhangi bir işlem yapılması -ister yürütme organı tarafından, isterse yargı organı tarafından- aynen bu dosyaların Meclise gelişi prosedürü içinde cereyan edebilir. Meclisin kararını radyodan, televizyondan, basın mensuplarından öğrendiğini söyleyen birtakım emniyet görevlileri veya birtakım yargı görevlileri, halen milletvekili sıfatını taşıyan, dokunulmazlığı kaldırılmış kişileri tutuklama hakkına, gözetim altına alma hakkına, koruma altına alma hakkına sahip değildir. Evvela bu usulü açık ve net olarak ortaya koymamız lazım. Meclisin onurunu koruyabilmenin yolu da budur, parlamenterliğin ve millî iradenin üstünlüğünü tescil edebilmenin yolu da budur. Hiçbir meclis, kendi üyesinin birtakım keyfî muamelelere tabi tutulmasına seyirci kalamaz. Hassasiyetimizin gerekçesi budur.

Şimdi, Mecliste dokunulmazlığı kaldırılan arkadaşlarımızın, dokunulmazlıklarının kaldırıldığına ilişkin yazı, Meclis Başkanlığı tarafından Başbakanlığa yazılacaktır. Başbakanlık da bunu Resmî Gazetede yayımlayacaktır. Yazı Başbakanlığa gittikten sonra, beklenmesinde birtakım sakıncalar bulunan hususlar varsa, Başbakanlık, Adalet Bakanlığını, o kanalla yargı organını uyandırabilir; bu ayrı bir şey; yani, dokunulmazlıkların kaldırılması işlemi, mutlaka Resmî Gazetede yayımlanmayı beklemeyebilir; ama, en azından, Türkiye Cumhuriyeti, bir hukuk devletidir.

Hukuk devletinde koordinasyonsuz hareket olamaz. Bu devlet, tektir; Türkiye Cumhuriyeti, hukuk devleti olarak, tek devlettir. Bu devletin yasama organı vardır, yürütme organı vardır, yargı organı vardır; ama, hiçbirisi başına buyruk değildir. Yasama organı bile, Anayasa çizgisi içerisinde hareket etme ve yasalar koyarken Anayasanın temel ilkelerine saygılı olmak konumunda olduğu gibi; yürütme organı da, ancak yasaların kendine verdiği yetkileri kullanır; yargı organı da, ancak ve yalnız yasaların verdiği yetkileri, yasaların koyduğu usullere göre kullanabilir; Meclis kapısından adam tutuklamak, hele milletvekili sıfatı taşıyan insanlara, herhangi bir mukavemetleri olmadığı halde, cebir kullanmak hakkına sahip değildir.

Bakınız, biraz evvel de burada ifade ettim; 3 Kasım 1993 tarihinde dokunulmazlıklarla ilgili

dosyaların bir an evvel görüşülmesi için ilk imzayı koyan arkadaşınızım. Dokunulmazlıkların kaldırılması konusunda da Genel Kurulda görüşümü ifade ediyorum, oyumu da açıkça kullanıyorum; bunlar ayrı konular. Ama, devletin, hukuk devleti olarak haysiyetini korumak, ayakta tutmak, millî iradenin haysiyetini ayakta tutmak, her birimizin görevidir; burada hassasiyet göstermeye mecburuz.

Yüce Meclisin, bugünkü, dokunulmazlıkların kaldırılması yönünde verdiği karar, Meclis Başkanlığı tarafından Başbakanlığa duyurulmadıkça, yapılmış olan işlemlerin hiçbirisi yasaya uygun değildir. Bu kişiler hakkında, yasaya aykırı olan bu işlemlerinden dolayı gerekli soruşturmaların yapılması lazımdır; sadece emniyet görevlilerinin değil, adli görev yapanların da... Yani, bir Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanı, daha burada görüşmeler devam ederken, nasıl, çıkıp da dünyaya, kamuoyuna televizyonlardan açıklamalarda bulunabiliyor; Meclisin birtakım üyelerini tutuklamak için hazır beklediklerini, âdeta Meclisi ablukaya aldıklarını iddia edebiliyor?

AHMET DÖKÜLMEZ (Kahramanmaraş) — Yamyam bunlar, yamyam...

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, bakınız, bugünkü işlemin yanlışlığı şuradan da bellidir : Biz, bir milletvekili arkadaşımızın dokunulmazlığını kaldırdık; ama, aynı arkadaşımızla ilgili ikinci bir dosya var. Savunmasını yapacak. Anayasanın verdiği savunma hakkını kullanacak. Bu hakkı kullanamıyor ve Meclis, maalesef, bugünkü gündemini, bu usulsüz işlemler yüzünden takip edemiyor, çalışmalarını yapamıyor. Çünkü, Sayın Başkan biraz önce tutuklanmış olan arkadaşlarımız buraya savunma için gelemediklerinden, dosyalarının görüşülmesini başka güne ertelemek zorundayım" diye ifade etti. Meclisi, kendi çalışmasını yapamaz konuma düşürmek kimin haddine düşmüş? Meclis, kendi gündemi içerisindeki bu görüşmeleri yapacak, tamamlayacak, ondan sonra öbür kuruluşlar devreye girecek; ama, kendiliklerinden değil, gene, aynen, dokunulmazlık dosyalarının buraya gelişi usulü çerçevesinde... İdareye, Başbakanlığa bilgi verilecek, ondan sonra diğer prosedür işleyecek.

Burada şu hususa da işaret etmek istiyorum : Bazı arkadaşlarımız, Anayasanın tanıdığı yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin karara itiraz hakkının kesinleşme yönünden bir bekleme süresi getirdiği kanaatini ifade ettiler. O kanaate katılmıyorum, o yanlıştır. Meclisin verdiği karar kesindir; yasama dokunulmazlığı bugünkü kararla kesinleşecektir, bunun idareye bildirilmesiyle de yürürlüğe girecektir; ama, dokunulmazlığı kaldırılan milletvekilleri, 15 günlük süre içerisinde Anayasa Mahkemesine başvurabilirler. Eğer, Anayasa Mahkemesi, herhangi bir sebeple, usulden veya esastan bu kararı bozarsa, mesele, yeniden, dokunulmazlığın kaldırılmadığı zamana dönmüş olur; ama, kararın kesinleşmesi için, Anayasadaki bu müracaat hakkının süresinin dolması beklenmez. Bunu da, hukukun bir gereği olarak ifade ediyorum.

Yüce Meclisin, bugüne kadarki uygulamalarda, belki de bir sakınca çıkmamış olması dolayısıyla, belirlemediği bir usul var. O usulü, bu konuşmamla, bir teklif halinde bu kürsüye getirmiş oldum. Yani, yasama dokunulmazlığının ne zaman yürürlüğe girdiği konusunda Genel Kurulumuz bir karar vermiş olmalıdır. O karar şudur: Yasama dokunulmazlığının kaldırıldığına ilişkin Meclis kararı ne zaman Resmî Gazetede yayımlanırsa veya Başbakanlığa bildirilirse, diğer işlemler ancak ondan sonra başlayabilir. Aksi halde, bugün ikinci bir vahim olayla karşılaşılıyor; milletvekili sıfatı üzerindeyken, henüz dokunulmazlığı kaldırılmamışken bir milletvekilinin evi aranıyor, silahı alınıyor ve gözetim altında karakola götürülüyor. Dünyanın hiçbir demokratik parlamentosunda böyle bir muameleye parlamento muhatap tutulmamıştır, tutulamaz. Bakın, Hasan Mezarıcı demiyorum; bu muamele, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı yapılmıştır. (ANAP ve RP sıralarından alkışlar)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden birisi, yanlışlıkla, yanlış bilgi alınarak vesaireyle... Bu ne laubalilik? Böyle bir laubaliliği, bu devletten maaş alarak, bu meclisin çıkardığı kanunlardan aldığım yetkileri kullanıyorum bahanesiyle hiç kimsenin yapabilmesi mümkün değildir.

Sayın Bakanın "soruşturma açacağım" şeklindeki beyanlarını teşekkürle karşılıyorum; ama, bu soruşturmayı hemen başlatmalıdır ve Bakanlığın elinde hangi yetkiler varsa, anında, İstanbul Emniyet Müdürü dahil, görevden alabileceklerini açığa almak suretiyle yapmalıdır. (RP sıralarından alkışlar)

Eğer, bu emniyet görevlileri görevden alınmazsa... Gerekirse Genel Müdürü görevden almalıdır. En azından, böyle nazik bir konuda Sayın İçişleri Bakanını telefonla arayıp da bir bilgi veremezler miydi? "Sayın Bakanım, biz radyodan bir haber duyduk, Hasan Mezarıcı'nın dokunulmazlığı kaldırılmış. Ne emrediyorsunuz?" diye soramazlar mıydı? Meclis Başkanına soramazlar mıydı? Böylesine keyfi hareket edebilecek insanların, Parlamente'ye karşı böylesine keyfi hareket edebilecek insanların, sade vatandaşların hukuk devleti güvencesi altında yaşaması için ne büyük tehlike teşkil ettiğini bugünkü hadise göstermiştir. (ANAP ve RP sıralarından alkışlar)

Bu insanları görevden almadan, onların birtakım delilleri nasıl yok edebilecekleri konusundaki şüpheler de bizim kafamızdan çıkamaz. Sayın Bakandan istirham ediyorum; anında, bugün, bunun amirleriyle ilgili muameleyi yapmalıdır. Yürütme, tahkikat, soruşturma vesaire, ondan sonra yerine getirilebilir.

Bu görüşlerimi, sadece bir grubun görüşleri olarak değil ve sadece şu anda, 19 uncu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında millet iradesini temsil eden arkadaşlarımızın görüşü olarak değil; Büyük Atatürk'ün Başkanı olduğu Birinci Meclisten bugüne kadar gelmiş geçmiş bütün Meclislerin görüşü olarak ifade ediyorum, bundan sonra da ebediyen yaşayacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin görüşü olarak ifade ettiğim kanaatindeyim.

Hepinize saygılar sunuyorum. (ANAP, RP, SHP ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Korkmazcan.

Buyurun Sayın Karakaş.

SHP GRUBU ADINA ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; dokunulmazlıklara ilişkin olarak görüşlerimizi bildirmiştik. Şimdi, burada alınan kararlardan sonra meydana gelen olaylara ilişkin görüşlerimizi bildirmek istiyorum.

Ara verildiği zaman, ben de aracımın bir kapıdan, dışarıya çıktım, sonra diğer kapıdan girdim. Gerçekten manzara hoş değildi. Onlarca sivil güvenlik görevlisi, araçlarıyla ve bir kısmı araçlarından inmiş olarak, gelenleri gidenleri sıkıca kontrol etmekteydiler. Lojmanlarda da aynı durumun olduğunu, lojmanlara giden arkadaşlarımız söylediler. Gerçekten, meclis âdeta abluka altına alınmış biçimdeydi. Bu çok abartılı bir tutumdur, bu yanlış bir tutumdur. Bunu buradan açıkça ifade etmek istiyorum.

Aynı şekilde, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla burada -dokunulmazlığı kalkmış bile olsa- dokunulmazlığı kalkan o arkadaşlarımız milletvekilidir, bu sıfatı taşımaktadırlar; eğer duruşmaları yarın dışarıdan devam edecek olursa, bizlerle aynı sıralarda oturacaklar, bizlerle aynı komisyonda çalışacaklar. Dolayısıyla o arkadaşlarımızın milletvekilliği kalkmış değil, yargının kararına kadar geçici bir süre dokunulmazlıkları kalkmıştır. Milletvekilliği, dokunulmazlık

demek değildir. Milletvekilliği, halk iradesine dayalı olarak burada görev yapmak demektir. Esas olan görevdir. Demokraside dokunulmazlığın niçin getirildiğini de hepimiz biliyoruz; insanlar özgürce konuşabilsinler ve burada söyledikleri sözlerden ötürü, olur olmaz görevlerinden alıkonulmasınlar; dokunulmazlığın amacı budur. Dolayısıyla, gerçekten burada dokunulmazlıkla ilgili Meclis görüşmeleri henüz sürerken ve karar altına alınanlar Başbakanlığa yazılmamışken, Resmî Gazetede yayınlanmamışken, bu abartılı tedbirler, bu abluka görüntüsü ve milletvekilliği görevi devam eden insanların boyunlarından tutularak arabalara itilmeleri manzarası, Sayın Bakanım, değerli arkadaşlarım, hoş bir manzara değildir.

M. SADIK AVUNDUKLUOĞLU (Kırıkkale) — Onu Adalet Bakanına söyle.

ERCAN KARAKAŞ (Devamla) — Hangi bakan olursa olsun benim için fark etmez; ben gerçeği söylüyorum, ben inandığımı söylüyorum.

Değerli arkadaşlar, bunu, bir iki bakan arkadaşımızın üzerine de atmayalım. Bakın, bu Mecliste konuşan her arkadaşımız, söze “Yüce Meclis” diye başlıyor. Bir literatür, güzel bir şey; ama, bu yücelik nereden geliyor? Dokunulmazlıktan geliyor, buranın itibarını korumaktan geliyor. Sayın Bakanımıza ben de teşekkür ediyorum; kendisine bir konu aktarıldı, derhal gereken bilgileri aldı ve buraya bilgi verdi, teşekkür ediyorum. Aynı şekilde, adli ve idari yönden soruşturma açılacağını söyledi, doğrudur. Hem onun için açılmalıdır, hem bu Meclis kapısında olanlar için açılmalıdır. Ben, bu görüşteyim.

Değerli milletvekilleri, ben hukukçu değilim, bu konuları gerçekten derinlemesine bilmem; ama, hukukî yönden bir sakatlık olduğunu da hemen gördüm, anladım; tecrübeli hukukçu milletvekillerimiz nasıl görmüyor, ona da şaşıyorum. Şimdi burada bir karar alıyoruz; şu anda kararın içeriğini konuşmuyoruz, karar alınmıştır. Bu karar radyo ve televizyonlardan yayınlanıyor. Benim görevbildiğim kadarıyla, bizim devlet hayatımızın hiçbir aşamasında hiçbir resmî daire, kurum, radyo ve televizyon haberinden ötürü bir etkinlikte bulunmaz, bir karar vermez, bir işlem yapmaz. Dünyada da bu böyle değildir. Şimdi, burada bir boşluk olduğu ortaya çıktı. Bunun doğru olanı, makul olanı, buradan Meclis Başkanımız herhalde kararı Başbakanlığa yazacaktır; söylendi burada ve bu Resmî Gazetede yayınlanacaktır. “Yürürlük” diye bir olay var; bu, olmamıştır. Bu arada Meclis Başkanımızdan da bir ricam var: Dokunulmazlığı kaldırılan arkadaşlarımız şu anda milletvekilidir, bizimle eşittir; bir tek konu hariç, bu dava için geçici süre yargı kararına kadar dokunulmazlıkları yoktur, onlar milletvekilidir, halk iradesini burada temsil etmektedirler. O zaman Sayın Başkan, lütfen siz de bunu dikkate alarak, bu kararınızın hangi prosedürden sonra işleme konulacağı konusunda milletvekilleriyle ilgili bir şeyler söyleyin. Siz, şunu söyleyemezsiniz; “Burada kararı aldım, ben görevimi yaptım, bundan sonra milletvekillerine hangi muamele yapılırsa yapılsın.” Bu, doğru değil. Bu Parlamentonun Başkanlık Divanının bir görevi, milletvekillerinin haklarını elbette korumaktır.

Şimdi, efendim, burada bir teklif yapıldı. Dokunulmazlıkla ilgili şunu da söylemek istiyorum : Farklı ülkelerde farklı uygulamalar var. Mesela, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, biliyorum, metinlerini gördüm, dokunulmazlığın sınırlarını da daraltmak istiyor. Hatta, demokrasinin çok geliştiği bir noktada dokunulmazlık belki tamamen de kalkabilir; ama, bu bile milletvekilliği görevi yapan insanların olur olmaz alınıp bir yerlere götürülmesi, burada görevinden alıkonulması anlamına gelmemelidir.

Şimdi, burada bir karar vermek zorundayız. Bu arkadaşlarımızın elbette bir itiraz hakları var, bir hafta içerisinde itiraz edecekler, Sayın Başsavcının -Anadolu Ajansı doğru geçtiyse-

beyanında, “Anayasa Mahkemesinin kararından sonra kesinleşir” ifadesi var; ben o tartışmaya girmek istemiyorum, bildiğim bir konu da değil; ama burada kesin olan bir şey var; yürürlük nedir?.. Buradaki kararın burada duyulmasından beş dakika sonra ajansların geçtiği, radyonun verdiği haber midir yürürlük? Yoksa, diğer kanunlarda, diğer Meclis kararlarında olduğu gibi, bu durumda bu kararın yazılıp ilgili merciye, Başbakanlığa bildirilmesi ve orası tarafından da Resmî Gazetede yayımlanması mıdır? Buna ben de katılıyorum, gerçekten bunu burada karara bağlamak zorundayız ve en azından bundan sonra, gerçekten demokratikleşme anlayışımıza, bu Meclise yakışmayan görüntülerin meydana gelmesini önlemek için bunu yapmalıyız.

Benim şahsî kanım, bu görüntüler, hiçbir kimseye, hiçbir gruba, ülkemize ve ülkemizin dünyadaki saygınlığına bir şey kazandırmaz, tam aksine kaybettirir. Yüce Meclisten dileğim, bu yürürlük meselesini, bu konuşmaların sonucunda, bir açıklığa kavuşturmak ve gereğini yapmaktır.

Hepinize saygılar sunuyorum.

Teşekkür ederim. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Karakaş.

Doğru Yol Partisi Grubu adına, Sayın Coşkun Kırca konuşacaklar; buyurun.

DYP GRUBU ADINA COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Şimdi, evvela Doğru Yol Partisi Grubu adına şunu söylemek istiyorum ki, her kim tarafından işlenmiş olursa olsun, hangi şartların ve yanlışlıkların veya kasıtların tesiriyle işlenmiş olursa olsun, dokunulmazlığı kaldırılmış bir milletvekilinin üstünün ve evinin aranması, eşyasının -velev tabanca olsa bile- müsadere edilmesi ve kendisinin karakola götürülmesi, bir hatadan ibaret değildir; bu bir suçtur... (DYP, ANAP, SHP ve RP sıralarından alkışlar) Sayın İçişleri Bakanımız, elbette ki bunu, bu açıdan tahkik buyuracaklardır.

Şimdi, burada üzerinde acele karara varılmaması gereken birtakım hukukî noktalara da temas edilmiştir; bunları da aydınlatmak gerekiyor. Türkiye’de şu anda meri olan ve yürürlüğe girme şartının Resmî Gazetede yayımlanmak olduğu belgelerin hangileri olduğunu tespit eden bir kanun vardır. Bu kanunda, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına müteallik Meclis kararlarının yürürlüğe konulması için, Resmî Gazetede yayımlanması şartı yoktur.

Şimdi bu, mevcut olan hukuktur. Mevcut olması gereken hukuk bu mudur. Bu, ayrı meseledir. Mevcut hukukun yeterli teminat getirmediği ve yeterli teminatın keyfiyetin Başbakanlığa bildirilmesi mi, yoksa Resmî Gazetede yayımlanmalarının mecburî tutulması mı olduğu görülmür. Nasıl görüşülür?.. Afetlece alınacak bir Meclis kararıyla değildir. Bir kere, böyle bir karar alırsak, bu karar içtüzük hükmünde olur, içtüzük de sadece bizi bağlar, içtüzük kanun değildir. Bu zorunluluk, ancak bir kanunla vaz edilebilir; vaz edilirse, benim kanaatimce, asla Anayasaya aykırı olmaz; yalnız, bu konuda iyice düşünmek lazımdır. Ezcümle, yalnız milletvekilinin haklarını teminat altına almak açısından değil, adaletin vazifesini görebilmesi için, devletin haklarını da teminat altına almak şartıyla. Arkadaşlarımız diliyorlarsa, öyle bir kanun teklifi hazırlarlar; çünkü bu, ancak o kanuna bir ekleme yapılmak suretiyle olur. Yani “Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasının yürürlüğe girmesi, ancak Resmî Gazetede ilanla mümkündür” denilir. Otururuz, bunu Anayasa Komisyonunda görüşürüz... Bugünün heyecanı altında bu meseleleri görüşemeyiz...

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Teamüller ne oldu?..

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Efendim?..

M. RAUF ERTEKİN (Kütahya) — Daha evvelki dokunulmazlıkları kaldırılanlar?..

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Türkiye’de daha evvel böyle bir hadise olmamış...

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Hukuk devletinın teamüllerinden...

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Yapılan şey -bırakınız teamülleri, teamüle başvurmaya hiç lüzum yok- ben “suçtur” dedim. Suçtur... Yasama dokunulmazlığı kaldırılmamış bir milletvekilinin -tekrar ediyorum- konutuna girilmesi, arama yapılması, eşyasının müsadere edilmesi, karakola götürülmesi bir suçtur; bunun için hiç teamül aramaya gerek yok.

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Sayın Kırca, o kabul, teamüllü onun için söylemiyorum; gözlem altına alınanlar için söylüyorum efendim. Orada da meri hukuk buyurdunuz.

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Bu hadise, benim bilebildiği kadarıyla, Türkiye’de ilk defa vaki oluyor. Şimdi, bu, hukuksuzlukla ilgili değil, böyle bir hukuk yok. Yasama dokunulmazlığı zırhı kaldırılan bir kimse, kendisine isnat edilen suçun niteliğine göre o zırh ortadan kalkmıştır, gerekli muamelelere tabi tutulabilir; ama, ne zaman?.. Bu, hukukla ilgili değil, bu, basiretle ilgili, dirayetle ilgili ve açık söyleyeyim, bu, İdare Hukuku çerçevesine girer, adlî yargıyı ilgilendiren İdare Hukuku çerçevesine girer ve bir savcıdan daha fazla basiret beklenmesi gerekir; yani, başka dosyaları olan ve burada savunma yapabilmesi, Meclisin işlem yapabilmesi için şart olan bir kişiyi gözlemek istiyorsa, gözlemenin çeşitli yolları vardır; ama bu gözleme şekli, Meclisi burada kendisini beklemeye mecbur etmek tarzında olamaz. Bu, bir suç teşkil etmeyebilir, gözaltına alma hakkı doğmuş olabilir; ama, bir savcıdan ilgili ne zaman ve nasıl tarassut edeceğine, ne zaman gözlatına alacağına dair de biraz basiret, biraz dirayet beklenir, beklenmek gerekir.

M. RAUF ERTEKİN (Kütahya) — Adalet Bakanı yok ortada, kayıp!..

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Haa, şimdi oraya geliyorum sevgili arkadaşlarım, oraya geliyorum.

Şimdi, polis bir yanlışlık yapmıştır yahut kasıtlı bir suç işlemiştir. Doğrusunu isterseniz, ben, birkaç mütevazı polis memurunun bu gibi bir meselede, gidip de, bile bile Mezarıcı’yı taciz ederek suç işlemiş durumuna düşmeyi akıllarına bile getireceklerine kani değilim. Şimdi, ya böyle bir emir kendilerine idarî makam tarafından verilmiştir... Şimdi, biz burada İçişleri Bakanımızı suale tabi tutuyoruz. Ne açıdan suale tabi tutuyoruz?.. Böyle bir emrin kendisine, emrindeki merkezî idare mensupları tarafından verilmiş olabileceği mülâhazasıyla. Peki, ya böyle bir emir polise savcılık tarafından verilmişse... Bu konuda Adalet Bakanını muhatap tutmamız lazım galiba...

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Adalet Bakanı nerede?..

M. RAUF ERTEKİN (Kütahya) — SHP, üzerinden atıyor İçişleri Bakanına!

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Bu konuda Sayın İçişleri Bakanını, muhatap tutmayı pek adalete uygun bulmuyorum. Adalete uygun olan, adaletle görevli olan Adalet Bakanıdır. Asıl, Adalet Bakanının buraya gelip, İçişleri Bakanının kendi görevi içine girdiği için söyleyemediği şeyi söylemelidir; yani, eğer bir savcı, emniyete “Gidiniz, bu adamın evini arayınız, silahını alınız, üstünü arayınız, sonra da karakola götürünüz” anlamına gelecek bir talepte bulunmuş mudur bulunmamış mıdır? Bunu açıklamak İçişleri Bakanının görevi değildir, açıklamaya kalkarsa, kendisinin bu açıklamasını muteber saymamamız lazımdır. Bu, Adalet Bakanı

tarafından açıklanması ve burada acilen açıklanması gereken bir husustur. (DYP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Nihayet, gene çok garipsediğim bir hususu arz etmek istiyorum...

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Gelsin Adalet Bakanı!

MAHMUT ORHON (Yozgat) — Veya Başbakan gelsin.

COŞKUN KIRCA (Devamla) — İçtüzüğümüzdeki usullere göre, yasama dokunulmazlığı dosyaları, savcılıklardan veya mahkemelerden Adalet Bakanlığına gelir. Bunları, Başbakana sevk etmek, Adalet Bakanının görevidir ve bu takdire tabi olmayan bir görevidir. Başbakan da, bu yasama dokunulmazlığının kaldırılması taleplerini Meclis sevk etmekle görevlidir; bu, gene, takdirine tabi bir görev de değildir, bunu yapmaya mecburdur; ama, usul budur. Niye bu usul konmuştur?.. Adalet işlerinin yürütülmesinden, Meclise karşı başlıca mesuliyet taşıyan Adalet Bakanı, bu taleplerden haberdar olsun diye.

Şimdi, bakınız, burada Hükümet, bir Devlet Bakanı tarafından temsil ediliyor. Bunda İçtüzüğe aykırı bir taraf yoktur. Hükümet, herhangi bir bakan tarafından, hatta herhangi bir konuda temsil edilebilir; ama, yine ortada, Adalet Bakanı açısından bir basiretsizlik ve dirayetsizlik vardır. (ANAP ve RP sıralarından "bravo" sesleri, alkışlar)

Kendisine ait bir konuyu Adalet Bakanı burada takip etmekle yükümlüdür. Orada oturması gereken, bir devlet bakanı değildir, Adalet Bakanıdır. Bu hususun da Meclis Başkanlığı tarafından bu Adalet Bakanına bildirilmesini talep ediyorum. (DYP, ANAP ve RP sıralarından "bravo" sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kırca.

YAŞAR TOPÇU (Sinop) — Söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Söz vereceğim.

Değerli arkadaşlarım, bu görüşmeler başlarken, bir usul münakaşası açmadığımı; aynen Sayın Kırca'nın konuşmasında ifade ettiği şekliyle, sonunda yanlış bir karara bağlamamak için, Meclisi bağlayıcı bir karara yol açmamak için bir usul münakaşası açmadığımı; ama, grupların sayın başkanvekillerinin de bu konudaki düşüncelerini zabıtlara geçirtmek istediklerini ifade etmiş ve bu gayeyle söz vereceğimi belirtmiştim. Nitekim, bu gayeyle, grupların sözcülerine söz verdim. Şimdi, şahsı adına da iki milletvekili benden söz talebinde bulundu: Sayın İstemihan Talay ve Sayın Yaşar Topçu. Bu durumda, İçtüzüğün 73 üncü maddesine göre, bu görüşmeyi yaptığımızı zabıtlara geçiriyorum.

73 üncü madde der ki: "Tüzükte başkaca bir hüküm yoksa, her konuda, her siyasi parti grubunun grupları adına ve iki üyenin kendileri adına birer defa konuşma hakları vardır." İşte, bu hükme göre bu münakaşaları, bu görüşmeleri yaptığımızı zapta geçiriyorum.

Şimdi, değerli iki sayın milletvekiline de şahısları adına söz vermeden önce, bir iki malumatı Yüce Meclise arz etmek istiyorum.

Bütün konuşmacılar, konuşmalarında, altını çizerek, bugün aldığımız dokunulmazlıkların kaldırılmasına dair kararların ne şekilde yürürlüğe gireceğini ve Başbakanlığa ne şekilde bildirileceğini, hem sordular, hem usul tarif ettiler.

Sayın Kırca'nın konuşmalarında çok açık ifade edildi. Kanunların nasıl yürürlüğe gireceğine dair veya bazı kararların nasıl yürürlüğe gireceğine dair özel bir kanun vardır; ama,

Meclisin bu tür kararlarının nasıl yürürlüğe gireceğine dair o kanunda bir açıklık yoktur, bir dermeyer yoktur. Bu nedenle, bugüne kadar yapılan uygulamalarda da Meclis, sadece bu dokunulmazlık kararlarını kesinleştirir ve bir tezkereyle hiçbir yorumda bulunmadan Başbakanlığa bildirir. Nitekim, bugün aldığımız 6 dokunulmazlığın kaldırılma kararı da, şu anda Meclis Başkanlığına vekâlet eden Sayın Başkanvekili tarafından imzalanmış ve Başbakanlığa gönderilmiştir. Başbakanlık bunu belki bu gece çıkaracağı mükerrerde, belki yarın çıkaracağı normal Resmî Gazetede yayınlayacaktır. O, yasama organının görevi değildir. O nedenle, yürütmenin hatalarından yasama organının da sorumlu olmayacağını, altını çizerek ifade etmek istiyorum. Yürütmenin bir hatası varsa, yasama organı bunu kendi denetleme usulleri içerisinde buraya getirir ve denetler. O bakımdan, bu gece bu konuda yapacağımız herhangi bir işlem yoktur, alacağımız herhangi bir karar da yoktur.

BÜLENT ECEVİT (Zonguldak) — Sayın Başkan, bir soru sorabilir miyim buradan?

BAŞKAN — Söz vereceğim efendim, müsaade buyurun.

Diğer taraftan, bütün arkadaşlarımızın konuşmalarındaki, Meclisin saygınlığı ve hukukun üstünlüğü prensiplerine şu anda riyaset eden Başkanvekiliniz olarak ve Başkanlık Divanı olarak aynen katıldığımızı ifade etmek istiyorum. Dikkat edersiniz ki, bizim de saatlerden beri burada -Sayın Karakaş'a cevaben söylüyorum- milletvekillerinin haklarının korunmasından başka yaptığımız bir iş yoktur. O nedenle, bu kadar görüşmeleri uzattık, o nedenle görüşmelere devam ettik. Sayın Karakaş'ın bunu takdir edeceğini umardım; ama, Başkanlık Divanını tenkit manasında söylüyorsa, bu tenkidine katılmadığımı ve kabul etmediğimi ifade etmek istiyorum. Benim görevim, Mecliste görev yapan milletvekillerinin haklarını korumaktır ve işte bir ihbar üzerine, ben saatlerdir o hakkın müdafaası için burada gayret gösteriyorum. Bu gayrete, konuşmalarıyla, tavırlarıyla katkıda bulunan, başta Sayın İçişleri Bakanı olmak üzere, bütün ilgili arkadaşlarıma da bir kere daha teşekkürlerimi ifade ediyorum.

Sayın Kırca'nın, bu konuda, bütün mesuliyetin İçişleri Bakanının üzerine yıkılamayacağı görüşüne de içtenlikle katıldığımı ifade ediyorum. Konuşmalarında bir grubun konuşmacısı olarak bir istekte bulundular ve bu Yüce Meclisten alkış aldı; o bakımdan, Sayın Adalet Bakanının mensup olduğu grubun başkanvekili tarafından, Sayın Başbakan veya Sayın Başbakan Yardımcısı burada olsaydı, onlara bu görevi teklif edecektim; ama, mensup olduğu grup başkanvekili tarafından, Ankara'da ise, behemehal bulunup, Meclise davet edilmesini, eğer bu gece burada değilse... (ANAP sıralarından alkışlar)

ALİ İBRAHİM TUTU (Erzincan) — Hükûmete söyleyin, Grubumuza niye söylüyorsunuz?

BAŞKAN — Görmüyorum efendim.

Şu anda Hükûmette o görevi yapacak kimse yok; Başbakan yok, Başbakan Yardımcısı yok; ama, Grubumuza mensuptur ve Grubunuzun bir Başkanvekili vardır. Ben o usulleri bilirim, o kadar cahil değilim, merak etmeyin. O nedenle, tekraren istirhamla arz ediyorum; eğer bu gece burada yoksa, yarın bu Meclise gelip -görüşmeler başladığında- aynen Sayın İçişleri Bakanının gösterdiği hassasiyetle bilgi vermesini de bir öneri olarak kendilerine sunuyorum.

Teşekkür ederim.

Sayın Ecevit, yerinizden bir sorunuz vardı; buyurun efendim.

BÜLENT ECEVİT (Zonguldak) — Sayın Başkan, çok ciddi bir devlet bunalımıyla karşı karşıyayız. Sizin gösterdiğiniz duyarlılığı şükranla karşılıyorum; ancak, içime sindiremediğim bir konu var. Siz, dokunulmazlıkları kısmen, sadece bazı konularda kaldırılmış olan

milletvekillerinin gözaltına alınması üzerine yetkili makamlardan bilgi istediniz. O bilgi geldi mi gelmedi mi, bilmiyorum; ama, o milletvekilleriyle ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapması gereken işlemler bitmemiştir. Bu durumda, dileğim ve beklentim, Başkanlığın hangi makamlar, hangi merciler, o milletvekillerini gözaltına almışlarsa, onlara tebligatta bulunarak, buraya gönderilmelerini istemesi gerekir kanısındayım.

Bunu takdirlerinize sunarım.

BAŞKAN — Sayın Ecevit, biraz önce o görevi yerine getirdim. Telefonla bana bilgi verdiler. Merak etmeyiniz, burada konuşulan her konuyu, bir kere de kendim telefonla check ediyorum. Bana telefonla Ankara Emniyet Müdürlüğünden bilgi verdiler. Verdikleri bilgide dediler ki, “Sayın Doğan’ın ve Sayın Dicle’nin, bu gece diğer dosyaları için müdafa yapmak için Meclise gelmeyeceklerini ifade ettiklerini, ayrıca hiçbir arkadaşlarına da vekâlet vermeyeceklerini” bana telefonla bildirdiler. Bunun üzerine ilgililere, böyle bir telefon teyidinin benim açımdan makbul olmadığını, bunun DGM savcısının nezaretinde alınacak ifadelerden sonra zapta bağlanmasını ve bu zaptın Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilmesini kendilerine tebliğ ettim. Bu zabtu bekliyorum, geldiğinde Yüce Meclise arz edeceğim.

BÜLENT ECEVİT (Zonguldak) — Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Ben de teşekkür ederim.

Sayın İstemihan Talay; buyurun efendim.

Sayın Talay, saat çok ilerlemiştir, mümkün merteye toparlayarak konuşursanız çok sevinirim, ilahara Sayın Topçu'ya da söz vereceğim.

Buyurun efendim.

M. İSTEMİHAN TALAY (İçel) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; üzüntüyle tespit ediyorum ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi büyük bir saldırı altındadır. Bu saldırı, sadece Türkiye Büyük Millet Meclisinin üyelerine yönelik değil, aynı zamanda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesine de yönelik bir saldırdır.

Sayın Başkan, biraz evvel burada iktidar kanatlarının sorumluluktan kaçan, hatta bu konuda birbirlerini suçlayan ifadelerini üzüntüyle izlediğimi, ayrıca belirtmek istiyorum.

Şu anda bizim muhatabımız, ne İçişleri Bakanındır ne de Adalet Bakanındır; şu anda Türkiye Büyük Millet Meclisinin muhatabı, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetidir. Ancak, gene, bütün arkadaşlarım gibi, ben de tespit ediyorum ki, bu Hükümetin bir kanadı hiçbir bakanıyla bu sıralarda temsil edilmemektedir. (CHP ve RP sıralarından alkışlar) Bu, ne büyük bir sorumsuzluktur; bu, nasıl bir Hükümet anlayışıdır? Bu sorumsuzluk, bu tutum, acaba bir vehimin sonucu mudur veya bazı endişelerden, korkulardan kaynaklanan bir tutum mudur? Herkes gelip burada, iradesi doğrultusunda, bildiği doğrular doğrultusunda oyunu kullanmak ve hele sorumlu bir Hükümetin bakanları olarak, gerekli tavrı almak zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin şu anda etrafı polislerle, sivil polislerle sarılmış vaziyettedir. Bir milletvekili, dokunulmazlığı kaldırılmadığı halde, evinden alınıp emniyete götürülmektedir. İki milletvekili, henüz Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesi kesinleşmeden, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kapısından apar topar alınıp, bilinmeyen bir yere, âdeta sürüklenerek götürülmektedir. Bunlar, Türkiye’de, demokratik bir Hükümetten ziyade, bir polis devletinin varlığını ortaya koymaktadır. (CHP ve RP sıralarından alkışlar)

ÇOŞKUN GÖKALP (Kırşehir) — Darbelerden söz edenler vardı.

M. İSTAMİHAN TALAY (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, İçişleri Bakanı, eğer bu emri, bu direktifi vermediyse, Adalet Bakanı ortada görünmediğine göre, polislerin, emniyet güçlerinin bu tavrı almasına kim karar vermiştir? Yargı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesi üzerinde bir hakka, bir hukuka sahip değildir. Hele...

SABRİ YAVUZ (Kırşehir) — Bağımsız...

M. İSTEMİHAN TALAY (Devamla) — Bağımsız; ama, yargı kendisine tevdi edilen görevi yapmak zorundadır. Bu görev, henüz kesinleşmeden, bir savcının kendi başına bir karar alarak, bu şekilde bir tavır içine girmesini kabul etmek mümkün değildir.

Ayrıca, Sayın Vefa Tanır'dan da öğrenmek istiyorum : Sayın Nusret Demiral'ın, telefon açarak, şu anda dokunulmazlıkları kaldırılmış diğer milletvekillerinin kendilerine teslim edilmemesi durumunda, Meclisin içine göndereceği emniyet yetkililerince, bunların alınıp götürüleceklerini ifade etmiş midir, etmemiş midir? Böyle bir bilginin bize geldiğini ifade ediyorum; bu konuda da Sayın Başkanvekilinden bilgi almak istiyorum.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sayın Başsavcı Nusret Demiral, görevini aşan, sorumluluğunu aşan bir kararlılık içinde görünmektedir. Bu tavrı, bu tutumu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin benimsemesi mümkün değildir ve bizim muhatabımız da, elbette, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetidir. İçişleri Bakanı, nasıl, İstanbul'daki emniyet yetkilileri hakkında bir soruşturma başlatacağını açık seçik ortaya koyabiliyorsa, aynı şekilde, bu Hükümetin, bu kişi hakkında da gerekli tavrı alması, gerekli uygulamayı yapması zorunluluğu vardır.

Diğer önemli bir husus, Sayın Korkmazcan'ın da belirttiği gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesi kesinleşmeden, şu anda emniyette bulunan milletvekillerinin haklarında soruşturmanın sürdürülmesi doğru değildir, kabul edilebilir bir durum değildir ve bunların derhal Türkiye Büyük Millet Meclisine iadeleriyle, burada soruşturmaya ilgili diğer dosyaların görüşülmesi sırasında kendilerini savunma hakları bir an evvel verilmelidir.

Teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Talay.

ERCAŖ KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, oturduğum yerden bir açıklamada bulunabilir miyim?

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Sayın Topçu konuşmasını bitirsin, ondan sonra.

Buyurun Sayın Topçu.

YAŞAR TOPÇU (Sinop) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Gecenin bu geç saatinde, epey bir zamandır tartışılan bu konuya, hem geçmişte Mecliste cereyan eden bir örneği göstermek hem de konuya açıklık getirmek için kısaca değinmek istiyorum.

Evvela, ben, benden evvel konuşan parlamenter arkadaşlarımın ve Mecliste bulunan bütün parlamenter arkadaşlarımın, yasama dokunulmazlığı konusunda göstermiş oldukları hassasiyete şükranlarımı ifade ediyorum ve kendilerine aynen katılıyorum. Çünkü, yasam dokunulmazlığı, Parlamento için ve onun mensupları için olağanüstü önem taşır.

Önümüzde iki olay vardır. Bu olaylardan bir tanesinde, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair Anayasa ve Adalet Müsterek Komisyonu raporunun gündemde bulunduğu; fakat henüz görüşülmediği bir sırada, bir Parlamento mensubumuz, İstanbul'da, kısa süre de

olsa, gözetim altına alınmıştır, evine girilmiştir ve tabancası alınmıştır. Ben bunları, Sayın İçişleri Bakanının beyanına atfen söylüyorum. Tabî ki ortada karar yokken bunu tasvip etmek, bunu olağan karşılamak mümkün değildir. Her kimden gelmiş olursa olsun; ister savcılıktan gelsin, ister doğrudan doğruya bu emniyetin bir tedbiri olsun, hangi makamdan gelmiş olursa olsun, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve o Anayasaya uygun olarak çıkarılmış kanunlara; hukuk devleti kavramı içerisinde herkes, hele görevliler, vatandaşlardan da fazla itina göstermek zorunda oldukları için, olayı kabullenmek mümkün değildir. Bu, emniyetten yapılmışsa Sayın İçişleri Bakanının, savcılıktan yapılmışsa Sayın Adalet Bakanının gereğini ifa etmesi gerekir.

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Sayın Topçu, bunu Başbakan da yapabilir.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Efendim, izin verirsiniz, meseleyi eksejere (exagefer) etmeden...

BAŞKAN — Sayın Dumankaya, lütfen...

Sayın Topçu, siz devam ediniz efendim.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Ben, size hukukî çözümünü...

Şimdi ikinci konu şudur: Burada dokunulmazlığı kaldırılan iki mensubumuz, kapıdan çıkarken gözetim altına alınmışlardır; bu tutuklama değildir. Tutuklama mahkeme işidir. Polis tutuklayamaz. Polis gözetim altına alır, tutar. Bunun kanundaki ifadesi “tutma” dır.

Arkadaşlarımız burada bana göre, -izin verirlerse, afllarına sığınarak söylüyorum, olayı eksejere ettiler. Efendim, burada karar alınacakmış, bu karar bir tezkereyle Başbakana yazılacakmış, Başbakan da bunu Adalet Bakanlığına gönderecek, Adalet Bakanlığı da savcılığa gönderecek, savcılık da falanca yere gönderecekmiş. Hayır, yok böyle bir şey.

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Olmadı...

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Olmaz.

Elimizde Anayasa ve İltüzük var; lütfen bir iş yaparken bunu okuyalım. Anayasanın 83 üncü maddesi o kadar açık ki, bunun için tartışma yapmaya falan gerek yok. İzin verirsiniz, ben buradan 83 üncü maddeyi okuyayım: “Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz.” Tekrar ediyorum, “Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz” deniyor. Meclis kararlarının Resmî Gazetede yayımlanması, Meclis kararının yürürlük şartı değildir.

Şimdi, dikkatinizi çekerim; Sayın Başkanımız komisyon raporunu oylarken “komisyon raporunu kabul edenler...” diyor, sayıyor; “etmeyenler...” diyor, sayıyor; daha sonra ise “komisyon raporu kabul edilmiştir, falanca arkadaşımızın yasama dokunulmazlığı kaldırılmıştır” diyor. Bu, tutanağa geçtiği andan itibaren Meclis kararıdır. Şimdi, izin verirsiniz, devamını okuyorum...

SABRİ YAVUZ (Kırşehir) — Nasıl öğrenecek?..

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Efendim, öğrenme işi... Burada dinleyici locasında otururken öğrenir, şurada duyar öğrenir, nasıl öğrenirse öğrenir. Önemli olan onun nasıl öğrendiği değil, böyle bir karar olmadan işlem yapıp yapmadığıdır. Eğer böyle bir karar varsa, sorumluluk, artık ondan sonra onu yapan kişiye aittir. Nitekim, karar olmadan böyle işlem yapan kişiler hakkında -ister adliyeden gelmiş olsun ister emniyetten gelmiş olsun- herkes sorumluluğuna katlanmak zorundadır diyoruz. Burada, ille de bunun Resmî Gazetede yayımlanarak veya yahut televizyonlardan anons edilerek veya tezkereyle duyurulması söz konusu değil; gelir, burada dinler, bu kararı -şimdi bakın, neden böyle, onu söyleyeceğim- öğrendiği andan itibaren yürürlük başlamıştır.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Niye Meclisten yazı yazılıyor?

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Efendim, örneğini de söyleyeyim, izin verirsiniz.

BAŞKAN — Efendim, lütfen, istirahat ediyorum...

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Şimdi, bakınız, diyor ki, “tutulamaz.” Devamını okuyayım isterseniz: “... sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır.” Yani, eğer siz milletvekili olarak ağır cezalı bir suç işliyorsanız ve suç halindeyseniz, sizi gelir polis, tutar, götürür, nezarete koyar, Başkanlığa bilgi verir.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — O istisna.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Efendim, izin verirsiniz... Hayır, istisna değil.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — O istisna.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Bir dakika efendim. İzin verirsiniz anlatayım; ben sizi dinledim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Anayasanın koyduğu istisna... Kural değil.

BAŞKAN — Sayın Korkmazcan, istirahat edeyim...

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Efendim, ben size söylüyorum. Ben sizi dinledim. Müsaade buyurun, tamamlayayım sözümü. Meselenin doğrusunu öğrenmek istemiyor muyuz?

Şimdi, bundan amaç nedir? Tutuklamadan amaç nedir arkadaşlar? Tutuklamadan amaç: Bir, delillerin değiştirilmesi; iki, sanığın veya zanlının hayatının güvenlik altına alınması; üç, kaçma hali. Yani, zaten kanun bunları saymıştır.

Şimdi, polisin, işlenmekte olan bir suç ile daha dokunulmazlık kaldırılmadan doğrudan doğruya tutma yetkisi varken, kaldı ki Anayasa, “14 üncü maddedeki suçlar bunun dışındadır” dediğine göre ve burada dokunulmazlığını kaldırdığımız arkadaşların bu dokunulmazlık dosyaları da seçim öncesi suçlarına dayandığına göre, zaten polisin veya adliyenin böyle bir istisna yetkisi var iken, bu istisna yetkisini kullanmamış, nezaket göstermiş, dokunulmazlığın kaldırılmasına burada karar alınmasını beklemiş.

Anladınız mı Sayın Korkmazcan?

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — İkibuçuk sene görevini ihmal mi etmiş polis?

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Efendim, ihmal veya değil. Bakınız şimdi, önce yapılan protesto ediyorsunuz, sizin kararınızı bekleyenleri de, “efendim, görevini ihmal mi etti” diyorsunuz.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Ne alakası var efendim, protesto değil.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Kaldı ki, Sayın Nuri Beşer, geçmişte, bu Mecliste dokunulmazlığı kaldırılmış ve dokunulmazlığının kaldırılması kararı burada alındıktan sonra bu kapıdan çıkarken...

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Hangi dönemde?

BAŞKAN — Sayın Korkmazcan, istirahat edeyim...

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Onu da söyleyin, hangi dönemdi.

BAŞKAN — Sayın Topçu, siz hiç karşılıklı konuşmadan Genel Kurula arz edin efendim.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Bitiriyorum efendim, karşılıklı konuşmak istemiyorum.

Sayın Nuri Beşer, dokunulmazlığının kaldırılması anını takip eden hemen o saat içinde Meclisten çıkarken polis tarafından bir ciple gelinmiş, alınmıştır. İşlemde, burada karar verildiği andan itibaren hukuka aykırılık yoktur.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — O zaman cumhurbaşkanı adayını da götürdüler.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — Çünkü, suçtan suça farklılık vardır. Mesela, öyle suç oluyor ki, halk linç etmek istiyor. Siz ne yapıyorsunuz? Sanığa orada tutup alıyorsunuz. Niye?.. Hayatını korumak için alıyorsunuz. Yani, milletvekili böyle bir suç işleyemez mi; işleyebilir. Veya kaçmasını gerektirecek bir suç işleyemez mi; işleyebilir. Veya delilleri değiştirecek bir suç işleyemez mi; işleyebilir. E siz ona onbeş gün fırsat veriyorsunuz buradan, tezkere, tezkere, tezkere...

HASAN KORKAMZCAN (Denizli) — Hiç alakası yok.

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Ne alakası var.

YAŞAR TOPÇU (Devamla) — O zaman tutmanın veya tutuklamanın ne anlamı var, sizin bu kadar tezkerenizden sonra. Karar burada verildiği andan itibaren, Sayın Başkan ilan ettiği andan itibaren, karar hükmünü icra eder.

Demek ki, üzölmüş olmakla beraber -o ayrı bir şey- bir Meclis mensubunun dokunulmazlığının kaldırılması onun mahkemede -ne sebeple olursa olsun- yargılanması hepimizi üzer. Bu Mecliste bulunan arkadaşlarımızı biz bu tür şeylerden hep tenzih etmek isteriz; şimdiye kadar da hep böyle davrandık. O, işin başka tarafı; ama, yapılan iki işlemde hata yoktur, birinci yapılan işlemde hata vardır. Zaten arkadaşlarımız da onda hemfikirdir. Böyle bir tezkereye ve yayımlanma şartına da lüzum yoktur, Anayasa sarihdir. Anayasayı sükûnetle, aklı-selimle okuduğumuz zaman kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Saygıyla arz ederim; beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. (DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

73 üncü maddeye göre görüşmeler tamamlanmıştır.

Buyurun Sayın Karakaş.

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Sayın Başkan, burada bir yanlış anlaşılmayı düzeltmek istiyorum; çünkü ben, burada, sizin gayretlerinizi gördüm, bu konuda bir şey söylemiyorum. Konunun açıklığa kavuşması için iki kez ara verdiniz. Hepsini için teşekkür ederim.

Benim söylediğim şuydu: Bu yürürlük meselesiyle ilgili, görülüyor ki, bazı farklı fikirler var; yani Meclisimiz, Meclis Başkanlığımız bunu da ele alarak bir açıklığa kavuşturamaz mıydı? Bu anlamda söyledim; yoksa...

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Karakaş; zaııtlara bu şekilde geçti.

2. — *İçişleri Bakanı Nahit Menteşe'nin, İstanbul Milletvekili Hasan Mezarıcı'nın yasama dokunulmazlığı ile ilgili dosyanın TBMM'de ele alınmamış olmasına rağmen maruz kaldığı öne sürölen muameleye ilişkin açıklaması (Devam)*

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bakan.

İÇİŞLERİ BAKANİ NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Sayın Başkanım, size de arz ettim; deminkini teyiden bazı yazılar geçti elime...

BAŞKAN — Buyurun efendim.

Sayın Hükümet, bilgi vermek üzere söz istediler.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; huzurunuzu yeniden işgal ettiğim için, bervech-i peşin özür dilemek isterim.

Tabiatıyla, çok hassasiyet gösterdi arkadaşlarımız; arkadaşlarımızın yasama ve milletvekili üzerinde hassasiyet göstermesi, tabîî bir haldir. Ancak, aynı zamanda, yasamanın içinden çıkan, yasamanın desteğiyle icrai hükümet eden, yürütme görevini ifa eden Hükümeti de, aynı şekilde korumak mecburiyetindeyiz.

Anayasamıza göre, yasama var, yürütme var ve yargı var.

Şimdi okuyacağım ve takdirlerinize arz edeceğim bu suretle:

“Tarih : 2.3.1994

Emniyet Genel Müdürlüğüne

Aşağıda adı ve soyadı yazılı milletvekillerinin, işledikleri suçlardan dolayı, gerek Cumhuriyet Başsavcılığımızca, gerek diğer devlet güvenlik mahkemesi cumhuriyet başsavcılıklarınca, dokunulmazlıklarının kaldırılması istemiyle düzenlenen fezlekeler dolayısıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisinde gerekli işleme tevessül edildiği ve 2.3.1994 günü toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda anılan milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması hususunda oylama yapılacağı öğrenilmiştir.

Adı geçen milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması halinde, yurt dışına çıkmalarının önlenmesi bakımından, tüm yurt dışı çıkış kapılarına bu durumun iletilmesi ve sonuçtan, çok acele, Cumhuriyet Başsavcılığımıza bilgi verilmesi önemle rica olunur.

Nusret Demiral

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet
Başsavcısı

1. Hasan Mezarci
2. Orhan Doğan
3. Hatip Dicle
4. Mahmut Alınak
5. Sırrı Sakık
6. Ahmet Türk
7. Leyla Zana
8. Selim Sadak”

Şimdi, Cumhuriyet Başsavcılığının böyle bir emri, Emniyet Genel Müdürlüğüne intikal etmiştir. Acaba, cumhuriyet başsavcılarına, bir Hükümet üyesi, bu halde, emir ve direktif verebilir mi?

ERCAN KARAKAŞ (İstanbul) — Hayır.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Veremez. Onun için, değerli arkadaşlarım, savcılara, yasaların verdiği bir imkânı bizzat Başsavcı kullanmıştır, bir imkân kullanmıştır. Bu imkânı...

MUZAFFER DEMİR (Muş) — Selim Sadak'ın dokunulmazlığı daha kaldırılmadı.

İÇİŞLERİ BAKANI NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Muzaffer Bey, dinleyiniz, ben si-ze itiraz etmiyorum ki! Ortada bir emir ve direktif var (RP sıralarından gürültüler)

MUSTAFA ÜNALDI (Konya) — Ne alakası var?..

İÇİŞLERİ BAKANİ NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Sevgili kardeşim, ben...

BAŞKAN — Sayın Bakan, bir dakika...

Sayın milletvekilleri...

İÇİŞLERİ BAKANİ NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Ben, sizin, yerinizden söylediğinizden başka bir şey söylemiyorum ki.. Ne kadar aceleciyiz. Demin de buradan, buna karşı, aynı şekilde, şuradaki arkadaşlarımın, hepsine teker teker milletvekili olarak saygı duyduğum arkadaşlarımızın, haksız olarak, yerlerinden kalkarak beyanları oldu. Biraz teenniyle hareket edelim. Bir hadise cereyan etmiş, bizim dışımızda cereyan etmiş ve yeni yeni muttali oluyoruz, yeni yeni öğreniyoruz, nereden çıktı bu diye. Böyle bir soruşturmayı sizin adınıza yapıyoruz, sizin için yapıyorum; ondan sonra yerinizden sesleniyorsunuz. Bakınız, Cumhuriyet Başsavcılığının burada tamimi var, “neticeden bilgi verilmesi” diyor. Kime? Emniyet Genel Müdürlüğüne. Ondan sonra, Emniyet Genel Müdürlüğü de Başsavcının verdiği emri yerine getiriyor.

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Saat kaçta?

İÇİŞLERİ BAKANİ NAHİT MENTEŞE (Devamla) — 2.3.1994. Saati yok.

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Kapılara, yurt dışına çıkmamaları için talimat verilmiş. Bu adamın dokunulmazlığı kaldırılmazsa, yurt dışına çıkamayacak. Ne olacak bu iş?

İÇİŞLERİ BAKANİ NAHİT MENTEŞE (Devamla) — Şimdi, değerli arkadaşlarım -burada hukukçu arkadaşlarım da var- size soruyorum : Savcılığın bu emrine -emrine yeni muttali oldum- acaba daha evvel muttali olsanız, siz acaba, emir ve direktif verebilir misiniz siz; bunu uygulamayınız diye? Yargı var, yasama var ve nihayet yürütme var. Kuvvetler ayrılığı prensibi var Türkiye’de. Onun için demin burada bir haksızlık yapılmıştır. Hukuk dışı hareket edenlerin elbette mercileri var. Kanunlar bunu derpiş etmiş.

Değerli arkadaşlarım, onun için burada hemen hüküm vermeyelim. Yani şunun veya bunun hakkında elbette gözlem... Demin de söyledim; demin iki arkadaşımız gözlem altına alınmış, ben, nihayet bir arkadaşınız olarak, bir Hükümet üyesi olarak, demin emniyete telefon açtım “arkadaşlarımıza, sakın ha kötü muamele edilmeyecektir” dedim. Ama, “bırakın” deme yetkim yok. Var mı?.. Hukukçular var burada. Ama, buna rağmen, değerli arkadaşlarım, derhal, İçişleri Bakanlığı Teftiş Kuruluna vereceğim talimatı şurada kaleme aldım. Gerekli hassasiyet gösterilmiştir; ama, burada Başsavcının verdiği emre karşı acaba ne yapabilirsiniz? Kanunlarda var, onları hukukçu olarak hepiniz biliyorsunuz. Ama, siz burada vicdanınızla başbaşa kalınız; bu kadar hassasiyet içinde olan bir arkadaşımızın kalkıyor şuradaki arkadaşlarımız fevri olarak hareket ediyorlar, bağıryorlar.

Değerli arkadaşlarım, ben onların hukukunu korumak için demin yukarıya çıktım, iddialarını ele aldım. Ne yapacağım?.. İstanbul’daki yetkili mercileri aradım, ondan sonra, yetinmedim, bizzat Sayın Hasan Mezarıcı’yı aramak suretiyle hadiseyi tahkik ettim.

Değerli arkadaşlarım, onun için, söylediğim gibi yasamadaki arkadaşımızı, milletvekilini elbette koruyacağız; ama, içinizden çıkan Hükümeti de, sizin içinizden çıkan, sizin Hükümetiniz olduğu için koruyacağız, haksız şekilde tarizde bulunmayacağız, haksız şekilde muamele etmeyeceğiz.

Hepinize derin saygılarımı sunuyorum.

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Efendim, konu zatı âlinizle ilgili değil, Adalet Bakanıyla ilgili.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Bakan.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, Sayın Bakanın burada okuduğu belge, olaya yeni ve vahim bir boyut kazandırmıştır. Yüce Meclisin bu konuyu ele alması zorunluluğu vardır; yine biraz önceki İçtüzük maddesi çerçevesinde. Çünkü, Sayın Bakan, okuduğu belgede yargı organının Emniyet Genel Müdürlüğüne bir talimat verdiğini söylüyor. Bu talimatta adı geçen milletvekillerinden birisi Hasan Mezarıcı, bir diğeri, henüz dosyasını ele almadığımız başka bir milletvekili arkadaşımız. Bu kişilerle ilgili yurt dışına çıkış yasağı koyuyor Başsavcı. Bu tam bir Anayasa ihlalidir. Yargı organı da olsa, yürütme organı da olsa, yasama organı da olsa... (DYP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Bir dakika...

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — ... Anayasa hükümleri içerisinde işlem yapmak zorundadır. Yani, orada, şu anda...

ALİ YALÇIN ÖĞÜTCAN (Adana) — “Kaldırılması halinde” diyor.

BAŞKAN — Sayın Öğütcan, bir dakikanızı rica edeceğim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — ... Meclis karar vermeden içeri alma yetkisi verilemez ve Başsavcının bu işlemi karşısında yürütme organının yapabileceği birtakım yasal tedbirler vardır; onların yapılmasını Hükümetten bekliyoruz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Korkmazcan.

Efendim, biraz önce bir sual soruldu ve o suale cevap vermek üzere sanıyorum meclis Başkanı Vekilimiz Sayın Vefa Tanır söz istediler, kendilerini kürsüye davet ediyorum.

4. — TBMM Başkanı Vekili Vefa Tanır'ın, hakkındaki dokunulmazlık dosyası henüz görüşülmeyen bir milletvekilinin, güvenlik güçlerince gözlem altına alınıp alınamayacağına ilişkin, İçtüzük'ün 73 üncü maddesine göre açıklaması

BAŞKAN — Buyurun Sayın Tanır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Konya) — Muhterem Başkan, muhterem milletvekili arkadaşlarım; bugün Meclisimiz alışıktı olmadığı bir birleşimi takip ediyor. Bu konuya, yani dokunulmazlığın kaldırılması konusuna bu Meclis yabancı değildir; ama, bugüne kadar böyle bir toplu dokunulmazlık görüşülmemiştir. Bugüne kadar, dokunulmazlığın kaldırılması istenilen konuda büyük ağırlığı olan suçlamalı dosyalar müzakere edilmemiştir.

Vaktiyle burada birçok arkadaşımızın dokunulmazlığı kaldırılmıştır ve muamele de Anayasanın 85 inci maddesine göre uygulanmıştır.

Sayın Coşkun Kırca, Sayın Yaşar Topçu ve konuşan diğer sayın arkadaşlarım, burada kafamızda canlanan bazı sualleri dile getirdiler. Dokunulmazlığı kaldırılan milletvekillerinin Anayasa Mahkemesine müracaatlarını, Resmî Gazetede ilanından sonra demiyor Anayasa, “Meclisin kararından sonra yedi gün içerisinde” diyor; yani, Meclisin şurada verdiği karardan itibaren dokunulmazlık kalkmış oluyor. Ama, buna rağmen, dokunulmazlığı kaldırılmış milletvekilleri, biz milletvekillerinin hâlâ arkadaşlarıdır. Ondan dolayı bugün meclisin açıldığı saatten itibaren Meclisinizin Başkanlığına vekâlet eden arkadaşınız olarak, bunu titizlikle takip ediyorum.

Nitekim, şu anda elimde iki yazı var. Birisi, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığından gelme, diğeri Ankara Valiliğinden gelme. Tabii, böyle heyecanlı bir

günde, acaba Meclis Başkanlığı bunlara muhatap mı, yazıları kimler gönderecekti hususlarının müzakeresine, münakaşasına girmek istemiyorum. (ANAP sıralarından, "Meclis Başkanlığı muhatap değil" sesleri) Yalnız, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesinin yazısında dokunulmazlığı kaldırılacak milletvekillerinin isimleri sıralanıyor ve deniliyor ki, "bu milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması halinde -şarta bağlanmış- müracaat edecek kolluk kuvvetlerine teslim edilmeleri, alınan kararların da tarafımıza gönderilmesini müsaadelerinizle arz ederim."

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Başbakanın gelecek yazı ile ama.

BAŞKAN — Bir dakika efendim... Sözü kesmeyin..

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)
— Tabii, eğer şu anda Meclisiniz benden böyle bir konuşma beklemeseydi, ben, bu aldığım yazıya yarın Adalet Bakanlığına cevap verecektim.

HALİT DUMANKAYA (İstanbul) — Yazıda, "yurt dışına çıkamayacakları" gibi bir husus var mı?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)
— Cevap verirken de -burada biraz evvel de arkadaşlarım belirttiler- yürütme, yasama, yargı, bunlar ahenkli olarak çalışmadığı durumda, devleti götürmenin de imkânı yoktur. Yani burada yargı, "ben görevimi ve yetkilerimi kullanacağım" derse, Meclis Başkanı Vekili olarak, hayır ben bunları size teslim etmiyorum, bunların yasama dokunulmazlıkları kalktı; ama, bunlar Meclisten çıkmak istemiyorlar, ben de size bunları teslim etmem; bunları kolluk kuvvetlerine teslim etmek benim görevim değil diyemem.

YÜKSEL YALOVA (Aydın) — Neden?..

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)
— Diyemem.

Müsaade ederseniz, evvela ortada dokunulmazlığı kalkmış...

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Yazıyla bildirmenizi istemişler.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Savunma hakkı var Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Alınak, Meclis Başkanı konuşuyor efendim... Oturun yerinize.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)
— Evvela, dokunulmazlığı kalkmış arkadaşlarımız, şu andan itibaren dokunulmazlık bakımından, bu kulislere oturan başka arkadaşlarımızla eşit bir duruma geliyor; geliyor ama, bunlar bizim milletvekili arkadaşlarımızdır. Bunların, zaten kendilerinin de, "biz yargıya gideceğiz, dokunulmazlığımızı kaldırın" diye beyanları vardır; televizyonda beyanları vardır, gazetelerde beyanları vardır. Yani, resmî makamların endişesi belki yerine gelmeyecek, arkadaşlarımız şu snatten itibaren belki kendileri gidecekler. Şu anda, eğer bu arkadaşlarımız Meclisi terk etmezlerse, yargı da görevini yapamayacak bir duruma düşerse, yetkisini kullanamayacak bir duruma düşerse, elbette bu ısrar karşısında, arkadaşlarımız, kendi kolluk kuvvetlerimizle, Meclisin kolluk kuvvetleriyle gönderilirler.

YÜKSAL YALOVA (Aydın) — Yani siz buna "evet" dersiniz.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)
— Gelin, alın gidin denmez; ama, yargıyı da işlemez bir durumda günlerce bırakmazsınız.

Dokunulmazlığı kaldırdınız... Niçin kaldırdınız, Yüce Meclis bu kararı niçin verdi: Bu arkadaşların yargı huzuruna çıkması için verdi. Peki, Yüce Meclisin verdiği bu karara karşı "ben bunları vermem" diye ısrar edebilir miyim; o zaman sizin verdiğiniz bu kararın gücü nerede kalır? İşte, müsaade ederseniz, Yüce Meclisinin Başkanı, bunu hukuk kuralları içerisinde yerine getirmeye uğraşacaktır.

YAKSEK YALOVA Aydın) — Valinin yazısı üzerine mi efendim?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)

— Şimdi, Valiliğin yazısına gelelim. Valiliğin yazısı da...

YÜCEL SEÇKİNER (Ankara) — Valinin emri?

BAŞKAN — Sayın Seçkiner, lütfen efendim... İstirham ederim efendim, lütfen...

YÜCEL SEÇKİNER (Ankara) — Vali mi idare edecek?..

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI VEKİLİ VEFA TANIR (Devamla)

— Hayır efendim.

Valinin yazısı da, iki arkadaşımızın -aynı kelimeleri okuyorum- muhafaza altına alınmış olduklarını bildirme yazısıdır. Yani, Valiliğin bizden bir talebi yoktur. Başka kanaldan bunu bildirebilirdi; ama, direkt muhafaza altına alınmış, "kendileri tarafımızdan korunuyor..." Bu korunma, kendilerinin herhalde -etraftan bir sataşma bakımından falan- lehine alınmış bir koruma yazısı gibi bu manada aldım. Şimdi, gereken, Meclisinin Başkanı tarafından, yarın Adalet Bakanlığına bir yazı ile bildirilecektir; hassasiyetiniz de tabîî göz önüne alınarak.

Hepinize saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Başkan. (ANAP sıralarından gürültüler)

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Sayın Başkan, gözden kaçan bir husus var.

BAŞKAN — Efendim bir dakikanızı rica ediyorum; sayın milletvekilleri lütfen efendim. Sayın Alınak, bir şey soracaktınız, sorun efendim.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Sayın Başkan, şimdi benim bir dosyadan dokunulmazlığım kaldırıldı; eyvallah, tamam; polise gideyim ben, şu anda gideyim; ancak, iki dosyam daha var ve bu dosyalarda savunma hakkımı kullanmak istiyorum. Takdir buyuracağınız gibi, ben şu anda polise gittiğimde, savunma hakkımı kullanamamış olacağım; kullanamayınca da, o dosyalar görüşülemeyecek. Eğer, Sayın Genel Kurul, "bir dosyada dokunulmazlığını kaldırdık, öteki dosyalarla ilgili görüşmeyi şimdilik erteliyoruz" diyorlarsa, ben şu anda çıkıp gideyim, sorun yok; ama, şimdi, ben buradan alınıp götürülür isem, doğaldır ki, o dosyalarla ilgili görüşme yapılamayacak. Ha, şu yapılabilir, içerde bana baskı yapılarak...

BAŞKAN — Sayın Alınak, uzun süre Genel Kurulda değildiniz. Bu hususu tespitten ve Genel Kurula bilgi vermek bakımından, burada, kendi arzusu dışında, kendi arzusu hilafına bulunamayan hiçbir sayın milletvekilinin dosyasını görüşmeye almayacağımı zabıtlara geçirdim; bir.

İki : Ayrıca, gözetim altına alınan sayın milletvekilleriyle ilgili haber gönderdim "eğer savunma yapmak üzere Meclise geleceklerse, kendilerini bekliyoruz" dedim. Onunla ilgili yazıyı da ilgili makamlar Meclis başkanlığına ulaştırmak üzereler. Telefonla aldığım malumat, o iki arkadaşımızın savunma yapmak istemedikleri yolunda idi; ama, ben telefon bilgisine itibar etmedim, bunu resmen bildirmelerini söyledim. O bakımdan, üzülmenize, endişe etmenize hiç

gerek yok. Eğer siz, herhangi bir şekilde, biraz sonra gözetim altına alınacaksınız veya alınır-
sanız veya yarın alınırsanız, sizin dosyalarınız gelirse, savunma hakkınızı temin etmek için so-
nuna kadar uğraşacağım. Siz savunma yapmadığınız durumda dosyanızı işleme koymayaca-
ğım efendim.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Anladım, yalnız bir şeyi arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Başka bir şeyi yok bunun...

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Yok, yok, hayır... Şimdi, Orhan Doğan hukukçu bir
insan. Savunma yapmadığı sürece dokunulmazlığının, dokunulmazlığıyla ilgili raporun görü-
şülemeyeceğini bilir. Dolayısıyla, Sayın Orhan Doğan'ın böyle bir belgeyi normal koşullarda
vermesi mümkün değil...

BAŞKAN — Ben onu bilmem efendim. Ben, elime gelen belgeye bakarım.

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — Şunu arz ediyorum : Ben, şimdi, savunma hakkımı kul-
lanmak istiyorum; ama, gözetim altına alındım, bana baskıyla irademim dışında bir belge im-
zalatıldı, ben savunma hakkımı nasıl kullanacağım?!

BAŞKAN — Efendim, bakın zabıtlara geçti. Siz savunma hakkınızı kullanacağınızı ilan
ediyorsunuz. Biz de, bu ilanınıza, bu beyanınıza tabi olarak, sizin buraya getirilmenizi sağlaya-
cağız, öyle bir olay olursa...

MAHMUT ALINAK (Şırnak) — O zaman sorun yok, o zaman sorun yok.

BAŞKAN — Telaş etmeyin efendim, Genel Kurulda olsaydınız, bunu daha önceden ögre-
nirdiniz. Buyurun oturun yerinize... Buyurun yerinize...

Değerli arkadaşlarım, zamanımız oldukça kısaldı. Bundan sonra işleme alacağım dosyalar...

HAYRİ DOĞAN (Antalya) — Sayın Başkan, sahura kadar çalışalım.

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, müsaade buyurun efendim.

Aldığınız bir karar var daha önceden, bu kararın değişmeyeceğini bile bile, yerinizden na-
sıl bir teklifte bulunuyorsunuz? Yarın toplarsınız Danışma Kurulunu, değiştirirsiniz o kararı,
getirirsiniz; ben de o kararınıza saygıyla uyarım.

Bundan sonra gündeme alacağım dosyalar, daha önce dokunulmazlıkları kaldırılan sayın
milletvekillerine aittir; onları alsak bile, müzakereleri için zaman kâfi değildir. Saat, 24.00'te
kapatmak zorundayız.

Bu nedenle, alınan karar gereğince, "kanun tasarı ve teklifleriyle komisyonlardan gelen
diğer işleri" görüşmek üzere, 3.3.1994 Perşembe günü saat 13.00'te toplanmak üzere birleşimi
kapatıyorum.

Kapanma Saati : 23.35

VIII. — SORULAR VE CEVAPLAR

A) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. — Ankara Milletvekili Mehmet Vehbi Dinçerler'in, Beypazarı Hırkatepe Köyüne su temini için gerekli elektrik motoru verilmesine ilişkin sorusu ve Devlet Bakanı Abdülbaki Ataç'ın yazılı cevabı (7/2165)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Yüce Devletimizin devamlılığı ilkesine bütün Cumhuriyet Hükümetleri, bütün kamu kurum ve kuruluşları ve hatta özel kuruluş ve kişiler bile sahip çıkıp saygı duyduğuna göre Bakanlığım döneminde başlatılan aşağıdaki işler ile ilgili sorumun Devlet Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını delaletinize ve tensibinize arz ederim.

Saygılarımla.

M. Vehbi Dinçerler
Ankara

1991 Yılı Ekim ayında uhdemde bulunan Devlet Bakanlığı tarafından hazırlanıp ilgili bakanlıklara, genel müdürlüklere, çeşitli başkanlıklara, Ankara Valiliğine, Ayaş, Beypazarı, Çamlıdere, Etimesgut, Gündül, Haymana, Kazan, Kızılcahamam, Nallıhan, Polatlı, Sincan ve Yenimahalle kaymakamlıklarına, bu ilçelerin köy ve mahalle muhtarlıklarına birer sureti gönderilen "Ankara 3 üncü Bölge İlçeleri Çözüm Bekleyen İşler" adlı kitapçıkta yer alan işlerden aşağıda belirtilen konuda/projede/düşüncede/yatırımda bugüne kadar geçen yaklaşık 2 yıl içinde;

- Ne gibi gelişme ve gerçekleşme olmuştur?
- Söz konusu iş kısmen veya tamamen bitirilmiş midir?
- Söz konusu işin verimli ve süratli bir şekilde yerine getirilmesi için kamu kurumları arasında herhangi bir koordinasyon ve görüş alışverişi yapılmış mıdır?
- Söz konusu işin bitirilmesi ne kadar zaman alacak ve kaç milyon TL. ek harcamaya ihtiyaç olacaktır?
- Söz konusu işin bitirilmesi için Bakanlık emri, genelge, yönetmelik, tüzük ve kanun değişikliklerine ihtiyaç var mıdır?

Sorulan İş/Konu/Proje/Yatırım

Beypazarı Hırkatepe Köyünde DSI tarafından açılan su kuyusundan 1 Km. mesafedeki köye su temini için gerekli elektrik motoru verilmesi.

T.C.

Devlet Bakanlığı

1.3.1994

Sayı : B.02.0.012/223-009

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/2165-6225/28036 sayılı yazınız.

Ankara Milletvekili Sayın Vehbi Dinçerler'in yazılı soru önergesinin cevabı ilişikte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Abdülbaki Ataç
Devlet Bakanı

Ankara-Beypazarı-Hırkatepe Köyünde D.S.İ. tarafından açılan su kuyusundan sulama suyu temini için elektrik motoru verilmesine dair soru önergesi incelenmiştir.

Konunun mahallinde tetkiki için Ankara Köy Hizmetleri 1. Bölge Müdürlüğüne talimat verilmiş olup, tetkik neticesine göre işlem yapılacaktır.

2. — *Ankara Milletvekili M. Vehbi Dinçerler'in, Beypazarı Başören Köyünde sondaj kuyularından sulama amacıyla yararlanılmasına ilişkin sorusu ve Devlet Bakanı Abdülbaki Ataç'ın yazılı cevabı (7/2166)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Yüce Devletimizin devamlılığı ilkesine bütün Cumhuriyet Hükümetleri, bütün kamu kurum ve kuruluşları ve hatta özel kuruluş ve kişiler bile sahip çıkıp saygı duyduğuna göre Bakanlığım döneminde başlatılan aşağıdaki işler ile ilgili sorumun Devlet Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını delaletinize ve tensibinize arz ederim.

Saygılarımla.

M. Vehbi Dinçerler
Ankara

1991 Yılı Ekim ayında uhdemde bulunan Devlet Bakanlığı tarafından hazırlanıp ilgili bakanlıklara, genel müdürlüklere, çeşitli başkanlıklara, Ankara Valiliğine, Ayaş, Beypazarı, Çamlıdere, Etimesgut, Güdül, Haymana, Kazan, Kızılcahamam, Nallıhan, Polatlı, Sincan ve Yenimahalle kaymakamlıklarına, bu ilçelerin köy ve mahalle muhtarlıklarına birer sureti gönderilen "Ankara 3 üncü Bölge İlçeleri Çözüm Bekleyen İşler" adlı kitapçıkta yer alan işlerden aşağıda belirtilen konuda/projede/düşüncede/yatırımda bugüne kadar geçen yaklaşık 2 yıl içinde;

- a) Ne gibi gelişme ve gerçekleşme olmuştur?
- b) Söz konusu iş kısmen veya tamamen bitirilmiş midir?
- c) Söz konusu işin verimli ve süratli bir şekilde yerine getirilmesi için kamu kurumları arasında herhangi bir koordinasyon ve görüş alışverişi yapılmış mıdır?
- d) Söz konusu işin bitirilmesi ne kadar zaman alacak ve kaç milyon TL. ek harcamaya ihtiyaç olacaktır?
- e) Söz konusu işin bitirilmesi için Bakanlık emri, genelge, yönetmelik, tüzük ve kanun değişikliklerine ihtiyaç var mıdır?

Sorulan İş/Konu/Proje/Yatırım

Beypazarı Başören Köyünde MTA tarafından açılan sondaj kuyularından çıkan suyun sulama amacıyla kullanılmasının temini.

T.C.

Devlet Bakanlığı

1.3.1994

Sayı : B.02.0.012/222-009

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/2166-6226/280037 sayılı yazınız.

Ankara Milletvekili Sayın Vehbi Dinçerler'in yazılı soru önergesinin cevabı ilişikte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Abdülbaki Ataç
Devlet Bakanı

Ankara İli Beypazarı İlçesinin Başören Köyünde, soru önergesine konu olan ve MTA tarafından açılan kuyunun debisi, işletmeye yeterli miktarda olmadığı için projeye dahil edilmesi mümkün görülmemiştir.

Ancak, adı geçen köyün arazilerinde DSİ Genel Müdürlüğünce araştırma amacıyla açılan kuyudan olumlu sonuç alındığı ve 45744 numaralı bu kuyunun da içinde yer alacağı bir proje ile 75 hektar arazinin yeraltı suyundan yararlanılarak sulanabileceği adı geçen Genel Müdürlükten alınan 3.12.1993 tarihli yazıdan anlaşılmıştır. Bunun üzerine konu, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 14.12.1993 gün ve 74489 sayılı yazısı ile ilgili Bölge Müdürlüğüne intikal ettirilmiş ve DSİ Genel Müdürlüğünce hazırlanacak fizibilite raporuna esas olmak üzere, sulanabilecek 75 hektar alanın seçimi ve bu sahaya ait donelerin tespit edilerek gönderilmesi talimatı verilmiştir.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, DSİ Genel Müdürlüğüne intikal ettirilecek donelerle fizibilite raporu hazırlandıktan ve yeni işletme kuyuları da açıldıktan sonra Bakanlığım Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü su dağıtım şebekesini en kısa sürede gerçekleştirecektir.

3. — *Bilecik Milletvekili Mehmet Seven'in, Bilecik-Osmaneli Oğultaşı Köyünde besicilik kredisi alan bir şahsa ilişkin sorusu ve Devlet Bakanı Abdülbaki Ataç'ın yazılı cevabı (7/3245)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun Devlet Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

Mehmet Seven

Bilecik

Bilecik İli Osmaneli İlçesi Oğultaşı Köyünde ikamet etmekte olan Üzeyir Demircan, besicilik yapmakta olan bu kardeşimiz, Bilecik Ziraat Bankası Şubesinden almış olduğu Ziraî Kredi o devre içerisinde şap hastalığı mevcut olduğu için 45 günlük bir gecikmeyle büyükbaş hayvan alımında kullanmadığı için bankanın kendisini icraya vermiş olması sizce doğru mudur?

Zaten mağdur duruma düşürülmüş olan çiftçi insanımıza bir de bu tür uygulamalarla zor durumda bırakmak sizce nasıl karşılanabilir?

T.C.

Devlet Bakanlığı

1.3.1994

Sayı : B.02.0.012/221-009

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : 23.2.1994 tarih, A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/3245-7548/30347 sayılı yazınız.

Bilecik Milletvekili Mehmet Seven'in yazılı soru önergesinin cevabı ilişikte sunulmuştur. Bilgilerinize arz ederim.

Abdülbaki Ataç

Devlet Bakanı

Bilecik-Osmaneli-Oğultaşı Köyünde besicilik kredisi alan Üzeyir Demircan ile ilgili soru önergesi incelenmiştir.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 3202 sayılı kuruluş yasasında besicilik kredisi ile ilgili görevi bulunmamaktadır.

4. — Karaman Milletvekili Zeki Ünal'ın, Karaman-Başyayla İlçesine adliye teşkilatı kurulmasına ilişkin sorusu ve Adalet Bakanı M. Seyfi Oktay'ın yazılı cevabı (7/3445)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun Adalet Bakanı Sayın Seyfi Oktay tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygılarımla arz ederim.

Zeki Ünal
Karaman

Karaman-Başyayla İlçesine adliye teşkilatı kurulmasıyla ilgili Bakanlığınızda herhangi bir çalışma var mıdır?

T.C.

Adalet Bakanlığı
Bakan : 15036

28.2.1994

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : 14.2.1994 gün ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/3445-7795/30739 sayılı yazıları.

Karaman Milletvekili Sayın Zeki Ünal tarafından verilip, tarafımdan yazılı olarak cevaplandırılması istemiyle Başkanlığınıza verilen ve cevaplandırılması bildirilen soru önergesine ilişkin cevap iki nüsha halinde ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Seyfi Oktay
Adalet Bakanı

Sayın
Zeki Ünal
Karaman Milletvekili

Tarafımdan cevaplandırılması istemiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen yazılı soru önergesinin cevabı aşağıda belirtilmiştir.

Anılan yazılı soru önergesinde; Karaman-Başyayla İlçesine adliye teşkilatı kurulması ile ilgili Bakanlığımızca herhangi bir çalışma yapılıp yapılmadığı sorulmaktadır.

Karaman-Başyayla İlçesinin fizikî alt yapısının adli teşkilat kurmaya elverişli olduğu ve adli teşkilat kurulmasının faydalı olacağı Ermenek Cumhuriyet Başsavcılığınca 22.10.1993 tarih ve 1993/563 sayılı yazısı ile bildirilmiş, 22.11.1993 tarihli Onayla İlçede adli teşkilat kurulmuş olup, 3.2.1994 tarihinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca ilçeye Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı atanmak suretiyle faaliyete geçirildiği kayıtlarımızın tetkikinden anlaşılmıştır.

Bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Seyfi Oktay
Adalet Bakanı

5. — Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış'ın, bakanlıkça belediyelere yapılan yardımlara ilişkin sorusu ve Turizm Bakanı Abdülkadir Ateş'in yazılı cevabı (7/3598)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Sayın Turizm Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılması için gereğini saygı ile arz ederim.

Mehmet Elkatmış
Nevşehir

Sorularım :

1. Bakanlığınızca 1992 ve 1993 dönemlerinde hangi tarihlerde, hangi belediyeye ne kadar karşılıksız para yardımı yapılmıştır.
2. yine aynı dönemlerde hangi tarihte, hangi belediyelere ne gibi aynı yardımlarda bulunulmuştur.
3. Bu yardımların verilmesinde hangi kriterler esas alınmaktadır.

T.C.

Turizm Bakanlığın

2.3.1994

Yatırımlar Genel Müdürlüğü

Sayı : Altyapı D. Bşk./Mah.İd.Şub.Müd.

257-1106-5590

Konu : Belediyelere Yapılan Yardım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı

Genel Sekreterliğine

(Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı)

İlgi : 11.2.1994 gün ve 3598-7957/30928 sayılı yazınız.

Nevşehir Milletvekili Sayın Mehmet Elkatmış'ın Bakanlığımızca belediyelere yapılan yardımların 1992 ve 1993 yılları itibarı ile miktarlarını ve ödemelerde esas tutulan kriterleri hakkındaki soru önergesi ile ilgili bilgileri içeren dokümanlar ekte sunulmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Abdülkadir Ateş
Turizm Bakanı

Bakanlığımızca Mahallî İdarelere yardım yapılması, yöre insanlarının çevresinde Turizm Bakanlığının katkılarıyla gerçekleştirilen yatırımlarla turizmin benimsenmesi ve sevilmesini amaçlamıştır.

Bu bağlamda;

Bakanlığımızca Belediyelere yapılan yardımlar ilgili belediyelerin

- Yol ve Tretuvar Düzenlenmesi
- Kanalizasyon ve Arıtma Tesisleri
- WC - Duş Yapımı
- Çevre Tanzimi ve Park Düzenlemesi
- Aydınlatma İşleri
- Plaj Düzenlemesi ve Temizlenmesi

gibi işlere ilişkin başvuru dosyasını Bakanlığımıza gönderilmesinden sonra yatırımın yapılacağı yerin coğrafi bölgesine göre puanlandırılıp, bu puana; yerel idarenin başlamış olması durumunda, turizmin çeşitlendirilmesi ilkesine uygun bir proje olması durumunda ilave puanlar eklenmekte ve elde edilen puan sıralamasına göre projelere maddî destek sağlanması yoluna gidilmektedir.

Bütün bunlardan sonra yapılan yardımlar o ilin İl Özel İdaresi kanalıyla kullanılmakta, işin amacına uygun harcama yapıp yapılmadığı İl Turizm Müdürlüğünce izlenmekte işin bitirilmesinden sonra harcama evrakları ilgili belediye tarafından Bakanlığımıza gönderilmektedir.

COĞRAFİ BÖLGELER VE BÖLGE KATSAYILARI (BKS)

Yardım talep konuları	Yardım talebi katsayısı (YKS)	Karadeniz 8	İç Anadolu 8	Doğu Anadolu 10	Güneydoğu Anadolu 10	Diğer Bölgeler 5	Açıklama
-----------------------	-------------------------------	----------------	--------------------	-----------------------	----------------------------	------------------------	----------

DOSYANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Yol yapımı		Bir dosyanın puanı;					
a) İmar yolu	1	1. Yardım talebi katsayısı (YKS), Bölge Katsayısı (BKS) ile çarpılarak bulunur.					
b) Turistik öneme haiz yörelere ulaşım yolu	10	(YKSXBKS) = Dosya puanı					
c) Tretuvar yapımı	4	2. Bulunan dosya puanına işin yerel idarece uygulanmasına başlanmış ise 10 puan eklenir.					
2. WC yapımı		3. Önceki yıllarda Bakanlıkça yapılan yardımın her 10 mio.nu için 1 puan çıkarılır.					
a) Kent merkezinde	3	4. Turizmin çeşitlendirilmesi ilkesine uygun bir proje ise 20 puan eklenir.					
b) Turistik öneme haiz yörelerde	8	5. İl Turizm Master Planı Gerçekleşme Programına uygun bir proje ise 10 puan eklenir.					
3. Kanalizasyon							
a) Kent kanalizasyonu	2						
b) Turistik yöre kanalizasyonu	6						
4. İçme suyu							
a) Kent merkezinde	3						
b) Turistik öneme haiz yörede	8						
5. Çevre Tanzimi							
a) Kent Parkı (Halka açık)	5						
b) Turistik bir değer çevre tanzimi	7						
c) Yerel idareye ait bir tesisin çevre tanzimi	2						
6. Aydınlatma							
a) Sokak aydınlatma	2						
b) Tarihî eser ışıklandırması	6						
7. Plaj düzenlemesi ve temizlenmesi							
a) Halk plajı	7						
b) Belediye plajı	2						

T.B.M.M.

B : 78

2 . 3 . 1994

O : 4

PROJELERİNE BAKANLIĞIMIZCA KATKIDA BULUNULAN İLLER

(Milyon TL.)

İli	1992 YILI		1993 YILI	
	Yardım Yapılan Belediye Sayısı	Yardım Miktarı	Yardım Yapılan Belediye Sayısı	Yardım Miktarı
Adana	10	310	16	800
Adıyaman	3	325	7	1 750
Afyon	7	195	7	310
Ağrı	3	90	6	740
Amasya	2	50	8	240
Ankara	1	300	1	75
Antalya	5	631	—	—
Artvin	1	1 000	15	4 700
Aydın	2	220	5	1 275
Balıkesir	1	50	1	350
Bilecik	—	—	4	130
Bingöl	—	—	—	—
Bitlis	—	—	3	130
Bolu	2	525	1	1 000
Burdur	1	25	5	180
Bursa	—	—	—	—
Çanakkale	3	70	2	80
Çankırı	—	—	4	675
Çorum	2	45	10	250
Denizli	11	2 225	12	5 930
Diyarbakır	2	220	4	155
Edirne	—	—	—	—
Elazığ	3	60	3	105
Erzincan	—	—	—	—
Erzurum	3	160	4	450
Eskişehir	1	20	5	145
Gaziantep	10	3 452	12	7 897
Giresun	1	1 000	8	567
Gümüşhane	—	—	—	—
Hakkâri	1	25	—	—
Hatay	6	90	3	145
Isparta	1	25	3	90
İçel	5	130	10	591
İstanbul	3	470	4	426
İzmir	3	70	8	490
Kars	4	170	1	6 000

(Milyon TL.)

İli	1992 YILI		1993 YILI	
	Yardım Yapılan Belediye Sayısı	Yardım Miktarı	Yardım Yapılan Belediye Sayısı	Yardım Miktarı
Kastamonu	6	380	8	720
Kayseri	2	70	3	150
Kırklareli	—	—	2	60
Kırşehir	6	90	9	210
Kocaeli	2	40	—	—
Konya	4	80	7	250
Nevşehir *	7	14 323	6	21 510
Niğde	11	240	—	—
Ordu	2	30	8	430
Rize	—	—	—	—
Sakarya	—	—	—	—
Samsun	4	120	1	40
Siirt	3	460	4	310
Sinop	2	718	3	300
Sivas	—	—	3	150
Tekirdağ	2	50	—	—
Tokat	5	140	9	410
Trabzon	4	90	2	1 870
Tunceli	1	25	3	165
Şanlıurfa	10	815	5	410
Uşak	5	115	8	220
Van	3	345	9	1 980
Yozgat	8	150	9	340
Zonguldak	2	55	10	475
Aksaray *	5	1 500	3	6 435
Kırıkkale	2	50	—	—
Bayburt	—	—	—	—
Batman	2	160	6	240
Şırnak	3	140	2	80
Karaman	1	50	1	100
Bartın	2	86	4	250
Ardahan	2	65	3	180
Iğdır	1	30	2	100

(*) Ayrıntılı Dağılım Tablosu Ekte Ayrıca Verilmektedir.

BAKANLIĞIMIZCA ARAÇ ALIMI (VİDANJÖR) İÇİN KATKIDA BULUNULAN İLLER

(Milyon TL.)

İli	1992 YILI		1993 YILI	
	Yardım Yapılan Belediye Sayısı	Yardım Miktarı	Yardım Yapılan Belediye Sayısı	Yardım Miktarı
Antalya	2	541	1	485
Muğla	1	250	2	755
İzmir	—	—	2	645
Gaziantep	—	—	1	270
Balıkesir	—	—	1	270

AYNÎ YARDIM OLARAK BELEDİYELERE TESLİM EDİLEN
DUŞ VE WC ÜNİTELERİ

Belediye Adı	Teslim Edilen	Teslim Tarihi
Alaçatı Bel. Bşk.	WC kabinleri	25.11.1993
Çeşme Bel. Bşk.	" "	14.12.1993
Yalıkavak Bel. Bşk.	" "	17.11.1993
Ayvalık Bel. Bşk.	" "	7.12.1993
Kuşadası Bel. Bşk.	" "	6.1.1994
Alaçatı Bel. Bşk.	Duş kabinleri	22.12.1993
Bozburun Bel. Bşk.	" "	23.12.1993
Çeşme Bel. Bşk.	" "	15.12.1993
Fethiye Bel. Bşk.	" "	7.1.1994

Bunların dışında, 89F000050 proje numaralı Nevşehir - Aksaray Turizm Yerleşim Gelişim Projesi kapsamında, Türkiye Kalkınma Bankası kanalı ile;

— Avanos - Göreme - Çavuşin yerleşim merkezleri kollektör hattı ve arıtma tesisi yapımı için 1992 yılında 12 000 000 000 TL. 1993 yılında 3 000 000 000 TL.

— Ürgüp - Ortahisar - Mustafa Paşa yerleşim merkezi kollektör hattı ve arıtma yapımı için 1993 yılında 15 000 000 000 TL. harcama yapılmıştır.

A) NEVŞEHİR VALİLİĞİ İL ÖZEL İDARESİNE

(Milyon TL.)

1992 Yılında;	
— Avanos - Hacibektaş yolu yapımı	400
— Tatların kanalizasyon yapımı	184
— Mustafapaşa Turizm Merkezi iç yolları yapımı	150
— Uçhisar kanalizasyon yapımı	169
— Göreme kanalizasyon yapımı	169
— Avanos yol ve tretuvar yapımı	200
— Uçhisar kanalizasyon yapımı	100

(Milyon TL)

— Göreme kanalizasyon yapımı	142
— Mustafapaşa Turizm Merkezi yolu yapımı	100
— Derinkuyu kanalizasyon	126
— Derinkuyu kanalizasyon	50
— İnallı Belediyesi WC yapımı	26
— Hacıbektaş park düzenlemesi	50
TOPLAM	1 866

1993 Yılında;

— Derinkuyu yerleşim merkezi kanalizasyon	2 910
— Göreme - Avanos ve (Göreme - Avanos) Ayrımı - Zelve yollarına bisiklet yolu yapımı için	1 000
— Derinkuyu yeraltı şehrini trafikten esirgeyecek alternatif yolu yapımı için	1 000
— Avanos şehir içi caddé ve sokak yapımı	600
— İnallı kanalizasyon yapımı	400
— Hacıbektaş kanalizasyon yapımı	600
TOPLAM	6 510

B) AKSARAY VALİLİĞİ İL ÖZEL İDARESİNE

1992 Yılında;

— Karaören - Kargın - Helvadere yolu ile Ilısu - Güzelyurt bağlantısı yapımı için	1 000
— Karaören - Kargın - Helvadere yolu yapımı	500
TOPLAM	1 500

1993 Yılında;

— Helvadere - İhlara, Ilısu - İhlara, Belısırma - Güzelyurt yolu yapımı için	3 000
— Sultanhanı Kervansarayının çevre düzenlemesi	400
— Helvadere yerleşim merkezi kanalizasyon yapımı	2 910
TOPLAM	6 310

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GÜNDEMİ

78 İNCİ BİRLEŞİM

2 . 3 . 1994 ÇARŞAMBA

Saat : 13.00

1

BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/296) (S. Sayısı : 485) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

2. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/394) (S. Sayısı : 486) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

3. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/484) (S. Sayısı : 487) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

4. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/349) (S. Sayısı : 488) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

5. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/342) (S. Sayısı : 489) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

6. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/276) (S. Sayısı : 490) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

7. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/275) (S. Sayısı : 491) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

---

8. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/259) (S. Sayısı : 492) (Dağıtım tarihi : 25.2.1994)

9. — Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/256) (S. Sayısı : 493) (Dağıtım tarihi : 25.2.1994)

10. — İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/751) (S. Sayısı : 494) (Dağıtım tarihi : 25.2.1994)

11. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Oturanların Aldıkları Krediler Hakkında Kanun Teklifinin İçtüzüğü'nün 38 inci maddesine göre doğrudan doğruya Gündeme alınma önergesi (2/641)

12. — Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş'ın, 11 İdaresi Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifinin İçtüzüğü'nün 38 inci Maddesine göre doğrudan doğruya Gündeme alınma önergesi (2/446)

ÖZEL GÜNDEMDE YER ALACAK İŞLER

SEÇİM

OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

**GENEL GÖRÜŞME VE MECLİS ARAŞTIRMASI
YAPILMASINA DAİR ÖNGÖRÜŞMELER**

SÖZLÜ SORULAR

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

1. — Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 436 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 16.4.1986 Tarihli ve 3274 Sayılı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında 256 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sigorta Şirketleri Hizmetlerinin Başbakanlığa Devri Hakkında 303 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/202, 1/76, 1/108) (S. Sayısı : 59 ve 59'a 1 inci Ek) (Dağıtma tarihleri : 29.4.1992; 2.7.1992)

2. — Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 437 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 470 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/201, 1/319) (S. Sayısı : 58 ve 58'e 1 inci Ek) (Dağıtma tarihleri : 29.4.1992; 2.7.1992)

3. — Türkiye Radyo Televizyon Gelirleri Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 394 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/160) (S. Sayısı : 111) (Dağıtma tarihi : 6.7.1992)

4. — Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin 77 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 391 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/14, 1/155) (S. Sayısı : 112) (Dağıtma tarihi : 6.7.1992)

5. — Turizm Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 190 ve 355 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair 411 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 216 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Millî Eğitim, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm, Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/137, 1/181, 1/52, 1/62) (S. Sayısı : 116) (Dağıtma tarihi : 6.7.1992)

6. — Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Adalet ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/9) (S. Sayısı : 180) (Dağıtma tarihi : 16.10.1992)

7. — Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/199) (S. Sayısı : 193) (Dağıtma tarihi : 9.11.1992)

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

× 8. — Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddeleri ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/166, 1/505) (S. Sayısı : 322) (Dağıtma tarihi : 2.4.1993)

× 9. — Çanakkale Milletvekili Hamdi Üçpınarlar ve 53 Arkadaşının, Haksız ve keyfi işlemleriyle Devleti zarara uğrattığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Halil Şıvgın Hakkında Anayasanın 100 üncü Maddesi Uyarınca Bir Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/11) (S. Sayısı : 337) (Dağıtma tarihi : 13.10.1993)

10. — Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 492 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (1/577) (S. Sayısı : 375) (Dağıtma tarihi : 30.11.1993)

11. — Emniyet Teşkilatı Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 490 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/576) (S. Sayısı : 394) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

12. — Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında 504 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/594) (S. Sayısı : 395) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

13. — Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 507 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/591) (S. Sayısı : 404) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 14. — Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan ve 50 Arkadaşının, Bulgaristan'dan Ülkemize Gelen Soydaşlarımızın İskânı ve Konut Yapımı ile İlgili İşlemlerde Mevzuata ve Kanunlara Aykırı Hareket Ederек Devleti Zarara Uğrattıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve İlgili Maddelerine Uyduğu İddiasıyla, Eski Başbakan Yıldırım Akbulut, Devlet Eski Bakanları Işın Çelebi, İsmet Özarslan, Recep Ercüment Konukman, Mehmet Çevik ve Cemil Çiçek, Tarım ve Köyşleri Eski Bakanı Lutfullah Kayalar, Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Şükrü Yürür ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Fahrettin Kurt Haklarında Anayasanın 100 üncü Maddesi Uyarınca Bir Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/16) (S. Sayısı : 373) (Dağıtma tarihi : 10.1.1994)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

15. — 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin 488 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/574) (S. Sayısı : 554) (Dağıtma tarihi : 8.2.1994)

16. — Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Tartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatib Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462) (S. Sayısı : 586) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

17. — Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon raporları (3/789) (S. Sayısı : 589) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

18. — Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'nın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/1093) (S. Sayısı : 550) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

19. — Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'nın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon raporları (3/1029) (S. Sayısı : 551) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

20. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/1034) (S. Sayısı : 549) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

21. — Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyele-

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

rinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/1038) (S. Sayısı : 587) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

22. — Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/997) (S. Sayısı : 552) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

23. — Şırnak Milletvekili Selim Sadak'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/996) (S. Sayısı : 588) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

24. — İstanbul Milletvekili Hasan Mezarcı'nın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/745) (S. Sayısı : 616) (Dağıtma tarihi : 28.2.1994)

× 25. — Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları (1/264) (S. Sayısı : 17) (Dağıtma tarihi : 4.2.1992)

× 26. — İl İdaresi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/553) (S. Sayısı : 391) (Dağıtma tarihi : 7.12.1993)

27. — Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun İki Maddesinin Yeniden Düzenlenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/355) (S. Sayısı : 66) (Dağıtma tarihi : 24.4.1992)

28. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu, Bursa Milletvekili Turhan Tayan ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan'ın, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun ve 6245 Sayılı Harcırah Kanununun Bazı Maddelerinde Ek ve Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (2/382) (S. Sayısı : 148) (Dağıtma tarihi : 2.7.1992)

29. — Belediye Kanununa Bir Madde Eklmesine Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/306) (S. Sayısı : 82) (Dağıtma tarihi : 14.5.1992)

30. — Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/341) (S. Sayısı : 99) (Dağıtma tarihi : 25.5.1992)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

31. — Kars Milletvekili Zeki Nacitarhan'ın, 9.6.1932 Tarihli ve 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ile Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış ve 20 Arkadaşının, 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanununun 134 üncü Maddesinin 2 nci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/180, 2/184) (S. Sayısı : 136) (Dağıtma tarihi : 23.9.1992)

32. — Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Adalet komisyonları raporları (1/416) (S. Sayısı : 178) (Dağıtma tarihi : 8.10.1992)

33. — Millî Savunma Bakanlığı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarına Bağlı Kurumlarda Döner Sermaye Teşkili ve İşletilmesine İlişkin Kanun ile Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Savunma ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/487) (S. Sayısı : 303) (Dağıtma tarihi : 4.3.1993)

34. — Erzurum Milletvekili İsmail Köse ve Kırklareli Milletvekili Ahmet Sezal Özbek'in, 3.4.1930 Tarih ve 1580 Sayılı Belediye Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi ile Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici ve 15 Arkadaşının, 3.4.1930 Tarih ve 1580 Sayılı Belediye Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu (2/627, 2/585) (S. Sayısı : 319) (Dağıtma tarihi : 4.3.1993)

× 35. — Plastik Patlayıcıların Teşhisi Amacıyla İşaretlenmesi, Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Dışişleri komisyonları raporları (1/492) (S. Sayısı : 332) (Dağıtma tarihi : 9.4.1993)

× 36. — Atmosfer Dışı Uzaya Gönderilen Cisimlerin Tescili Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/366) (S. Sayısı : 334) (Dağıtma tarihi : 9.4.1993)

× 37. — Açık Semalar Antlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/467) (S. Sayısı : 330) (Dağıtma tarihi : 12.4.1993)

38. — İskân Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/530) (S. Sayısı : 347) (Dağıtma tarihi : 18.5.1993)

39. — Türk Ticaret Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ile Manisa Milletvekili Tefik Diker'in 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 8 inci Maddesinin 3 üncü Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/433, 2/395) (S. Sayısı : 321) (Dağıtma tarihi : 2.4.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

40. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekili Bursa Milletvekili Turhan Tayan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney, Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan'ın Kamu ve Özel Radyo - Televizyonların Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Teklifi ile İçel Milletvekili İstemihan Talay ve 4 Arkadaşının Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/754, 2/745) (S. Sayısı : 356) (Dağıtma tarihi : 15.7.1993)

41. — Vakıflar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/357) (S. Sayısı : 186) (Dağıtma tarihi : 23.10.1992)

42. — Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilatı Hakkında Kanuna Üç Ek Madde Eklenmesine İlişkin Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/508) (S. Sayısı : 320) (Dağıtma tarihi : 2.4.1993)

43. — Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdare Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Erzurum Milletvekili Rıza Müftüoğlu ve 10 Arkadaşının ve Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin Aynı Mahiyetteki Kanun Teklifleri ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/488, 2/9, 2/536) (S. Sayısı : 283) (Dağıtma tarihi : 12.2.1993)

44. — Konya Ovası ve Orta Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/490) (S. Sayısı : 285) (Dağıtma tarihi : 12.2.1993)

45. — Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında 388 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/406, 1/152) (S. Sayısı : 151) (Dağıtma tarihi : 23.9.1992)

× 46. — Göç İdaresi Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/480) (S. Sayısı : 286) (Dağıtma tarihi : 16.2.1993)

47. — Balıkesir Milletvekili Mehmet Cemal Öztaylan ve 19 Arkadaşının, Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu (2/340) (S. Sayısı : 167) (Dağıtma tarihi : 28.9.1992)

48. — İnsan Hakları Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Anayasa ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/376) (S. Sayısı : 139) (Dağıtma tarihi : 30.6.1992)

49. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, Türk Kanunu Medenisinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/324) (S. Sayısı : 134) (Dağıtma tarihi : 6.2.1992)

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

× 50. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri komisyonları raporları (1/457) (S. Sayısı : 227) (Dağıtma tarihi : 11.1.1993)

× 51. — Milletlerarası Finansman Kurumuna Katılmak İçin Hükümete Salahiyet Verilmesine Dair Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/455) (S. Sayısı : 237) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

× 52. — Hizmet İlişkinine İşveren Tarafından Son Verilmesi Hakkında 158 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin 25.11.1992 Tarihli ve 3846 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/484, 3/736) (S. Sayısı : 250) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

× 53. — Bütçe Kanununda Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanunlarında Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/343) (S. Sayısı : 71) (Dağıtma tarihi : 12.5.1992)

54. — Yedek Subay, Yedeğe Ayrılmış Subay ve Astsubay Kanunu Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/419) (S. Sayısı : 185) (Dağıtma tarihi : 2.11.1992)

55. — Kars Milletvekili Zeki Nacitarhan ve 7 Arkadaşının 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı Maddesinin A/11 Fıkrasının Değiştirilmesi ve Anılan Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (2/276) (S. Sayısı : 284) (Dağıtma tarihi : 8.2.1993)

56. — Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/400) (S. Sayısı : 105) (Dağıtma tarihi : 15.6.1992)

× 57. — Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/432) (S. Sayısı : 201) (Dağıtma tarihi : 16.11.1992)

58. — Türkiye Özerkleştirme, Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Kurumu Kuruluş, Görev ve Yetkileri ile Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/389) (S. Sayısı : 138) (Dağıtma tarihi : 30.6.1992)

59. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekili Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gükan'ın, Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ile İzmir Milletvekili Halil Çul-

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

haoğlu'nun 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 9 ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/381, 2/196) (S. Sayısı : 149) (Dağıtma tarihi : 3.7.1992)

60. — Çeşitli Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/381) (S. Sayısı : 81) (Dağıtma tarihi : 14.5.1992)

61. — Tanıtma Fonu Teşkilî ile 11.7.1939 Tarihli ve 3670 Sayılı Millî Piyango Teşkiline Dair Kanunun 4 üncü Maddesine Bir Bent Eklenmesi Hakkında 3230 Sayılı Kanuna Bir Ek ve Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/303) (S. Sayısı : 10) (Dağıtma tarihi : 15.1.1992)

62. — İzmir Milletvekili Işıl Saygın'ın, 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisinin 153 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/80) (S. Sayısı : 36) (Dağıtma tarihi : 25.2.1992)

63. — Kayseri Milletvekili Mustafa Dağcı ve 10 Arkadaşının, 9.5.1969 Tarih ve 1177 Sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanununun 23 üncü Maddesine (d) Fıkrası Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/18) (S. Sayısı : 37) (Dağıtma tarihi : 25.2.1992)

64. — İhraç Bedeli Dövizlerini Süresinde Yurda Getirmeyenlere 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun Gereğince Uygulanacak Cezaları Affına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/332) (S. Sayısı : 47) (Dağıtma tarihi : 3.3.1992)

65. — Manisa Milletvekili Tevfik Diker'in, 27.7.1967 Tarihli 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ile Edirne Milletvekili Hasan Basri Eler'in, 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 8 inci ve 116 ncı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/50, 2/149) (S. Sayısı : 65) (Dağıtma tarihi : 27.4.1992)

66. — Adıyaman Milletvekili Celâl Kürkoğlu'nun 31.7.1970 Tarihli ve 1324 Sayılı Genelkurmay Başkanlığının Görev ve Yetkilerine Ait Kanunun 4 üncü Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/212) (S. Sayısı : 90) (Dağıtma tarihi : 25.5.1992)

67. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu, Adana Milletvekili Bekir Sami Daçe ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan'ın, Memurlar ile Diğer Kamu Görevlilerinin Bazı Disiplin Cezalarının Affı Hakkındaki 25.12.1985 Tarih ve 3249 No. lu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/155) (S. Sayısı : 91) (Dağıtma tarihi : 25.5.1992)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

68. — Trabzon Milletvekili Kemalettin Göktaş ve 25 Arkadaşının 12.3.1982 Tarihli ve 2654 Sayılı Turizmi Teşvik Kanununun 19 uncu Maddesinin (b) Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/218) (S. Sayısı : 103) (Dağıtma tarihi : 1.6.1992)

69. — Adıyaman Milletvekili Celâl Kürkoğlu'nun, 4.1.1961 Tarihli ve 211 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun İki Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/221) (S. Sayısı : 104) (Dağıtma tarihi : 1.6.1992)

70. — Kars Milletvekili Zeki Nacitarhan'ın, Türk Ceza Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/197) (S. Sayısı : 130) (Dağıtma tarihi : 21.9.1992)

71. — Denizli Milletvekili Adnan Keskin'in, 22.11.1984 Tarih ve 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanununun Geçici 3 üncü Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/114) (S. Sayısı : 131) (Dağıtma tarihi : 21.9.1992)

72. — Kırıkkale Milletvekili Abdurrahman Ünlü ve 4 Arkadaşının, 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkındaki Kanunun 13 üncü Maddesinin 4 üncü Fıkrasından Sonra Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/238) (S. Sayısı : 132) (Dağıtma tarihi : 21.9.1992)

73. — Aydın Milletvekili Cengiz Altinkaya'nın, 4.11.1983 Tarih ve 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanununun 23 üncü Maddesinin Son Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/257) (S. Sayısı : 137) (Dağıtma tarihi : 21.9.1992)

74. — Kayseri Milletvekili Osman Develioğlu ve 13 Arkadaşının, 843 Sayılı Türk Kanunu Medenisinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/264) (S. Sayısı : 163) (Dağıtma tarihi : 21.9.1992)

75. — Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış ve 18 Arkadaşının, 6570 Sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanunun 1 inci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/259) (S. Sayısı : 164) (Dağıtma tarihi : 21.9.1992)

76. — Edirne Milletvekili Hasan Basri Eler'in, 211 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 34 üncü Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/307) (S. Sayısı : 161) (Dağıtma tarihi : 23.9.1992)

77. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 7 nci Maddesinin Son Fıkrasının Değiştiril-

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

mesine Dair Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu (2/391) (S. Sayısı : 173) Dağıtma tarihi : 1.10.1992)

78. — İstanbul Milletvekili Sabri Öztürk ve 9 Arkadaşının, 7.2.1972 Tarih ve 1516 Sayılı İstanbul Boğaz Köprüsü ve Çevre Yolu Projesi Sahasındaki Gecekondu-
ların Tasfiyesi Hakkında Kanuna Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/326) (S. Sayısı : 175)
(Dağıtma tarihi : 5.10.1992)

79. — İstanbul Milletvekili İsmail Sancak ve 11 Arkadaşının, 24.2.1984 Tarihli
ve 2981 Sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı
İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Ka-
nuna Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaş-
tırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/392) (S. Sayısı : 176) (Dağıtma tarihi :
5.10.1992)

80. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri
Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve
Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/415) (S. Sayısı : 177) (Dağıtma tarihi :
5.10.1992)

81. — Denizli Milletvekili Muzaffer Arıcı ve 5 Arkadaşının, Türk Ceza Kanu-
nunun 102 nci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Adalet Ko-
misyonu Raporu (2/386) (S. Sayısı : 182) (Dağıtma tarihi : 23.10.1992)

82. — Yozgat Milletvekili Mahmut Orhon'un, 23.6.1965 Tarih ve 634 Sayılı Kat
Mülkiyeti Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi
ve Adalet Komisyonu Raporu (2/378) (S. Sayısı : 183) (Dağıtma tarihi : 23.10.1992)

83. — Adli Tıp Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması
Hakkında 18.6.1992 tarih ve 3820 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu Maddesi Ge-
reğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve
Adalet Komisyonu Raporu (1/428, 3/543) (S. Sayısı : 184) (Dağıtma tarihi : 2.11.1992)

84. — Mahalle Muhtarlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu
(1/456) (S. Sayısı : 189) (Dağıtma tarihi : 5.11.1992)

85. — Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malulü Gaziler,
Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanunun Bir Mad-
desinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Millî Savunma ve İçişleri
Komisyonları Raporları (1/437) (S. Sayısı : 191) (Dağıtma tarihi : 5.11.1992)

86. — Askerî Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasa-
rısı ve Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in 1632 Sayılı Askerî Ceza Kanununun Bazı
Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Millî Savunma ve Adalet
Komisyonları Raporları (1/442, 2/279) (S. Sayısı : 192) (Dağıtma tarihi : 6.11.1992)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

87. — Elazığ Milletvekili Ahmet Cemil Tunç ve 11 Arkadaşının, Elektrik Enerjisi Üreten Barajların Bulunduğu İllerdeki Gerçek veya Tüzelkişilerden Alınan Elektrik Bedelleri Hakkında Kanun Teklifi ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (2/342) (S. Sayısı : 197) (Dağıtma tarihi : 10.11.1992)

88. — Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış ve 15 Arkadaşının, Yazar ve Fikir Adamı Ömer Okçu (Namı Müstearı Hekimoğlu İsmail'in) Affı Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/367) (S. Sayısı : 208) (Dağıtma tarihi : 19.11.1992)

89. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/429) (S. Sayısı : 209) (Dağıtma tarihi : 19.11.1992)

90. — 17.7.1963 Tarihli ve 278 Sayılı Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair 2.7.1992 Tarihli ve 3834 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (1/429) (S. Sayısı : 210) (Dağıtma tarihi : 26.11.1992)

91. — Balıkesir Milletvekili Melih Pabuççuoğlu ve 8 Arkadaşının, 3194 Sayılı İmar Kanununun Geçici 7 nci Maddesinin İkinci Fıkrasına Bir Cümle Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/365) (S. Sayısı : 218) (Dağıtma tarihi : 7.12.1992)

92. — Eskişehir Milletvekili Mustafa Balçılar ve 9 Arkadaşının, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (2/6) (S. Sayısı : 220) (Dağıtma tarihi : 7.12.1992)

93. — Samsun Milletvekili İhsan Saraçlar ve 3 Arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü Teklifi ile Ankara Milletvekili M. Vehbi Dinçerler ve 73 Arkadaşının, Eskişehir Milletvekili Hüseyin Aksoy'un, Tunceli Milletvekili Kamer Genç'in, İstanbul Milletvekili Orhan Ergüder'in, Eskişehir Milletvekili Hüsamettin Cindoruk'un, Çorum Milletvekili Muharrem Şemsek ve 3 Arkadaşının Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/513, 2/134, 2/205, 2/243, 2/394, 2/444, 2/491, 2/510) (S. Sayısı : 232) (Dağıtma tarihi : 8.1.1993)

94. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 1602 Sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun Bir Maddesini Değiştiren Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/453) (S. Sayısı : 231) (Dağıtma tarihi : 11.1.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

95. — Ziraî Mücadele ve Ziraî Karantina Kanunu Tasarısı ve Adalet ve Tarım, Orman ve Köyşleri komisyonları raporları (1/369) (S. Sayısı : 234) (Dağıtma tarihi : 11.1.1993)

96. — 3146 Sayılı Kanunun Bazı Maddeleri ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/468) (S. Sayısı : 238) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

97. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 205 Sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/460) (S. Sayısı : 240) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

98. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 1324 Sayılı Genel Kurmay Başkanının Görev ve Yetkilerine Ait Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/458) (S. Sayısı : 241) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

99. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 1600 Sayılı Askerî Yargıtay Kanununun Bir Maddesini Değiştiren Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/456) (S. Sayısı : 242) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

100. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren, Bazı Maddelerini de Yürürlükten Kaldıran Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/455) (S. Sayısı : 243) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

101. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/454) (S. Sayısı : 244) (Dağıtma tarihi : 26.1.1993)

102. — Denizli Milletvekili Adnan Keskin'in, 2.9.1971 Tarihli ve 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa İki Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (2/102) (S. Sayısı : 288) (Dağıtma tarihi : 16.2.1993)

103. — Hatay Milletvekili Mehmet Dönen'in, 1479 Sayılı Bağ - Kur Yasasına Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Yasa Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (2/100) (S. Sayısı : 289) (Dağıtma tarihi : 16.2.1993)

104. — Aydın Milletvekili Nahit Mentese'nin, 28.3.1983 Tarih ve 2809 Sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanunun 10 uncu Maddesinin (f) Bendinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (2/554) (S. Sayısı : 290) (Dağıtma tarihi : 16.2.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

105. — Hatay Milletvekili Mehmet Döner'in, Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Tesislerinde Mevcut Izdihamlara Neden Olan 1 000 TL. Muayene Ücreti ve % 20 İlaç Bedeli Tahsilatı Uygulaması Hakkındaki Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (2/85) (S. Sayısı : 305) (Dağıtma tarihi : 1.3.1993)

106. — Afyon Milletvekili Baki Durmaz'ın, 2809 Sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanunun Geçici 10 uncu Maddesine 1 Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (2/260) (S. Sayısı : 291) (Dağıtma tarihi : 4.3.1993)

107. — Muğla Milletvekili Nevşat Özer'in, 3.5.1985 Tarihli ve 3194 Sayılı İmar Kanununa Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/467) (S. Sayısı : 299) (Dağıtma tarihi : 4.3.1993)

108. — Yozgat Milletvekili Mahmut Orhon ve 4 Arkadaşının, 2.9.1971 Tarih ve 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (2/315) (S. Sayısı : 304) (Dağıtma tarihi : 4.3.1993)

109. — İki İl ve Beş İlçenin Adının Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/473) (S. Sayısı : 318) (Dağıtma tarihi : 4.3.1993)

110. — Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/513) (S. Sayısı : 325) (Dağıtma tarihi : 2.4.1993)

111. — Kahramanmaraş Milletvekili Ahmet Dökülmez ve 20 Arkadaşının, İskân Kanununun Ek 10 uncu Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/529) (S. Sayısı : 327) (Dağıtma tarihi : 6.4.1993)

112. — Kocaeli Milletvekili H. İbrahim Artvinli'nin, Turizmi Teşvik Kanununun Ondokuzuncu Maddesinin (b) Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/499) (S. Sayısı : 328) (Dağıtma tarihi : 6.4.1993)

113. — Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/512) (S. Sayısı : 329) (Dağıtma tarihi : 6.4.1993)

114. — Samsun Milletvekili İlyas Aktaş ve 51 Arkadaşının, Kuzey Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı Kuruluşu Hakkında Kanun Teklifi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (2/153) (S. Sayısı : 336) (Dağıtma tarihi : 9.4.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

115. — Manisa Milletvekili Tevfik Diker'in, Kooperatifler Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Sanayi, Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (2/537) (S. Sayısı : 338) (Dağıtma tarihi : 13.4.1993)

116. — Denizli Milletvekili Nabi Sabuncu'nun, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve İçtüzüğü'nün 38 inci Maddesine göre doğrudan doğruya gündeme alınma önergesi (2/312) (S. Sayısı : 339) (Dağıtma tarihi : 13.4.1993)

117. — 2886 Sayılı Devlet İhale Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/396) (S. Sayısı : 342) (Dağıtma tarihi : 3.5.1993)

118. — Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/526) (S. Sayısı : 343) (Dağıtma tarihi : 3.5.1993)

119. — Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/528) (S. Sayısı : 345) (Dağıtma tarihi : 18.5.1993)

120. — Harp Araç ve Gereçleri ile, Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Millî Savunma Komisyonları Raporları (1/507) (S. Sayısı : 346) (Dağıtma tarihi : 18.5.1993)

121. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, Milletvekilleri, İl Genel Meclis Üyeleri, Köy ve Mahalle Muhtarlarının Nezarethanelerde, Ceza ve Tutukevlerinde İncelemelerde Bulunabilmeleri Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/421) (S. Sayısı : 251) (Dağıtma tarihi : 20.5.1993)

× 122. — Kültür, Eğitim, Bilim ve Enformasyon Alanlarında İşbirliğine İlişkin Karadeniz Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/534) (S. Sayısı : 349) (Dağıtma tarihi : 8.6.1993)

123. — Mera Kanunu Tasarısı ve Adalet ve Tarım, Orman ve Köyîşleri komisyonları raporları (1/364) (S. Sayısı : 350) (Dağıtma tarihi : 23.6.1993)

124. — Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/538) (S. Sayısı : 353) (Dağıtma tarihi : 1.7.1993)

125. — Adana Milletvekili A. Yalçın Ögütcan'ın, 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, 2 Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanuna Bir Madde ve Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu (2/640) (S. Sayısı : 359) (Dağıtma tarihi : 22.9.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

126. — Konya Milletvekili Mehmet Keçeciler'in, Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İlk Defa Memur, İşçi, Geçici İşçi veya Sözleşmeli Olarak Alınacaklara Uygulanacak Sınavların Usul ve Esasları Hakkında Kanun Teklifi ve İçtüzüğü'nün 38 inci Maddesine Göre Doğrudan Doğruya Gündeme Alınma Önergesi (2/484) (S. Sayısı : 361) (Dağıtma tarihi : 9.11.1993)

127. — Sivas Milletvekili Abdullatif Şener ve 26 Arkadaşının, Asgari Ücretten Vergi Alınmamasına Dair Kanun Teklifi ve İçtüzüğü'nün 38 inci Maddesine Göre Doğrudan Doğruya Gündeme Alınma Önergesi (2/217) (S. Sayısı : 362) (Dağıtma tarihi : 9.11.1993)

128. — Ankara Milletvekili Yücel Seçkiner ve 10 Arkadaşının, Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleriyle Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/702) (S. Sayısı : 372) (Dağıtma tarihi : 25.11.1993)

× 129. — Türkiye Cumhuriyeti ile İspanya Krallığı Arasında Ekonomik ve Sınai İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Dışişleri komisyonları raporları (1/405) (S. Sayısı : 376) (Dağıtma tarihi : 26.11.1993)

× 130. — Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları (1/509) (S. Sayısı : 377) (Dağıtma tarihi : 26.11.1993)

× 131. — Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları (1/448) (S. Sayısı : 378) (Dağıtma tarihi : 26.11.1993)

× 132. — Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İyi Komşuluk, İşbirliği ve Güvenlik Antlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/417) (S. Sayısı : 379) (Dağıtma tarihi : 26.11.1993)

× 133. — Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesi ve Ahenkleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (Kyoto Sözleşmesi) ve Altı Ekine Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/370) (S. Sayısı : 381) (Dağıtma tarihi : 1.12.1993)

134. — Giresun Milletvekili Rasim Zaimoğlu'nun, Ankara Dışında Defnedilmiş Bulunan Cumhurbaşkanları ve Başbakanların Mezarlarının Korunması Hakkında Kanun Teklifi ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (2/771) (S. Sayısı : 386) (Dağıtma tarihi : 3.12.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

135. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bir Maddesinin Değişirilmetsi Hakkında Kanun Teklifi ve Milli Savunma Komisyonu Raporu (2/757) (S. Sayısı : 387) (Dağıtma tarihi : 3.12.1993)

136. — Manisa Milletvekili Tevfik Diker'in, 1111 Sayılı Askerlik Mükellefiyeti Kanununa Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Milli Savunma Komisyonu Raporu (2/712) (S. Sayısı : 388) (Dağıtma tarihi : 7.12.1993)

137. — Mardin Milletvekili Mehmet Gülceğün'ün, 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanunun 47 nci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/704) (S. Sayısı : 389) (Dağıtma tarihi : 7.12.1993)

138. — Danıştay Kanununda ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/625) (S. Sayısı : 390) (Dağıtma tarihi : 7.12.1993)

139. — Seyfettin Uzundiz Hakkındaki Ölüm Cezasının Yerine Getirilmesine Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Adalet Komisyonu Raporu (3/1031) (S. Sayısı : 396) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 140. — İzmir Andlaşmasını Tadil Eden Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Dışişleri komisyonları raporları (1/535) (S. Sayısı : 399) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 141. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/547) (S. Sayısı : 401) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 142. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/451) (S. Sayısı : 402) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 143. — Hatay Milletvekili Ali Uyar'ın, Türk Tabipleri Birliği Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (2/717) (S. Sayısı : 405) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 144. — Türk Eczacıları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın 6643 Sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanununun 51 inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (1/631, 2/728) (S. Sayısı : 406) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

145. — Eskişehir Milletvekili İ. Yaşar Dedelek ve Afyon Milletvekili Etem Kelekçi'nin 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ile Eskişehir Milletvekili Mustafa Balcılar'ın 4.11.1981 Tarihli ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (2/918, 2/924) (S. Sayısı : 407) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

146. — Balıkesir Milletvekili Sami Sözat ve 3 Arkadaşının; Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Edirne Milletvekili Evren Bulut ve 3 Arkadaşının; Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Tarım, Orman ve Köyşleri Komisyonu Raporu (2/647, 2/691) (S. Sayısı : 412) (Dağıtma tarihi : 31.12.1993)

× 147. — Türkiye Cumhuriyeti ile Japonya Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması, Eki Protokol ve Notaların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/635) (S. Sayısı : 510) (Dağıtma tarihi : 8.2.1994)

× 148. — Türkiye Cumhuriyeti ile Litvanya Cumhuriyeti Arasında Ekonomik ve Ticarî İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret, Dışişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/469) (S. Sayısı : 512) (Dağıtma tarihi : 8.2.1994)

149. — Bursa Milletvekili Turhan Tayan'ın İmar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (2/504) (S. Sayısı : 544) (Dağıtma tarihi : 8.2.1994)

× 150. — Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve Eki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/636) (S. Sayısı : 511) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

× 151. — Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik Arap Emirlikleri Arasında Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/570) (S. Sayısı : 513) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

152. — Çorum Milletvekili Cemal Şahin'in Hâkimler ve Savcılarla İlgili Bazı Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/508) (S. Sayısı : 542) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

× 153. — Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Tarım, Orman ve Köyler komisyonları raporları (1/365) (S. Sayısı : 543) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

× 154. — Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/572) (S. Sayısı : 548) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

155. — Savunma Sanayii Güvenliği Kanunu Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/662) (S. Sayısı : 553) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

× 156. — Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyler ve Dışişleri komisyonları raporları (1/524) (S. Sayısı : 555) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

× 157. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti Arasında Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Millî Savunma ve Dışişleri komisyonları raporları (1/573) (S. Sayısı : 556) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

× 158. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Hükümeti Arasında Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Millî Savunma ve Dışişleri komisyonları raporları (1/536) (S. Sayısı : 561) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

× 159. — Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü Değişikliğinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Dışişleri komisyonları raporları (1/533) (S. Sayısı : 563) (Dağıtma tarihi : 10.2.1994)

160. — Bursa Milletvekili Fethi Akkoç ve 84 Arkadaşının, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Teklifi ve İçtüzüğün 38 inci Maddesine Göre Doğrudan Doğruya Gündeme Alınma Önergesi (2/65) (S. Sayısı : 594) (Dağıtma tarihi : 14.2.1994)

161. — Bursa Milletvekili Fethi Akkoç ve 84 Arkadaşının, 25.8.1971 Tarihli ve 1475 Sayılı İş Kanununun 70 inci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve İçtüzüğün 38 inci Maddesine Göre Doğrudan Doğruya Gündeme Alınma Önergesi (2/64) (S. Sayısı : 595) (Dağıtma tarihi : 14.2.1994)

162. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alnak'ın, 12.4.1991 Tarihli ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/422) (S. Sayısı : 592) (Dağıtma tarihi : 17.2.1994)

163. — Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu (2/427) (S. Sayısı : 593) (Dağıtma tarihi : 17.2.1994)

× 164. — Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/557) (S. Sayısı : 546) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

× 165. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/569) (S. Sayısı : 547) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

× 166 — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/567) (S. Sayısı : 557) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

× 167. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkmenistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/568) (S. Sayısı : 558) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

× 168. — Türkiye Cumhuriyeti ile Tacikistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliğinin Temel İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/597) (S. Sayısı : 559) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

× 169. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bahreyn Devleti Hükümeti Arasında Kültür Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri komisyonları raporları (1/525) (S. Sayısı : 560) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

× 170. — Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Dışişleri komisyonları raporları (1/527) (S. Sayısı : 562) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

171. — Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (1/660) (S. Sayısı : 564) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

× 172. — Türkiye Cumhuriyeti ile Venezuela Cumhuriyeti Arasında Kültürel, Eğitsel ve Bilimsel İşbirliği Temel Anlaşması ve Ek Mektuplarının Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri komisyonları raporları (1/475) (S. Sayısı : 565) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

173. — Yozgat Milletvekili Alparslan Türkeş ve 2 Arkadaşının, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa 2167 Sayılı Kanunun 14 üncü Maddesi ile Eklenen 10 üncü Maddesi ile Kanun Kapsamına Alınanların Borçlandırılmalarına İlişkin Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi ile Ankara Milletvekili Ali Dinçer'in 17.7.1964 Tarih ve 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Geçici 68 inci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu (2/549, 2/295) (S. Sayısı : 591) (Dağıtma tarihi : 16.2.1994)

174. — Askerî Hava Alanları Çevresinde Uygulanacak İnşaat ve Her Türlü Mania Sınırlamaları Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/664) (S. Sayısı : 597) (Dağıtma tarihi : 23.2.1994)

175. — Türk Silahlı Kuvvetleri Özel Beslenme Kanununa Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/663) (S. Sayısı : 598) (Dağıtma tarihi : 23.2.1994)

176. — Ankara Milletvekili A. Baki Tuğ ve 38 Arkadaşının; Yüksek Öğretim Personel, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ve Devlet Memurları Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (2/588) (S. Sayısı : 615) (Dağıtma tarihi : 24.2.1994)

177. — Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret komisyonları raporları (1/542) (S. Sayısı : 599) (Dağıtma tarihi : 25.2.1994)

178. — Sosyal Sigortalar Kanununa Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe komisyonları raporları (1/604) (S. Sayısı : 608) (Dağıtma tarihi : 28.2.1994)

(×) Açık oylamaya tabi işleri gösterir.

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 485)

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/296)

T.C.

Başbakanlık

9.2.1992

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/04741

Konu : Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

298 Sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanuna" muhalefet suçunu işlediği iddia olunan Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 29.1.1992 gün ve CİGM.1.128.12.1992/04559 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

29.1.1992

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : CİGM.B.03.0.CİG.0.00.00.02.1.128.12.1992/04559

Konu : Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığı.

BAŞBAKANLIĞA

298 Sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Bülent Ecevit hakkında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adı geçen Zonguldak İlinden Milletvekili seçildiğinin anlaşılması üzerine, Yasama Dokunulmazlığının kaldırılması için hakkında düzenlenen fezlekeli evrak, Kocaeli Cumhuriyet Başsavcılığının 3.1.1992 gün 2/1 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlığının kaldırılıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/296

Karar No. : 79

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 13.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporu ile hakkında 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alarak, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
Üye
Ekmek Ceyhan
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir

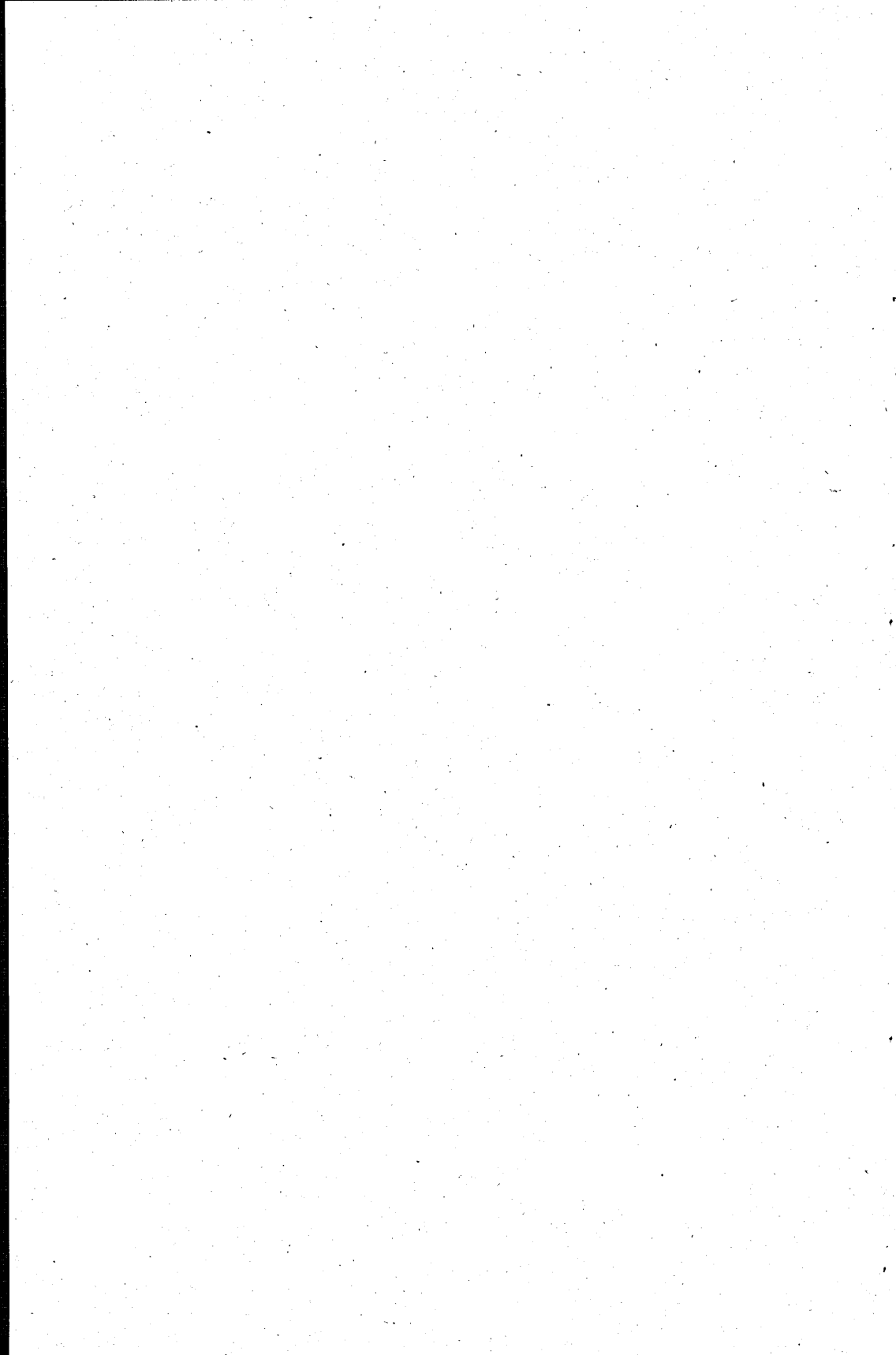
Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 485)

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/296)

T.C.

Başbakanlık

9.2.1992

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/04741

Konu : Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

298 Sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanuna" muhalefet suçunu işlediği iddia olunan Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 29.1.1992 gün ve CİGM.1.128.12.1992/04559 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

29.1.1992

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : CİGM.B.03.0.CİG.0.00.00.02.1.128.12.1992/04559

Konu : Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığı.

BAŞBAKANLIĞA

298 Sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Bülent Ecevit hakkında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adı geçen Zonguldak İlinden Milletvekili seçildiğinin anlaşılması üzerine, Yasama Dokunulmazlığının kaldırılması için hakkında düzenlenen fezlekeli evrak, Kocaeli Cumhuriyet Başsavcılığının 3.1.1992 gün 2/1 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlığının kaldırılıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/296

Karar No. : 79

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 13.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporu ile hakkında 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alarak, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimsenerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Coşkun Gökalt
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 486)

Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/394)

T.C.

Başbakanlık

20.4.1992

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/10851

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet etmek suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 7.4.1992 gün ve CİGM. KOD. B.03. CİG.0.00.00.011.1.128.23.1992/13957 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : CİGM.KOD.B.03.CİG.0.00.00.011.1.128.23.1990

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında yapılan hazırlık soruşturması sırasında, adları geçenlerin halen Milletvekili oldukları anlaşılmaması üzerine, Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen fezlekeli evrak, Kırşehir Cumhuriyet Başsavcılığının 6.3.1992 gün ve B-1992/561 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırılıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/394

Karar No. : 87

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 24.4.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 Sayılı Kararı ile sona erdiğini göz önüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

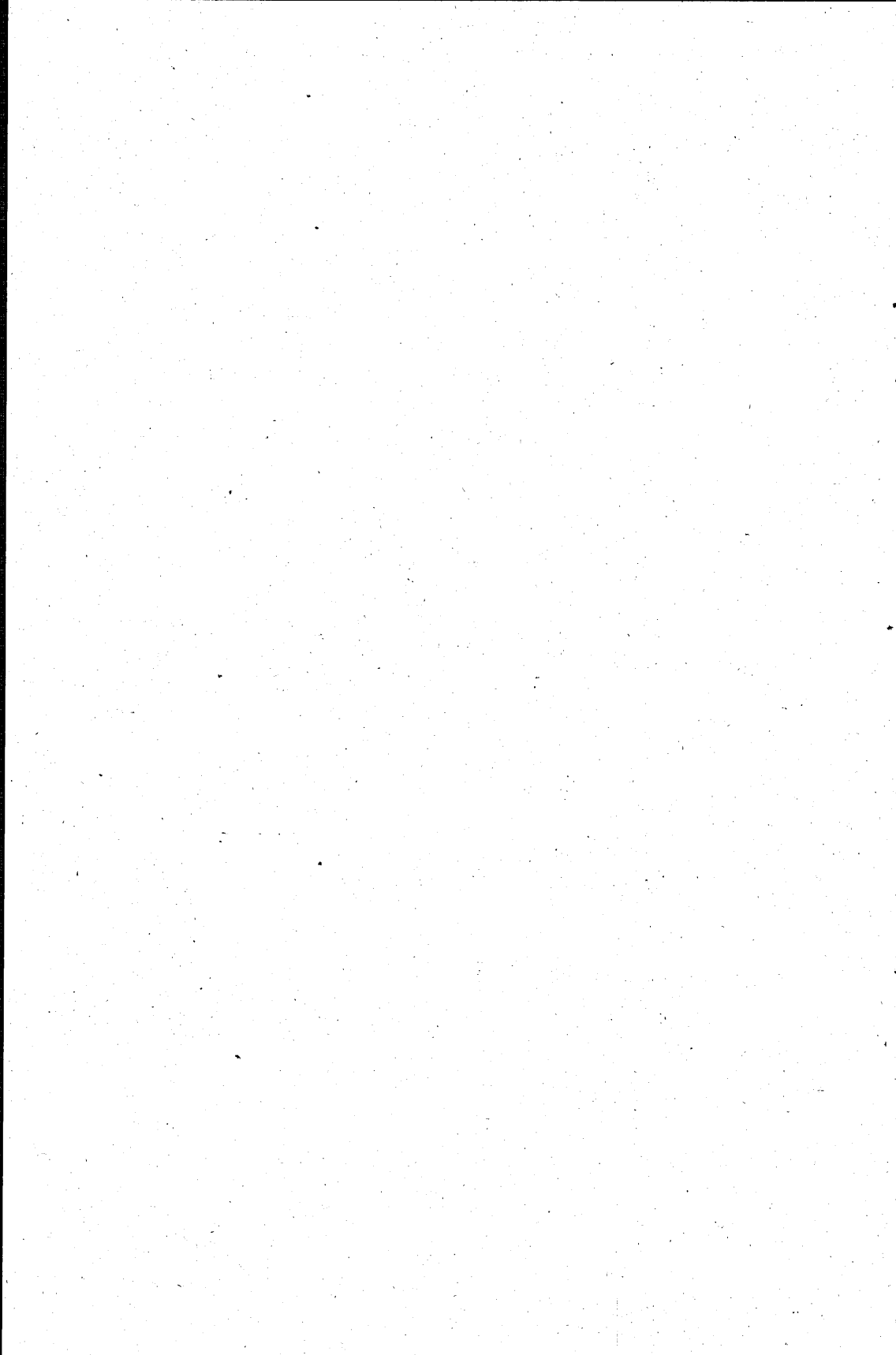
Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Şükrü Yürür
Ordu
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 487)

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/484)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/14910

4.6.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanununa muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekilleri Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 28.5.1992 gün ve B.03.0.CİG.00.00.02-1.128.27.1990/21748 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.27.1990/21748

28.5.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk haklarında 2911 sayılı kanunun 28/1 inci maddesi gereğince yapılan hazırlık soruşturması sırasında, adları geçenlerin halen Milletvekili oldukları anlaşılmaması üzerine, Yasam Dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen evrak, Viranşehir Cumhuriyet Başsavcılığının 30.4.1992 gün ve 1990/471 sayılı fezlekesiyle alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/484

Karar No. : 94

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 16.6.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Batman Milletvekili Adnan Ekmen ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Batman Milletvekili Adnan Ekmen ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara

Üye
Uğur Aksöz
Adana

Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeçiler
Konya
Üye
Şükrü Yürür
Ordu
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 488)

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/349)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/08171

9.3.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanununa" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 25.2.1992 gün ve CİGM.1.128.24.1992/08009 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.24.1992/08009

25.2.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk haklarında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adigeçenlerin 20.10.1991 günü yapılan XIX üncü Dönem Milletvekili Genel Seçiminde milletvekili seçildiklerinin anlaşılması üzerine Yasam Dokunulmazlıklarının kaldırılması için hakkında düzenlenen fezlekeli evrak, Sakarya Cumhuriyet Başsavcılığının 3.2.1992 gün ve 1991/7718 Hazırlık sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/349

Karar No. : 88

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 13.3.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ile Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara

Üye
Uğur Aksöz
Adana

Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye

Ekrem Ceyhan

Balıkesir

Üye

İ. Kaya Erdem

İzmir

Üye

Coşkun Gökalp

Kırşehir

Üye

Tevfik Diker

Manisa

Üye

C. Sadık Keseroğlu

Sinop

Üye

Cemal Özbilen

Kırklareli

Üye

Fuat Çay

Hatay

Üye

Suha Tınık

İzmir

Üye

Coşkun Kırca

İstanbul

Üye

Erdal İnönü

İzmir

Üye

Mehmet Keçeciler

Konya

Üye

Şükrü Yürür

Ordu

Üye

Cemal Şahin

Çorum

Üye

Bahattin Elçi

Bayburt

Üye

H. Orhan Ergüder

İstanbul

Üye

Hasan Afşar

Konya

Üye

H. Cavit Erdemir

Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 489)

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/342)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/08179

9.3.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanununa" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 25.2.1992 gün ve CİGM.1.128.34.1992/08008 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

25.2.1992

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.34.1990/08008

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen fezlekeli evrak Siverek Cumhuriyet Başsavcılığının 20.1.1992 gün ve Bk. : 1307-4 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları

Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon

Esas No. : 3/342

Karar No. : 91

10.12.1993

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 13.3.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Şükrü Yürür
Ordu
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Aşar
Konya

Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 490)

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/276)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü,

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/04592

6.2.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanununa" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 21.1.1992 gün ve CİGM.1.128.9.1992/03289 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

21.1.1992

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.9.1992/03289

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adı geçenlerin yeniden milletvekili seçildiklerinin anlaşılması üzerine, Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen fezlekeli evrak Kocaeli Cumhuriyet Başsavcılığının 10.1.1991 gün ve 2/2198 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulmuş Karma Komisyon

10.12.1993

Esas No. : 3/276

Karar No. : 89

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 10.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimsenerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
I. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Şükrü Yürür
Ordu
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 491)

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/275)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

6.2.1992

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/04591

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanunun" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 22.1.1992 gün ve CİGM.1.128.26.1990/03383 sayılı yazının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederım.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

22.1.1992

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.26.1990/03383

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları Hk.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adı geçenlerin halen milletvekili olduklarının anlaşılması üzerine, Yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen fezlekeli evrak Şanlıurfa Cumhuriyet Başsavcılığının 7.1.1991 gün ve Bk. 1992/100 sayılı yazısı ile alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/275

Karar No. : 90

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 10.2.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer ve Fehmi Işıklar, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir

Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir

Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli

Üye
Fuat Çay
Hatay

Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

Üye
Cemal Şahin
Çorum

Üye
Bahattin Elçi
Bayburt

Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul

Üye
Hasan Aşar
Konya

Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 492

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/259)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/02876

22.1.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna" muhalefet suçlarını işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında tanzim edilen soruşturma dosyaları ile Adalet Bakanlığının 16.1.1992 gün ve CİGM.1.128.2.1992/02343 sayılı yazısının suretili ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

16.1.1992

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.2.1992/02343

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adları geçenlerin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen fezlekeli evrak Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının 5.10.1990 gün ve Basın Hz. 1991/1229 sayılı yazısı ile alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/259

Karar No. : 92

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 24.1.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Salih Sümer ve Fehmi Işıklar, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara

Üye
Uğur Aksöz
Adana

Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Şükrü Yürür
Ordu
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Hasan Namal
Antalya
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 493)

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ile Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/256)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/02877

22.1.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna" muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan; Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında tanzim edilen soruşturma dosyaları ile Adalet Bakanlığının 16.1.1992 gün ve CİGM.1.128.3.1990/02341 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİGM.0.00.00.02-1.128.31.1990/02341

16.1.1992

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna muhalefet suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar, Salih Sümer ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında yapılan hazırlık soruşturması sırasında adı geçenlerin halen milletvekili olduklarının anlaşılması üzerine yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında Kırıkkale Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen 30.12.1991 gün ve 1990/3471 hazırlık sayılı fezlekeye bağlı evrak birlikte takdim kılınmıştır.

Diyarbakır Milletvekilleri Fehmi Işıklar ve Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon*

10.12.1993

Esas No. : 3/256

Karar No. : 93

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 24.1.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen Diyarbakır Milletvekilleri Salih Sümer ve Fehmi Işıklar, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporunda; dosyada adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar : 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini gözönüne alarak, kendisi hakkında bir karar verilmesine gerek olmadığına ve haklarında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanuna Muhalefet suçu isnat edilen Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimsenerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Batman Milletvekili Adnan Ekmen haklarındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Coşkun Gökalt
Kırşehir
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

Üye
Coşkun Kırcı
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Şükrü Yürür
Ordu
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 494)

İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/751)

T.C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304/22641

16.10.1992

Konu : İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2960 Sayılı Boğaziçi Kanununa muhalefet suçunu işlediği iddia olunan; İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan hakkında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.74.1992/31579 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T.C.

Adalet Bakanlığı

3.8.1992

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.0-2-1.128.74.1992/31579

Konu : İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığı.

BAŞBAKANLIĞA

2960 Sayılı Boğaziçi Kanununa muhalefet suçunu işlediği iddia olunan Bedrettin Dalan hakkında 2960 Sayılı Kanunun 18 inci maddesi gereğince yapılan soruşturma sırasında, adı geçenin, İstanbul İlinden Milletvekili seçildiğinin anlaşılması üzerine, Yasama Dokunulmazlığının kaldırılması için hakkında düzenlenen fezlekeli evrak, İstanbul Valiliğinin 5.8.1992 gün ve 7294 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan hakkında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlığının kaldırılıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delaletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları
Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon

10.12.1993

Esas No. : 3/751

Karar No. : 44

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca 13.10.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi; Komisyonumuzun 23.11.1993 tarihli toplantısında Gündeme alınmış, İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu 2.12.1993 tarihli Raporu ile hakkında 2960 sayılı Boğaziçi Kanununa muhalefet suçu isnat edilen İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz; bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
Üye
Uğur Aksöz
Adana
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Coşkun Gökalp
Kırşehir
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Fuat Çay
Hatay
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

Üye
Şükrü Yürtür
Ordu

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 586)

Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekil Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekil Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (3/462)

T. C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

2.4.1992

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304-10252

Konu : Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar ve Arkadaşları'nın Yasama Dokunulmazlığı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İlgi : a) 31.12.1991 gün ve 08-3-304/26816 sayılı yazımız.

b) 14.1.1992 gün ve A.01/28 sayılı yazınız.

c) 20.1.1992 gün ve B.02.0.PPG.0.12.304/02720 sayılı yazımız.

Türk Ceza Kanununun 125 inci maddesine aykırı davranmak suçunu işledikleri iddia olunan Diyarbakır Milletvekkili Fehmi Işıklar ve arkadaşları hakkında tanzim edilen soruşturma dosyası ilgi (a) yazımızla gereği yapılmak üzere sunulmuş, bilahara ilgi (b) yazınız ile iade edilen sözkonusu soruşturma dosyası ilgi (c) yazımız ile Adalet Bakanlığına intikal ettirilmişti.

Bu defa, 22 Milletvekili hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığınca düzenlenen fezleke ve ilişiği dizi pusulasında gösterilen evrak ile Adalet Bakanlığının 25.3.1992 gün ve CİGM.B.03.0.CİG.0.00.00.02.1.128.52.1991/12538 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T. C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

25.3.1992

Sayı : CİGM.B.03.0.CİG.0.00.00.02-1.128.52.1991-12538

Konu : Yasama Dokunulmazlığı.

BAŞBAKANLIĞA

İlgi : a) 26.12.1991 gün ve CİGM-1.128.52.1991-51701 sayılı yazımız.

b) 20.1.1992 gün ve Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü B.02.0.PPG.0.12-3004-02720 sayılı yazıları.

Türk Ceza Kanununun 125 inci maddesine aykırı hareket edildiği iddiasıyla 22 milletvekilinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılıp kaldırılmaması hususunda gerekli işlemin takdiri için İlgi (a) yazımız ekinde sunulup, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının 14.1.1992 tarihli A.01/28 sayılı yazısı ekinde geri gönderilmesi üzerine ilgi (b) yazıları ekinde Bakanlığımıza tevdi olunan fezlekeli soruşturma evrakı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının yazısı 12.2.1992 günlü CİGM-1.128.52.1991-6441 sayılı yazımız ekinde Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmiştir.

Bu defa, 22 milletvekili hakkında düzenlenen fezlekenin ekleriyle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmasına dair Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığından alınan 2.3.1992 gün B.1992/306 sayılı yazı ve bu yazı ekinde alınan adı geçen Cumhuriyet Başsavcılığının 2.3.1992 tarihli B.1992/306 sayılı yazısı, 27.11.1991 günlü 1991/5 sayılı fezleke ve ilişkili dizi pusulasında gösterilen evrak birlikte sunulmuştur.

Gereğine delalet buyrulması arz olunur.

M. Seyfi Oktay

Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 147

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Mil-

letvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İttüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Şırnak Milletvekili Selim Sadak'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Şırnak Milletvekili Selim Sadak hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhaliyim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suç işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfi nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkese bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararına.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi
Nevşehir
Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 148

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi

Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. Isnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

Esas No. : 3/462

Karar No. : 149

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Batman Milletvekili Adnan Ekmen'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Batman Milletvekili Adnan Ekmen hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Ayundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suç işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. Isnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfi nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi
Nevşehir
Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 150

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekmek Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülâhaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın cidiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunun milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacıda milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi
Nevşehir
Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 151

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhaliyim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tığ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfi nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırcı
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet toptan kân bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 152

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç'un yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhlifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhlifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhlifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhlifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrül Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfi nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi
Nevşehir
Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 153

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillere, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Batman Milletvekili Abdülkerim Zılan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Batman Milletvekili Abdülkerim Zılan hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülâhaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. Isnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Ayundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihai bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet toptan bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 154

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzafer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanıdığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Van Milletvekili Remzi Kartal hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhaliyim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suç işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülhaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. Isnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunun milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanınamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınaadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 155

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhaliyim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tığ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suç işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. Isnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkum eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücüyle bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 156

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Mardin Milletvekili Ali Yiğit'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanıdığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Mardin Milletvekili Ali Yiğit hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Ayvundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın cidiyetisizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfi nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkum eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezazır kalması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn müesseseleri ve gücüyle bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi
Nevşehir
Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 157

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Mardin Milletvekili Ali Yiğit'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Mardin Milletvekili Ali Yiğit hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kurca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. Isnadın cidiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfi nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkum eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topyekûn bütün müesseseleri ve gücüyle bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 158

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimsyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Ayvundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihai bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet toptan bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 159

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zılan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Siirt Milletvekili Naif Güneş hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhallifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın cidiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHI

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet topye-kûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi
Nevşehir
Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 160

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhelifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
(Muhelifim)
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhelifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhelifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

1. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemleri incelenirken aynı milletvekilinin aynı veya benzeri bir suçu işlediğine dair isnad bulunmayışının beraat sebebi olacağı ve bu gerekçeyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmamasının gerekeceği tarzındaki bir mülahaza Türkiye Büyük Millet Meclisinin dikkate alabileceği hususlardan değildir. Zira, suçun tavsifi ve mahkûmiyet sebeplerinin takdiri münhasıran yargı organının yetkisindedir.

Yapılan isnad, adı geçen milletvekili hakkındaki bir tertibin sonucu değildir. İsnadın ciddiyetsizliği de ileri sürülemez.

Bu sebeplerle, Cumhuriyet Savcılığının tespit ve takdirine göre suç teşkil eden aynı fiili işlemiş kişilerden bazılarının yasama dokunulmazlığını kaldırmak ve diğerlerininkini kaldırmamak keyfî nitelikte tutarsız bir davranış olur. Kaldı ki isnad edilen suçun vahameti yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında kamu yararı olduğunu göstermektedir.

2. Davaların birleştirilmesi halinde ortaya çıkacak durumun dikkate alınması da yasama organının yetkileri dışına çıkan bir tahlil yöntemi olup kabul edilemez.

3. Bu gerekçelerle 3/462 sayılı dosyayla ilgili olarak alınan yasama dokunulmazlığının kaldırılmaması yönündeki kararlara muhalifim.

Coşkun Kırca
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 üncü maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, Parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 üncü maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri se-

bebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnai bir durumdur. Amacı da milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğine, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devlet toptekân bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hem de isnadın yapıldığı milletvekilinin yararına.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 161

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar,

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 586)

Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 13.1.1994 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Şırnak Milletvekili Orhan Doğan bu toplantıya dinlenilmek üzere davet edilmiş, gelmediğinden dosya üzerinde karar verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı

her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetinin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığıınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan	Başkanvekili
<i>Şerif Ercan</i>	Ö. Mümtaz Soysal
Edirne	Ankara
	(Muhalefîm)
Sözcü	Kâtip
<i>Hasan Namal</i>	<i>Rahmi Özer</i>
Antalya	Çanakkale
Üye	Üye
<i>M. Vehbi Dinçerler</i>	<i>Ekrem Ceyhun</i>
Ankara	Balıkesir
Üye	Üye
<i>Hasan Korkmazcan</i>	<i>İ. Kaya Erdem</i>
Denizli	İzmir
Üye	Üye
<i>Erdal İnönü</i>	<i>Sadık Avundukluoğlu</i>
İzmir	Kırıkkale
(Muhalefîm)	
Üye	Üye
<i>Mehmet Keçeciler</i>	<i>Tevfik Diker</i>
Konya	Manisa
Üye	Üye
<i>Osman Seyfi</i>	<i>C. Sadık Keseroğlu</i>
Nevşehir	Sinop
Üye	Üye
<i>Lutfullah Kayalar</i>	<i>Cemal Özbilen</i>
Yozgat	Kırklareli
Üye	Üye
<i>Ali Rıza Gönül</i>	<i>Baki Tığ</i>
Aydın	Ankara
Üye	Üye

Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhâlifim)
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

Üye
Fethullah Erbaş
Van

KARŞI OY YAZISI

“Yasama Dokunulmazlığı” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun anlaşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü
İzmir

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 162

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuş, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 20.1.1994 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Bu toplantıda Muş Milletvekili Sırrı Sakık Komisyonumuzca dinlenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
(Muhalefîm)
Üye
Coşkun Kırcı
İstanbul

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhalefîm)
Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Ali Oğuz
İstanbul
(Muhalefîm)

Parlamentar demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekillerinin yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasi baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasi nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilme imkanı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasi çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabileme yolu açılmazdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kararı verirken Komisyonumuz adil olduğunu düşünmez.

Fezlekedede iddia edilen olayları isnat edilen suçlu detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye'nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin asli görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararla, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazır dırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılammama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekeler konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisiz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasî bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlaşma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösterebildiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtmeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 20.1.1994

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 163

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 20.1.1994 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Bu toplantıda Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak Komisyonumuzca dinlenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara

(Toplantıya katıldı. Oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale

Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhalefîm)

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhalefîm)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhalefîm)
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhalefîm)
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrül Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“ Yasama Dokunulmazlığı” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun anlaşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü

İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelerce de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibariyle bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de uluslararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi irademizle onaylamış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğundan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşılamının doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip etmediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezlekelerle yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasi bir karar alma doğrultusunda etkisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konuda siyasi karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamentar demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekilleri yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasî baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasî nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilme imkanı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasî çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabileme yolu açılmamalıdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kaldırılması kararı verirken komisyonumuz adil olduğunu düşünmez.

Fezleke de iddia edilen olayları isnat edilen suç u detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye’nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin asli görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararlar, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırdırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıya da etkiliyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılmasına ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekeler konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisiz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasî bir kararla etkisiz kılacak bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlasma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtemeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 20.1.1994

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

Esas No. : 3/462

Karar No. : 164

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Şırnak Milletvekili Hatip Dicle dinlenilmek üzere bu toplantıya davet edilmiş, gelmediğinden dosya üzerinde karar verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezleke; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle'nin Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetinin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle'nin, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara

(Toplantıya katıldı. Oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale

Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

(Muhalfim)

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhallifim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhallifim)
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhallifim)
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“Yasama Dokunulmazlığı” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun anlaşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü
İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelere de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibarıyla bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de uluslararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi irademizle onaylamış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğundan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşılamının doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip etmediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezlekelerle yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasî bir karar alma doğrultusunda etkisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konuda siyasî karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamenteer demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekilleri yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasî baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasî nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilmek imkanı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasî çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabileme yolu açılmamalıdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Sulistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kaldırılması kararı verirken komisyonumuz adil olduğunu düşünmez.

Fezlekede iddia edilen olayları isnat edilen suççu detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye'nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin asli görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararlar, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırdırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekeler konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasî bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlasma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtmeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 20.1.1994

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon

25.1.1994

Esas No. : 3/462

Karar No. : 165

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana bu toplantıya dinlenilmek üzere davet edilmiş, gelmediğinden dosya üzerinde karar verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'nın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'nın, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı. Oylamada bulunmadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhallifim)
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhallifim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhallifim)
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt

Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Avcı
Konya

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale

Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli

Üye
Baki Tığ
Ankara
Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhallifim)
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“ Yasama Dokunulmazlığı ” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasi- nin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun an- laşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, za- rarlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyle- me olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahat- lığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü

İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelerce de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibarıyla bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de ulus- lararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi ira- demizle onaylamış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğun- dan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşıla- manın doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip et- mediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezleke- lerle yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasi bir karar alma doğrultusunda et- kisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konu- da siyasi karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamentar demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekillerinin yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasî baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasî nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilmek imkânı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasî çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabilme yolu açılmalıdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kaldırılması kararı verirken Komisyonumuz adil olduğunu düşünmez.

Fezlekede iddia edilen olayları isnat edilen suçu detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye'nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin aslı görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararlar, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırdırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkiliyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekelere konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasi bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlasma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtmeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları ya da genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 24.12.1993

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/462
Karar No. : 166

25.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılıç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Mardin Milletvekili Ahmet Türk bu toplantıda Komisyonumuzca dinlenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas : 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı Kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, Oylamada bulunmadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhallifim)
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhalefîm)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfî
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhalefîm)
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“ Yasama Dokunulmazlığı ” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun an-

laşlamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü

İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelerce de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibariyle bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de uluslararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi irademizle onaylamış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğundan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşılamının doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip etmediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezlekelerle yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasî bir karar alma doğrultusunda etkisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konuda siyasî karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamente demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekillerinin yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkiler de son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasî baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasî nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilme imkânı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasî çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabilme yolu açılmalıdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kaldırılması kararı verirken Komisyonumuz adil olduğunu düşünemez.

Fezlekede iddia edilen olayları isnat edilen suçu detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye’nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin aslı görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararla, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırđırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılamama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olunabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekeler konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görölmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünölebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisiz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasi bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünölebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünölemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlasma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtmeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları ya da genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelere göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı "dokunulmazlığın" esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen "Kanun önünde eşitlik" prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 24.12.1993

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 589)

Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılıç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (3/789)

T. C.

Başbakanlık

Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

18.1.1993

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-304-02502

Konu : Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Vatana İhanet ve Devletin Birliğini Bozmaya Yönelik Eylemlerde bulundukları iddia olunan; Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit ve Mehmet Sincar, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılıç, Şırnak Milletvekilleri, Mahmut Alınak, Orhan Doğan, ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri, Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal haklarında tanzim edilen soruşturma dosyası ile Adalet Bakanlığının 12.1.1993 gün ve B.03.0.CİG.0.00.00.0-1.128.102.1992/001356 sayılı yazısının sureti ekte gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesine göre gereğini arz ederim.

Süleyman Demirel

Başbakan

T. C.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

12.1.1993

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.0-1.128.102.1992-001356

Konu : Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıkları.

BAŞBAKANLIĞA

Vatana İhanet ve Devletin Birliğini Bozmaya Yönelik Eylemlerde bulundukları iddia olunan Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili

Mahmut Kılıç, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Van Milletvekili Remzi Kartal, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Siirt Milletvekili Naif Güneş ve Muş Milletvekili Muzaffer Demir haklarında TCK'nun 125 inci maddesi gereğince yapılan hazırlık soruşturması sırasında, adları geçenlerin, halen milletvekili oldukları anlaşılması üzerine, Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırılması için haklarında düzenlenen fezlekeli evrak, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının 21.12.1992 gün ve B-1992/1944 sayılı yazısıyla alınmakla birlikte takdim kılınmıştır.

Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Ali Yiğit, Mehmet Sincar, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever, Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılıç, Van Milletvekili Remzi Kartal ve Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç haklarında kovuşturmaya devam olunabilmesini teminen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi uyarınca Yasama Dokunulmazlıklarının kaldırılıp, kaldırılmaması hususunda gereğinin takdir buyurulmasına delâletleri arz olunur.

M. Seyfi Oktay
Adalet Bakanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/789
Karar No. : 168

26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılıç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelemek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Van Milletvekili Remzi Kartal hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli

Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhalefîm)

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhalefîm)

Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu

Sinop
Üye
Cemal Özbilen

Kırklareli
Üye

Baki Tüğ
Ankara

Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul

Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhalefîm)

Üye
Cemal Şahin

Çorum

Üye
Ali Rıza Gönül

Aydın

Üye

Esat Canan

Hakkâri

Üye
Suha Tınık
İzmir

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihai bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin toptan bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 169

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuş, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu

görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Siirt Milletvekili Naif Güneş hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Ayundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırıklareli
Üye
Baki Tığ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekün bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 170

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)

(S. Sayısı : 589)

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Aşar
Konya

Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillерinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Ayundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnâ bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

Esas No. : 3/789

Karar No. : 171

• 26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 589)

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç'un yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletve-

killerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri malikûm eden nihai bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararına.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 172

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuş, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Muş Milletvekili Muzaffer Demir'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanıdığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin

parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Muş Milletvekili Muzaffer Demir hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye

M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye

Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)

Üye
Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye

Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye

Baki Tuğ
Ankara
Üye

H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye

Hasan Avar
Konya

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara

(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye

Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye

Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)

Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye

Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye

Esat Canan
Hakkâri
Üye

Suha Tanık
İzmir
Üye

Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veyâ kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekün bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 173

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye

M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye

Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye

Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)

Üye
Tevfik Diker
Manisa

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara

(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye

Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan

Denizli
Üye

Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisna bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihai bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin toptan bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararına.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 174

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhallifim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhallifim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tığ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhallifim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masumiyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletve-

killerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Ayundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabilceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihai bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararına.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/789
Karar No. : 175

26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin

parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnad edilen fiilin niteliğine göre Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye

M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye

Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhalefîm)

Üye
Sadık Ayundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhalefîm)

Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye

Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye

Baki Tuğ
Ankara
Üye

H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye

Hasan Aşar
Konya

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara

(Toplantıya katıldı oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye

Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye

Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhalefîm)

Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye

Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye

Esat Canan
Hakkâri
Üye

Suha Tanık
İzmir
Üye

Şükrü Yürrür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanmadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnâ bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılacağı de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezazı kal-maması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekün bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararına.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 176

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayılı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnat edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Şırnak Milletvekili Selim Sadak'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almış, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Şırnak Milletvekili Selim Sadak hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suçu işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğü’nün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin toptan bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/789
Karar No. : 177

26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnat edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de bu görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne alması, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)

Başkanvekili
Ö. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhالیfım)
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhالیfım)
Üye
Tevfik Diker
Manisa

Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya

Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhالیfım)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletve-

killerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargulanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hükûm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyon Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/789
Karar No. : 178

26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnat edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Hazırlık Komisyonu 16.12.1993 tarihli Raporu ile Mardin Milletvekili Ali Yiğit'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermiştir.

Karma Komisyonumuz, bütün demokratik ülkelerdeki yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı ayrıcalıkların (dokunulmazlıkların) tanındığını, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının, onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, yasama meclisleri üyelerinin

parlamento toplantılarına katılmalarına engel olunmaması ve böylece bağımsızlığın bir başka yönden de güvence altına alınmasının sağlandığını, Anayasamızın 83 üncü maddesinin de görüşler doğrultusunda vazedildiğini göz önüne almiş, Hazırlık Komisyonunun Raporunu benimseyerek isnat edilen fiilin niteliğine göre Mardin Milletvekili Ali Yiğit hakkındaki kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara
(Müstenkifim)
Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
(Muhaliyim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
(Muhaliyim)
Üye
Cemal Şahin
Çorum
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
Üye
Suha Tanık
İzmir

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
(Muhaliyim)
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
H. Orhan Ergülde
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasanın 10 uncu maddesinde “Herkesin,... kanun önünde eşit” olduğu ve “Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağı” belirtilmiş; 11 inci maddesinde de Anayasanın bağlayıcılığı hükme bağlanmıştır.

Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı, Meclis çalışmaları sırasında her türlü etkiden uzak, hür iradeyle faaliyette bulunmaya zemin hazırlamak üzere, parlamenter demokrasilerce benimsenip kabul görmüştür.

Anayasanın 38 inci maddesindeki “Suçluluğu hükmen sabit olmadıkça kimsenin suçlu sayılamayacağına” dair ceza hukuku ilkesi, her vatandaş gibi milletvekilleri için de genel bir masuniyet durumunu belirlemek için kabul edilmiştir.

Herhangi bir suç işlediği iddia olunan milletvekilinin ceza tehdidi altında bulunmasını önlemek üzere yasama faaliyetinin önemi ve niteliği gereği milletvekillerine dokunulmazlık tanımak, Anayasanın 10 uncu maddesine bir istisna teşkil etmekte ise de, bu durumun, milletvekillerinin bütün fiillerine teşmil edilmesi, ayrıca İçtüzüğün 111 inci maddesiyle milletvekilinin bu konudaki talebinin yeterli görülmemesi, hem milletvekillerinin, hem de vatandaşların haklı şikâyetlerine sebep olmaktadır.

Suç işlediği iddia olunan milletvekili, TBMM kararı olmadan dönem sonuna kadar yargılanamadığı için kendisini savunmak ve beraat etmek hakkından mahrum olmakta; vatandaşlar arasında da milletvekillerine imtiyaz tanındığı kanaati yaygınlaşmaktadır.

Hürriyetleri yok etme hürriyetini hiçbir demokratik rejim tanımamış olup Anayasamızın 14 üncü maddesinde bu husus özellikle vurgulanmış bulunmaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin, “meclisin görev veya yetkilerinin ifası veya kullanılması sırasındaki işlem ve eylemleri dışında kalan ve suç sayılan” fiilleri sebebiyle dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına veya yargılanmalarının dönem sonuna bırakılmasına dair çoğunluk kararına muhalifim.

Saygıyla arz ederim.

M. Sadık Avundukluoğlu

Kırıkkale

Anayasa Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Demokratik hukuk devletinde eşitlik ilkesi esastır. Milletvekili dokunulmazlığı eşitlik ilkesine getirilen istisnaî bir durumdur. Amacı da Milletvekillerinin Meclis içinde ve Meclis dışında görevlerini ifa ederlerken fikirlerini serbestçe söyleyebilmelerini temine matuftur. Ayrıca bu istisna getirilirken yani dokunulmazlık Anayasalara konulurken bunun kötüye kullanılabileceği de düşünülmüş ve dokunulmazlığın kaldırılması usul ve esasları da Anayasalarda belirlenmiştir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kişileri mahkûm eden nihaî bir hüküm değildir. Aksine durmuş olan yargıyı faaliyete geçiren ve yargılamayı başlatan bir olaydır. Hüküm, bağımsız ve adil olduğuna inandığımız mahkemeler tarafından verilecek suç unsurlarının teşekkül edip etmediğini, suçun işlenip işlenmediğine mahkemeler karar vereceklerdir. Suç işleyenlerin cezasız kalmaması da hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biridir.

Herkesin bildiği gibi ülkemizde yıllardır bir bölücülük olayı yaşanmaktadır. Devletin topyekûn bütün müesseseleri ve gücü ile bu olayla uğraşmaktadır. Bazı milletvekillerinin bölücülükle suçlandığı bu dosyada gerçeğin ortaya çıkması hem kamunun hemde isnadın yapıldığı milletvekilinin yararınaadır.

Bu sebeple arz edilen nedenler dolayısı ile çoğunluk kararına muhalif bulunmaktayım. Saygılarımla arz ederim.

Osman Seyfi

Nevşehir

Anayasa Komisyonu Üyesi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 179

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Şırnak Milletvekili Orhan Doğan savunma için davet edilmesine rağmen gelmediğinden, dosya üzerinden karar verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnat edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın Gündemde bulunan aynı suç isnatları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnat karşısında, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetinin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Şırnak Milletvekili Orhan Doğan hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 gün ve Hazırlık: 1992/309; Fezleke: 1992/3 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun bilgilerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye

M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Muhallifim)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir

(S. Sayısı : 589)

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhallifim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Lutfullah Kayalar
Yozgat
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhallifim)
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
H. Cavit Erdemir
Kütahya

Üye
Fethullah Erbaş
Van

KARŞI OY YAZISI

“Yasama Dokunulmazlığı” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasi- nin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun an- laşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, za- rarlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyle- me olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahat- lığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü
İzmir

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden
Kurulu Karma Komisyon
Esas No. : 3/789
Karar No. : 180

26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Mil- letvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zü- beyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gün- demine alınmış ve İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna ince- lenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle savunma için davet edilmesine rağmen gelmediğinden, dosya üzerinden karar verilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 589)

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kıskırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle'nin Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 gün ve Hazırlık: 1992/309; Fezleke: 1992/3 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırıkkale
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara

(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhallifim)

Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhallifim)

Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye

Cemal Şahin
Çorum
(Muhallifim)
Üye

Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye

Esat Canan
Hakkâri
(Muhallifim)

Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye

Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“ Yasama Dokunulmazlığı ” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal

Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun anlaşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü

İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelerce de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibarıyla bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de uluslararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi ira-

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılammama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekelerle konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisiz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasi bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlasma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtmeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİM

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 20.1.1994

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 181

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana savunma için davet edilmesine rağmen gelmediğinden, dosya üzerinden karar verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile

Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırtıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana’nın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 gün ve Hazırlık: 1992/309; Fezleke: 1992/3 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale

Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırklareli
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
H. Cavit Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afsar
Konya

Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhallifim)
Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhallifim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhallifim)
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhallifim)
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“Yasama Dokunulmazlığı” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasi- nin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun an- laşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, za- rarlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyle- me olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahat- lığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü

İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelerce de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibarıyla bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de ulus- lararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi ira- demizle onaylamış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğun- dan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşıla- manın doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip et- mediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezleke- lerle yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasî bir karar alma doğrultusunda et- kisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konu- da siyasî karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamentar demokrasielerde halkın iradesiyle seçilen milletvekillerinin yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasî baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasî nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilme imkanı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasî çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabilmeye yolu açılmazdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kararı verirken komisyonumuzun adil olduğunu düşünmez.

Fezlekedeki iddia edilen olayları isnat edilen suçla detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye'nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin asli görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararlar, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırdırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılmasına ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekelerle konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkarı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasî bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlaşma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtemeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİM

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere ön elikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 20.1.1994

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 182

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiş ve Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak dinlenilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak’ın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 gün ve Hazırlık: 1992/309; Fezleke: 1992/3 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhalefîm)
Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhalefîm)

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırklareli
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
H. Cavit Ergüder
İstanbul

Üye
Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“ Yasama Dokunulmazlığı ” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun anlaşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini,

her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü

İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelerce de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibarıyla bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de uluslararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi irademizle onaylamış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğundan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşılamının doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip etmediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezlekelerle yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasi bir karar alma doğrultusunda etkisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konuda siyasi karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamente demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekillerinin yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasi baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasi nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilme imkânı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasi çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabilme yolu açılmamalıdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabilecektir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kararı verirken Komisyonumuzun adil olduğunu düşünemez.

Fezlekede iddia edilen olayları isnat edilen suçlu detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye’nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin asli görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararla, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırdırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekeler konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçtirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasî bir kararla etkisiz kılabilecek bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlaşma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtemeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİM

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcılarını yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelerle göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı "dokunulmazlığın" esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarına ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen "Kanun önünde eşitlik" prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 24.12.1993

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

Esas No. : 3/789

Karar No. : 183

26.1.1994

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc, Şırnak

Türkiye Büyük Millet Meclisi

(S. Sayısı : 589)

Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık, Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiş ve Mardin Milletvekili Ahmet Türk dinlenilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hazırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yapıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttıkları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen "dokunulmazlık ilkesinin" milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı

her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılmayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetinin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Mardin Milletvekili Ahmet Türk hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 gün ve Hazırlık: 1992/309; Fezleke: 1992/3 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
M. Vehbi Dinçerler
Ankara

Üye
Ekrem Ceyhun
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul

Üye
Sadık Avundukluoğlu
Kırklareli
Üye
Tevfik Diker
Manisa
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop

Başkanvekili
O. Mümtaz Soysal
Ankara
(Toplantıya katıldı, oylamada bulunamadı)

Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Cemalettin Gürbüz
Amasya
(Muhallifim)
Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Erdal İnönü
İzmir
(Muhallifim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhallifim)

Üye
Cemal Özbilen
Kırklareli
Üye
Baki Tuğ
Ankara

Üye
H. Cavit Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Üye
Ali Rıza Gönüllü
Aydın
Üye
Esat Canan
Hakkâri
(Muhallifim)
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Şükrü Yürür
Ordu

KARŞI OY YAZISI

“Yasama Dokunulmazlığı” kurumunun başlıca iki amacı vardır : Birincisi, milletvekillerinin olur olmaz vesilelerle yasama görevlerinde alıkonmalarını önlemek; ikincisi de, bu görevlerin toplumda büyük çoğunlukça benimsenen görüşlere ve hatta değerlere karşı sürdürülebilmesini sağlamak. Çünkü, görüşler ve değerler zaman içinde değişebilir ve farklı görüşlerle değerleri Parlamento içinde temsil etmek de milletvekillerinin ödevidir.

Dokunulmazlığı kaldırma kararları özellikle bu ikinci amaca ters düştüğü için, karşıyım.

Mümtaz Soysal
Ankara

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

23 Aralık Perşembe günü yapılan toplantıda dört milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması önerisine karşı oy verdim. Çünkü ilke ve pratik açılarından bu dokunulmazlıkların kaldırılmasının yanlış olduğuna inanıyorum.

İlke açısından : Her zaman savuna geldiğim bir ilke, düşünce özgürlüğünün, demokrasinin ve daha genel olarak insan yaşamının temel bir niteliği olduğudur. Bu bakımdan düşünce suçu diye bir şeyin demokrasilerde olmaması gerektiğini, zararlı fikirlerin de söylenmesinden korkulmamasını, zararlı fikirler söylenmeden, hangi fikirlerin doğru ve yararlı olduğunun anlaşılamayacağını, bu yapılmadan sağlıklı fikirlerin toplumca içtenlikle benimsenemeyeceğini, her zaman ve fırsatta öne sürdüm. Dokunulmazlıkları kaldırılması önerilen milletvekillerinin sözle ve yazı ile açıkladıkları fikirlerine hiç bir şekilde katılmıyorum, bu fikirler yanlıştır, zararlıdır, gerçeğe uymayan, yorumlarla doludur. Ama milletvekillerinin bu yanlış fikirleri söyleme olanağını zorla ortadan kaldırırsak, bu fikirlerin yanlışlığını vatandaşlarımıza gönül rahatlığı ile kabul ettiremeyiz.

Pratik açıdan : Hepimizin ortak amacımız olan vatanın bütünlüğünü koruma davasına bu dokunulmazlıkların kaldırılması nasıl katkı yapar? Yararları mı, zararları mı daha fazla olur? Hem kısa vadeli, hem uzun vadeli bütün olası etkileri düşündüğümde zararın, yarardan daha çok olacağını görüyorum.

Saygı ile bilginize sunarım.

Erdal İnönü
İzmir

MUHALEFET ŞERHİ

Ülkemizin son yıllarda içerisinde bulunduğu terör ortamı özellikle de Güneydoğusunda yoğunlaşan olaylardan ciddi olarak rahatsızlık duymamak mümkün değildir. Bu nedenle de; konu hem kamuoyumuz, hem TBMM tarafından yakından takip edilmektedir.

Ülkemizin uluslararası örgütlenmeler nedeniyle gerek imzalamış bulunduğu uluslararası belgelere taraf olan ve gerekse bu örgütlenmelerde işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelere de bu gelişmelerin yakından izlendiğini biliyoruz. İlgili uluslararası örgütlerin gündemimizdeki dokunulmazlıklarla ilgili konuyu yazışmalarla sık sık sordukları da görülmektedir.

Konunun esas itibarıyla bizi doğrudan ilgilendiren bir mesele olduğu kuşkusuz ise de uluslararası bir boyutunun da olduğunu görmemiz gerektiğini, bu durumun yine bizim kendi irademizle onaylanmış bulunduğumuz uluslararası sözleşmelerden kaynaklandığı malum olduğundan, bu sözleşmeler yürürlükte oldukça bundan rahatsızlık duymanın, bunu olumsuz karşılamının doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum.

Dokunulmazlığı kaldırılması düşünülen milletvekillerinin eylemlerinin suç teşkil edip etmediği, bu suçlamaların sübut bulup bulmayacağı konuları yargının işidir. Elimizdeki fezlekelele yetinerek bir sonuca ulaşmaya çalışmak bizi yanılgıya düşürebilir. Hataya sevk edebilir.

Kamuoyunun, medyanın da yönlendirmesiyle bizi siyasî bir karar alma doğrultusunda etkisi altında bırakmasına izin vermemiz, beklenen olumlu sonucu almamıza yetebilecek midir, yetmeyecek midir? Bunu uzun vadeli düşünmek durumunda olan kişileriz. Özellikle bu konuda siyasî karar almaktan kaçınmamız gerekir.

Parlamente demokrasilerde halkın iradesiyle seçilen milletvekillerinin yöreleri ile ilgili sorunları dile getirmede ve seçmenleriyle icra gücü arasındaki ilişkilerde son derece özgür olabilmeleri esastır. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri ise onların hiçbir şekilde siyasî baskı ve tehdit altında kalmamaları ile mümkün olabilir.

Dokunulmazlık kaldırılması yolu herhangi bir şekilde açılmaya başlarsa ve bu durum biraz da siyasî nitelikli olursa bunun ileride ne şekilde kullanılabileceğini şimdiden tam olarak bilebilmek olası değildir. O zaman da milletvekillerinin fonksiyonlarını ve çalışmalarını tam ve verimli kılabilmek imkânı olmayacaktır. Bağımsız olamayacaklar ve baskı altında tutulabileceklerdir. Siyasî çoğunluğa veya iktidara ileride böyle bir uygulamayı yapabilme yolu açılmalıdır.

Suç varsa ortadan kalkmamaktadır. Seçimle halkın serbest iradesiyle verdiği yetki dönem bittiğinde sona erecek ve herkes yasalar çerçevesinde bağımsız yargı önünde hesap verme ve kendisini savunma, yükümlülük ve imkânı bulabileceklerdir.

Suiistimal, sahtecilik ve Terörle Mücadele Yasası kapsamına giren suçlamalara ilişkin dosyalara dönem sonuna erteleme kararı veren alt komisyonlarımızın bu kararları yanında, belli bir yörenin milletvekilleri için ilgili dosyalarının dokunulmazlık kararı verirken komisyonumuz adil olduğunu düşünemez.

Fezleke de iddia edilen olayları isnat edilen suçu detaylı araştırma ve değiştirebilme imkânımız bulunmamaktadır. Yargılaması yapılırken isnat edilen suçun vasfının değişebilme ihtimalini de düşünmek durumundayız. Zaten belli bir bölgede faaliyet gösteren yasadışı terör örgütünün yoğun propagandasına “işte görüyorsunuz, sizi Mecliste bile istemiyorlar” gibi bir propagandayı kullanmasına imkân vermemeliyiz.

Uluslararası alanda da Türkiye'nin artmakta olan itibarına gölge düşürmemeye gayret sarfetmek de görevlerimiz arasında bulunduğunu, buna zarar verecek bir gelişmeye göz yummamalıyız.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve devam ettirmek hepimizin asli görevidir. Bu anlayışa uymayacak hiçbir arkadaşımın olmadığına yürekten inanıyorum. Ama bunu söylemekle, bunu sağlamak ayrı ayrı şeylerdir. Alacağımız bu kararlar, bunu sağlama konusunda olumlu sonuç alınabileceğini düşünmüyorum. Gerek bu milletvekillerimizin seçim bölgelerinde ve gerekse ülkemizin diğer bölgelerindeki insanlar bu bütünlük konusunda kararlı ve samimidir. Buna aykırı faaliyetlerle her şekilde mücadeleye her zeminde hazırdırlar. Bunun gereği de yapılmaktadır.

Hazırlık ve karma komisyonlarımızın alacağı dokunulmazlık kaldırılması kararı yargıyı da etkileyebilecek nitelikte olacaktır. Meclisimizin yargılamaya devam edilmesine olanak verecek bu kararı alırken, kamuoyu tarafından da doğru anlaşılama ihtimali de gözönüne alındığında kamu vicdanında yanlış hükümler verilmesine, yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

Dosyada isimleri geçen milletvekilleri yukarıda da değindiğimiz gibi millî iradenin temsilcileridir. Fezlekelere konu isnatlar genellikle ve ağırlıklı olarak sözlü beyanlara dayandırılmakta, kanıtları da ses kayıtları ile medyada yer verilmiş yazılar olarak görülmektedir. Her bölgeden milletvekillerinin beyanları ya da davranışları her zaman ve herkesce beğenilmeyebilir, yanlış bulunabilir, suç olduğu da düşünülebilir. Bu gibi durumların zaman zaman da gündeme gelebilmesi mümkün olmaktadır.

İnkârı da yapılan bu münferit davranışların bölgedeki tüm insanları temsilcisz bırakabilecek bir şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılmasının doğru olup olmayacağı konusunda titiz olmalıyız. Oralarda yapılabilecek yeni bir seçimde ya da ara seçimde seçilecek temsilcilerin bizim belirleyebilmemiz veya istediğimiz yapı ve düşüncede insanları seçirebilmemiz gibi bir konumumuz yoktur.

Serbest iradeyi siyasi bir kararlar etkisiz kılacak bir tutum belki biraz ağır bir uygulama olarak düşünülebilir. Bölgedeki insanlar yukarıda belirttiğimiz düşüncede yani “bölünmez bütünlükten” yanadırlar. Bunun aksi düşünülemez. Temsilcilerinin de bu anlayışa uygun düşmeyecek bir çizgide olabilmelerini kabul edemeyiz. Dolayısıyla da bölge halkını da bir zıtlasma içerisine girmeye sevk edemeyiz. Seçimde gösterdikleri iradeye demokrasi içerisinde belli önemi ve saygıyı gösteregeldiğimiz inancının zayıflaması konuya yeni boyutlar getirebilir.

Anahatlarıyla belirtemeye çalıştığım bu düşüncelerle, bu aşamada dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki çoğunluk kararına katılamadığımdan işbu yazılı muhalefet şerhimi saygıyla arz ederim.

Cemalettin Gürbüz

Amasya

Birinci Hazırlık Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİM

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelere göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkca tetkikinde de görüleceği üzere ön elikle milletvekilinin TBMM'deki söz ve davranışlarından dolayı "dokunulmazlığın" esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa şu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen "Kanun önünde eşitlik" prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifa-
de edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 24.12.1993

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden

Kurulu Karma Komisyon

26.1.1994

Esas No. : 3/789

Karar No. : 184

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 20.1.1993 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Mardin Milletvekilleri Ahmet Türk, Mehmet Sincar ve Ali Yiğit, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınc, Şırnak Milletvekilleri Mahmut Alınak, Orhan Doğan ve Selim Sadak, Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle, Leyla Zana, Mahmut Uyanık ve Sedat Yurtdaş, Muş Milletvekilleri Sırrı Sakık Mehmet Emin Sever ve Muzaffer Demir, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuç, Siirt Milletvekilleri Zübeyir Aydar ve Naif Güneş ve Van Milletvekili Remzi Kartal'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelemek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 23.12.1993 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiş ve Muş Milletvekili Sırrı Sakık dinlenilmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekili hakkında karar verilmesine gerek olmaması nedeniyle incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 tarih ve Hâzırlık : 1992/309; Fezleke : 1992/3 sayı ile hazırlanan dosyada; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 19.9.1992 tarihinde yapılan 2 nci Halkın Emek Partisi Olağanüstü Kongresinde ve ayrıca bu kongre öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalarda, yerli ve yabancı basına verdikleri beyanatlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliğini bozmak ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklar üzerinde müstakil bir Kürt Devleti kurulmasını sağlamak gayesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devletini Kürt kökenli vatandaşları katletmekle suçlayarak, halkı yasa dışı PKK örgütü ile birlikte Devlete karşı kışkırttukları iddia edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini göz önüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen “dokunulmazlık ilkesinin” milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde, yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin Devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyenin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 16.12.1992 gün ve Hâzırlık: 1992/309; Fezleke: 1992/3 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan
Şerif Ercan
Edirne
Kâtip
Rahmi Özer
Çanakkale
Üye
Hasan Korkmazcan
Denizli
Üye
Ali Oğuz
İstanbul
(Muhlifim)
Üye
Mehmet Keçeciler
Konya
Üye
C. Sadık Keseroğlu
Sinop
Üye
Ali Yalçın Öğütcan
Adana
Üye
Baki Tıg
Ankara
Üye
H. Orhan Ergüder
İstanbul
Üye
Hasan Afşar
Konya

Sözcü
Hasan Namal
Antalya
Üye
Ekrem Ceyhan
Balıkesir
Üye
Coşkun Kırca
İstanbul
Üye
İ. Kaya Erdem
İzmir
(Muhlifim)
Üye
Osman Seyfi
Nevşehir
Üye
Cemal Şahin
Çorum
(Muhlifim)
Üye
Ali Rıza Gönül
Aydın
Üye
Bahattin Elçi
Bayburt
Üye
Suha Tanık
İzmir
Üye
Fettullah Erbaş
Van

MUHALEFET ŞERHİM

Muhtelif tarihlerde işlenen suçlar sebebiyle DGM savcıları yada genel mahkemelerde görevli savcılarımızca düzenlenerek gönderilen fezlekelere göre sanık durumunda bulunan bir kısım milletvekillerimizin dokunulmazlıklarının Anayasamızın 83 üncü maddesi delaletiyle kaldırılması istenmektedir.

Yapılan hazırlık toplantılarında ve de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonumuz toplantılarında sonuç olarak alınan kararların Anayasamızın 83 üncü maddesinin mana ve ruhuna uygun olduğuna inanmıyorum.

Söz konusu maddenin açıkça tetkikinde de görüleceği üzere öncelikle milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisindeki söz ve davranışlarından dolayı “dokunulmazlığın” esas olduğunu anlamak gerekir.

Oysa řu anda Komisyonumuzda bulunan fezlekelerde yer alan suçların hiçbirinin milletvekillerinin meclis çalışmalarıyla ilgili olmadığı açıktır. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına konu olan suçlardan bir kısmı sahtekârlık suçlarını da içermektedir.

Sahtekârlık suçunu defalarca işleyen bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmamasında kamu yararı yoktur.

Bu nedenle Anayasamızın 10 uncu maddesinde belirlenen “Kanun önünde eşitlik” prensipleri ihlal edilmiştir. Zira bir taraftan sahtekârlık suçunu defalarca işleyenlerin ya da aynı mahiyetteki suçları Meclis dışında işleyen Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıkları dönem sonuna ertelenirken, bir kısım milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmiş olması usul ve esas bakımından Anayasamızın 10 ve 83 üncü maddelerinde ifade edilen yasanın mana ve maksadına aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararına muhalifim. 24.12.1993

Cemal Şahin

Çorum

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı

